[illegible]

ئەسسالام ھۆرمەتلىك كىتابخان:

سالام قەدىرلىك قېرىنداشلار، ژۇرنىلىمىز بۇ بىر يىل ئىچىدە مەنىۋى ھاياتىڭىزلارنى بېيىتىش ئۈچۈن زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ بىر قەدەر مول مەزمۇنلۇق، نادىر ئەسەرلەرنى دىققىتىڭىزلارغا سۇنغان بولسىمۇ ئەمما خەلقىنىڭ تەلىپىگە دېگەندەك ماسلىشالمىغانلىقىدىن قاتتىق ئەپسۇسلىنىدۇ.

بىز 1992 - يىلىدا كۈچنى مەركەزلەشتۈرۈپ، كەڭ ئاپتورلارنى دادىل ئۇيۇشتۇرۇپ كىتابخانلارغا ھەقىقىي ئىستېتىك زوق بېغىشلايدىغان ياخشى ئەسەرلەرنى ئېلان قىلماقچىمىز. شۇنىڭ بىلەن بىللە «ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق»، «كىتابخان، ئاپتور، مۇھەررىر»، «ئەدەبىي ئۇچۇرلار» سەھىپىلىرىنى يەنىمۇ بېيىتىپ، «كلاسسىك ئەدەبىياتتىن نەمۇنىلەر»، «مىكرو ماقالە»، «شېئىرلارغا باھا» قاتارلىق يېڭى سەھىپىلەرنى ئاچماقچىمىز.

«كلاسسىك ئەدەبىياتتىن نەمۇنىلەر»دە كلاسسىكلىرىمىزنىڭ مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنمىغان ئەسەرلىرى تونۇشتۇرۇلىدۇ. «مىكرو ماقالە»دە ژۇرنىلىمىز ئېلان قىلغان ئەسەرلەرگە بېرىلگەن كىچىك تىپتىكى باھا، كىتابخانلارنىڭ ئۈمىد - تەلەپلىرى بېرىلىدۇ. «شېئىرلارغا باھا»دا ھەر سانىدىكى مەلۇم شېئىرلارغا ئوبزورچىلارنىڭ ۋە كىتابخانلارنىڭ بەرگەن قىسقىچە باھاسى بېرىلىدۇ. كىتابخانلىرىمىزنىڭ قولىغا قەلەم ئېلىپ ژۇرنالنى تەڭ باشقۇرۇشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

ژۇرنىلىمىز 11 - ئايدا پوچتىخانىلار ئارقىلىق كېلەر يىللىق مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ. پېشقەدەم مۇشتەرىلىرىمىزنىڭ ئەتراپتىكى قېرىنداشلارغا كەڭ تەشۋىق قىلىپ مۇشتەرىلىرىمىزنىڭ كۆپىيىشى ئۈچۈن ياردەم قىلىشىنى ئۆتۈنىمىز.

پوچتا ۋەكالەت نومۇرىمىز: 58—83

تەڭرىتاغ ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى.

بسم الله الرحمن الرحيم

ئەلگە قوشۇلساڭ ئەر بولىسەن
ئەلدىن ئايرىلساڭ يەر بولىسەن

ياخشى بىلەن يۈرسەڭ يېتەرسەن مۇرادقا
يامان بىلەن يۈرسەڭ قالارسەن ئۇياتقا

——— خەلق ماقال تەمسىللىرىدىن

ھۆسنخەتنى تۇرسۇن قۇربان يازغان.

تەڭرىتاغ

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب

1991 - يىل 5 - سان

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

قارا پەرىشتە ...... كۈرەشجان ئۆمەر 1
تەقدىر ...... نىجات مۇخلىس 21
خىجىللىق ...... يار مۇھەممەت 29
پىچىرلاشنىڭ سىرى ...... سالىم مۇسۇل 36
ئىككى ھېكايە ...... پاتىمە قۇربان 39
مەرەز ...... ياسىن مۇخپۇل 74

ئەدەبىي ئاخبارات

كاتىپنىڭ خاتىرىلىرى ...... ئەركىن روزى 46

نەسرلەر

نەسرلەر ...... تەنھا 41

شېئىرلار

تۇرپان بوياقلىرى ...... خېۋىر تۆمۈر 54
ھايات ھامان دىلبەردەك گۈزەل ...... ئابلىكىم خېۋىر 56
ۋەتەن ...... مۇھەممەتجان سادىق 58
كۆڭۈل بېغىدىن تەرمىلەر ...... مۇھەممەت ئىمىن 59
شېئىرلار ...... روزى نىياز 64
شېئىرلار ...... ئىلغارجان سادىق 66
ئىككى پارچە شېئىر ...... پەرھات جامال 67
تېڭىرقاش تۇيغۇلىرى ...... غالىپ قۇربان 67
قۇش يۈرىكى يوپۇرماق ...... ئادىلجان تۇرنىياز 68
ئەيىب سىنالەردە ئەمەس ھەي دوستلار ...... ئابدۇكېرەم ھوشۇر 68
قىز قەلبىدە ...... دىلبەر روزى 69

ئىككى شېئىر .... ئالىم تۇرسۇن 70
شېئىرلار .... تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن 70
ھىجران چۈشى .... باتۇر روزى 72

چەتئەل ئەدەبىياتى

پەلسەپىۋى نەسىرلەر .... سەنماۋ 43
ئالىم خالىدىن تەرجىمىسى
ئىككى ھېكايە .... جەزىرە بۇرھانوۋا 91
شېئىرلار .... مىرزا كەنجىبېك 105

دراما

ئۇيغۇر قىزى رىزۋانگۈل .... فىردەۋس ئەزىزى 85

ماقالىلەر

سۈننەت ھەققىدە ئىككى ئېغىز سۆز .... ئابدۇللا تالىپ 88
ئوكتاۋىيو پاز جۇڭگو ئەدەبىياتى توغرىسىدا .... ھەجەرگۈل قاسىم تەرجىمىسى 89

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى

تاتار خەلق لەتىپىلىرى .... رېپۇللا 107

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار 108

مۇقاۋا 1 - بەت: ئاتاقلىق ياش مۇقامچى ئوسمان.
مۇقاۋا 2 -، 3 - بەتلەردە بەدىئىي سۈرەتلەر. تۇردى ئېلى فوتوسى.
قىستۇرما سۈرەتلەرنى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

باش مۇھەررىر: ئابلىكىم باقى
مەسئۇل مۇھەررىر: ھەبىبۇللا مۇھەممەت
مۇھەررىرلەر: پولات ھېۋىزۇللا، ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر
مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

قارا پەرىشتە

(ھېكايە)

(ھېكايە)

كۆرەشجان ئۆمەر

تۆپە - تۆپىلەپ ياغقان قېلىن قار ئۈستىدىكى ئاياغ ئىزلىرى، يىراقلارغىچە سوزۇلۇپ قار - مۇز لاتقىسى بولۇپ ئېغىر ئېقىۋاتقان دەھشەتلىك دەريا قىرغىقىغا بېرىپ غايىب بولغانىدى.

× ×

شەھەردىن نەچچە يۈز كىلومېتىر يىراقلىقتىكى ق دەرياسىنىڭ ئىككى قىرغىقىغا جايلاشقان بۇ تاغلىق كەنتنى بىلىدىغانلار ناھايىتى ئاز بولسا كېرەك، بۇ يەردىكى ئادەملەرنى كۆرگەنلەر ئۇلارنى گويا قەدىمكى زاماندىكى كۆچمەن چارۋىچىلارنىڭ قەبىلىلىرىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلىشىدۇ. بۇ ئىككى مەھەللىنىڭ بىرىنىڭ ئىسمى تۇقاي، يەنە بىرىنىڭ ئىسمى ئارال. بۇلارنىڭ قاچانلاردا ئاپىرىدە بولۇپ قالغانلىقىنى يۈز ياشقا كىرگەن بوۋاي - موماي لارمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ. ئارال مەھەللىسى بەكلا كىچىك بولۇپ، ئۈچ تەرىپىنى ئېگىز تاغ، بىر تەرىپىنى قورقۇنچلۇق دەريا

ئېقدنى قاپساپ تۇردۇ. بۇ ئىككى مەھەلـ
لە توۋلىسا ئاۋاز يەتكـۈدەك يەرگە جايـ
لاشقدنى بىلەن تەقدىرى قىسمەت شۇنداق
پۈتۈلگەنىكىن، بىر ئۆمۈر قارشى قىرغاقـ
نى كۆرەلمەي ئۆلۈپ كېتىدىغانلار ناھاـ
يىتى كۆپ.

جاھان ئىللىپ، زېمىننىڭ باشقا يەرـ
لىرىدگە ئوخشاش بۇ يەرگىمۇ ئەتىياز كۈنـ
لىرى يېتىپ كەلدى. يەر شارىنىڭ ئوخـ
شىمىغان جايلىرىدىن، جەمئىيەتتىن، ئادەمـ
لەردىن تەبىقـە ئايرىشنـى بىلمەيدىغان
سېخى قۇياش ئـۆزىنىـڭ ھـاياتقا شىپا،
چىرايلىق نۇرلىرىنى بۇ يەرگىمۇ چاچقىلى
تۇردى. ھاۋا ئانچـە ئىسسىـق بولمىسىمۇ
تاغنىڭ كۈنگەي تەرىپىدىكى قارلار ئېرىپ،
قاپتاللاردىن ئاپئاق شور ئۆرلـەپ، چەكـ
سىز چۆللۈكتىكى يىگانـە يـاپراقتەك بـۇ
قوشماق مەھەللىگە ئەپسانىـۋى گۈزەللىك
بەخش ئەتكەندى. ئارالدا پەقەت بەشـلا
ئادەم بار. ئۇلارنىـڭ بىرى بۇ قەدىمكى
زېمىنگە نىسبەتەن خاتىرە بويۇمىغا ئايـ
لىنىپ قالغان يۈز ياشلىق چاۋار بوۋايـ
نىڭ ئائىلىسى، يەنە بىرى ئۇنىڭ يەتـ
مىش ياشلىق ئوغلى ياتتاقنىڭ ئائىلىسى،
يەنـە بىرى چاۋار بوۋاينىڭ ئىنىسى تاشـ
تىن تۇل قالغان تۇرانخاننىڭ ئائىلىسى.

چاۋار بوۋاينىڭ ئانىسىدىن كىچىك قالـ
غان بىر قىزى بار. قىرىـق ياشـلاردىن
ئېشىپ قالغان بولسىمۇ تېخى ياتلىق قىـ
لىنمىغان، ئارال باشقـا يۇرتلاردىن ئايـ
رىلىپ تۇرغاچقىمىكىـن ياكى خەلـچەنىڭ
بوي بەستىنىڭ بەك كـۆرۈمسىز، رەڭگىـ
رۇخسارىنىڭ تولىمۇ سەتلىكىدىنمۇ، ئەيتاـ
ۋۇر باشقا سەۋەبلەر بارمۇ قانداق، ئۆيـ
ئوچاقلىق بولالمىدى. ئارالدا پەقەت بىز
يۇقىرىدا ساناپ ئۆتكەنلەردىن باشقىلارـ
نىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كەتكەن، ئۆلگەنلەر
ئارالنىڭ ئوخشىمىغان يەرلىرىدگە ئاددىيـ
غىنە دەپنە قىلىنغـان. بـۇ يەرگە دەپنە
قىلىنمىغىنى دەريا قەيەرگىـدۇر ئېقىتىپ
كەتكەن. ئۇلارنىـڭ بـەزىلىرىنـى چاۋار
بوۋاينىڭ ئېيتىشىچە يېرىم كېچىدە دەرـ
يا ئوغرىلاپ كەتكەنمىش. بۇنىڭغا بۇيەرـ
دىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئىشىنىدۇ. ئۆزلىرىـ
نىمۇ دەريانىڭ ئوغرىلاپ كېتىشىدىن ئەنـ
سىرىشىدۇ. ئارالدا ھايات ياشاۋاتقان بۇ
بەش ئادەم ھەر خىـل پېشكەللىكلەردىن،
كۆڭۈلسىزلىكلەردىن خالىي بولۇش ئۈچۈن
ھەر ئاينىڭ ئۇلۇغ بىر كۈنىنـى تاللاپ،
قارا قوشقاردىن بىرنى دەريا بويىغا ئېـ
لىپ بېرىپ بوغۇزلاپ قېنىنى سۇغا ئېقىـ
تىپ، گۇناھلىرى ئۈچۈن ئاللادىن كەچۈـ
رۈم سوراپ تائەت ـ ئىبادەت قىلىشىدۇ.

بىلىنىدۇرمەي يۈرگىنى بىلەن ئاراللىقـ
لارنىڭ بېشىدا بىر غەم بار. خەلچەـتۈز
كۆڭۈل قىز، ئۇنىڭ قان داغلىرى ئۇيۇپ
قالغاندەك تۈيغۇ بېرىدىغان يـۈزلىرىدىن
ھېسسىياتىنى بىلگىلى بولمايدۇ. كۆزلىرىـ
دىن چۈشەنگىلى بولمايـدىغان ياۋايىلىق
يېغىپ تۇرىدۇ. ئۇ زامانىسىغا لايىق ئازـ
راقمۇ تەربىيە كـۆرمىگـەن بولسىمۇ، ھەر
ھالدا قۇياشنىڭ نۇر ۋە ئىسسىقلىق تارـ
قىتىدىغانلىقىنى، زۇلمەتنـى يورۇتالايدىـ
غانلىقىنى بىلىدۇ. قورسـاق ئاچسا ھايـ
ۋانلارنىـڭ گۆشىنـى يېيىشنـى، ئۇسسىسا
سۇتىنى سېغىپ ئىچىشنى بىلىدۇ. ئۇ يەنە خۇداـ
نىڭ، جەننەتنىڭ، دوزاخ ۋە پەرىشتىلەرنىڭ
بولىدىغانلىقىنىمۇ، ئادەملەرنىڭ تۇغۇلىدىـ
غانلىقىنى، ئەجەللى توشۇپ قـالسا ئۆلۈپ
كېتىدىغانلىقىنىمۇ بىلىدۇ. ياتتاق ئۆيـ
لۈك ـ ئوچاقلىق بولغان بولسىمۇ، ئـۇزاق
يىللار داۋامىـدا بىـرەر پـەرزەنت يۈزى

كۆرمىگەن. چاۋار بوۋاينىڭ ئېيتىشىچە بىرنەچچە يانتاقنىڭ ئايالىنى بوۋاق چېغىدىلا ئارالىقلار بۇ دەريادىن سۇ ئۈزۈۋالغانىكەنمىش؛ ئۇنى چاۋار ئاكا بېقىپ چوڭ قىلىپ، يانتاققا ياتلىق قىلغانىكەن. تۇراقچانىڭمۇ پەرزەنتى يوق، ئۇمۇ بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن پەرزەنت يۈزى كۆرمىگەن. مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسىگە خەلقچىلا يېگانە بالا ھەم بۇ يەرنىڭ كەلگۈسىگە خەلقچىلا يالغۇز ئانا.

ياز يورۇشى بىلەن يانتاق ئايالىنى ئېلىپ ئۈچ ئائىلىنىڭ بەش يۈزدەك چوڭ-كىچىك چارۋىسىنى ھەيدەپ قارلىق تاغقا چىقىپ كەتتى. ئارالدا پەقەت ئۈچىلا ئادەم قالدى. كۈنلەر ئارقا-ئارقىدىن ئېغىر تاش دومىلىغاندەك زېرىكىشلىك ئۆتمەكتە ئىدى. كېچىچە ياغقان باش باھارنىڭ تۇنجى يامغۇرى بۇ يەرلىكلەرنىڭ نورۇز بايرىمىنى تەبرىكلىگەندەك تاغ-داللارنى يۇيۇندۇرۇپ، گۈزەللەشتۈرۈۋەتكەنىدى. كۆپۈلدەپ پۇراپ تۇرغان قوي مېيى، ئادراسمان، ئارچا ياغىچىنىڭ ھىدى قوشماق كەنتلەردىن يىراق ئېدىرلارغا ئاستا-ئاستا تارىلىپ، ئەجدادلارغا ئاتاپ ئېلىپ بېرىلىۋاتقان نەزىر-چىراغ مۇراسىملارنىڭ ئۈزۈلمەي داۋاملىشىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. شۇ كۈنلەردە گۈلدۈرلەپ ئېقىۋاتقان دەريا ئېقىنىنى بويلاپ لەگلەكتەك قارلىغاچ توپى كۈن نۇرىنى توسۇپ دېگۈدەك خۇددى توسالغۇسىز چىقىۋاتقان قارا بوراندەك تارىم ۋادىسىغا سۈرۈلمەكتە ئىدى. چۈش ۋاقتى بولاي دەپ قالغان بولسىمۇ ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان قارلىغاچلار قوشۇنىنىڭ كۆپلۈكىدىن ئەتراپ خۇددى

كەچ كىرىپ قالغاندەك تۈسكە كىرگەنىدى. خەلقچە دەريا قىرغىقىدىكى كىچىك تۆپىلىكتە ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان قارلىغاچلار توپىغا قاراپ ھەسرەتلىك خىيالغا پاتقانىدى. ئۇ قارلىغاچلارنى كۆرسە خۇشاللىقى تېرىسىگە سىغماي قالاتتى. ئۇنىڭ قارلىغاچلارنى بۇنچە ياخشى كۆرۈشى بىر سىرلىق تېپىشماق ئىدى. ئۇ قارلىغاچلارنى ھەر قېتىم كۆرگەندە يۈرەكلىرى ئەنسىز سىقىپ كېتەتتى. قارلىغاچلارنىڭ كەچكۈزدە بۇ زېمىندىن ئېقىننى بويلاپ جەنۇبقا كۆچۈشلىرى ئۇنىڭغا پۈتمەس-تۈگىمەس قايغۇ-ئەلەم ئېلىپ كەلسە، ئۇلارنىڭ يەنە مۇشۇ ئېقىننى بويلاپ قايتىپ كېلىشلىرى ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىنى قاتتىق لەرزىگە سالاتتى. ئۇ بۇنداق كۈنلەردە خۇشاللىقىدىن كېچىلىرىنى كىرپىك قاقماي ئۆتكۈزەتتى، قارلىغاچلار قايتىپ كەلگەندە ئۇ ئۆزىنى يالغۇز ھېس قىلمايتتى، كۈنلىرى زېرىكىشلىك ئۆتمەيتتى. يۈرىكىدىكى ھېسابسىز دەرد-ئەلەملىرىنى قارلىغاچلارغا ئۈنسىز سۆزلەپ بېرىپ، ئېغىر كېسەلدىن ساقايغاندەك ئۆزىنى ساغلام، تېتىك ۋە خۇشال ھېس قىلاتتى. قارلىغاچلارمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشىنەمدىكىن، كەچكۈزدە بۇ يەردىن قايتقاندا ۋىچىر-ۋىچىر سايرىشىپ «كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، بىز چوقۇم قايتىپ كېلىمىز، ساڭا نۇر، ھارارەت ئېلىپ كېلىمىز ...»، باھاردا قايتىپ كەلگەندە «مانا بىز سېنى دەپلا قايتىپ كەلدۇق، ساڭا ئىللىق باھار، خۇش پۇراق گۈللەرنى ئېلىپ كەلدۇق» دېيىشەتتى، بۇنى خەلقچە چۈشىنەتتى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭمۇ ئادەمدەك گەپ قىلالايدىغانلىقىغا، ئۇلارنىڭمۇ چىرايلىق تىلى بارلىقىغا شەكسىز ئىشىنەتتى،

ئىشەنمەسلىككە كۆڭلى ھەرگىز يول قويمايتتى. بۇ پەرىشتىلەر ئېيتقانلىرىدەك ناخشىلار ئۇنىڭغا ھۆر-غىلمانلارنىڭ دۇئايى تىلاۋەتلىرىدەك، ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى قاپلاپ ئۇچۇشى، دەرد كەلگەن بېشىنى تەڭرى سىلاۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. لېكىن كېيىنكى كۈنلەردە (قارا پەرىشتە بىلەن تونۇشقان چاغلاردا ... قورسىقىدا نارسىدە بىر بوۋاق تېپچەكلەشنى باشلىغاندىن تارتىپ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە) بۇ خىل ھاياجانلىنىش، خۇشال بولۇش ھېسسىياتى ئۇنىڭغا ئايرىلماس ھەمراھ بولدى. لېكىن بۇ خىل پىسخىك ئىپادىلەرنى ئۇنىڭ ئەشۇ قارا داغ بېسىپ كەتكەن چىرايىدىن تاش قورال دەۋرىگە مەنسۇپ بولغان كۆزلىرىدىن ئىزدەپمۇ تاپقىلى بولمايتتى. ئۇ خۇددى مېڭىسىدىن ئاداشقان كىشىلەرنىڭ گادىرماچ تەسەۋۋۇردىكى خىيالىي ئوبرازغا ئوخشايتتى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭ ئېقىنىنى بويلاپ ئالدىراپ كۆچۈۋاتقانلىقىغا قاراپ، دەريانىڭ تەڭرى يېنىغا بارىدىغان يول ئىكەنلىكىنى جەزىم قىلاتتى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭ يېنىك سىلكىنىۋاتقان پەيلىرىدىن ئاسماننىڭ ئۇنتۇلغان سىماسىنى كۆرگەندەك بولاتتى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ بەدىنى مۇزلاپ تىترەك باستى. ئۇ ھەيران قالدى. قارلىغاچلار بۇ يەردىن ئايلىنىپ كېتەلمەيدىغان قۇياشنى پارچىلاپ، ھەممىسى بىر پارچىدىن چىشلەپ ئېلىپ كېتىۋاتقاندەك، ياز پەسلى كېسەلمەن ئادەمگە ئوخشاش جان تالىشىۋاتقاندەك تۇيۇلماقتا ئىدى. ئۇ بىردىنلا جىددىيلەشتى-دە، ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان قارلىغاچلارغا:

— ھەممىڭلار توختاڭلار، بۇ يەردىن كەتمەڭلار، كۆرمەيۋاتامسىلەر، ياز... ياز... — لېكىن قارلىغاچلار توختايدىغاندەك ئەمەس ئىدى؛ ئۇلار خۇددى ئاڭلاش سېزىمىنى تۇيۇقسىز، دەل مۇشۇ چاغدىلا يوقىتىپ قويغاندەك كېتىۋاتاتتى. خەلچە ئېسىگە كەلدى. خىيال قىلغانلىرىنىڭ ھېلىلا خىيال قىلغانلىرىنىڭ ئۆتكەن يىللى كەچكۈزدە بولغان ئىشلار ئىكەنلىكىنى ئەسلەپ:

— ياخشى ... ئۇچۇڭلار ... توختىماي ئۇچۇڭلار ... كۆپلەپ كېلىڭلار. مەن، ياق مەنلا ئەمەس ئارالىقلارنىڭ ھەممىسى كۈن نۇرىغا، ئىسسىقلىقىقا موھتاج،— دەپ ۋارقىرىۋەتتى. قارلىغاچلار توختىماي ئۆتۈۋاتاتتى. خەلچە بىر تەرەپتىن خۇشال بولاتتى. يەنە بىر تەرەپتىن قارلىغاچلارنىڭ نېمىشقا ئۆزىنى بىرگە ئېلىپ كەتمەيدىغانلىقىنى ئويلاپ كۆڭلى يېرىم بولاتتى. ئۆزىنىڭ قارلىغاچلارنىڭكىدەك قانىتى بولۇپ قالمىغانلىقىدىن ئېغىر خورسىناتتى. ئۇ ئىختىيارسىز ئۆزىگە ئۆزى سوئال قويۇشقا باشلىدى. قارلىغاچلارغا ئېيتسام ئۇلارنىڭ يېرىمى بولسىمۇ ماڭا ھەمراھ بولۇشقا قوشۇلارمۇ؟ ئەگەر ئۇلار بۇ يەردە تۇرۇپ قالسا بىزنىڭ قاراڭغۇ ئۆيىمىزنى يارىتارمۇ؟

كەچ كىرىپ قالغانىدى. خەلچە خىياللىرىنى يەنە داۋاملاشتۇراتتى. قارلىغاچلار مۇنۇ تاغدىن ئۆتسە قەيەرگە بارىدىغاندۇ؟ ... تۇيۇقسىز قاتتىق بوران چىقىپ، ئەتراپنى پاتىپاراق قىلىۋەتتى. شىمال تەرەپتىكى تاغدىن يامراپ كېلىۋاتقان قارا بۇلۇت ھاياتلىقىقا تەھدىت سالماقتا ئىدى. خەلچەنىڭ يۈرىكى قارتىدە قىلىپ قالدى. ئۇنىڭ يۈرىكىنى قورقۇنچ، تېڭىرقاش قاپلىماقتا ئىدى. ئۇ ئىختىيارسىز ئۆيىگە كەتمەكچى بولۇپ قالدى،

قەدەم بېسىشقا تەمشەلدى - يۇ، نېمىشقىـ
دۇر توختاپ، ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان قارلىغاچـ
لارغا يەنە قارىدى. تاغ بورىنى ئېلىپ
كەلگەن ئۆتكۈنچى يامغۇردا قارلىغاچلارنىڭ
تەرتىپلىك ئۇچۇشى بۇزۇلغانىدى. خەلىچە
نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قالغانىدى.

× ×

ئاھ! ئادەم ... تەبىئەت ... زوراۋانـ
لىق ...

× ×

قاراڭغۇ چۈشمەكتە ئىدى. خەلىچە قارلىـ
غاچلاردىن بۇ ھالەتتە ئايرىلىشنى خالىـ
مايتتى. ئۇ قانچە - قانچە قېتىم قارلىغاچـ
لارغا كېلىدىغان كېلىشمەسلىك ئۆزىگە كېـ
لىشىنى خۇدادىن تىلىگەنىدى. ئۇ قارلىغاچـ
قا نېمە ئۈچۈن بۇنداق ئېتىقاد قىلىدىـ
غانلىقىنى، نېمە ئۈچۈن قانداق كۈن بولـ
سا ئۇلار بىلەن تەڭ كۆرۈپ، بىرگە ئۇـ
چۇپ يىراقلارغا كېتىشنى ئارزۇ قىلىپ
قالىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ چۈشەنمەيتتى.

خەلىچە كىچىككىنە كىرپىك قاقىدى. ھاـ
ۋا - جاھان دەھشەتلىك گۈلدۈرلەپ، چاقـ
ماقلار چېقىپ، ئاسمان گۈمبىزى ھېلىـلا
ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغاندەك، چاقماقلار ھېلىلا
يەر - زېمىننى كۆيدۈرۈپ تاشلايدىغاندەك
ئىدى. تاغ جىرالىرىدىن يامراپ كېلىـ
ۋاتقان قىيان مەست يولۋاسلاردەك ھۆركىـ
رەپ ئارالنى ھېلىلا يۇتۇپ كېتىدىغاندەك
ھەيۋە قىلماقتا ئىدى. تۆت تامىنىڭ ئىـ
چى ۋە سىرتىدىكى ھەممە نەرسە ھاياتـ
لىققا خىرىس قىلىپ ئاغزىدىن ئوت چاچـ
رىتىپ، چىشلىرىدىن قان تامدۇرۇپ بېـ
سىپ كېلىۋاتقان غايەت زور مەخلۇقتەك
خەلىچەنىڭ يۈرىكىنى سىقاتتى. چاۋار
بوۋاي كۈندىكىدەكلا ئېغىر ئۇيقۇغا كەتـ
كەن بولۇپ، يېقىمسىز خورەكلىرى بۇ

غېرىب كۆلىگە سىرلىق تۈس بەرمەكتە
ئىدى. خەلىچە ئۆزىنى قاتتىق بىئارام
ھېس قىلغىلى تۇردى. ئۇ قارلىغاچلارنى
ئويلايتتى. ئىسسىق ئۆيىنىڭ ئۇ يەر بۇ
يەرلىرىگە قاراپ قوياتتى. ئۇ ئاستا تېرە
يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، مورا ئوـ
چاقنى سىلاشتۇرۇپ تاپتى. ئۇ كۈلگە كۆـ
مۈپ قويۇلغان قىپقىزىل چوغ ئۈستىـ
گە چاۋار ئوتۇن تاشلاپ پۈۋلەپ ياندۇـ
رۇپ، ئۆي ئىچىنى يورۇتتى. خەلىچە ھېـ
لىلا جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك قورقۇنچـ
تىن تىترەيتتى (خەلىچە موز ئارىلاش
ئېقىۋاتقان دەرياغا ئۆزىنى تاشلاپ سۆـ
گەكتىن يىگىنىدەك ئۆتۈۋاتقان سۇ ئىچىـ
دە جان ئۈزۈۋاتقان چاغدىمۇ ئانچە قورـ
قۇپ كەتمىگەنلىكىنى بىز ھېكايىنىڭ ئاـ
خىرىدا سۆزلەيمىز). خەلىچە ۋەھىمە ئىچىـ
دە ئۆتكەن يىلى شۇ ئاخشىمىنى كۆز ئالـ
دىغا كەلتۈردى. ئۇ چاغدىمۇ قارلىغاچلار
بۇ مەھەللىدىن ئۆتۈپ بولماي تۇرۇپ،
كەچ كىرىپ كەتكەنىدى. شۇ كۈنى خەلىـ
چەلەرنىڭ بۇ تارغىنە قاراڭغۇ ئۆيىدە بىر
توپ قارلىغاچ تۈنىگەنىدى. لېكىن بۈگۈن
ئۆيىنىڭ ئىچىگە بىرمۇ قارلىغاچ كىرمىگەـ
نىدى. ئۇ ئاخىرى قارلىغاچلارنىڭ ئۆيىگە
كىرمىگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى ئىزدەپ تاپـ
تى. بۇنداق بولۇشىغا ئۇ ئۆزى سەۋەبچى
بولۇپ قالغاچقا بەكلا ئازابلانىدى. ئۇ
قاتتىق بىر خۇرسىنىپ ئۆيىنىڭ تورۇسىغا
قارىدى. كىچىككىنە تۆڭلۈككە تىقىپ قوـ
يۇلغان ئاق يانتاق ئۆيگە، خەلىچەگە كەلـ
گەن خاسىيەتنى قىرىشقاندەك توسۇپ تۇـ
راتتى. ئۆتكەن يىلى ئۇ تۆڭلۈكتىكى يانـ
تاقنى ئېلىۋېتىشنى ئۇنتۇمىغانىدى. ئۇنـ
داقتا قارلىغاچلار بۈگۈن ... دادام نېـ
مىشقا ...؟ ئۇ روجەكنىڭ ئالدىغا ئېتىـ

لىنىپ بېرىپ، ئاق ياپىلاقنى كۆچەپ تارتىۋەتتى. يامغۇر چېلەكلەپ سۇ قۇيغاندەك ياغماقتا ئىدى. خەلچە ئۇزاق كۈتكەن بولسىمۇ قارلىغاچلار ئۇنىڭ كۈتكىنىدەك ئىش قىلمىدى.

تاڭ ئاتتى — بىر ئەسىر ئۆتۈپ كەتتى. بىراق ... دەريادا سۇنىڭ يۈزى كۆرۈنمەي دېگۈدەك قارلىغاچ جەسەتلىرى لەيلەپ ئاقماقتا ئىدى. دەريا ساھىلىدىكى قارلىغاچلارنىڭ جەسەتلىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن ئەتراپ قارىيىپ كەتكەنىدى. تۈن بويى توختىماي ياغقان يامغۇر ۋە مۆلدۈرنىڭ زەربىسىدىن زېمىنگە پاتۇرۇپ قويۇلغان قاتتىق جەسەتلەردەك يېتىپ كېتىشكەن قارلىغاچ جەسەتلىرى كېسەلدەك سولغۇن، يىغىدەك مۇڭلۇق، ئۆلۈمدەك پاجىئەلىك ... سىرلىق بىر ناخشىنى ئاۋازسىز ئېيتماقتا ئىدى. خەلچەنىڭ روھىي كەيپىياتىدا كۆرۈلۈپ باقمىغان سىلكىنىش يۈز بەردى. كۆزلىرىدىن يۇم - يۇم ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى. قېرى زېمىن ئۆز پەرزەنتىنىڭ ئالدىدا ئەلەملىك سۈكۈناتقا چۆمگەنىدى. خەلچەنىڭ ھېس - تۇيغۇسى ئۆزىنى تەربىيىلەپ چوڭ قىلغان رەھىمسىز رېئاللىقتىن ئاللىقاچان ھالقىپ چىقىپ كەتكەنىدى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭ جەسەتلىرىنى كېسەلدىن ساقىيالماي ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنى دەپنە قىلغاندەك يەرلىككە قويماقچى بولدى. ئۇ بېقىۋاتقان كالىلىرىنى، قويلىرىنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدى. ئۇ قارلىغاچلارنىڭ جەسەتلىرىنى توپلىغىلى تۇردى.

تۇيۇقسىز ئۇنىڭ ئالدىدا تۈكلىرى ئۆسكىنىدەك، تۈلكە تېرىسىدىن تىكىلگەن يوغان تۇماق، ئۇچىسىغا ئۆچكە تېرىسىدىن تىۋىتى سىرتىغا چىقىرىپ تىكىلگەن جىلىتكە، پۇشقىقى ئېگىز تۇرۇكالۇك، تېرە ئىشتان كىيىۋالغان، يالاڭئاياق، چىرايى قاپقارا، ۋىجىك ھەم پاكار بىر كىشى پەيدا بولۇپ قالدى. گەۋدىسىگە پەقەتلا ياراشمىغان كىيىملىرى بەكلا چوڭ ھەم تاپانلىرى يېرىلىپ كەتكەن، قوپال پۇتلىرى ئۇنى تولىمۇ بەتبەشىرە ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويغانىدى. بىر قاراشتا ئۇ خۇدانىڭ خۇشىنا قىلماي يارىتىپ قويغان ھەجۋىي بەندىسىگە ئوخشايتتى. خۇدانىڭ ئۇنى يارىتىشتا مەلۇم بىر مەقسىتى بارمۇ ۋە ياكى باشقا سەۋەبلەر بارمۇ، ئەيتاۋۇر ئۇنىڭ بىنورمال، سوقىچاق ۋە يوغان بېشىغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان كۆز، بۇرۇن، ئېغىز ۋە قۇلاقلىرى بىر ئىشنى مەسلىھەتلىشىۋاتقان بۇزۇق كىشىلەردەك بىر يەرگە توپلىنىۋېلىپ ئەسلى ئورۇنلىرىغا قايتىشنى ئۇنتۇپ قېلىشقاندەك تۇيغۇ بېرەتتى. خەلچە ئۇنىڭدىن قورقۇپ كەتتى، لېكىن قاچمىدى. خەلچە ئۇنىڭدىن بەكلا قورقۇپ كەتكەنىدى — شۇ تاپتا خۇددى ئۇ جىننى كۆرگەنىدى. بۇنىڭ سەۋەبى كۆپ، دادىسى خەلچەگە داۋاملىق جىنغا چېقىلمىساڭ ئۇ ساڭا ھەرگىز چېقىلمايدۇ، لېكىن بەزى جىنلار سېنىڭ دىلىڭغا ئىلىم سېلىش نىيىتىدە ئاللا تەرىپىدىن يېنىڭغا ئەۋەتىلگەن بولىدۇ، دەيتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە خەلچە تۇغۇلۇپ شۇنچە يىلغىچە قورقۇنچلۇق، قېچىپ كەتمىسە بولمايدىغان ھادىسىگە دۇچ كېلىپ باقمىغان. شۇڭا ئۇنىڭ تەبىئىتىدە قورقۇپ قېچىپ كېتىشتىن ئىبارەت نېرۋا پائالىيىتى يېتىلمىگەن. ئۇ بۇ يەردىكى قورقۇنچلۇق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىگە كۆنۈپ قالغان، ئۇنىڭ يۈرىكى ئەنسىز سوقۇۋاتقان بولسىمۇ جىنغا مەن چېقىلمىدىم، ئۇمۇ ماڭا چېقىلماس، دەپ قارلىغاچ

جەسەتلىرىنى تېرىۋەردى. خاتىرجەملىك خەلچەگە ئىز دەپ تاپقىلى بولماس خىيالىي نەرسىدەك تۇيغۇ بېرەتتى. ھېلىقى ئەلىتە ئادەم خەلچەگە يېقىنلاپ كەلگىلى تۇردى. خەلچە نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي ئىختىيارسىز كەينىگە داجىدى. بۇ ئېھتىمال تەپەككۇر سىستېمىسى نېرۋا پائالىيىتى ئەڭ ئىپتىدائىي جانلىقلاردىمۇ بولۇشقا تېگىشلىك تۇغما ئىقتىدار بولسا كېرەك، قورقىنىدىن ۋارقىراپ تاشلىدى. ئۇنىڭ بىر قولى بويىنىغا ئېسىقلىق بۆرە ھوشۇقىغا مەھكەم يېپىشقانىدى. ئۇ ۋارقىراشتىن توختىغىنى بىلەن لەۋلىرى بىر يۇمۇلۇپ بىر ئېچىلاتتى. يىگىت ھەيران بولدى بولغاي «نېمە بولدىڭىز؟ نېمىدىن قورقىسىز؟ مەنمۇ سىزگە ئوخشاش ئادەممۇ» دېدى خەلچە ئاڭلىغۇدەك ئاۋازدا. لېكىن خەلچە ئۇنىڭ سۆزىگە تازا ئىشەنمەلمىدى. چۈنكى ئۇ بۇنداق ئادەمنى كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇ «مەن سىزگە ئوخشاش ئادەم» دەيدۇ، قەيىرى ماڭا ئوخشايدىغاندۇ؟ ئۇنىڭ يا مېنىڭكىدەك كۆڭلىكى يوق، يا مېنىڭكىدەك ئۇزۇن چېچى، يا كۆكرىكىدە مېنىڭكىدەك ئەمچىكى بولمىسا... شۇ تاپتا خەلچەنىڭ قارلىغاچلارنىڭكىدەك قانىتى بولغان بولسا تاغنىڭ تىك چوققىلىرىدىكى ھەر قانداق نەرسە كۆرەلمەيدىغان، ئىزدەپمۇ تاپالمايدىغان قاراڭغۇ ئۆڭكۈرلەرگە كىرىۋالغان بولاتتى. يىگىت خەلچەنىڭ چىرايىدىكى، ھەرىكىتىدىكى غەلىتە ئالامەتلەردىن ياۋايى قۇشلاردا بولىدىغان ئۈركۈشتەك ئالاھىدىلىكنى كۆرگەندەك قىلاتتى. ئۇ خەلچەنى ئەقلىدىن ئازغان ساراڭ خوتۇن بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى. خەلچەنىڭ بولۇق، قاپقارا چاچلىرى، ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالغۇدەك نۇرغۇن ئۇششاق ئۆرۈملەرگە بۆلۈپ ئۆرۈلگەن بولۇپ، خۇددى جىنلار مىنىدىغان چەك ئاتلىرىنىڭ يايلىسىغا ئوخشىشىپ قالغانىدى. (توقايلىقلار ئات يايلىسىنىڭ سان ـ ساناقسىز ئايرىلىپ، قىزلارنىڭ چېچىدەك ئۇششاق ـ ئۇششاق ئۆرۈپ قويۇلىدىغانلىقىنى كۆرەرمىش؛ بۇنداق كۆرۈش ئادەملەرنىڭ قولىدىن كەلمەسمىش. ئېيتىشلارغا قارىغاندا كېچىلەردە ئادەم ئايىغى ئۈزۈلۈپ، جانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئېغىر ئۇيقۇغا كەتكەندە جىنلار توپ ـ توپ بولۇپ ئۆۋدىلىرىدىن چىقىپ، ئات ئىزدەيدىكەن. ئۇلار يارامىلىق ئارغىماقلارنى تاللاپ يايلىسى ۋە قۇيرۇقىنى ئۇششاق ئۆرۈۋېتىپ ئاندىن بىر ـ بىرى بىلەن تاڭ ئاتقۇچە چەك قىلارمىش، شۇڭا يايلىسى تۇيۇقسىز ئۆرۈلۈپ قالغان ئاتلارنىڭ شۇ كۈنىدىن باشلاپ خېلى ئۇزاققىچە كۈچ ـ ماغدۇرى بولماسمىش، ھەتتا بەزى ئاتلار بەك چارچاپ كەتكەچكە يەم يېمەي، سۇ ئىچمەي ئۆلۈپ كېتەرمىش، شۇڭا ئېتى بار ھەر قانداق ئادەم كەچتە ئاتلىرىدىن ئايرىلىدىغان چاغدا جىن ـ ئالۋاستىلارنى بەنت قىلىدىغان ئايەتنى ئوقۇپ، ئاتنىڭ باش ـ ئايىغىغا، ئوقۇرىغا، ئېغىلنىڭ ئىشىك ـ تۈڭلۈكلىرىگە سۇف ـ سۇف دەپ ھۈزدۈۋېتىپ چىقىپ كەتمىسە ئاتلار قورقىنىدىن خۇداغا نالە قىلىپ يىغلارمىش) ئۇ بېشىغا مايلىشىپ، قارىداپ كەتكەن، جىيەكلىرىنىڭ تۈكلىرى قالمىغان، كونا كەمچەت تۇمىقىنى سىڭايان كىيىۋالغانىدى. ئەمدى يىگىتنى قورقۇنچ باسقىلى تۇردى. ئۇ جىنلار ئادەملەرنىمۇ مىنىپ چەك قىلامدىغاندۇ، ئۇلار نېمە تالىشىدىغاندۇ؟ دەيتتى ئىچىدە. يىگىت گويا قىزغا يېقىنلاشسىلا دەريانىڭ

قايناملىرىغا، ئەتراپتىكى قېرى سۆگەتلەر-
نىڭ، يۇلغۇنلارنىڭ ۋە چىغلىقلارنىڭ دال-
دىلىرىغا يوشۇرۇنۇۋالغان جىن ئالۋاستىلار
تۇتۇۋېلىپ تىرىك ھالەتتە قىيپىيالىغاچ
قىلىپ، ناھايىتى چوڭ ياغاچتىن ياسال-
غان ئاچىماق ئاردىلىرىغا سانجىپ، چاراس-
لاپ كۆيۈۋاتقان ئارچا ئوتۇنىدا كاۋاپ
قىلىپ يەۋېتىدىغاندەك ھېس قىلىپ ئار-
قىسىغا چېكىنىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە يىگىت
تۇقايدىكى چوڭ ياشاق كىشىلەردىن دەر-
يانىڭ بۇ قېتىدا يەكچەشمە دىۋىلەرنىڭ
بارلىقىنى، ئاتا-بوۋىلىرىنىڭ ئەۋلادتىن-
ئەۋلادقىچە ئۇلار بىلەن كۈرەش قىلىپ،
بۇ تەرەپكە قوغلىۋەتكەنلىكىنى ئاڭلىغانى-
دى. يىگىتنىڭ ئارقىغا چېكىنگەنلىكىنى
كۆرگەن خەلچەنىڭ يۈرىكى ئازراق ئې-
زىغا چۈشتى بولغاي، قارلىغاچ جەسەتلىرىنى
يەنە يىغىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆزىدىن
ھەسرەتلىك ئىسسىق ياشلىرى تۆكۈلۈپ،
قارلىغاچ جەسەتلىرىگە، سۆكۈتكە پاتقان
يەرنىڭ قاتلاملىرىغا سىڭمەكتە ئىدى.
دەريا ساھىلىنى بىر خىل قاباھەت، قېرى
ئەرۋاھلارنىڭ تىنىق قارىسىدەك مەھكەم
قاماۋالغانىدى. يىگىتنىڭ بۇ يەردىن كې-
تىشكە كۆزى قىيمايتتى. قىزنىڭ يېنىدا
تۇرۇشقا تېخىمۇ پېتىنالمايتتى. ئۇ سالنى
قارشى قىرغاققا چىقىرىپ قويغان دەريا
ئېقىنىنى كۆڭلىدە نەچچىنى قاغىدى. ئۇ
خەلچەنى بىردەم جىنمىكىن دېسە، بىردەم
كۆز ئالدىغا كېلىۋالغان خىيالنى ئىزب-
رازمىكىن دەيتتى. ئارقىدىنلا بۇ ناراش-
لىرىدىن يېنىۋالاتتى-دە، بەلكىم بۇ
خەلىتە ئايال ياۋايى ھايۋانات ۋە ئۇچار
قۇشلارنىڭ خۇداسى بولسا كېرەك دەپ
ئويلاپ قالاتتى. قارشى قىرغاقتىكى ئېشە-
كى بىلەن ئالا بويىنىقىغا ئۇنىڭدىن ئۇ-

زاق ئۆمۈر تىلمەكچى بولدى. شۇنداقتى-
مۇ ئۇنىڭ قورقۇنچ باسقان روھىي دۇن-
ياسىدا چۈشەندۈرۈپ بېرىش قىيىن بول-
غان يات جىنىسقا ئوتتەك ئىنتىلىش ھېس-
سياتى يالقۇنلايتتى. ئۇمۇ ئىختىيارسىز
قارلىغاچ جەسەتلىرىنى يىغقىلى تۇردى.
ئۇ خۇددى ئۇزاق يىل ئايرىلىپ كەتكەن
جۆرىسى بىلەن تېپىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئۆ-
مۈرلۈك ئىشلىرىغا قەدەم بېسىۋاتقاندەك
شېرىن خىياللارغا ئەسىر ئىدى. ئۇ بىر-
دىنلا توختاپ قالاتتى. ئۆزىنىڭ كىم ئۇ-
چۇن نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ
تاپالماي «ئىلاھە، پەرگا-پەرۋەردىگارا،
ئەقلىمدىن ئازدىممۇ نېمە؟ نېمىلەرنى ئوي-
لاپ كېتىپ بېرىۋاتقاندىمەن؟ مەندەك
ئاسىي، گۇناھكار بەندەڭنىڭ قىلغان گۇ-
ناھلىرىنى ئەپۇ قىلارسەن» دەپ قويات-
تى. يىگىت بارغانسېرى جىددىيلەشمەكتە
ئىدى. ئۇلار ئۆلگەن قارلىغاچلارنى يىغىپ
تۈگىتەلەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى. خەلچە
چارچىدى. ئۇ دۆۋىلەنگەن قارلىغاچ جە-
سەتلىرىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇزاق سۈ-
كۈتكە پاتتى. ئۇنىڭ ھۆر-ھۆر يىغلىغان
ئاۋازى دەريا شارقىراتمىلىرىنىڭ ئىچىدە
تولىمۇ زەئىپ ئاڭلانماقتا ئىدى. ئۇ نې-
مىشقىدۇر دادىسىنىڭ «ئادەم تۇغۇلغان
بىلەن ھامان بىر كۈنى ئۆلۈپ كېتىدۇ...»
دېگەنلىرىنى ئەسلىدى. توغرا، ھەممە نەر-
سە تۇغۇلىدۇ، قېرىيدۇ ۋە ئۆلىدۇ. دەيت-
تى ئۇ ئىچىدە. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا قار-
لىغاچلار باش-كۆزىنى قىرلىق چىرمىغان،
بەللىرى موكچىيىپ، ساقاللىرى ئاقارغان،
كۆزلىرى تورلىشىپ ماغدۇرىدىن كەتكەن
بوۋايلاردەك كۆرۈنۈشكە باشلىدى. ئۇ ئا-
رالدىكىلەرنى ئويلىدى. ئۇلارمۇ ئۆلۈپ
كېتەرمۇ؟ خەلچە بۇنداق بولۇشنى كۆز

ئالدىغا كەلتۈرۈشنى خالىمايتتى. شۇنچە ئۇزاق يىللاردىن بۇيان ئۆزىگە بۇنداق غەلىتە سوئاللارنى قويۇپ باقمىغانىدى. ئۇ خىيال سۈرەتتى. توغرا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى قېرىدى. ئۆلۈپ تۈگەيدۇ، مەنچۇ؟ مەن بۇ يەردە ھۇقۇشتەك يالغۇز قالارمەنمۇ؟ قورقماسمەنمۇ؟ ئالۋاستىلار مېنى بوزەك قىلماسمۇ دەپ ئەندىشىگە پاتاتتى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قاراڭغۇلۇق قاپلاپ كەتكەن كەلگۈسى توغرىسىدىكى خىياللىرىنى كۆز بىلەن كۆرۈش قىيىن بولغان كىچىك چېكىتتەك بىر نۇر يورۇتقاندەك بولدى. ئۇنىڭدا ئۈمىد پەيدا بولدى. ئۇ ئۈمىدىنى تۈنجى قېتىم ئېنىق ھېس قىلماقتا ئىدى. ئۇنىڭ يۈرىكىدە سىرلىق بىر شېرىن سېزىم پەيدا بولدى. ئۇ قارىغاچ جەسەتلىرىنى يىغىۋاتقان يىگىتكە ئىختىيارسىز قاراپ قالدى. يىگىتنىڭ خۇرۇمدەك قارىداپ كەتكەن يۈزلىرىنى، مەيدىلىرىنى، قورساقلىرىنى كۆرگەن خالچە ئۇنى دادامنىڭ ساقىلىدەك چىرايلىق ئەمەس ئىكەن دەپ ئويلىدى-يۇ، يەنە تېزلا بۇ پىكىرىدىن يېنىۋالدى. بەلكىم قارىغاچلارنى ئويلاپ قالدى بولغاي، چۈنكى قارىغاچلارمۇ كىچىك ۋە قارا-دە! ئۇ بۇلارنى خىياللىرىدىن ئۆتكۈزۈپ ئۆزىنىڭ كۆڭلىگە ئۆزى تەسەللى بەردى. ئۇ يىگىتكە سىنچىلاپ قارىدى، ئۇ يىگىتنىڭ ئىككى قولتۇقىدىن پەسكە ساڭگىلاپ كېرىلىپ تۇرغان قوش قانىتىدەك نەرسىنى كۆرۈپ ئۇنى دادىسى داۋاملىق ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان پەرىشتە بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قالدى. ئۇ سىنچىلاپ قاراپ ئۇ نەرسىنىڭ قانات ئەمەس تېرە جىلىتكىنىڭ ئىككى پېشى ئىكەنلىكىنى بىلىپ بەكلا كۆڭلى يېرىم بولدى. خالچە ئۇ نەرسىنىڭ قانات بو-لۇپ قېلىشىنى شۇنچە ئارزۇ قىلغانىدى. خالچەگە قاتتىق ئەلەم بولدى. ئۇ كۆڭلى پەرىشان ۋە ئېغىر مۇسىبەت ئىچىدە دەريا ساھىلىدىكى قەدىمكى قەبرىستانلىقىغا يىراق بولمىغان بىر نەم يەرگە تىرنىقى بىلەن تاتلاپ قەبرە كولىغىلى تۇردى. يىگىتمۇ ئەمدى خالچەنىڭ ئەقلىدىن ئازغان ئايال ئەمەسلىكىگە، ھايۋانلارنىڭمۇ تەگرىسى ئەمەسلىكىگە كۆزى يەتتى. ئەمدى ئۇنىڭدىن تەپ تارتىش ھاجەتسىز ئىدى. ئۇ خالچەنىڭ بۇ ئىشلىرىدىن ئەجەبلىنەتتى. قارىغاچلارنى نېمە ئۈچۈن يىغىدىغاندۇ؟ بۇ قارىغاچلار نېمە سەۋەبتىن ئۆلۈپ كەتكەندۇ؟ ئۇ قارشى قىرغاقنى ئەسلىدى. ئۇ يەردە قارىغاچلار بۇنچە كۆپ ئۆلۈپ كەتمىگەنىدى، ئۇنىڭ كۆڭلىدىمۇ قارىغاچلارنى قەدىرلەشتىن ئىبارەت ئاتا - بوۋىلاردىن قېلىپ قالغان ھېسسىيات قوزغالماقتا ئىدى. ئۇ كېلىپ خالچەگە ياردەملەشتى. خالچە گويا يېنىدا ھېچ ئىش بولمىغاندەك پۈتۈن زېھنى بىلەن يەرنى كولاشنى داۋاملاشتۇرۋەردى. تۇيۇقسىز ئۇنىڭ قوللىرى ئۈستىگە تامغان ئىسسىق قان ئۇنى رېئاللىققا قايتۇرۇپ كەلدى. ئۇ ھەممىنى چۈشەنگەنىدى. تومۇرلىرىدا بىر يۈگۈرۈك ئىللىق سېزىم توختىماي ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈپ ئۇنىڭ تۇتاش قىشتەك نۇرغۇنلىغان ئاي - يىللارنى بۇرۇختۇرمىلىق ئىچىدە ئۆتكۈزگەن قاتقان يۈرىكىنى ئېرىتمەكتە ئىدى، ئەسلىدە يىگىتنىڭ تىرنىقى خالچەگە ياردەملىشىمەن دەپ تاشقا تېگىپ ئاجراپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ قومۇرۇلۇپ كەتكەن تىرنىقىنىڭ ئىزىدىن تاراملاپ قان تۆكۈلەتتى.

قان! قان! قاننىڭ تىلى تاغلار

تۇسۇپ تۇرغان ئىككى قەلبنىمۇ بىر - بى-
رىگە رام قىلالايدۇ. ئۇنىڭ غالىب ناخ-
شىلىرى خاسىيەتىنىڭ باشلىنىش سىگنالى.

قارلىغاچ جەسەتلىرى ئۈچۈن كولىنى-
ۋاتقان بۇ مۇمكىنسىز قەبرە ئۇلارنىڭ بىر
جۈپ قەلبىنى يېقىنلاشتۇرۇپ، ھېسسىيات-
لىرىنى ئورتاقلاشتۇرۇشقا باشلىدى. خەلى-
چە كونىراپ ئەبجىقى چىقىپ كەتكەن،
يۇڭىدىن ئىنچىكە يىپ ئىگىرىپ توقۇلغان
كۆڭلىكىنىڭ پېشىدىن ئازراق يىرتىۋېلىپ
يىگىتنىڭ قان ئېقىۋاتقان بارمىقىنى تې-
ڭىپ قويماقچى بولۇپ قول ئۇزاتقانىدى.
بۇ ھەرىكەتتىن يىگىت قورقۇپ كەتتى. بۇن-
داق بولۇشىدىن ئەجەبلىنىشمۇ ھاجەتسىز.
نېمىشقىدۇر ئۇنىڭ ئۆزىگە نېسىپ بولۇ-
ۋاتقان مېھرىبانلىققا ئىشەنگۈسى ۋە تۇن-
جى ھەقىقىي مۇھەببىتىنى ئىقرار قىلغۇسى
كەلمەيتتى. ئۇ خەلىچەنىڭ بۇ ھەرىكەتلى-
رىدىن ئۇنىڭ مېڭىسىدىن ئاداشقان، ئەس-
ھوشىنى يوقاتقان بىر خوتۇن ئىكەنلىكىگە
قايتىدىن ھۆكۈم چىقارماقچى ئىدى. ئۇنى
يەنە قورقۇنچ باستى. چۈنكى ئۇ تۇغۇل-
غاندىن بېرى بۇنداق يېقىنچىلىقتىن ئى-
بارەت مۇئامىلىگە ئۇچراپ باققان ئەمەس.
توقايدىكىلەرنىڭ ئۇنىڭ نە ئۆلۈشى، نە
تىرىلىشى بىلەن كارى يوق. ھېلىغۇ قولى
زەخىملىنىپ، تىرنىقى چىقىپ كېتىدىكەن،
بويىنى ئۈزۈلۈپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئۇ-
نىڭغا ياردەم قولىنى سوزۇشمايدۇ. ئۇ بۇ
ناتونۇش، يېڭىلا ئۇچرىشىپ قالغان ئا-
يالدىن گۇمانلىنىشقا باشلىدى. ئەگەر بۇ
ئايال مېنىڭ ئالدىمدا ماڭا ياخشىلىق
قىلغاندەك بولۇۋېلىپ، پەيت كۈتۈپ گې-
لىمنى سىقىپ ئۆلتۈرۈپ قويسا قانداق
قىلارمەن، دەپ ئويلايتتى. ئۇ
قورقۇنچ، ئۆتتەك تەلپۈنۈش ئارىلىشىپ

كەتكەن گادىرماچ خىياللار بىلەن ئاڭا-
سىز ئۇنىڭغا قولىنى بەردى. خەلىچەنىڭ
يۇمشاق قوللىرى ئۇنىڭ ئوتتۇندەك قول-
لىرىغا تېگىشى بىلەن ھەر ئىككىسىنىڭ
كۆزلىرى يۇمۇلۇپ، ئۆمۈرلىرىدە ھېس قى-
لىپ باقمىغان لەززەتنى ھېس قىلغاندەك
بولۇپ كەتتى. خەلىچە يىگىتنىڭ قولىنى
تېڭىپ قاننى توختاتتى. ئۇنىڭ ھەرىكەت-
لىرى قوپال ھەم مايمۇنلارنىڭكىدەك غەلى-
تە ۋە قىزىقارلىق ئىدى. يىگىت خەلى-
چەنىڭ ئەقلى - ھوشىنىڭ ساقلىقىغا ئىك-
كىنچى قېتىم ئىشەندى. ئىككىسى بىر -
بىرىگە چوڭقۇر مەنىلىك قارىشىپ قويدى.
ئۇلار كۆزلىرى ئارقىلىق بىر - بىرىگە
كۆڭۈللىرىدىكىنى ئىزھار قىلىۋاتقاندەك
قىلاتتى. خەلىچەنىڭ بىر ئېغىزمۇ گەپ
قىلمىغانلىقى يىگىتكە گاچا بولسا كېرەك
دېگەن تۇيغۇنى بەردى. ئۇ ئىچىدە گاچا
بولسا نېمە بوپتۇ دەپ ئويلايتتى. قىز
ئۆزىنىڭ ھەرگىز يالغۇز قالمايدىغانلىقىنى،
كەلگۈسىنىڭ ھەرگىز ئۆزى ئويلىغاندەك
بەختسىز ۋە مەنىسىز ئۆتمەيدىغانلىقىنى،
كۈندۈزدە يۇلتۇز كۆرگەندەك خىرە ھالدا
كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ئۇلار ئالدىن
مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك قارلىغاچ جەسەتلى-
رىنى بىر يەرگە يىغىپ، كولانغان قەبرى-
گە دەپنە قىلدى. ئەمدى ئۇلار بىرلىكتە
قىلىشقا تېگىشلىك دەپ قارىغان ھېچ ئىش
قالمىغانىدى. ئۇلار بىر - بىرى بىلەن
خوشلاشمايلا ئىككى تەرەپكە ماڭدى. يى-
گىتنىڭ بىر نەرسە دېگۈسى كەلدى-يۇ، ئې-
تىشقا پېتىنالماي قالدى. خەلىچە ئەت-
راپقا تارقىلىپ كەتكەن ماللىرىنىڭ يې-
نىغا، يىگىت دەريا قىرغىقىدىكى قېرى
سۆگەتكە باغلاپ قويغان سال تەرەپكە
كېتىۋاتاتتى. ئۇلار ئۆزلىرىمۇ

ئۇقماي بىراۋ بۇيرۇق بەرگەندەكلا كەينى تەزەپكە قاراشتى. ئۇلار شۇ سىياقتا خېلى ئۇزاق تۇرۇشۇپ قالدى. ھەر ئىككىسىنىڭ كۆڭلىدە قاندىقتۇر ئىنتايىن مۇھىم بىر ئىش چالا قالغاندەك تۇيغۇ ھۆكۈم سۈرەتتى.

خەلچەنىڭ روھىي دۇنياسىدا بىر مەيدان جىددىي كۈرەش يۈز بېرىۋاتاتتى. ئۇ كۆڭلىدە بۇ يەردە دادام، ئاكام، ئاچام ۋە ھاممامدىن باشقا بۇنداق ئادەملەر بولمايتتى، ئۇ ئۆزىنى ئادەم دەۋاتىدۇ، بۇ قانداق ئىشتۇ؟ دەپ ئويلايتتى. بۇ كىشى بۇ يەردىكى ئادەملەرگە ئوخشىمايتتى. يىگىت ئۇنىڭغا ئىنتايىن زور ياردەم قىلىدى: ئۇ ئۆمرىدە باشقىلارنىڭ بۇنداق ھالقىلىق پەيتتىكى ياردىمىگە ئۇچراپ باقمىغانىدى. ئۇ ئالدىدىكى يىگىتنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىگە ئىشىنەلمەي قالدى. كىچىك چاغلىرىدا ھاممىسى ئېيتىپ بەرگەن چۆچەكلەردىكى خىزىرلارنى، پەرىشتەلەرنى ئەسلىدى. ئۇلارمۇ ئادەملەرگە ئەڭ ھالقىلىق پەيتلەردە تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ ياردەم قولىنى سۇنۇپ مۈشكۈلاتتىن قۇتۇلدۇرۇپ قوياتتى. خەلچە يىراقتا ئۆزىگە تەبەسسۇم بىلەن قاراپ تۇرغان قارىچۇقتەك ۋىجىك گەۋدىگە قاراپ قويدى. ئۇنىڭ خۇشال بولغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدىغان چىرايىدا كۈلكە ئالامەتلىرى جىلۋىلىنىشكە باشلىدى. خەلچە كۆپ ئويلاپ، ئۇنى ئادەم ئەمەس دېگەن قاراشقا كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پەرىشتىگە يولۇققانلىقىغا ئىشەنگىلى تۇردى. چۈنكى ئۇنى كۆرگەندىن تارتىپلا ئارىلىدىكى ھەر بىر توپ گىياھ، تاغ - دەريالار ... تولىمۇ گۈزەللىشىپ كەتكەندەك، ئۆزى خۇددى يېنىكلەپ قالغاندەك ئۆزىنى بەختـ

لىك ھېس قىلىشقا باشلىدى. خەلچە پەرىشتىلەرنى تۇران ئاندەك ئاپئاق، دادىسىدەك ساقاللىق، ئاكىسىدەك يوغان ھەم قوپال، قوشقارنىڭكىدەك مۈڭگۈزى بار، ئېشەكنىڭكىدەك قۇلىقى بار، قارلىغاچنىڭكىدەك قانىتى بار دەپ تەسەۋۋۇر قىلاتتى. لېكىن ئۇ ئۇچراشقان پەرىشتە ئۆزى ئويلاپ كەلگەن پەرىشتىگە مۇتلەق ئوخشىمايتتى. خەلچە پەرىشتىگە قاراپ ئۇزاق تۇردى. «پەرىشتە» بولسا خەلچەنىڭ بالدۇرراق كېتىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. چۈنكى يامان يېرى كەچ كىرىپ قېلىۋاتاتتى. ئۇ بۈگۈن باشقا كۈندىكىگە قارىغاندا تاشقىن ئېقىتىپ كەلگەن شاخ - شۇمبىلارنى ناھايىتى ئاز سۈزۈۋالغانىدى. بۇنى ئاز دېگەندەك كەلكۈن قىرىشقاندەك ئۇنى قارشى قىرغاققا چىقىرىپ قويدى. ئۇلار تېخى بىر - بىرىنى ئوبدان چۈشىنىپ كېتەلمىگەنىدى. يىگىتنىڭ يۈرىكىدىكى يېڭىلا پەيدا بولغان رومانتىك ھېسسىيات پەسلەپ قالغاندەك ئىدى. نېمىشقا بۇنداق بولۇپ قالغانلىقىنى چۈشىنىش قىيىن ئىدى. قىسقىسى، ئۇ بۈگۈن سۈزۈۋالغان ئوتۇن ياغاچلىرىنى دەريانىڭ سۈيى تارتىۋالغان بىر كۈنى تالاپ ئېلىپ كەتمەكچى ئىدى، بۇ يەردە قويۇپ كەتسە خەلچەنىڭ كۆرۈپ قېلىپ ئوغرىلاپ ئېلىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتى. بۇ تاسادىپىي تەقدىر تەرىپىدىن قىلىنغان قوپال چاقچاق ئۇلارنىڭ روھىي دۇنياسىنى تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز دەرىجىدە مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتكەنىدى.

خەلچە تارىلىپ كەتكەن مال پادىلىرىنى يىغىپ ئۆيىگە يولغا چىققۇچە كەچ كىرىپ قالغانىدى، ئۇ خىيال سۈرگەچ ماللىرىنى ھەيدەپ قۇرۇپ كەتكەن يىغان بىر

تۇپ قاغاجىلىدە يېنىغا كەلگەندە جىگدە شاخلىرى ئاستىدىكى پاكار گەمە ئۆيىنىڭ ئىچىدىن يۈگۈرۈپ چىققان ئىككى مۈشۈك بىر - بىرىنى قوغلىشىپ، مىياڭلىغانچە مال پادىسىنى ئۈركۈتۈۋەتتى. خەلچە قورقۇپ كەتتى. ئارىلىقلار ئادەتتە بۇ قېرى جىگدىدە جىن بار دەپ ئۇ يەرگە يېقىن يولىمايتتى. قاچانلاردا، كىملەرنىڭ بۇ ئۆيىنى سېلىۋالغانلىقىنى ھەتتا بۇ يەردە ئۆينىڭ بارلىقىنىمۇ خەلچە بىلمەيتتى. ئۇ گەمە ئۆيگە، ئۇنىڭ ھويلىسىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان قېرى جىگدىگە سەپ سېلىپ قورقۇنچ ئىچىدە قارىدى. ئەمدىلا چۈشۈۋاتقان بۇ غۇۋا قاراڭغۇلۇقتا قوۋزاقلىرى قورۇپ ساڭگىلاپ، شاخلىرى سۇنۇپ تەرەپ - تەرەپكە ئاجراپ، غوللىرىنى قۇرت يەپ كاۋاكچىلار پەيدا بولۇپ كەتكەن بۇ غېرىب جىگدە خۇددى جانغا زامىن بولۇشنى ئويلاپ ئەتراپقا قول سوزۇۋاتقان ئەزرائىلدەك ئادەمنى شۈركەندۈرەتتى. خەلچە پۇت - قوللىرىنىڭ تارتىشىپ قېلىۋاتقانلىقىنى، يۈرىكىنىڭ ئەنسىز سوقۇۋاتقانلىقىنى، بەدىنىنىڭ سوغۇق تەرگە چۆمۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلماقتا ئىدى. ئۇ قورقۇنچتىن تىترەيتتى. ئۆزىگە يولۇققان پەرىشتىنى چاقىرماقچىمۇ بولاتتى. ئاھ پاناھسىزلىق، پەرىشتە قاراڭغۇلۇق ئىچىگە غايىب بولغانىدى. خەلچە بويىنىغا ئېسىقلىق بۆرە ھوشۇقىدىن مەدەت تىلەپ، يۇمشاق مەيدىسىگە بوشقىنا بېسىپ قويدى. جىگدە شېخىدىكى ھۇقۇش بۇ ئىشلارغا قاراپ خۇددى تاماشا كۆرگەندەك ئەنسىز ھۇۋلايتتى. مۈشۈكلەر يەنە بىر - بىرىنى قوغلاشقىنىچە گەمە ئۆي ئىچىگە كىرىپ كەتتى. ئۇ يەرگە خەلچە قورقۇنچ ئىچىدە قىزىقىپ قارايتتى. ئۇ ئىچىدە بۇ ئۆي ئاشۇ ئىككى مۈشۈكنىڭ ئۆيى بولسا كېرەك. ئۇلار قاچانلاردا بۇ يەرگە ئۆي سېلىۋالغاندۇ، دەپ ئويلايتتى. ئۇ مۈشۈكلەرنىڭ ئۆيىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى، ئۇ ئۆيگە كۈن نۇرى چۈشمەيتتى. ئۇلارنىڭ ئۆيىدە بىزنىڭ ئۆيىدىكىدەك تېرە يوتقان، كىگىز، يىپ ئىگىرىدىغان چاق، قازان - قومۇچ، قاچا - قۇچا قاتارلىقلار بارمىدۇ؟ ئۇلار نېمە يەيدىغاندۇ؟ سۈتنى ئۆزى پىشۇرۇپ ئىچەمدىغاندۇ؟ دېگەندەك خىياللارنى قىلاتتى. خەلچە بۇ ئىككى مۈشۈكنىڭ مال پادىسىنى ئۈركۈتۈۋېتىپ، ئەپۇ سوراپمۇ قويماي گەمە ئىچىگە كىرىپ كەتكىنىدىن دىلى ئازار يېگەندەك بولدى. ئۇلار خەلچىگە بىرەر - ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قويسىچۇ كاشكى! ئۇ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولدى. نېمىشقىدۇر يەنە مۈشۈكلەرنىڭ يالغۇزلۇقىغا ئىچى ئاغرىغان بولسا كېرەك. «ئىككى مۈشۈك... ئىككى مۈشۈك ...» دېگىنىچە ئاستا - ئاستا بۇ يەردىن يىراقلاپ كەتتى.

× ×

كۆك ياڭاق چېچەكلىدى، خەلچىنىڭ كۈنلىرى بۇرۇنقى چاغلارغا قارىغاندا كۆڭۈللۈك ئۆتمەكتە ئىدى. ھاۋا بەك تىنجىق بولسىمۇ ئۇنىڭغا بۆلەكچىلا ھوزۇرلۇق بىلىنەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ھېلىقى قاپقارا پەرىشتىسىنى ئەسلەيتتى. يىراق قارلىق تاغلارغا مال پادىسىنى ھەيدەپ چىقىپ كەتكەن ئاكىسىنى، ئاكىسىنىڭ ئاپالىسىنى ۋە ئۆزىنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئەسلەيتتى. ئۇنىڭ مىسكىن قەلبى ئۆمرىدە تېخى ھېچ قىلىپ باقمىغان قورقۇنچلۇق ئەمما شېرىن تۇيغۇغا غەرق بولغانىدى. تۇرانخاننىڭ دارىتمبلاپ قىلغان سۆزلىرى، دادىسىنىڭ ئالىيىپ قاراشلىرى

كۆكلىنى بىئارام قىلسا، ۋۇجۇدىدا پەيدا
بولغان ئالىقاندا ۋىتۇر بىر نەرسە ئۇنىڭغا
پۈتمەس - تۈگىمەس خاتىرجەملىك ۋە ئا-
زادىلىك بەخش ئېتەتتى. ئۇ ئەمدى كەچ
كىرگەن ھامان ئۆزىنى ئېرە يوتقانىنىڭ
ئۈستىگە تاشلاپ ئۇخلىۋالغۇسى كېلىپ
قالىدىغان، چۈشلىرىدە بولسىمۇ قارا پە-
رىشتە بىلەن بىرگە بولۇشنى ئارزۇ قىلى-
دىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ئاڭسىز ھالدا
ئۇزاق يىل ئىزدىگەن نەرسىسىنى تېپىۋال-
غاندەك ھاياجىنىنى ئىچىگە سىغدۇرالماي-
تتى. ئۇنى بىر كېچىسى قاتتىق قارا بې-
سىپ، يېرىم كېچىدە چىرقىراپ ئويغىنىپ
كەتتى. چۈشىدە ئۇنى ئېغىزلىرىدىن ئوت
بوراندەك ئۇچۇپ تۇرىدىغان، چىشلىرى
ۋە تىرناقلىرىدىن بىگۇناھ جانلىقلارنىڭ
ئىسسىق قېنى تېمىپ تۇرىدىغان غايەت
زور سېرىق ئەجدىھار قوغلىدى. بىر يەر-
لەردە، قەيەردۇر بىر يەرلەردە كېتىۋېتىپ
نەدىندۇر چىقىۋاتقان غەلىتە ئاۋازنى ئاڭ-
لىغاندەك بولدى. ئۇ دىققەت قىلدى. ئا-
ۋازنىڭ چىقىۋاتقان يېرىنى تاپالمىدى.
ئۇ تازا تىڭشاپ باقتى. بۇ قارا پەرىش-
تىنىڭ ئاۋازى ئىدى. ئۇ ئەتراپقا قارى-
دى. پاناھ ئىزدىدى. تۇيۇقسىز ئۆزىنىڭ
ئەجدىھانىڭ ئاغزىدا تۇرغانلىقىنى بى-
لىپ خۇدىنى يوقاتتى. ئۇ چۈشىنى ھېچ
كىشىگە تىنمىدى. ئۇنىڭغا ئەمدى تاغ
جىرالىرى، شۇملۇق يېغىپ تۇرغان قاراڭ-
غۇ ئۆڭكۈردەك تاغ چوققىلىرى دەھشەت-
لىك ئۆلۈم ئەلچىلىرىدەك تۇيغۇ بېرەتتى.
ئۇ بۆرە ھوشۇقىدىن ھەر مىنۇت، ھەر سې-
كۇنت ئايرىلمىدى. ئۆزىنىڭ سۇنغان كۆڭ-
لىگە ئۆزى تەسەللى بېرەتتى. ئۆزىنى
ئۆزى قانچىلىك خاتىرجەم ۋە بەختلىك
ھېس قىلىشقا مەجبۇرلىغانسېرى شۇنچە سە-
راسىم ئىچىدە ياشاشقا مەھكۇم بولاتتى.
ئۇ، بۇ كۇنلەرنى ئويلاپ ھەسرەت چەكسە،
قارا پەرىشتىنى ئويلاپ ئۇنىڭدىن ئەنسىرەيتتى.
ئۆزىنىڭ كەلگۈسىنى ئويلاپ ئىچ - ئىچى-
دىن خۇشال بولسا پەرىشتىنىڭ تېخىچە
قايتىپ كەلمىگىنىنى ئويلاپ ئاسماندىن
تاشلىۋەتكەندەك بولۇپ قالاتتى. ھەر ھال-
دا ئۇنىڭ ئىككى قېرىنىڭ ھالىدىن خە-
ۋەر ئېلىپ تاپقان ساۋابلىرى بىكارغا
كەتمىگەنىدى. نېمىلا بولمىسۇن ئۇنىڭغا
پەرىشتە يولۇقتى. ئەگەر ئۇ قايتىپ كەل-
سە ئائىلىسى تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە
بەختلىك بولاتتى.

ياپراقلار سارغىيىشقا باشلىدى. بۇ كەنت-
نىڭ يەرلىك مېۋىلىك دەرىخى بولغان
قاغىجىگدىنىڭ قەھرىۋادەك مۇنچاقلىرى
ئادەمنىڭ گۈزەل شېئىرىي تۇيغۇلىرىنى
قوزغايتتى. خەلىچە ئورۇنۇپ تەكشى تۇ-
تۇپ يېتىپ قالدى. ئۇنىڭ كېسىلى كۈن-
دىن كۈنگە ئېغىرلىشىپ، ئورنىدىن تۇرال-
مايدىغان دەرىجىگە يېتىپ قالدى. چاۋار
بوۋاي بىلەن تۇرانخاننىڭ قىلمىغىنى قال-
مىدى ... كېسەلنى ياخشىلىنىپ تالا-تۈزگە
چىققۇدەك بولغاندا بۇ تاغلىق كەنتنىڭ
بىر كېچىدىلا پەيدا بولۇپ قالىدىغان
شىۋىرغانلىق كۈنلىرى قىستاپ قالغانىدى.

... خەلىچە داۋاملىق بىر نەرسىنىڭ
قورسىقىدا تېپچەكلەۋاتقانلىقىنى ئېنىق
ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدى. بۇ غەلى-
تە نەرسە ھەر قېتىم تەۋرەنگەندە يۈرىكى
شۇررىدە ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك ساماۋى
خىياللارغا چۆمەتتى. بۇ قارا پەرىشتىنىڭ
خاسىيىتى ئىدى.

خەلىچە قارا پەرىشتە بىلەن مۇشۇ گىنىڭ
ئۆيىدە بىرگە بولغان يامغۇرلۇق ئاخشام-
دىنى تارتىپ ئۆز ھاياتىدا يېڭى بىر سە-

ھېيۋەننىڭ ئېچىلغانلىقىنى بىلدى. چاۋار بوۋاي بىلەن تۇرانخان ئىنتايىن ئېرىككەك بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇلار خەلچەگە بىرەر ئېغىزمۇ گەپ قىلمايدىغان بولۇۋېلىشتى. ئۇلارنىڭ يۈرۈش-تۇرۇشلىرىدىن خەلچەگە بولغان پۈتمەس-تۈگىمەس غەزەپ-نەپرەت ئېپادىلىنىپ تۇراتتى. ئەگەر خەلچە ئۇلارنىڭ پارىڭى ئۈستىگە كىرىپ قالسا گەپلىرىنى يىغىشتۇرۇپ جىم بولۇشۇۋالاتتى. خەلچەنىڭ كۆڭلىدە قورقۇنچلۇق گۇمان ئۇلغايماقتا ئىدى. «ئېھتىمال ئۇلار مېنى كۆرەلمەيۋاتقاندۇ، پەرىشتىگە يولۇققان ئادەملەرگە باشقىلار ھەسەت قىلسا كېرەك» دەپ ئويلايتتى. بۇ ئامەتنىڭ دادىسىغا نېسىپ بولمىغىنىدىن كۆڭلى يېرىم بولاتتى. ئۇلار ئەمدى خەلچەنى زەي پۇراپ تۇرغان قاراڭغۇ گەمە ئۆيدىن چىقارمايدىغان بولۇۋېلىشتى. كۈنلەر خۇددى ئۇزاق ئەسىردەك تەسلىكتە ئۆتۈۋەردى، بىراق... پەرىشتە تېخىچىلا قايتىپ كەلمىگەنىدى.

× ×

قارلىغاچلار دەپتە قىلىنىپ بىر قانچە كۈندىن كېيىن ئۇلار دەريا بويىدا يەنە ئۇچراشتى. قانىتى يوق پەرىشتىنىڭ كۆزلىرىدىن دەھشەتلىك ئېچىرقاش، تەرپىلەش قىيىن بولغان يالۋۇرۇش مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. خەلچە تېخىچىلا بىر ئېغىز گەپ قىلمىغانىدى. يىگىت ئۇنىڭ گاچا ياكى گاچا ئەمەسلىكىگە ھۆكۈم قىلالمايتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ جىمجىتلىقنى بۇزدى.

— س... مز... سىزنىڭ ئىسمىڭىز نېمە؟— دېدى ئۇ كېكەچلەپ.

— خەلچە. — يىگىت ھەيران قالدى. خەلچەنىڭ ئاۋازى ياڭراق ھەم جاراڭلىق ئىدى. ياشىنىپ قالغان تاغلىقلارنىڭكىدەك تەلەپپۇزدىكى بۇ جاۋاب يىگىتنىڭ ئويلىمىغان يېرىدىن چىققانىدى. ئۇ بەكلا خۇشال بولدى. ئۇنىڭغا خۇددى ئىچى تارلىق قىلىپ شۇنچە ئۇزاق يىللاردىن كېيىن ھەدىيە قىلغان بۇ ساھىپجامال گاچا بولۇپ چىقسا تولىمۇ كېلىشمەسلىك بولاتتى.

— بۇ يەرگە نېمىشقا كۈندە كېلىۋېرىسىز؟

— سىزنى ساقلايمەن.

يىگىتنىڭ كۆكۈلىسىدىن كىرگەن دەھشەتلىك تىترەك، ھۆججەيرە-ھۆججەيرىلىرىنى يېقىملىق ئاغرىتىپ بارماقلىرىنىڭ ئۇچىدىن چىقىپ كەتتى.

ئۇلار شۇ يوسۇندا خېلى ئۇزاق پاراڭلاشتى. بىر-بىرى ھەققىدە خېلى كەڭ دائىرىدە چۈشەنچە ھاسىل قىلىشتى. يىگىت ئۆزىنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى سۆزلەپ، گەپ قېرى، سۇر ئېشەككە كەلگەندە كۆزلىرىدىن بىر خىل ئۈمىد نۇرلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇ ئېشەكنى ھەر يىلى بىردىن تۇغۇپ بېرىدىغان تەخەينى سېتىپ، قولى پۇل كۆرۈپ قۇرىدىغانلىقىدىن پەخىرلىنەتتى. ئۇنىڭ ئالابۇيىنىقى خەلچەنى بەكلا قىزىقتۇردى. خەلچەنىڭ ئەگەر قانىتى بولغان بولسا ئىدى، دەريادىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ كۈچۈكنى قۇچاغلاپ سۆيگەن بولاتتى. يىگىت خەلچە بىلەن توي قىلىشنى شۇنچە ئارزۇ قىلاتتى، بىراق مەندە مالچارۋا يوق دەيتتى ئىچىدە. ئۇ توي ئىشلىرىدىكى مۈشكۈلاتنى ئويلىسىلا كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ كۆڭلى ئېلىشاتتى. يىگىت توقايدا تۇغۇلغان بولۇپ ئۈچ ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ئانىسىدىن، يەتتە ياشقا كىرگەن يىلى دادىسىدىن ئايرىلدى. ئۇنى كېيىن تاغىسى بېقىپ چوڭ قىلدى. كېيىن

قولى قىسقا بۇ نامرات تاغىسىمۇ ئۆلۈپ
كەتتى. ئۇنىڭ بېشىغا كۈن چۈشكەندە
بىللە قايغۇرىدىغان، خۇشاللىقتا تەڭ شې-
رىك بولىدىغان بىرەرمۇ تۇغقىنى ياكى
يېقىن ئاغىنىسى يوق ئىدى. ئەگەر ئۇ-
نىڭ يېقىنلىرى بار دېيىلسە جاپاكەش،
ئورۇق ئېشىكى بىلەن چىرايلىق ئالا بوي-
نىقىدىن باشقىنى سانىيالمايمىز. ئۇ كې-
يىنكى كۈنلەرنى باشقىلارنىڭ ئېغىللىرىدا،
قازاقمۇ مەسچىتلەرنىڭ بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرى-
دا، ئۇنتۇلۇپ كەتكەن قەبرە گۈمبەزلىرى-
نىڭ ئىچىدە ئۆتكۈزدى. مانا ئاشۇ دەر-
ياغا تايىنىپ قىيان سۇلىرى ئېقىتىپ
كەلگەن شاخ - شۇمبىلارنى سۈزۈپ، باشقى-
لارغا ئوتۇن تەييارلاپ بېرىپ سېرىقتال
تۇرمۇش كۆچۈرۈپ كەلگەن ئىدى. توقايلىق-
لارنىڭ مال - چارۋىسى يوق كىشىلەرنى ئا-
دەم ئورنىدا كۆرمەي قىز بەرمەيدىغان
ئاتالمىش ئادىتى ئۇنىڭ يېشى 45 لەر-
دىن ئاشقان بولسىمۇ تېخىچە ئۆيلۈك -
ئوچاقلىق بولالماي ئورۇندا - سوقۇندا بو-
لۇپ يۈرۈشكە سەۋەبچى بولۇپ قالغانىدى.
شۇنداق قىلىپ ئۇ بېشىغا ئېغىر كۈنلەر
كەلگەندە كۆڭلىدىكى گەپلەرنى، دىلىدىكى
دەردلەرنى كېچىلەپ ئېشىكى بىلەن
كۆچۈكىگە سۆزلەپ بېرىپ، سانسىز تۈنلەر-
نى ساناقسىز كۈندۈزلەرگە ئۇلاپ چىقتى.
ئۇنىڭ بېشىنى سىلايدىغان بىرەرمۇ مۇ-
سۇلمان چىقمىدى. ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭ
بىلەن كارى يوق ئىدى. ئۇمۇ نۇرغۇنلى-
غان ئەركەكلەرگە ئوخشاش بىرەر ئەمگەك-
چان ئايالغا، ئوماققىنە ئىككى - ئۈچ با-
لىغا ئېرىشىشنى ئويلايتتى. لېكىن ئارزۇ-
لارنىڭ چېچەك ئېچىشى ئۇنداق ئاسان
ئەمەس - تە! شۇڭا ئۇ ئەتىدىن - كەچكىچە
جاپا چېكىپ ھاياتقا تەۋەككۈل قىلىپ
رەھىمسىز دەريا ئۆركەشلىرى بىلەن ئېلىپ-
شىپ كەلگىنى بىلەن باشقىلاردىن ئازراق-
مۇ مېھىر - شەپقەت كۆرەلمىگەنلىكىگە بى-
ئارام بولاتتى. ئۇ سۈزۈۋالغان شاخ -
شۇمبىلارغا باشقىلار ئېشىپ - تېشىپ قال-
غان پارچە - پۇرات نان، كونىراپ جۇلۇقى
چىقىپ كەتكەن كىيىم - كېچەكتىن باشقىنى
بەرمەيتتى. قىسقىسى، ئۇنى توقايلىقلار ئادەم
تېپىۋالغانىدى. ئۇ شۇنچە ئۇزاق يىل قا-
دىر ئاللادىن ئېشىكىنىڭ موزاي تۇغۇپ
بېرىشىنى، ئالا بوينىقىنىڭ قوزا تۇغۇپ
بېرىشىنى كېچىلىرى كىرپىك قاقماي يىغا
بىلەن، كۈندۈزلىرى ئارام تاپماي ھاي-
ۋاندەك ئىشلەۋاتقان چاغلىرىدىمۇ تەلەپ
قىلاتتى. ئۈمىدۋار بولۇپ نەچچە ئون يىللا-
نى ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ ئېشەك بىلەن كۆ-
چۈكىگە بۇنداق خاسىيەت نېسىپ بولمىدى.
ئىشلار ئۇنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىقمىدى.
ئۇنى توقايدىكى كىچىك باللارمۇ كۆزگە
ئىلمايتتى. ئۇ بۇ ئىشلار ھاركېلىپ دەريا
بويىغا بېرىپ ئېشىكى بىلەن ئىتىغا ھال
ئېيتىپ نارتۇگىدەك بوزلاپ، ئارسلاندەك
ھۆكىرەپ يىغلاپ كېتەتتى.

يىگىت خەلچەنىڭ ئۆزىگە تۇتۇۋاتقان
مۇئامىلىسىنى ئويلاپ قاتتىق تەسىرلەندى.
خەلچەمۇ يىگىتنىڭ ئوتلۇق بېقىشلىرىدىن
شېرىن تۇيغۇغا چۆمۈلۈپ بىھوش بولماقتا
ئىدى. يىگىت ئۆزىنى چۆچەكلەردىكى
شاھزادىلەردەك يۈكسەك ھەم مەغرۇر ھېس
قىلاتتى. شۇڭا ئۇ خەلچە بىلەن ئۇچراش-
قان كۈندىن تارتىپ ھېچكىم ئۆتۈشكە
جۈرئەت قىلالمايدىغان بۇ رەھىمسىز دەر-
يادىن ھەر كۈنى ئۆتۈشكە تەۋەككۈل قىل-
ىدىغان بولۇۋالدى. ئۇلار داۋاملىق دەر-
يا بويىدىكى قېرى سۆگەت يېنىدا ئۇچرى-
شاتتى. بىر - بىرىگە قېنىشماي بېقىشىپ

ئۈن - تىنسىز كۆننى كەچ قىلاتتى.

ئەتراپتىن جىگدە چېچەكلىرىنىڭ ئىپاردەك خۇشبۇي ھىدى گۈپۈلدەپ كېلىپ تۇراتتى. ئورمانلار قاراڭغۇلىشىپ كەتكەن بولۇپ، دەريا بويىدا سوزۇلۇپ ياتقان چېگىتتەك ئارال ھۆپپىدە يېشىللىق ئىچىدە غايىب بولغانىدى. كۆنلەر ئۆتۈۋەردى. ئۇلارنىڭ ئەمدى بىر - بىرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئەتراپنى چاڭ كەلتۈرۈپ سايراۋاتقان خىلمۇ خىل قۇشلار تەرەپ - تەرەپلەرگە جۈپ - جۈپ بولۇپ ئۇچۇشۇپ، نېمە ئىشلارنىدۇر ئالدىراپ بېجىرمەكتە ئىدى.

كەچ كىرىپ قالغان بولۇپ موز تاغ ئۈستىدىكى قارا بۇلۇتلار جەڭگە ئاتلانغان سانسىز دىۋىلەردەك بۇ قوشكېزەك مەھەللىنىڭ ئاسمىنىغا سۈرۈلمەكتە ئىدى. يىگىت ھېچنەرسىنى تۇيمايتتى. ئۇ خەلچەنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ، سۆيىدە ئېقىپ نورمال ھېس - تۇيغۇسىدىن ئاللىبۇرۇن ئايرىلغانىدەك قىلاتتى. ئۇنىڭ تاغلىقلارغا خاس قەيسەرلىكى چىقىپ تۇرىدىغان. بىر جۈپ بۈركۈتنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرى خەلچەنىڭ كۆڭلىكىنىڭ كۆكرىكىدىكى يەتتىنە شەكلىدە يىرتىلغان يەرىدىن ئۇنىڭ ئاپئاق بۇلۇتتەك ئەمچىكىگە ئېچىرقاش بىلەن قاراپ، مىختەك قاتقانىدى. ئۇ بىردىنلا سەگەكلەشتى، چۈنكى ئۇنىڭغا خەلچە ئەجەبلىنىپ قارىماقتا ئىدى. ئۇ ئۇستىلىق ئىشلەتتى:

— خەلچە، سىز توي قىلغانمۇ؟

بۇ سوئال بەكلا كېچىكىپ سورالغانىدەك قىلاتتى. خەلچە قىزقۇنچىلىق بىر خەۋەرنى ئاڭلاپ قالغانىدەك چۆچۈپ كەتتى. ئۇ دەرھال نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىنى بىلمەيتتى. ئۇ ئاكىسى بىلەن ئاكىسىنىڭ ئايالىنى ئويلىدى. تويىنىڭ ھەقىقىي مەنىسى ئۇنىڭ ئېڭىدا غۇۋا ئەكس ئەتكەندەك بولدى. ئۇنىڭ يۈرىكىدە تاتلىق بىر سېزىم پەيدا بولدى - دە، دەقىقە ئىچىدە غايىپ بولدى. ئۇ لەپپىدە پەيدا بولۇپ يوقالغان بۇ سېزىمنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنىمۇ بىلەلمەي قالدى. لەپپىدە قىلىپ دەقىقە ئىچىدىلا ئۆتۈپ كەتكىنى بىلەن بۇ سېزىم ئۇنىڭ ئۆز ھاياتىدىنمۇ ئۇزاقراق مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانىدەك تۇراتتى. خەلچە يىگىتنىڭ سوئالىغا جاۋاب بەرمەستىنلا قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى. يىگىت ئىختىيارسىز خەلچەنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى. ئۇلارنى ئاجايىپ بىر سېھرىي قۇدرەت، جانلىقلاردا ئەزەلدىن بار بولغان فىزىئولوگىيىلىك ئىقتىدار ئاجايىپ يۇمشاق قاناتلىرىغا مىنگەشتۈرۈپ قەيەرگىدۇر ئېلىپ كەتتى.

موشۇكنىڭ ئۆيى قاراڭغۇدەك قىلاسىمۇ ئىسسىق ۋە راھەتتەك تۇيۇلاتتى. تۈڭلۈكتىن چۈشۈۋاتقان يامغۇر سۈيى ئۆينىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىكى كىچىك ئازگالغا يىغىلماقتا ئىدى. چەللە قىلىپ ئادىدىلا يېپىلغان گەمە ئۆينىڭ تورۇسىدىن ئۆمۈچۈكلەرنىڭ چىرت - چىرت ... قىلغان غەلىتە ئاۋازى كېلەتتى. ئۇلار ھەر ھالدا يامغۇردىن دالدا بولۇشقا پاناھ جاي تاپقانىدى. ئاچچىق زەي پۇراپ كەتكەن ئۆي ئىچى ئاستا - ئاستا يورۇشقا باشلىدى. ئۆيدە خەلچە ئويلىغانىدەك بىرەر پارچە كىگىز، تېرە يوتقان، قازان ۋە ياغاچتىن ياسالغان تەگنە، چۆچەك ۋە ياغاچ تاۋاق دېگەندەك نەرسىلەرمۇ كۆرۈنمەيتتى. بىر بۇلۇڭغا دۆۋىلەپ قويۇلغان قۇرۇق قامقاق، شىۋاق قاتارلىقلار ھېلىلا ئوت كېتىدىغاندەك قۇرۇپ كەتكەن بولۇپ، ئۇنىڭدىن

تارىلىۋاتقان غەلىتە پۇراق ئادەمنىڭ دىمىقىنى غىدىقلايتتى. ئۇلار چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. خەلىچە يۈك كۆڭلەك كىيىۋالغان بولسىمۇ ئۇنىڭ قوپال بەدىنى سوغۇقتىن لاغىلداپ تىترەيتتى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ توڭلاپ كېتىۋاتاتتى. بۇ ئۆيىنىڭ ئۇنى ئىسسىتالىشى ناتايىندەك قىلاتتى. يىگىت بىر نەرسە ئېسىدىگە كەلگەندەك جىلىتكىسىنىڭ قويۇن يانچۇقىدىكى چاقماقنى ئۈستىدىن سىلاپ باقتى. قارىغاندا ئۇ ھۆل بولۇپ كەتمىگەندەك قىلاتتى. ئۇ ئۆي ئىچىدىكى چاۋار-چاتقاللارنى يىغىپ خەلىچەگە يېقىن بىر يەرگە توپلاپ چاقماقنى چىقىرىپ ئوت ياقتى. خەلىچە بۇ نەرسىنى كۆرۈپ باقمىغانىدى، شۇڭا چاقماقنى كۆرۈپ بەكلا ھەيران قالدى. ئوت گۈركىرەپ كۆيگىلى تۇردى. ئۆيىنىڭ ئىچى بۇ قېتىم خېلىلا يورۇپ قالغاندەك قىلاسىمۇ ئۇنىڭ بۇلۇڭ-پۇشقاقلىرىدىكى نامرات تارىخ تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتكەن قاراڭغۇلۇق ئىچىگە يەنە بەش مىڭ يىلدىنمۇ يورۇقلۇق بېسىپ كىرەلەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

بېشىدىن كۆپ ئىسسىق-سوغۇق ئۆتكەن يىگىت نېمىدۇر بىر ئىشلارنى قىلماقچى بولاتتى-يۇ، ئۆزلۈكىدىن ھودۇقۇپ كەتمەكتە ئىدى. ئۇ ئاخىرى قاتتىق ئىرادىگە كەلدى:

— كۆڭلىكىڭىزنى سېلىپ سىقىپ قۇرۇتۇۋېلىڭ، — دېدى مىڭ تەسلىكتە.

خەلىچە قارشىلىق بىلدۈرمەيلا كۆڭلىكىنى سالدى. ئۇنىڭ ھېچقانداق بىر ھەرىكىتىدىن، چىراي-قىياپىتىدىن ئازراق بولسىمۇ يېتىرقاش — تارتىنىش، خىجىللىق ئىپادىلەنمەيتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىكىدىن باشقا ھېچقانداق كىيىمى يوق ئىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئانىدىن تۇغما ھالەتتە كۆڭلىكىنى سىقىۋاتاتتى. ھەرىكەتلىرىدىن ئازراقمۇ ھودۇقۇش، تېڭىرقاش ئالامەتلىرىنى تاپقىلى بولمايتتى.

يىگىت غالجىرلاشقىلى تۇردى. ئۇنىڭ ئۇزاق يىل باغلاقتا ياتقان، چاڭقاپ كەتكەن ھەسرەتلىك يۈرىكى كۆكرىكىنىڭ قەپىزىنى بۇزۇپ تاشلايدىغاندەك تېز-تېز سوقۇپ نەپەس يولى قىسىلماقتا ئىدى. ئۇ خۇشاللىقىنى ئىچىگە سىغدۇرالماي قىيىلىۋاتاتتى. خەلىچەنىڭ چىرايى يەنىلا قاپقارا، مېتالدىن ياسالغان ماشىنا ئادەمنىڭكىدەك ھېسسىياتسىز ھەم جانسىزدەك كۆرۈنەتتى. ئۇلار گۈركىرەپ كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ ئىككى تەرىپىدە بىر-بىرىگە قارىشىپ زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى. يىگىتنىڭ توسقۇنسىز غەيرىي ھېسسىياتلىرىدىن خىجىللىق ۋە نومۇس ئۈستۈن كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ئاڭسىز، ھېسسىياتسىز ئوتتىن، جىمجىتلىقتا تۇرغان تۆت تامدىن، ئەتراپنى قاپساپ تۇرغان قاراڭغۇلۇقتىن رەشىك قىلدى بولغاي، تېرە جىلىتكىسىنى ئاۋايلاپ خەلىچەنىڭ مۈرىسىدىن يېپىنچا قىلىپ قويدى. ئۇنىڭ كالتە، يەڭسىز بۇ كىيىمى خەلىچەنىڭ دۈمبىسىدىن باشقا جايلىرىنى ياپالمىغانىدى. لاپ ... لاپ ... ئاۋاز چىقىرىپ كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ شولىسى خەلىچەنىڭ غۇبارسىز يۇمشاق كۆكرەكلىرىدە، قورسىقىنىڭ ئوخشىمىغان يەرلىرىدە، ئىككى تەرەپكە كېرىلىپ تۇرغان يوتىلىرىدا مەقسەتلىك ئايلىنىپ يۈرۈۋاتقاندەك بىر يېنىپ، بىر ئۆچۈپ ئۇ جايلارنى ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان دەرىجىدە غايىۋى سەنئەت دۇنياسىغا ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى. يىگىت ئۆزىنىمۇ ئۇقماي دېڭگۈدەك ئوتنىڭ يەنە بىر تەرىپىگە ئۆتۈپ قالدى. ئۆي ئىچى خاسىيەتلىك تۇس ئال-

غان بولۇپ ئۇلار بىر-بىرىگە چاپلىشىپ
دېگۈدەك يانمۇ-يان ئولتۇراتتى. ئۇلار
ئىنسانلارغا نېسىپ بولۇش تولىمۇ قىيىن
بولغان بۇ بەختكە ئېرىشكەنلىكىگە ئىشەن-
گۈسى كەلمەيتتى. ئۇلار ئۆزلىرىنى گويا
چۈش كۆرۈۋاتقاندەك ھېس قىلىشماقتا
ئىدى. بەدەندىن بەدەنگە ئۆتۈۋاتقان
ھارارەت يېقىملىق بىر كۈيدەك تومۇرلار-
نى ئايلىنىپ ئۆتۈپ ئىككى يۈرەكنى بىر-
بىرىگە چاتماقتا ئىدى. قىرىق يىلغا يې-
قىن مۇزلاپ ياتقان قىز قەلبى ئاخىرى
ئېرىشكە باشلىغانىدى. ئۇ ئەمدى شۇنچە
جەزبىلىنىپ ھەم مېھرىبانلىشىپ كېتىۋا-
تاتتى. يېرىم ئەسىردەك كۈتكەن دەقىقى-
لەر چۆچەكلەردىكى خاسىيەتلىك سومرۇغ-
دەك پەرۋاز قىلىپ خەلچەگە يېقىنلاشماق-
تا ئىدى. ئىنساندىكى تەبىئىي سۆيگۈ ئىق-
تىدارى كۆزدىن يىراق سەھرادىكى بۇ
ئىككى ئىسسىق تەنگە ئۆزىنىڭ قۇدرەتلىك
ئىلاھىي كۈچىنى نامايان قىلغىلى تۇردى.
يىگىت ئۆزىنى كونترول قىلىش ئىقتىدا-
رىدىن مەھرۇم بولغانىدى. ئۇ خەلچەنىڭ چاچ-
لىرىنى، مۇردىلىرىنى، كۆكرەكلىرىنى، قورساق-
لىرىنى، پۇتلىرىنى ئەسەبىيلەرچە سىلىغىلى
تۇردى. خەلچە ئۇ ئويلىغاندەك چىرقىرىمە-
مىدى، قارشىلىقمۇ بىلدۈرمىدى، ئەكسىچە
يىگىتكە ماسلىشىپ بېرىۋاتقاندەك ھالەت-
تە ئىدى. ئۇنىڭ ئېغىزلىرى بىر ئېچى-
لىپ، بىر يېپىلىپ بوشقىنە يېقىملىق
ئىڭرايتتى. ئۇ ئۆزى ئويلاپ باقمىغان
بەخت قوينىدا پۈتۈنلەي بىھوش بولغانى-
دى. يىگىت خەلچەگە يىرتقۇچ قۇشلار
ئولجا تېپىۋالغاندەك ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ
خەلچەنى ياۋايىلارچە، ئەسەبىيلەرچە سۆي-
گىلى تۇردى. ئۇلار نەپەس ئېلىشقىمۇ
ئۈلگۈرەلمەيتتى. ئۇلار بەدىنىنىڭ ئوخشى-
مىغان جايلىرىدا، روھىي دۇنيا-
سىدا پەيدا بولۇۋاتقان تاتلىق
سېزىمدىن باشقا نەرسىلەرنى، دۇنيانى
ئۇنتۇپ كەتكەنىدى. يىگىت خەلچەنىڭ
بارغانچە بوشىشىپ قۇچىقىغا ئۆزىنى تاش-
لاپ پىلىڭكتەك بولۇپ قېلىۋاتقانلىقىنى
كۆرۈپ مۇھەببەتنىڭ سېھرىي كۈچىدىن
ھوزۇرلانماقتا ئىدى. ئۆمرىدە بۇ كۈنكىدەك
بەختنى پەقەت خەلچەدىن باشقا ھېچقايسى-
داق نەرسىنىڭ بېرەلمەيدىغانلىقىغا ئىش-
شەنمەكتە ئىدى. خەلچەنىڭ قاتتىق ھو-
زۇرلىنىۋاتقانلىقى، سىلاش ۋە سۆيۈشلەر-
نىڭ ئۇنىڭغا بەكلا خوش يېقىۋاتقانلىقى
ئېنىق ئىدى. يىگىتنىڭ ئوتتەك قىزىپ
كەتكەن قوللىرى خەلچەنىڭ بەدىنىدە
ئانىسىنىڭ كىچىك چاغلىرىدا ئۆزىنى
سۆيۈشلىرىدەك تاتلىق ھەم لەززەتلىك
سېزىم پەيدا قىلاتتى...

ئۇلار ئەسەبىيلەشتى. خەلچەنىڭ بۆ-
رىگە يولۇققان تايچاقنىڭكىدەك ئازابلىق
چىرقىرىشى دەھشەتلىك چاقماقنىڭ گۈل-
دۈرماملىرىغا، رەھىمسىز دەريانىڭ ئۇ-
زاق ئەسىرلەر بويى بىر مىنۇتمۇ توختاپ
باقمىغان ئەلەملىك شاۋقۇنلىرىغا قوشۇ-
لۇپ غايىب بولدى.

يىگىت بىلەن خەلچە مۇشۇ كۈنىنىڭ ئۆ-
يىدىن چىققاندا ۋاقىت تۈن يېرىمىدىن
ئاشقانىدى. خەلچەنىڭ پۇت-قوللىرىدا جان
يوق، بېشى قېيىپ، قەدەم ئېلىشىمۇ شۇن-
چە تەسكە توختاۋاتاتتى. پۇتلىرى ۋە بە-
لىرىنىڭ ئۇگە-ئۇگىلىرى يېقىمسىز ئاغ-
رىيتتى. خەلچە ئۇزاق بىھوشلۇقتىن ئەس-
لىگە كەلگەنىدى.

— مېنى نېمە قىلىپ قويدىڭىز؟ ئەمدى
مەن قانداق بولىمەن؟ — دېدى خەلچە
بوشقىنە.

— ھېچنېمە ... ھېچنېمە ! . — ھودۇقتى يىگىت.

ئۇلار دەريا بويىغا كەلدى. قارلىغاچلار دەپنە قىلىنغان قەبرە تارقاپ كېتىۋاتقان ئاق بۇلۇت ئارقىسىدىكى تولۇن ئاينىڭ نۇرىدا كېپەنلىككە ئورالغان ھۆردىدەك غېرىپ ھەم شۇنچە سولغۇن ھالەتتە كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. دەريادا يەنە سۇ كۆتۈرۈلۈپ تاشقىن باشلانغانىدى، يىگىت قارشى قىرغاقتىكى پاناھسىز قالغان ئالا بويىنقى بىلەن ئېشىكىنى ئويلىدى. ئېشەك بىلەن ئالا بويناق ئۇنىڭ بۇ رېئاللىقتىكى بار - يوق مال - دۇنياسى ئىدى. ھاۋا - جاھاننىڭ ئەلپازىغا قارىغاندا يەنە كېچىچە جۇت بولۇپ ئۈششۈك چۈشىدىغاندەك ئىدى. ئۇ قايتىپ بېرىپ ئېشەك بىلەن كۈچۈكىنى قۇتۇلدۇرۇۋالمىسا بولمايتتى.

— خەلچە، ئىككىمىز توي قىلايلى. مەن سىزنى توقايغا ئۆتكۈزۈپ كەتسەممۇ بولىدۇ ياكى بۇ تەرەپكە ئۆتۈپ، بۇ يەردە ئۆي تۇتساقمۇ مەيلى، ھازىر مەن بېرىپ ئۇلارنى قۇتقۇزاي، — دېدى.

دەريا تاشقىنى قىرغاقتىكى قارلىغاچ قەبرىسى تەرەپكە يېيىلىغىلى تۇردى. خەلچە يىگىتنىڭ كېتىشىگە قوشۇلمىدى. ئۇنى دەريانىڭ سۈيى تارتىلغاندا كېتىشكە كۆندۈرۈشكە شۇنچە كۈچەپ باققان بولسىمۇ يىگىت قوشۇلمىدى. شۇنىڭ بىلەن يىگىت قېرى سۆگەتكە باغلاپ قويۇلغان سالنىڭ لەڭگىرىنى يېشىپ، ئەتىسى يەنە كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، دەھشەتلىك ئۆركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا يۈزىدە غايىب بولدى. خەلچە بولسا يىگىت كەتكەن تەرەپكە قاراپ ئۇزاق ئولتۇردى.

تاش يۈرەكلىك بىلەن قىرغاقنى كېسە يېتىپ، زېمىننى يالماپ ئېقىۋاتقان رەھىمسىز دەريا غايەت زور سېرىق ئەجدىھادەك ھاياتلىققا تەھدىت سالماقتا ئىدى. خەلچەنىڭ دەريا بويىدا قانچىلىك تۇرغانلىقى ئېنىق ئەمەس ئىدى. پەرىشتە ئۆزىنىڭ ئۆتۈپ بولغانلىقىنى ماڭا ئۇقتۇرغان بولۇشى مۇمكىن ... مەن ھەقاچان ئۇنى ئاڭلىمايلا قالغاندىمەن دەپ ئويلايتتى. دەريا شاۋقۇنلىرى ئىچىدە ئاڭلىنىۋاتقان كۈچۈكىنىڭ قاۋاشلىرى، خەلچەنىڭ خىياللىرىنى ئۈزۈپ قويدى. ئۇ پەرىشتىنىڭ، ياق، پەرىشتە بىلەن خەلچەنىڭ ئالا بويىنىقى ئىدى. خەلچە بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى. ئەگەر پەرىشتە ئالا بويناقنىڭ يېنىدا بولغان بولسا ئۇ بۇنچە قاۋىمىغان بولاتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى قورقۇنچ بىلەن ھەر تەرەپكە ئاغماقتا ئىدى.

قەيەردىندۇر تاغ توخۇسى بىلەن چۆل تورغىيىنىڭ سايرىغان ئاۋازى كەلدى. خەلچە توختىماي خىيال سۈرەتتى. ئۇنىڭ مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرى دەريانىڭ دەھشەتلىك دولقۇنلىرىغا قاراپ تاشتەك قېتىپ كەتكەنىدى. قارشى قىرغاقتىن ئالا بويناقنىڭ قاۋىغان ئاۋازى توختىماي ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

× ×

خەلچە يىگىتنى ساقمۇ - ساق يەتتە ئاي كۈتتى. بىراق قارا پەرىشتىسى قايتىپ كەلمىدى. قارشى قىرغاقتىكى ئىتنىڭ قاۋاشلىرى توختىمايتتى. ئۇنىڭ قورسىقىدىكى بىگۇناھ تۆرەلمىمۇ چوپچوڭلا بولۇپ قالدى. ئۇ يىگىتنى تولا كۈتۈپ ھاردى، چارچىدى، تاقەتسىزلەندى، كۆز نۇرىنى ئاجىزلاشتۇردى. ئاخىرى پەرىشتىنىڭ قانىتىنىڭ يوقلۇقىنى ئېسىگە ئېلىپ

يۈرىكى پەچاق سانجىغاندەك ئاغرىشقا باشلىدى.

خەلچە ئەمدى ئاكىسىنىڭ ھايۋاننى تەپكەندەك تېپىكلىرىدىگە، قاتىلنى سوتلىغاندەك كۆزلىرىدىكى قولىنى تىقىپ سوراققا تارتىشلىرىغا، ئاكىسىنىڭ ئايالىنىڭ خەلچەدىن پاھىشە خوتۇندىن سەسكەنگەندەك ھاقارەتلىنىك ئالىيىشلىرىغا، كەمسىتىشلىرىدىگە، تۇرانخاننىڭ دارىتمىلاپ قىلىدىغان سېسىق گەپلىرىدىگە (دۇنيادا ئاچايىپ قىزىق ئىشلار بولىدۇ. تۇرانخاننىڭ بىزنىڭ قارا پەرىشتىنىڭ ئۈچ ياشقا كىرگەندە ئايرىلىپ كەتكەن ئانىسى ئىكەنلىكىنى ھېچكىمشى بىلمەيدۇ. ئەسلى قارا پەرىشتىنىڭ ئانىسى تۇرانخاننى دەرياغا ناھايىتى كۆپ تاشقىن كەلگەن بىر يىلى قىيان، ئېتىزدا ئوت ئېلىۋاتقان يەردىن ئېقىتىپ كېتىپ بۇ تەرەپتىكى قىرغاققا چىقىرىپ قويغاندى، ئۇ چاغلاردا سۇ بەك كۆپ بولغاچقا دەرياغا چۈشۈپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ ھايات قېلىشىنى ھېچكىم تەسەۋۋۇر قىلالمايتتى. كېيىن تۇرانخاننى چاۋار بوۋاي ئىنىسىگە ياتلىق قىلىپ قويغانىدى. تۇرانخان دەسلەپكى چاغلاردا ئوغلىنى بەك سېغىنىپ، كۆپ ئويلاپ، يىغلاپ قاقشىغان بولسىمۇ لېكىن يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدى)، دادىسىنىڭ يىرتقۇچ ھايۋاندەك تەھدىت سېلىشلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەيتتى.

خەلچە يېرىم كېچە بولغاندا دادىسىغا تۇيدۇرماي كىيىملىرىنى كىيىپ سىرتقا چىقىپ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن مەھەللىسىگە ئاخىرقى بىر قېتىم قاراپ قويدى-دە، ئېغىر خۇرسىنىپ قويۇپ دەريا بويىغا قاراپ مېڭىپ كەتتى.

خەلچەنى تولا ئىزدەپ ھالى قالمىغان چىرايلىرى كۆكەرگەن تۆت گەۋدە پۇشايمان بىلەن دەريا سۈيىگە تەلمۈرۈپ ھەيكەلدەك جىم تۇراتتى...

× ×

بۇ دەريا تارىختىن بۇيان شۇنداق ئېقىپ كەلگەن، قارلىغاچلارمۇ يەنە شۇ ئېقىننى بويلاپ ھەر تەرەپكە كۆچۈپ تۇرىدۇ. لېكىن ... لېكىن ...!

كۆرەشجان ئۆمەر 1965-يىلى ئاتۇشتا تۇغۇلغان. 1987-يىلى شىنجاڭ داشۆنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن، ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق پەن-تېخنىكا تەرجىمە-تەھرىر كومىتېتىدا تەھرىر بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. 1963-يىلىدىن باشلاپ ھازىرغىچە «تارىم»، «تەڭرىتاغ»، «شىنجاڭ ياشلىرى»، «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرناللىرى، «شىنجاڭ گېزىتى» قاتارلىق مەتبۇئاتلاردا 150 پارچىغا يېقىن شېئىر ۋە ھېكايىلىرى ئېلان قىلىنغان، 1990-يىلى «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ «سۆيگۈ تېمىسىدىكى شېئىر، مۇسابىقىسىدە مۇكاپاتلانغان. ئاپتور «قارا پەرىشتە» ھېكايىسىدە ئىنسان خاراكتېرىنى ئۆزگىچە مۇھىت ئارقىلىق چوڭقۇر ئېچىپ بەرگەن.

تەقدىر

(ھېكايە)

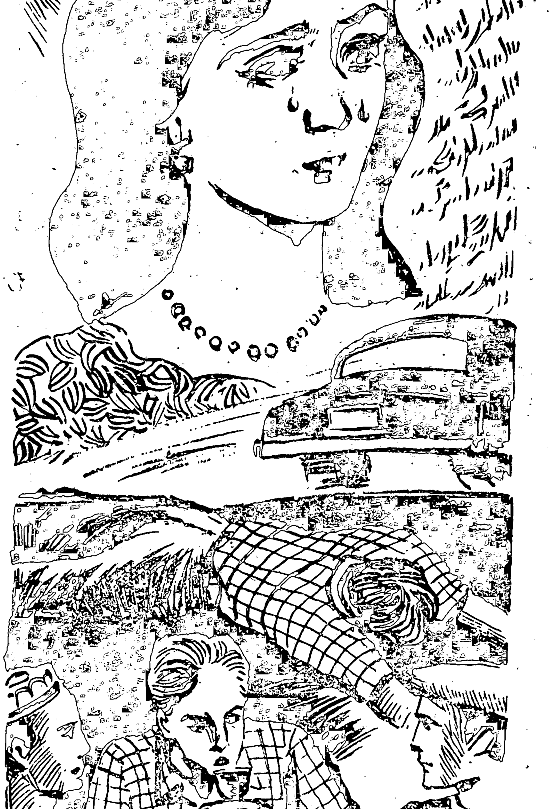

نىجات مۇخلىس

ئالىم بىلەن تۇرسۇنئاي دەسلەپتە بىر-بىرىنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ياخشى كۆرۈشكەن، بىردەم كۆرۈشمىسە چىدىيالمايدىغان ئاشىق-مەشۇقلاردىن ئىدى. لېكىن توي قىلىپ كۆپ ئۆتمەيلا، ئۇلارنىڭ كېچە-كۈندۈز بىر-بىرىگە ئىنتىلىپ يۈرۈشكەن بۇنداق يېقىملىق مۇناسىۋەتلىرى ئۆزگىرىپ كەتتى. ئۇلار ئۈچۈن ھەممە نەرسە باشقىچە — ئىلگىرىكى مۇھەببەت، ئۈمىد ۋە ئىنتىلىشلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزگىرىپ باراتتى. ئەمەلىيەتتە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەسلىدىن ئۈمىد كۈتۈشكە بولىدىغان بىرەر ئاساسنىڭ يوقلۇقىنى چۈشىنىپ قېلىشقانىدى...

ئالىم باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ، تۇرمۇشتا ئاددىي-ساددا ئىدى. بوش ۋاقىتلىرىنى ماتېرىيال كۆرۈش، دەرس تەييارلاش بىلەن ئۆتكۈزەتتى. ئويۇن-تاماشاغا زادىلا قىزىقمايتتى.

لېكىن يېقىندىن بۇيان ئالىم ئۆيگە مەست كېلىدىغان، كەلگەندىمۇ يېرىم كېچىدە ھەتتا تاڭغا يېقىن كېلىدىغان بولۇپ قالدى.

بۈگۈن تۇرسۇنئاي كەچلىك كۇرستىن قايتىپ كەلگەندە، ئۆيدە ئالىم يوق ئىدى. تۇرسۇنئاي گاز ئوچاققا چۆگۈننى قويۇپ قويدى-دە، يېڭىلا ئۆگەنگەن ئىنگلىزچە دەرسلىك كىتابىنى ئېلىپ ئوقۇشقا باشلىدى. لېكىن دەرسلىك ئۇنىڭ كاللىسىغا كىرمىدى. ئالىمنىڭ تېخىچە قايتىپ كەلمىگەنلىكى ئۇنى ئويغا سالدى. «توۋا خۇدايىم، بۇ نېمە ئىشتۇ؟ يېقىندىن بۇيان ئالىم ھاكا دوق قىلىدىغان، ئۆيگە كىرگۈسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالدىغۇ؟ ئالىمنى مەن ئوبدان چۈشىنىمەن. ئۇ ئاق كۆڭۈل، كۆيۈمچان، ئويۇن-تاماشالارغا بېرىلمەيدۇ. ھاراقنى ئەسلا ئىچمەيدۇ. لېكىن ئۇ بىرقانچە كۈندىن بۇيان ئۆيگە كۈندە دېگۈدەك مەست كېلىدىغان بولۇۋالدى. ئۇنىڭغا نېمە تەسىر قىلغاندۇ؟ مەندىن رەنجىپ قالدىمۇ-يا. ياق، ئۇ مەندىن ھەرگىزمۇ رەنجىمەيدۇ. چۈنكى مەن ئالىمنى رەنجىتكۈدەك ئىش قىلمىدىم. ئۇنداق بولسا زادى نېمىشقا بۇنداق قىلىدىغاندۇ؟ ئۇ باشقا بىرەرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانمىدۇ؟...» تۇرسۇنئاي ئاخىرىنى ئويلاشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

شۇ چاغدا ئىشىك چېكىلدى. تۇرسۇنئاي ئالىم كەلگەن ئوخشايدۇ، دەپ ئالدىراپ ئىشىكنى ئاچتى. ئىشىكنىڭ ئالدىدا ئالىم ئەمەس، قوشنىسى چولپان ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈپ تۇراتتى.

— چىرايلىق چوكان، ئۆيگە تەكلىپ قىلماي ھاڭۋېقىپ تۇرىسىزغۇ؟ بىمەنە ۋاقىتتا كېلىپ قالدىممۇ-نېمە؟ — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە تۇرسۇنئاينىڭ تەكلىپىسىزلا ئۆيگە قەدەم قويدى.

تۇرسۇنئاي چولپاننى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

چولپان دىۋاندا ئولتۇرۇپ، بۇرنىنى ئۇياق-بۇياققا سوزۇپ نېمىنىدۇر پۇراشقا باشلىدى.

— ئاداش، ئۆيدە گازنىڭ پۇرىقى بارمۇ-نېمە؟

تۇرسۇنئاي شۇ چاغدىلا گاز ئوچاققا چۆگۈننى قويۇپ قويغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ، يۈگۈرگىنىچە ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇ ئوتنى ئۆچۈرۈپ، ئاشخانا ئۆينىڭ دېرىزىسىنى ئېچىۋەتتى.

— چىرايلىق چوكان، ئالىمنى خىيال قىلىۋېرىپ ئۆزىڭىزنى ئالدۇرۇپ قويماڭ يەنە. مەن كىرمىگەن بولسام ئىشنىڭ ئاقىۋىتى نېمە بولاتتىكىن-تاڭ. ئەر خەق دېگەننى تولا ئويلىمىغۇلۇق. ئۇ خەقنىچۇ، تولا بەك «ۋاي» دەپ قويسا ئادەمنىڭ بېشىغا چىقىۋالغىلى ئارانلا تۇرىدۇ. مەنغۇ ئوقۇمىغان. لېكىن ئۇ جەھەتتىكى بىلىمىمچۇ، سىزدەك ئوقۇغان چوكانلاردىن مىڭ ھەسسە ئارتۇق. بەزى ئەخمەق چوكانلار ئەتىدىن كەچكىچە ئېرىنىڭ ئۆزىگە ساداقەتمەن بولۇشىنى تىلىشىپ كېتىشىدىكەن. ئەرلىرى تانسىخانىلاردا-قەھۋەخانىلاردا قاش-كۆزىنى بويىشىۋالغان نايناقىلارنىڭ بەللىرىنى تۇتۇشۇپ، ئۇلارغا رودىپايدەك چاپلىشىپ تانسا ئويناپ يۈرسە، ئۇنىڭدىن خەۋىرى يوق. يېمىگەننى ئەرلىرىگە يېگۈزۈپ ئاۋارە بولۇپ كېتىشىدىكەن. ئەرلەرچۇ، ھەرقانچە ياۋاش بولغىنى بىلەنمۇ مۈڭگۈزى ئىچىدە. ئالىمغۇ ياۋاش، ھەرگىز ئۇنداق شاللاق ئەرلەرگە ئوخشاتقىلى بولمايدۇ. شۇنداقتىمۇ...

— نېمە، ئالىم توغرۇلۇق بىرەر گەپ-

سۆز ئاڭلىغان ئوخشىمامسىز؟ — تۇرسۇنئاي جىددىيلىشىپ سورىدى.

— ياقەي، مۇنداقچىلا دەۋاتىمەن. ئاڭلىسام ئالىمنى يېقىندىن بۇيان ئۆيگە مەست كېلىدىغان بولۇۋالدى دېيىشىدىغۇ، نېمە؟ ئالىم هاراق ئىچمەيتتى - ھە؟ توۋا، نېمىگە ئۇنداق هاراق ئىچىدىغان بولۇۋالغاندۇ؟ ئاڭلىسام دەردى ئىچىگە پاتمىغان ئەرلەر ئۆلگۈدەك هاراق ئىچىشەرمىش.

چولپان «دەردى ئىچىگە پاتمىغان ئەرلەر» دېگەن گەپنى ئاتايىتەن سوزۇپ ئېيتتى.

— چولپان، نېمىلەرنى دەيدىغانسىز. مەن ئالىمنى ئوبدان چۈشىنىمەن. بىز توي قىلغان يېرىم يىلدىن بۇيان سەن-پەن دېيىشىپ باقمىدۇق. پەقەت بىر-بىرىمىزنى هۆرمەت-ئىززەت قىلىشىپلا كېلىۋاتىمىز. سىز «ئالىم ئۆيگە مەست كېلىۋېتىپتۇ» دېگەن گەپنى نەدىن ئاڭلىدىڭىز. بۇنداق ئىش ئەسلا مەۋجۇت ئەمەس. مەۋجۇت بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس!

تۇرسۇنئاي «مەۋجۇت ئەمەس» دەپ يالغان سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن خىجالەتچىلىكتە ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى. چۈنكى تۇرسۇنئاينىڭ يالغان سۆزلىشى تۇنجى قېتىم ئىدى.

چولپان تۇرسۇنئاينىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىش، جىددىيلىشىشتىن ئۇنىڭ تۇرمۇشتا ئانچە خاتىرجەم ئەمەسلىكىنى هېس قىلغاندەك بولدى. چولپان ئۈچۈن مۇشۇنىڭ ئۆزىلا كۇپايە ئىدى. شۇڭا ئۇ گەپنى ئۇزارتىۋېرىشنىڭ پايدىسىزلىقىنى هېس قىلىپ، ئۆيگە كىرىشتىكى مەقسىتىنى ئېيتتى.

— چىرايلىق چوكان، ئۆيىڭىزدە شۇنچە كۆپ ئولتۇرسام بىر پىيالە چايمۇ قويماي دېمىدىڭىز. مىجەزىڭىز يوقمۇ-يا؟ ئۆزىڭىز بىلىسىز، بىزدەك تۇل چوكانلار ئۆيدە ئولتۇرۇۋەرسەك زېرىكىپ قالىدىكەنمىز. شۇڭا سىزنىڭ ئامانىتىڭىزنى بېرەي، ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقىراي دەپ كىرىشتىم. ۋاقتىڭىزنى ئېلىپ قويدۇم، رەنجىمەسسىز. لېكىن ئامانەتنى ئالغاندىن كېيىن چوقۇم مېنىڭدىن خۇشال بولىسىز.

چولپان قولياغلىقىغا ئورىۋالغان بىر پارچە خەتنى تۇرسۇنئايغا بېرىپ ئۆيدىن ئۇزاپ چىقتى.

تۇرسۇنئاي دەرهال كونۋېرتتىكى ئادرېسقا قاراپ ئۆلگۈردى. خەت تۇرسۇنئاينىڭ چەت ناهىيىدىكى ئانىسىدىن كەلگەن بولۇپ، تۇرسۇنئاينى هەقىقەتەن خۇشال قىلىۋەتتى. چۈنكى ئۇ بىر قانچە ئايدىن بۇيان ئانىسىدىن خەت تاپشۇرۇپ ئالمىغانىدى. تۇرسۇنئاي دىۋانغا ئولتۇرۇپ خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى. خەتتە سىڭلىسى ئاينۇرنىڭ ئېرى بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەنلىكى، ئانىسىنىڭ ئېغىر كېسەل ئىكەنلىكى قاتارلىقلار يېزىلغانىدى.

تۇرسۇنئاي خەتنى ئوقۇپ بولۇپ كۆزىگە لىققىدە ياش ئالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئۈن سېلىپ يىغلىغۇسى كەلدى. ئۇنىڭ ئالدىدىكى هازىرقى گۆڭگۈلسىزلىك — سىڭلىسىنىڭ تەقدىرى، بولۇپمۇ بىچارە ئانىسىنىڭ كېسەللىك ئەهۋالى تۇرسۇنئاينىڭ ئەندىشىسىنى كۈچەيتىۋەتتى...

تۇرسۇنئاينىڭ دادىسى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىلمىي مۇدىرى بولۇپ، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا تۈرمىگە تاشلىنىپ، زىيانكەشلىك تۈپەيلى ئۆلۈپ كەتكەنىدى. ئۇ چاغدا تۇرسۇنئاي ئۈچ-تۆت ياشلاردا، سىڭلىسى تېخى قۇچاقتا ئىدى. شۇندىن

كېيىن ئۆيىنىڭ پۈتۈن ئېغىرچىلىقى ياش تۇرۇپلا تول قالغان بىچارە ئانىنىڭ زىممىسىگە چۈشتى. بىچارە ئانا بىر جۈپ قىزىنى ساق-سالامەت قاتارغا قېتىش ئۈچۈن، ھاياتىنىڭ پۈتۈن ئېغىرچىلىقلىرىغا چىدىدى، كېيىن تۇرسۇنئاينىڭ دادىسى ئاقلاندى. بىچارە ئانىنىڭ نۇرسىزلانغان كۆزى شادلىق يېشىغا تولدى. تۇرسۇنئاي ئالىي مەكتەپكە ماڭىدىغان چاغدا ئاپىسى چېچىنى سىيلاپ تۇرۇپ:

— قىزىم، رەھىمسىز تەقدىر دادىڭىزنى ۋاقىتسىز بۇ دۇنيادىن ئېلىپ كەتتى. سىز مەرھۇم دادىڭىزنىڭ روھىنى خۇش بولسۇن دېسىڭىز، ياخشى ئوقۇپ، كەلگۈسىدە مائارىپچى بولۇڭ. مېنىڭ سىزدىن كۈتىدىغان ئۈمىدىم شۇ، — دېگەنىدى. تۇرسۇنئاي ئاپىسىنىڭ ئۈمىدىنى ئاقلىدى. مەكتەپ پۈتتۈرگەندە ئۇ ئۇرۇمچىدىكى بىر ئوتتۇرا مەكتەپكە تەقسىم قىلىندى...

تۇرسۇنئاي خەتنى تۇتقىنىچە ئىختىيارسىز ئۈن سېلىپ يىغلاپ سالدى. ئۇ يىغلاشقا ھەقلىق ئىدى. چۈنكى بۇ شەھەردە ئۇنىڭ بىرمۇ تۇغقىنى يوق ئىدى. ئالىم ئۇنىڭ بىردىنبىر يۆلەنچۈكى. بىراق ئالىم يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭغا يۆلەنچۈك بولماي قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ دىلىغا ئازار بېرىدىغان بولۇۋالدى. بۇ ھال تۇرسۇنئاينى قىيناپ كەتتى. ئۇ بايىلا چولپاننىڭ ئالىم ھەققىدە قىلغان سۆزلىرىنى، ئالىمنىڭ سىنچى كۆزلىرىنى ئۆزىگە پات-پات تىكىپ، يەر ئاستىدىن قاراشلىرىنى ئويلىغىنىدا ئالىمدا چوقۇم بىر سىرنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىش قارارىغا كەلدى...

شۇ كۈنى شەنبە بولغاچقا ئالىم ئىشتىن چۈشۈپلا بىر قانچە بويتاق خىزمەتداشلىرى بىلەن رېستورانغا كىردى، بۈگۈن ئالىمنىڭ مەردلىكى، شوخلۇقى تۇتقان كۈن. ئۇ باشقىلار ئېغىز ئاچقۇچە كۈتكۈچى قىزغا بىر قانچە تەخسە سوغۇق سەي، كۇۋاس، كافىي ۋە ئىككى بوتۇلكا ئالىي ھاراق بۇيرۇتتى. ھەش-پەش دېگۈچە كىچىك ئۈستەل ئۈستى بۇيرۇتۇلغان نەرسىلەر بىلەن تولدى. ئالىم بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ رومكىلارغا بېلىق كۆزى قىلىپ قۇيغانىدىن كېيىن، ئۆزىنىڭ رومكىسىغا بېلىق كۆزى قىلىپ قۇيۇپ، خۇددى رومكىنىمۇ قوشۇپ يۇتۇۋەتمەكچى بولغاندەك «گۈپپىدە» قىلىپ ئاغزىغا ئاتتى. خىزمەتداشلىرى ئالىمدىكى بۇ «يېڭىلىق»قا ھەيران قېلىشتى. ئۇلار ئالىمنىڭ ھاراق ئىچمەيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىشەتتى. ئالىم ئۈچىنچى رومكا ھاراقنى ئاغزىغا ئاتماقچى بولغانىدا، ھەسەن ئىسىملىك سېمىزگىنە كەلگەن خىزمەتدىشى ئۇنىڭ بىلىكىدىن تۇتتى:

— ئالىم، ھاراق دېگەننىچۇ قورساقنى توقلاپ ئاندىن ئىچىدىغان نەرسە. بۇنداق ئىچسەڭ ھېلىلا بۇنىڭ كارامىتىنى كۆرۈپ قالىسەن جۇمۇ! — دېدى-دە، ئۇنىڭ قولىدىن رومكىنى ئېلىۋالدى.

— ئاداش، بۇنداق ئىچىدىغانغا نېمە سەۋەب بولدى؟ ئۆيدىن كۆڭلۈك سۇ ئىچمەيۋاتامدۇ-يە!

— ئۆيدىن سۇ ئىچمىگەچكە رېستوراندىن قانغۇچە سۇ ئىچىۋالاي دەۋاتىدۇ-دە!

— قورۇق ئىچىۋېرىپ رېستوراندا رەسۋاچىلىققا قالما-يەنە!

ئۇلارنىڭ كەينى-كەينىدىن چاقچاق ئارىلاشتۇرۇپ، ئالىمنى ھاراقتىن ئازراق ئىچىشكە دەۋەت قىلىشلىرى ئۇنىڭغا

غەيۋەتچى خوتۇنلارنىڭ تۇرسۇنئاي ئۈستىدىكى پىتنە پاساتلىرىدىن بولارنىڭمۇ خەۋىرى باردەك بىلىنىپ كەتتى. ئەمدىلىكتە باياتىن ئاچ قورساق ئىچكەن هاراق ئاليمنى قىزىتىشقا باشلىدى.

— ئاغىنىلەر: «يىگىتنى نومۇس ئۆلتۈرەر، توشقاننى قومۇش»، دىگەنىدەك، مېنى نومۇس ئۆلتۈرۈۋاتىدۇ، — نومۇس دەۋەتكىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى ئۇ.

خىزمەتداشلىرى ئاليمنى ئوبدان چۈشىنەتتى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ كەم سۆزلۈكى، باشقىلار بىلەن ئىجىل-ئىناقلىقى، خىزمەتتىكى ئۆزىگە بولغان تەلەپچانلىقى، كەسپىي جەھەتتىكى تىرىشچانلىقى ئۇلاردا ياخشى تەسىر پەيدا قىلغانىدى. لېكىن يېقىندىن بۇيانقى ئۇنىڭ ئىچىملىككە بېرىلىش، خىزمەتتىكى بوشىشىش، يوقىلاڭ ئىشلارغا چېچىلىشقا ئوخشاش ئادەتلەر ئۇلارنى هەيران قالدۇرغانىدى. شۇڭا خىزمەتداشلىرى ئاليم بىلەن سىردىشىش ئارقىلىق ئۇنىڭ «سىرى» نى بىلىپ باقماقچى بولۇشقانىدى. شۇ سەۋەبلىك ئۇلار بۈگۈن بۇ رېستورانغا كىرىپ ئولتۇرۇشقانىدى.

— ئاليم ئاداش، بىز بىر-بىرىمىزنى ئوبدان چۈشىنىدىغان خىزمەتداشلاردىن ۋە ئاغىنىلەردىنمىز. شۇڭا هەر قانداق سۆزىمىز بولسا يوشۇرماسلىقىمىز لازىم. توغرا، ئادەملەرنىڭ باشقىلارغا دەيدىغان سىرىمۇ بولىدۇ، دېمەيدىغان سىرىمۇ بولىدۇ. باياسەن «مېنى نومۇس ئۆلتۈرۈۋاتىدۇ» دىدىڭ. بۇنىڭ سىرىنى بىلىشكە بولامدىكىن؟ — دىدى ياپما قاپاق، ئورۇق، ئېگىزگىنە كەلگەن سۇلتان ئىسىملىك بىر خىزمەتدىشى.

— هەي، يامان سوراپ قالدىڭ. ئەسلىدە دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ يۈرۈۋېرەي دىگەنىدىم. بىراق دەردىمنى ئىچىمگە يۇتكەنسېرى دەرد ئۈستىگە دەرد قوشۇلۇپ يۈرىكىم ئازابلىنىۋاتىدۇ. سىلەر تېخى ئۆيلەنمىگەن. دەردىمنى چۈشەنمەيسىلەر. راستىمنى ئېيتسام، تۇرسۇنئاي ۋاپاسىز چىقىپ قالدى. شۇڭا مەن...— ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرالماي قالدى.

— هوي ئاداش، نېمىلەرنى دەۋاتىسەن؟ مەست بولۇپ ئەقلىڭدىن ئازمىغانسەن؟ تۇرسۇنئاينى ۋاپاسىزلىق قىلىدۇ دېسە كىم ئىشىنىدۇ؟ — دىدى كەڭ پېشانىلىك، يۇمىلاق يۈزلۈك، كەڭ قىلىپ بۇرۇت قويۇۋالغان ساتتار ئىسىملىك بىر دوستى.

— مەنمۇ ئىشەنمەيتتىم. بىراق ئۇنىڭ يات ئەركەكلەر بىلەن كېچىدە قولتۇقلىشىپ يۈرگىنىنى كۆرگەنلەر بار.

— كىم كۆرۈپتۇ؟

— چولپان.

— چولپان؟ قايسى چولپان ئۇ؟

— بىزنىڭ قوشنىمىزچۇ.

— قانداق چاغدا، كىم بىلەن كۆرۈپتۇ؟

ئاليم مەھەللىدىكى خوتۇنلارنىڭ تۇرسۇنئاي توغرىسىدىكى سۆز-چۆچەكلىرىنى، چولپاننىڭ ئۆتكەن نۆۋەت ئاليمنىڭ ئالدىنى توسۇۋېلىپ ئايالى هەققىدە بىر مۇنچە ۋالاقلىغانلىقىنى بىرمۇ-بىر سۆزلەپ بېرىپ، ئۆپكىدەك ئىزىرىپ كەتتى. دوستلىرىنىڭ توسقىنىغا ئۇنىماي كەينى-كەينىدىن يەنە ئىككى رومكا قېقىۋەتتى.

ئاليمنىڭ هاراققا بېرىلىشى تۇرسۇنئايغا ئاچچىقلىنىشتىن بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭغا چىدىمايۋاتقانلىقىدىنمۇ ئىدى. تۇرسۇنئاينىڭ قاپقارا بىر جۈپ چوڭ كۆزى، ئەۋرىشىمدەك بەللىرى، ساغرىسىغا چۈشۈپ تۇرىدىغان ئىككى تال

تۇم ئۆرىمە چېچى، ئىلانتەك ئېقىپ چۈشـ
كەن بۇرنى، تولغان ساغرىسى، بىر كۆتۈ-
رۈلۈپ، بىر پەسىيىپ تۇرىدىغان
كۆكسى ھەر قانداق ئەركەكنى ئۆزىگە
مەھلىيا قىلاتتى. ئۇ گويا كى نۇر بىلەن
رەڭدىن يارالغاندەكلا گۈزەل ئىدى.
چولپاننىڭ ھە دېگەندىلا ئۇنى «چىرايلىق
چوكان» دەپ ئاتىشىمۇ بىكارغا ئېيتىلـ
مىغانىدى.

— ئالىم، — دېدى ھەسەن سۆز ئېچىپ، —
سەن شۇنچە چېچەن، ئەقىللىق تۇرۇپ
چولپاننىڭ يېقىملىق سۆزلىرىگە ئىشەنگىنىڭ
ياخشى بولماپتۇ. تۇرمۇش دېگەن ئۆمۈر-
لۈك ئىش. بۇنىڭغا يەڭگىللىك قىلىشقا
بولمايدۇ. ئەر - ئاياللار بىر - بىرىگە
ئىشىنىشى لازىم. مېنىڭچە تۇرسۇنئاي
ئەدەب - ئەخلاقلىق قىز. توغرا، جەمئىيـ
يەتتە ياشىغان ئىكەنمىز ھەممىمىز سۆز-
چۆچەكتىن خالىي بولالمايمىز. خالىي بولۇ-
شىمىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. گەپ ئۇنىڭغا
قانداق مۇئامىلە قىلىشىمىزدا. چولپاننىڭ
قانداق چوكان ئىكەنلىكىنى سەنمۇ ئوبدان
بىلىسەنغۇ؟ بۇ دۇنيادا كەم تېپىلىدىغان
ھەسەتخور. دانالار: دۇنيادا ھەسەتخورنىڭ
يۈكى ئەڭ ئېغىر بولىدۇ. چۈنكى ئۇ
بىچارە بەختلىك ئادەملەرنى كۆرەلمەي
ھەسەتخورلۇقتىن كېلىدىغان قايغۇ - ئەلەمـ
نىڭ ھەممە يۈكىنى كۆتۈرۈۋېلىپ يۈرىدۇ،
دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتقان.

— بىلىمەن، ھەممىنى بىلىمەن، — ئالىم
سۆزىنىڭ بېلىگە تەپتى، — زادى مەن يامان،
مەن ئەيىبلىك بولدىمۇ؟ مەن بۇ سىرنى
خۇددى پاختا ئارىسىدا ئوت ساقلىغاندەك
ساقلىماقچى ئىدىم. بىراق ئاشكارىلاشقا
مەجبۇر بولدۇم. چۈنكى مەن باشقا ئەر-
لەرگە ئوخشاش خوتۇنىنى كۆنۈلمە يدىغانـ
لاردىن ئەمەس... تۇرسۇنئاي بۇنىڭغا
چىدىسا مەن بىلەن ئۆي تۇتىدۇ.
بولمىسا...

ئالىم شۇنداق دېگىنىچە رېستوراندىن
چىقىپ كەتتى. ئەمدى ئۇنىڭغا ھەر قانداق
سۆز كار قىلمايتتى. چۈنكى ئالىمنىڭ
بىر دېمىز نۇقسانى ئەنە شۇ قارىغۇ كۆنـ
دەشلىك ئىدى.

ئالىم رېستوراندىن دەلدەڭشىگىنىچە
چىقىپ چوڭ يولغا چۈشتى. ئۇ بىر
ئۇياققا، بىر بۇ ياققا سەنتۈرۈلۈپ كېتىـ
ۋاتقىنىدا، يان كوچىدىن تۇيۇقسىز چىقـ
قان بىر ماشىنا جىددىي تورمۇز قىلغان
بولسىمۇ، ئالىمغا ئۇرۇلۇپ كەتتى. ئالىمـ
نىڭ دوستلىرى ئۇنى ئىزلەپ چىققىنىدا
ئۇ ھوشسىز ھالدا يەردە ياتاتتى. ئۇلار
شوپۇر بىلەن بىللە تاكسىدىن بىرنى
تۇتۇپ، ئالىمنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ
ماڭدى.

... تۇرسۇنئاي بالنىتسىغا كىرىپ كەلـ
گىنىدە، ئالىم سول پۇتى گىپىسلانغان
ھالدا كارىۋاتتا يەڭگىل خورەك تارتىپ
ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇ بىر كېچىنى ئىگراش،
زارلاش بىلەن ئۆتكۈزگەچكە، تاڭغا يېقىن
ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. تۇرسۇنئاي كارىۋات
يېنىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرغىنىچە ئويغا
پاتتى: ئۇ باشقا يىگىت - قىزلارغا ئوخـ
شاش تالاي - تالاي گۈزەل ئايدىڭ
كېچىلەرنى پىچىرلىشىش، ئىسسىق لەۋنى
لەۋگە يېقىش، ھەشقىپىچەكتەك چىرمىـ
شىش بىلەن ئۆتكۈزگەن، بىر - بىرىگە
ئۆمۈرلۈك يار - يۆلەك بولۇپ ئۆتۈشكە
ۋەدە بېرىشكەن، ئاخىرى مۇرات - مەقسەتـ
لىرىگە يېتىشىپ توي قىلىشقان. لېكىن
كۆپ ئۆتمەي چولپانغا ئوخشاش ھەسەتـ
خورلارنىڭ ئارىغا ئاداۋەت ئۇرۇقىنى

چېچەكلىرى بىلەن بۇ ئۇرۇق كۆكلەپ، بار-
غانسېرى تەرەپ-تەرەپكە شاخ چىقىرىشقا
باشلىغان. تۇرسۇنئاي بۇ ھارام شاخلارنى
كېسىۋېتىش ھەتتا يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋې-
تىش ئۈچۈن بارلىق تىرىشچانلىق كۆر-
سەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ئالىمنىڭ قارىغۇ
كۆندەشلىكى ئالدىدا بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى
ئۈنۈم بەرمىگەن. تۇرسۇنئاينىڭ ھېلىمۇ
يادىدا: بىر كۈنى ئۇ ئالىمغا ھېلىقى
كېچىسى ئۆزى بىلەن بىللە ماڭغان ئەر
كىشىنىڭ باشقا بىرسى بولماستىن،
بەلكى ئۇ قوتقۇچىسى ئىبلىشات ئىكەنلىكىنى،
گۇماناتىنىشنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى
ئېيتقاندا ئالىمدىن بىر تەستەك يېگەنى-
دى. ھەتتا ئالىم «بۇندىن كېيىن باشقا
ئەركەكلەر بىلەن باردى-كەلدى قىلىساڭ
خەتتىڭنى ئال!» دەپمۇ ئېيتقانىدى. شۇن-
دىن باشلاپ ئالىم ھە دېسىلا چولپاننىڭ
ئۆيىدىن چىقمايدىغان، ئۇنىڭ بىلەن
تانسىلارغا بېرىپ تۇرسۇنئاينىڭ چىشىغا
تېگىدىغان بولۇۋالغانىدى. تۇرسۇنئاي
بۇلارنى ئويلاپ چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتتى.
ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئاجرىشىش
كېرەكمۇ ياكى تاپا-تەنىگە، كۆندەشلىككە،
خورلۇققا چىداپ ئۆينى تۇتۇۋېرىش
كېرەكمۇ؟ تۇرسۇنئاينىڭ ئەنە شۇنداق
تېگى يوق چىگىش خىياللىرىنى ياتاققا
كىرىپ كەلگەن دىلشات دوختۇر بۆلدى.

تۇرسۇنئاي ئەدەب-ئەخلاق بىلەن ئور-
نىدىن تۇرۇپ، دىلشات دوختۇر بىلەن
سالاملاشتى ۋە ئۆزىنى تونۇشتۇردى.

— غەم قىلماڭ، — دېدى دىلشات دوختۇر، —
ھېلىمۇ ئالىمنىڭ تەلىيى بار ئىكەن،
ماشىنا يەڭگىل ئۇرۇلغاچقا سول پۇتىنىڭ
ھوشۇقى ئىككى يەردىن سۇنۇپتۇ، بىزنىڭ
داۋالىشىمىزغا ماسلاشسا بىر قانچە ئايدا
ماڭالايدۇ.

دىلشات دوختۇر تۇرسۇنئايغا تەسەللى
بېرىپ چىقىپ كەتتى. ئارقىدىنلا ئالىم-
نىڭ خىزمەتداشلىرى، قولۇم-قوشنىلىرى
كىرىپ كېلىشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا
چولپانمۇ بار ئىدى. ئۇ تۇرسۇنئايغا كۆزى-
نىڭ قۇيرۇقىدا پات-پات مەنىلىك قاراپ
قوياتتى. تۇرسۇنئاي ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا
شۇنچە تىرىشسىمۇ، لېكىن ھودۇقۇپ تۇز-
غانلىقى كۆزىدىن مانا مەن دەپ چىقىپ
تۇراتتى.

تۇرسۇنئاي ئۇلارنىڭ قولىدىن ئالىمغا
ئېلىپ كەلگەن مېۋە-چېۋىلەرنى ئېلىپ
تومبۇچكىغا قويدى، يوقلاپ كەلگەنلەر
بىر ئاز ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن تۇرسۇن-
ئاينىڭ كۆڭلىنى ياسىشىپ قايتىپ
كېتىشتى.

... كۈنلەر ھەپتىلەرنى، ھەپتىلەر
ئايلارنى قوغلىشىپ ھايت-ھۇيت دېگۈچە
بىر قانچە ئاي ئۆتۈپ كەتتى. ئالىمنىڭ
پۇتىمۇ ياخشىلىنىپ، قولتۇق تاياق بىلەن
ماڭىدىغان بولدى. بۇ بىر قانچە ئاي
ئىچىدە تۇرسۇنئاينىڭ تارتمىغان جاپاسى
قالمىدى. ئالىمنىڭ تەرىتىنى تۆكۈش،
مەكتەپكە بېرىپ دەرس ئۆتۈش، كەچلىك
كۇرسقا بېرىش، ئالىمغا تاماق ئېتىپ
ئەكېلىش مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ
كۈندىلىك ئىشىغا ئايلانغانىدى. لېكىن
بۇ ئىشلار ئۇنىڭغا قىلچىمۇ ئېغىر بىلىن-
مىدى. ئەڭ ئېغىر تۇيۇلغىنى ئالىمنىڭ
بۇ جەرياندا ئۇنىڭغا قىلغان سوغ مۇئا-
مىلىسى بولدى.

ئالىم بالىنىستا ياتقاندىن بۇيان
چولپان كۈندە دېگەندەك پەيدا بولىدىغان
بولۇۋالدى. ئۇ ئالىم بىلەن مۇڭدىشاتتى،
كۈلكە-چاقچاق قىلىشاتتى، مېۋە-چېۋى-

لەرنى ئاقلاپ بېرەتتى، يېقىن ئولتۇرۇپ سىردىشاتتى. تۇرسۇنئاي بۇ ئەھۋالنى كۆرگەندە ئازابلىناتتى، تىلغىناتتى. لېكىن ئازابلىرىنى بىلدۈرمەيتتى. چۈنكى ئۇ بۇ ئىشلارنى ئالىم ئەتەي قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلايتتى.

بىر كۈنى تۇرسۇنئاي بالىنىتسىغا كىرىپ كەلگىنىدە ياتاقتا ئالىم بىلەن چولپانىلا بار ئىدى. چولپان كارىۋاتتا ئوڭدىسىغا ياتقان ئالىمنى ھەدەپ سۆيۈۋاتاتتى. ئالىممۇ چولپانىنىڭ بېلىدىن قورۇپ تۇتۇپ، ئۇنىڭغا چىرمىشىپ ياتاتتى. تۇرسۇنئاي داڭ قېتىپلا تۇرۇپ قالدى. نېمە قىلىش كېرەك؟ چولپانىنىڭ چېچىدىن يۇلسۇنمۇ؟ ئالىمنى ۋاپاسىز، ۋىجدانسىز دەپ تىللىسۇنمۇ؟ ئۇلارنىڭ چاۋىسىنى خەلقى-ئالەمگە ياسۇنمۇ؟ ئاھ، ۋاپاسىز ئالەم، كۆزى كور پەلەك! سېنىڭ ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان بەختىڭ مۇشۇمۇ؟ بىرلىرىنى كۈلدۈرۈش، يەنە بىرلىرىنى زار-زار قاقشىتىش، ئىنسانلارنى ئازدۇرۇش سېنىڭ تەبىئىتىڭمۇ؟!

تۇرسۇنئاي ئېسىگە كەلدى. ئۇ ئەمدىلىكتە ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرگەن ئادىمىنىڭ تاشلاندۇق يالاقنى يالاۋاتقان ئىتقا ئايلانغانلىقىنى كۆردى. ئۇنىڭ سەۋرى قاچىسى يېرىلدى. ئۇ مېيىقىدا ئاچچىق كۈلۈپ قويغىنىچە بۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

... تۇرسۇنئاي مەكتەپتىكى كىچىككىنە بىر ئېغىز ئۆيگە كۆچۈپ كەلگىنىگە خېلى ۋاقىتلار بولدى. بۇ ئۆي كىچىك بولسىمۇ، لېكىن ئۇ روھىي جەھەتتىن ئازادىلىككە چىقىپ قالدى. ئۇ كېسەلچان ئانىسىنى داۋالىتىش ئۈچۈن يېنىغا چاقىرتىپ ئالغاچقا، كۆڭلى تېخىمۇ توق ئىدى. ئاپىسىمۇ ئارزۇلۇق قىزىنى كۆرۈپ كېسىلى خېلىلا ياخشىلىنىپ قالغانىدى. ئۇلار كىنو-تىياتىر كۆرەتتى، بۇ شەھەرنىڭ كەڭ، ئازادە كوچىلىرىنى ھارغۇچە ئايلىناتتى. كۈلكە-چاقچاق قىلىشاتتى، پاراڭلىرى كېچە-كېچىلەپ تۈگىمەيتتى.

تۇرمۇش ئەنە شۇنداق كۆڭۈللۈك، غەمسىز ئۆتۈۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەردى. تۇرسۇنئاينىڭ ئاپىسىنىڭ كېسىلى بىر كېچىدە تۇيۇقسىز ئۆزگىرىپ دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىلدى. ئەمدىلا خاتىرجەملىككە ئېرىشكەن تۇرسۇنئاي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ يۈردى. ئۇ ئىچىدە خۇداغا نالە قىلاتتى، يالۋۇراتتى. ئاپىسىنىڭ كېسىلىگە شىپالىق بېرىش، مۈشكۈللىرىنى ئاسان قىلىش ئۈچۈن يىلىناتتى. لېكىن بىۋاپا ئالەم ئاخىرى ئانىسىنى ئۆز قوينىغا ئالدى. تۇرسۇنئاي زار-زار يىغلىدى، قاقشىدى، چاچلىرىنى يۇلدى. ئاخىرى ئورنىنى تولدۇرۇپ بولمايدىغان تەقدىرگە تەن بەردى...

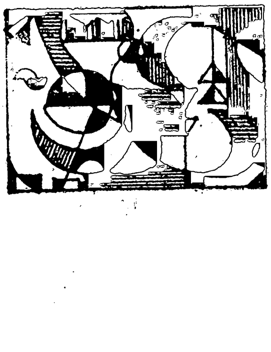

خىجىللىق

(ھېكايە)

يارمۇھەممەت

ئۆي ئىچىدە بىر جۈپ ئەر-ئايال جېدەل قىلىشىۋاتاتتى. بۇ جېدەلدىن بىزار بولغاندەك كۆزلىرىنى چىڭ يۇمۇۋالغان نارىسىدە بوۋاق ئانىسىنىڭ قولىدا تىپىرلاپ يىغلاۋاتاتتى. بالىنىڭ بۇ ئاچچىق يىغا-پەريادى بۇلارنىڭ قۇلىقىغا كىرسۇنمۇ؟ ئۆي بىساتلىرىمۇ قالايمىقان، ئۇ يەردە بۇ يەردە چۆرۈپ تاشلانغان، پارچە-پۇرات قەغەزلەر، كىيىم-كېچەك، ئۇزۇن-كۆرپىلەر چېچىلىپ ياتاتتى.

بۇ ئىككى ياشنىڭ توي قىلغىنىغا ئەمدىلا بىر يېرىم يىل بولغانىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار مۇشۇنداق سوقۇشۇپ بىر-بىرىنى رەنجىتىپ، بىر-بىرىگە ئازار قىلىشىۋاتاتتى، ھەتتا ئۇلار تېخىمۇ ئەسەبىيلىشىپ، شۇنداق ئاچچىق تەنىلەرنى قىلىشتىكى، بۇ تاپا-تەنىلەردىن ھەر ئىككىلىسىنىڭ قەلبى مۇجۇلماقتا. بىرسى ئۆي ۋە تۇرمۇشتىن بىزارلىقىنى، ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىنى دەپ زارلانسا، يەنە بىرسى بۇ ئاچچىق تەنىلەرنى، خۇددى تاماكا تۈتۈنىدەك يۇتۇۋېتىپ، ئۆزىنى تەمكىن ۋە سالماق تۇتۇپ، ئايالىدىن كەچۈرۈم سورىغاندەك، ئۇنىڭغا يېلىنىپ-يالۋۇرۇپ، ئۇنىڭ ئالدىدا تەلمۈرۈپ تۇراتتى. بىراق ئامال قانچە، شۇنچە يېلىنىش-يالۋۇرۇشلار، تەسەللىيلەردىن بىردەملىك ئاچچىق ئۈستۈن كەلدى بولغاي، خەلچەم قىقىراپ يىغلاۋاتقان بالىنى قاسىمنىڭ ئالدىغا

— مەن سېنىڭ ئۆيۈڭگە بالا كۆتۈرۈپ كەلمىگەن، ئالە بالاڭنى.

— ئۇنچە ئالدىراپ كەتمىگىن، ھەر ئىش بولسىمۇ، چىرايلىقچە بولغىنى ياخشى، قولۇم-قوشنىلار ئاڭلىسا سەت تۇرىدۇ.

— ئاڭلىسا ئاڭلىمامدۇ، ئەل-يۇرتتىن نومۇس قىلىپ، تېشىم پۈتۈن، ئىچىم تۈتۈن بولۇپ كەتتى. بولدى. ئەمدى بېشىمغا كەلگەننى كۆرەي.

— سۆزلىسەڭمۇ سۆزلىگىن، يىغلىماي سۆزلىگىن، كۆپ يىغلىساڭ بېشىڭ ئاغرىيدۇ. قارىغىنە ئەنە بولمىغاندا مۇشۇ بىچارىگە بولسىمۇ ئىچىڭ ئاغرىسۇن...

— بۇنداق شېرىن سۆزلىرىڭنىڭ ماڭا ئەمدى كېرىكى يوق، دەيدىغان ئادەمگە بېرىپ دېگىن. مېنى كىچىك بالىنى ئالدىغاندەك ئالدىماي ئۇچۇق گېپىڭنى دېسەڭلا بولدى. مەن سېنىڭدىن ھېچ نەرسە تەمە قىلمايمەن. مەن ساڭا ئوخشاش يا بارىدىغان يېرى يوق، يا كېلىدىغان يېرى يوق تالادا قالغان ئادەم ئەمەسمەن. ئۇقۇپ قوي! تاغدەك يار-يۆلەك بولىدىغان ئاتا-ئانام بار، ئۇلار تېخى ھايات! ماڭا پەقەت سېنىڭ بىر ئېغىز سۆزۈڭلا كېرەك. ئەمدى ساڭا ئالدانمايمەن، سېنىڭ مۇنداق تىلىڭنىڭ ئاستىدا تىلىڭ بارلىقىنى بىلمىگەن ئىكەنمەن، بولدى تويدۇم...

قويۇپ قويۇپ، ئالدىراپ، بېرىپ چامادانىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ كىيىم-كېچەكلەرنى رەتلەشكە، دېرىزە، كارىۋات تورلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، قاچىلاشقا باشلىدى، قاسىم ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ قويۇپ، خۇددى كارنىيىغا بىرنەرسە تۇرۇپ قالغاندەك بوغۇق، خىرقىراق ئاۋاز بىلەن ۋارقىرىدى:

— سەن پەقەت مال-دۇنيانى، مېنىڭ ئىناۋىتىمنى دەپلا، مەن بىلەن توي قىلغان ئىكەنسەن-دە، مەندىن سەن تويغان بولساڭ، مەنمۇ سەندىن تويدۇم، ساڭا ۋىجدان، ئار-نومۇس كېرەك ئەمەسمۇ؟ سەن بىلەن ئايرىم سۆزلىشىمەن، كۆزۈڭنى ئېچىپ، ئۆي ئىچىگە قاراپ باققىنە، بۇ قولۇڭدىكى نەرسىلەرنى نەگە ئاپارماقچى...— بىراق خەلچەم ئۇنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كېلىپ:

— ھە، مېنى ئۈچ ئاي تاشلىۋېتىپ، بۈگۈن كېلىپلا، شالىڭنى چاچىسەنغۇ، بولدى ئال، ئۆيۈڭنى، بالىنى قانداق باقساڭ، شۇنداق باق، جان بولسىلا ھەممە نەرسە تېپىلىدۇ، — دەپ بوغچىنى قولىغا ئالدى، ئەمدى ئۇنىڭ قولىدا تېپىرلاپ يىغلاۋاتقان بالا ئەمەس، بەلكى ئۆزى ئۈچۈن مۇھىم دەپ ھېس قىلغان نەرسىلەر چىگىلگەن بىر بوغچا تۇراتتى.

خەلچەم قىلچىمۇ ئازابلانماستىن، يۈرىكى سىقىلىپ، كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ، پۇتلىرى ماغدۇرسىزلانماستىن، بەلكى مەردانىلارچە بوغچىسىنى قولتۇقلاپ، ئۆزىنى تالاغا ئاتتى. ئۇ ئىشىكنى شۇنداق قاتتىق ياپتىكى، ئۆينىڭ دېرىزىلىرى جاراڭلاپ، تاملىرى تىترەپ كەتتى. قاسىمنىڭمۇ بەدەنلىرى شۈركىنىپ، تەنلىرىگە تىترەك ئولاشقاندەك بولدى. ئەمدى قاسىمنىڭ ئالدىدا جاۋۇلداپ سۆزلەۋاتقان خەلچەم ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ تۇرغان ئۆيدىكى بىسەرەمجانلىق ۋە سوغۇقتىن كۆكىرىپ كەتكەن كىچىككىنە بىر بوۋاق تۇراتتى. قاسىمنىڭ يۈرىكى پىچاق سانچىلغاندەك ئاغرىشقا باشلىدى. مەزمۇت، مۇستەھكەم، كۈچلۈك پۇتلىرى ماغدۇرسىزلىنىپ تىزلىرى ئىختىيارسىز پۈكۈلۈشكە باشلىدى. ئۇ ئاستا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، يەردە تېخىچە قىقىراپ يىغلاۋاتقان بالىنى قولىغا ئېلىپ، ئاتىلارچە مېھرى بىلەن كەڭ كۆكرىكىگە باستى-دە، بىرياقتىن بالىنى تىنچلاندۇرۇپ بەزلىسە، يەنە بىر ياقتىن بالا ئۈچۈن سۈت تەييارلايتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، سۈتنى تەييار قىلىپ، بالىغا ئىچكۈزدى، بالا سۈتنى ئىچىپ بولۇپ، ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئاستا-ئاستا ئۇخلاشقا باشلىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۆي ئىچىدە بىر خىل جىمجىتلىق باشلاندى، بۇ خىل جىمجىتلىق قاسىمنىڭ ياش ھەم يۇمران يۈرىكىنى مۇجىماقتا ئىدى. ئۇنىڭ كاللىسىدا چىگىش، مۇرەككەپ خىياللار خۇددى ئەتىياز تۇمانلىرىغا ئوخشاش لەيلەپ يۈرەتتى. بۇ خىياللار ئۇنى ئازابلايتتى، ھاياتقا بولغان ئىشەنچىسىنى ئاجىزلاشتۇراتتى، ئۇ تۇرۇپ ئۆزىگە سوئال قوياتتى ۋە سوئاللىرىغا ئۆزى جاۋاپ ئىزدەيتتى، تۇرۇپ غەزەب بىلەن تاماكىسىنى قاتتىق-قاتتىق شوراپ قوياتتى، بىراق بۇ ئاچچىق تۈتۈن ئۇنىڭغا قانچىلىك ئارام بەرسۇن دەيسىز؟! خىيال ۋە ھارغىنلىق ئۇزۇنغا سوزۇلغان جىمجىتلىق قاسىمنى ئاستا-ئاستا غەپلەت ئۇيقۇسىغا ئېلىپ كەتتى.

× ×

بۇنىڭدىن ئۈچ ئاي بۇرۇن قاسىم تۇيۇقسىز

بىر پارچە تېلېگراممىنى تاپشۇرۇپ ئالدى. ئۇ تېلېگراممىنى ئوقۇپلا خۇددى ئۇيۇقسىز مىخ دەسسىۋالغاندەك ئەندىكىپ كەتتى، چۈنكى بۇنىڭسىزمۇ ئۇنىڭ ئەندىشىلىرى كۆپ ئىدى. بۇنداق بولۇشى ئۇنىڭ دادىسى ياشىنىپ قالغان بولۇپ، پەقەت بىر بالا بىر ئاتا ئىدى. قاسىم ئوقۇشقا ماڭغاندا ئۇ قاسىمنى باغرىغا بېسىپ، يىرىك قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ باشلىرىنى سىلاپ:

— ئوغلۇم، بىز بىر-بىرىمىزگە يار-يۆلەك بولۇپ، مۇشۇ كۈنگە كەلدۇق، سەن مېنىڭ تايانچىم ھەم ئىشەنچىم. مانا ئەمدى سەن مەندىن ئايرىلىپ، چوڭ شەھەرگە ئوقۇشقا كېتىۋاتىسەن، بۇنىڭدىن مەن بەكمۇ رازى، بېرىپ ئوقۇغىن، ياخشى ئادەم بولغىن، بىراق سەن كەتسەڭ مەن يالغۇز تىكەندەكلا قالىمەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ياشىنىپ قالدىم، ئوقۇشۇڭ پۈتكەندە قايتىپ كېلىپ خىزمىتىڭنى مۇشۇ يەردە قىلارسەن، مېنى ئۆز قولۇڭ بىلەن يەرلىكىمدە قويساڭ، ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا سەندىن رازى بولغان بولاتتىم، — دەپ جېكىلىگەنىدى، بىراق تەقدىر بوۋاينىڭ ئويلىغىنىدەك بولماستىن ئۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ چىقتى، ئۇ ئوقۇشنى پۈتتۈرۈپ مۇشۇ چوڭ شەھەرگە ئورۇنلاشتى ھەمدە ئۇزۇن ئۆتمەيلا خەلچەم بىلەن توي قىلدى. قاسىم توي قىلىش ئۈچۈنمۇ خېلى كۆپ قەرز ئالدى. شۇڭلاشقىمۇ بۇ «ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپكەن» دەك كەلگەن تېلېگرامما قاسىمنى خېلىلا گاڭگىرىتىپ قويدى، ئۇ بىرئاز ئەس-ھوشىنى يىغىۋالغاندىن كېيىن بۇ ئىش توغرۇلۇق خەلچەم بىلەن ئورتاقلىشىش قارارىغا كەلدى.

ئۇ ئۆيگە كەلگەندە، كەچلىك ئىسسىنى-دىن چۈشكەن خەلچەم سىم كارىۋاتتا يېتىپ، شېرىن ئۇيقۇدىن بەھۇزۇر لەززەتلىنىۋاتاتتى. خەلچەم تاراقلىتىپ كىرگەن ئاۋازدىن ئەندىكىپ ئويغىنىپ كەتتى-دە، چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ، قاسىمغا بىر ئالايدى-دە:

— ھە! نېمە گەپ، بىر ئادەم ئۇخلاۋاتسا، شۇنداقمۇ قوپاللىق قىلغان بارمۇ؟ ئادەمنى چۆچۈتۈپ.

— دادام ئاغرىپ قاپتۇ.

— دادام ئاغرىپ قاپتىمۇ؟ قاچان، — دېگىنىچە ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئاياغلىرىنى كىيىشكە ئالدىرىدى. بىراق قاسىمنىڭ:

— ياق! بۇ يەردىكىلەر تىنچلىق، يۇرتتىن تېلېگرامما كەپتۇ، دادامنى ناھايىتى قاتتىق ئاغرىق دەپ يېزىپتۇ، — دېگەن سۆزى بىلەن خەلچەمنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن يۈزىگە قىزىللىق ئولاشتى-دە، قايتىدىن كارىۋاتقا چىقىپ، ياستۇققا قولىنى تىرەپ يانپاشلاپ تۇرۇپ:

— سىز قانداق بارالايسىز، تېخى تويىنىڭ ئالدى-كەينىدە قىلغان قەرزنى ئۈزمىگەن تۇرساق، — دېدى-يۇ، بىراق «ما قېرىنى كۆرۈڭ، توي قىلمىسىز دېسەك، ئۇن تىيىن پۇلى يوق، ئەمدى ئاغرىپ قالدىم دەپ خەت يازغىنىنى» دېگەن سۆزلەرنى كۆڭلىگە كەلتۈرسىمۇ ئاغزىدىن چىقىرالماي يۇتۇۋەتتى-دە، سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — «يەتتە ئۆلچەپ، بىر كەس» دېگەن گەپ بار، ئەگەر بارىمەن دېسىڭىز ئۆزىڭىز ئويلاپ كۆرۈڭ، قەرز ئۈستىگە يەنە قەرز بولىدىغان گەپ، — دېدى. ئەمما، قاسىمنىڭ يۈرىكى زادىلا تىنچىماستىن، ئەكسىچە دادىسى ئۈچۈن پۇچۇلىنىپ كېتىۋاتاتتى، ئۇ ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ،

تاماكا ئورىغاچ:

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان ئىدىم، بىراق دادامنىڭ ئەھۋالى بەكمۇ ئېغىر ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە، سىز بىلمەيسىز، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ نەرسىسى يوق، شۇڭلاشقا بۇ ئىش توغرۇلۇق قانداق قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم، پەۋقۇلئاددە بىر ئىش بولۇپ قالسا، بىر ئۆمۈر پۇشمانىدا قالىمەن، ئەل-يۇرتنىڭ ئالدىدىمۇ سەت، — دەپ ئايالىنىڭ ياردىمىگە مۇھتاج ئىكەنلىكىنى ئېسىگە سالغاندەك، ئايالىنىڭ كۆزىگە قارايتتى. خەلچەم بولسا، خىيال دەرياسىدا لەيلەپ، بۇ ئىشنى قانداق قىلغاندا «توغرا» ھەل قىلغىلى بولىدىغانلىقى ھەققىدە تۈرلۈك چارە-تەدبىرلەر ئۈستىدە باش قاتۇراتتى، ئۇ ئاستا بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— مەنمۇ سىزنى بارماڭ دېمەيمەن، بىراق مانا كۆرۈۋاتىسىز، مېنىڭ ئاي-كۈنۈمۇ يېقىنلىشىپ قالدى، سىز كەلگۈچە يەڭگىپ قالسام، قىينىلىپ قالامدىمكىن دەپ قورقىمەن، يېنىمدا سىز تۇرسىڭىز كۆڭلۈم توق تۇرىدىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇلمۇ يوق، ئۆزىڭىز ئويلاپ كۆرۈڭ، — قاسىمنىڭ پۈتۈن ئۈمىدلىرى توزغاقتەك توزۇپ كەتتى، شۇ كۈنى ئۇ چۈشلۈك تاماقمۇ يېمەستىن ئىشقا كەتتى. خەلچەم ئۆيدە يالغۇز قېلىپ، بۇ ئىشلارنى باشقىدىن ئويلاشقا باشلىدى.

«بارسىغۇ ياخشى بولاتتى، قانداق بولمىسۇن دادا ئەمەسمۇ» دەيتتى ئۆز-ئۆزىگە شىۋىرلاپ، — ياشىنىپ قالغان ئادەم بىرلا تىنىقتىن قالسا ئۆمۈر بويى مېنىڭ پېشانەمدىن كەتمەيدۇ، ئېيىنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئادەمنىڭ قاسىمدىن بۆلەك بالىلىرى بولمىسا، مال-دۇنياسى ئۇياقتا تۇرت، بۇ ياقتا تارت بولۇپ سورۇلىدىغان گەپ، ئەگەر قاسىم ئۈستىدە دەسسەپ تۇرۇپ، ئىگىدارچىلىق قىلسا، ھېچ نەرسە بېرىلمەيدۇ، بارلىق مال-مۈلۈك ئۇدۇللا بىزنىڭ ئۆيىگە كېلىدىغان گەپ، بوپتىلا، بارسىمۇ بارسۇن، مېنىڭ دادام بىلەن ئاپام بارغۇ؟! ئانچە قىينىلىپ كەتمەسمەن، ئاكىمچە قاسىممۇ قايتىپ كېلىپ قالار، قاراپ تۇرۇپ باشقا قونغان بەخت قۇشىنى ئۇچۇرۇۋەتمەي، بولدىلا، دۇنيا بولسىلا، باشقا نەرسە تېپىلار، — دېگەنلەرنى ئويلاپ، قاسىمنىڭ بېرىشىغا تامامەن قوشۇلۇپ، ئۆز-ئۆزىدىن قارار قىلدى-دە، كەچتە كەلگەن قاسىمغا:

— بولدى، بېرىڭ، مەن سىز كەتكەندىن كېيىن كۆپ ئويلاندىم، قەرز قىلساق تۆلىگىلى بولار، ئاتا-ئانىنى تاپقىلى بولمايدۇ. ئەتە مەن ئانچە-مۇنچە تەييارلىق قىلىپ بېرەي، ۋاقتىدا مېڭىڭ، — دېدى. قاسىم خوتۇنىنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا:

— مەنمۇ ئويلاندىم، بارمايمىكىن دەۋاتىمەن. چۈنكى سىز يەڭگىپ قالسىڭىز قىينىلىپ قالىدىكەنسىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز دېگەندەك بىر مۇنچە قەرزلىرىمىز بار، شۇڭلاشقا پۇل ئەۋەتىپ بېرىپ، بارماي تۇرايمىكىن دەيمەن، — دېدى.

— ياق، سىز خاتىرجەم بولۇڭ، مېنىڭ يېنىمدا ئاتا-ئانام بار، قىينىلىپ كەتمەسمەن، تېزراق يولغا چىقىڭ، ئەتە دادامدىن ئۈچ يۈز يۈەن قەرز ئەكېلەي، خۇدايىم بىرەر جايدىن ئىلتىپات قىلسا، تۆلىۋېتەرمىز، — دەپ خەلچەم ئاسمانغا قاراپ، ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ قويدى...

قاسىم شۇ مۇزاكىرە بولۇپ، ئۈچىنچى كۈنى يولغا چىقىپ كەتتى. ئۇ يۇرتىغا بارغاندا دادىسى ئېغىر جىگەر كېسىلى

بىلەن ئۆيدە ياتقان بولۇپ، يۈز-كۆزلىرى سارغايغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە كونا كانىي ياللۇغى قوزغالغان بولۇپ، تۇرۇپ-تۇرۇپ قاتتىق يۆتىلىپ كېتەتتى. بۇ قوش كېسەل بوۋاينىڭ ئۈمىد يۇلتۇزلىرىنى خىرەلەشتۈرگەن بولۇپ، بارلىق ئارزۇ-ئارمانلىرى سۇ ئۈستىدىكى كۆپۈكتەك لەيلەپ قالغانىدى. بوۋاينىڭ نۇرسىز، خىرەلەشكەن كۆزلىرى خۇددى قاسىم كەلسىلا ساقىيىپ كېتىدىغاندەك ئىشىكتە ئىدى.

قاسىمنىڭ «ئەسسالامۇئەلەيكۇم» دەپ ئىشىكنى ئېچىپ كىرىشى بىلەن تەڭ بوۋايغا خۇددى ئۆي ئىچى بىردىنلا يورۇپ كەتكەندەك بولدى-يۇ، ئېسەدەپ يىغلاشقا باشلىدى. قاسىمۇ بىر تەرەپتىن دادىسىغا تەسەللى بەرسە، بىر تەرەپتىن توختىماي يىغلايتتى. ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان بالا ئوتىدا كۆيۈپ سارغايغان دادا ئۆزىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بالىسىغا قاراپ، ئۈمىد شاملىرى قايتىدىن يانغاندەك قاسىمغا ئېسىلىپ، ئۇنىڭ باش-كۆزلىرىگە سۆيۈپ كەتتى.

قاسىم بارغان كۈنى دادىسى بىلەن تۈن نىسپى بولغۇچە پاراڭلىشىپ يېتىپ قالدى-دە، ئەتىسى ئەتىگەندە تۇرۇپ قوشنىسىدىن بىر ھارۋا ئېلىپ دادىسىنى دوختۇرغا ئاپاردى. بوۋاي شۇ كۈنىدىن ئېتىبارەن بالنىتسىدا توپ-توغرا ئۈچ ئاي ياتتى. بۇ جەرياندا قاسىم نۇرغۇن كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ دادىسىنىڭ دۇئاسىنى ئالدى. بىراق بۇ ئۈچ ئاي جەريانىدا قاسىمۇ ئاز چىقىم تارتمىدى، ئېلىپ بارغان پۇلىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالغانىدى.

قاسىم دادىسىنى دوختۇرخانىدىن ئېلىپ چىقىپ ئۆيدە بىر نەچچە كۈن تۇرغۇزغاندىن كېيىن، بوۋاي قاسىمنى يېنىغا چاقىرىپ:

— خۇدا ساڭا، بالىلىرىڭغا كۆپ رەھمەت قىلسۇن، ئارزۇ-ئارمانلىرىڭغا يېتىپ، كۆكلەپ كېتەرسەن، ئەمدى سەن بالام بىر پۈتۈن ئۆيۈڭنى تاشلاپ كېلىپ مېنى ئۆلۈم ئاغزىدىن قايتۇرۇۋالدىڭ، ھازىر خۇدا بۇيرۇسا خېلى ياخشى بولۇپ قالدىم، ئۆزۈمنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە قوشنىلىرىممۇ تولىمۇ ئوڭلۇق، قاراپ تۇرمايدۇ. ئەمدى قايتىپ كەتكىن، مەن سەنلەرنى ئايرىم يوقلاپ بارىمەن، — دېدى. بىراق قاسىم دادىسىغا تەشۋىشلەنگەن ھالدا:

— سېنى بېقىش ۋە ئاسراش مېنىڭ بالىلىق مەجبۇرىيىتىم. مەن يەنە بىر نەچچە كۈن تۇرۇپ سەن تولۇق ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن قايتاي، — دېدى. ئەمما بوۋاي ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرۇپ:

— ياق! قايتقىن، سېنىڭمۇ تەشكىلىڭ بار. «بارماقنىڭ كەلمىكى بار» دېگەندەك يەنە بېرىش-كېلىش توغرا كېلىپ قالسا، ئادەم خىجىل بولۇپ قالىدۇ. ھېلىمۇ ئۈچ ئاي تۇردۇڭ. مۇشۇنىڭ ئۆزىمۇ يېتىپ ئاشىدۇ.

— شۇنداق بولسىمۇ، بىر مەزگىل تۇرۇپ قايتاي.

— مەنغۇ ساڭا تويمىدىم، بولسا يېنىمدىن يىراق كەتمەي تۇرساڭ ياخشى بولاتتى. بىراق ئۆيۈڭ بار. ماڭغىن بالام، — دەپ تۇرۇۋالدى.

شۇنداق قىلىپ بوۋاي قاسىمنى زورلاپ يولغا سېلىۋەتتى. ئۇ دادىسىدىن ئايرىلىپ ئۈچىنچى كۈنى ئۆز ئۆيىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ ئۆيىگە كىرگەندە، ئۇنىڭ

ئايالى ئالدىغا سۈتتەك ئاپئاق بوۋاقىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، خۇشخۇي قارشى ئالدى. قاسىممۇ ھارغىن قولىنى سوزۇپ، ئوغلىنى قولىغا ئالدى. بىراق ئاللىقانداقتۇر خىياللار بىلەن بەنت بولغان خەلچەم قاسىمنىڭ سومكىسىغا ۋە رەڭگى روھسىزلىكى ئۆزگىرىشلەرگە قاراپ ئالاھىدە ئەھۋاللارنىڭ يوقلۇقىنى ئويلاپ، ئوپۇل - توپۇل باشقا گەپلەر ئۈستىدە سۆز ئېچىشنى بىئەپ كۆردى بولغاي، ئۇشۇق گەپ - سۆز قىلماي، جوزىغا چاي ئەكەلدى. بۇ كېچە قاسىم دادىسىنىڭ ياخشى بولۇپ قالغانلىقىنى ۋە يۇرتىدا بولغان يېڭىلىقلارنى سۆزلەپ، كېيىنچىرەك دادىسىغا ئازراق پۇل ئەۋەتىپ بېرىدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ ئۆتتى. ئەمما خەلچەم يولدىشىنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاڭلاپ جىممىدىلا ياتتى. چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلىدە قاتناشتا قالغان باشقا نەرسە - كېرەكلەر بار بولسا كېرەك، ھەر قانچە بولسىمۇ، ئۈچ ئاي تۇرۇپ، بىر سومكىنى كۆتۈرۈپ كەلمەس دېگەندەك شېرىن خىياللار ئۇنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىپ ھۇزۇرلاندۇرۇۋەتتى...

ھېرىپ - چارچاپ كەتكەن قاسىم ئەتىگىنى ئورنىدىن تۇرماي يېتىۋەردى، بىر چاغدا خەلچەمنىڭ ئەنسىز ئاۋازى ئۇنى ئۇيقۇدىن ئويغىتىۋەتتى.

— قاسىم، گەرەزگە بارمامسىز؟ ئەل ئىشقا چۈشكىلى نېكەم.

— گەرەزگە؟ گەرەزگە نېمىگە بارىمەن، — دېدى قاسىم ئۇيقۇچان كۆزلىرىنى تەستە ئېچىپ،

— ھۇ! قالغان نەرسىلەر يوقمۇ؟ — دەپ سورىدى خەلچەم ئاچچىق بىلەن قاسىمغا دېۋەيلەپ.

— قېرىغان ئادەمدىن نېمە ئەكەلمەكچىدىم. ھېلىمۇ ياخشى بولۇپ قالغىنىغا خۇداغا شۈكرى دېسەك بولىدۇ خەلچەم، — دېدى قاسىم ئېرىنچەكلىك بىلەن شىمىلىرىنى كىيىۋېتىپ، بىراق خەلچەم ئۆزىنى تۇتالماي سۆزلەپ كەتتى:

— ئەمدى قەرزنى قانداق! قايتۇرىمىز. دادامنى داۋالىتىمەن، تۇرۇپ تۇرۇڭلار دېگەن بىلەن پۇلنىڭ ئىگىسى ئۇنىمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن تۇغۇپ يېتىپ، دادىلار ئاز قەرز بولمىدى. پۇلنى قايتۇرمىساق بولمايدۇ.

— بولدى، قويىسىڭىزچۇ ئۇ گەپلەرنى، «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان» دېگەن گەپ بار. ئادەم بولسىلا پۇل تېپىلىدۇ. دادىڭىزمۇ بىزگە بەرگەن پۇلغا قاراشلىق ئەمەسقۇ، ئالدىرىماي قايتۇرساقمۇ بولىدۇ، — دېدى قاسىم.

— نېمە دەپ قويىدىكەنمەن، سېنىڭ داداڭنىڭ پۇلى پۇل، مېنىڭ دادامنىڭ پۇلى پۇل ئەمەسمىكەن. داداڭ بولغان ئادەم توي قىلدىڭ دەپ ئون تىيىن پۇل بەرمەكتە يوق، ئېلىپ بارغان پۇلنى خۇدايىم بەردى دەپ قۇرۇق دۇئا قىلىپ خەجلەپ بوپتۇ. بىكارغا مۇشۇك ئاپتاپقا چىقمايدۇ قاسىمجان...

— ئۇنداق قىلىپ كەتمىگىن، ئەتىگىچە مەن بىر يولىنى قىلارمەن.

— بولدى تاقىتىم قالمىدى. بۇنداق قۇرۇق ئۆيۈڭدە كىم ئولتۇرسا ئولتۇرسۇن. كېسەل كۆرپىسى داداڭنى ئەكېلىپ بېقىۋالغىن.

— ئۇنچىلا چېچىلىپ كەتمە، سەل ئۆزۈڭنى بېسىۋالغىن.

— ئېيالە بالاڭنى، قانداق قىلساڭ

شۇنداق قىل......

× ×

بالىنىڭ قاتتىق يىغا ئاۋازى بىلەن قاسىم ئويغىنىپ كەتتى، ئۇ بالىنى قولىغا ئالدى - دە، بالىنى بەزلىگەچ، دېرىزە ئالدىغا كەلدى. دېرىزىدىن شۇڭغۇپ چۈشۈۋاتقان ئاينىڭ نۇرىغا ئۇزۇن قاراپ تۇردى. ئايلار گاھ بۇلۇتلار ئارىسىغا كىرىپ غايىب بولاتتى، گاھ بۇلۇتلار ئارىسىدىن چىقىپ، ئەتراپنى يوپ - يورۇق يورۇتۇۋېتەتتى. يۇلتۇزلار يەنىلا چاقناپ نۇر چاچاتتى. ئەتراپ جىمجىت بولۇپ، پەقەت بۇ جىمجىتلىقنى قاسىمنىڭ قولىدىكى بوۋاقنىڭ قاتتىق يىغىسى بۇزۇپ تۇراتتى. قاسىمغا يەنىلا ھايات قىممەتلىك، تەبىئەت گۈزەل بىلىندى.

ئىشىك تاكىلداپ ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. قاسىم ئىشىك ئالدىغا كېلىپ، ئىشىكنى ئاچتى - يۇ، داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى، ئىشىك تۈۋىدە ھېلىلا ھەممە نەرسىدىن كېچىپ، يامانلاپ كەتكەن ئايالى تۇراتتى. ئۇنىڭ قولىدا ئېلىپ كەتكەن بوپىسى يەنىلا شۇ پېتى چىڭگىلىك ئىدى. قېيىن ئاتىسى خۇددى قىزىنىڭ خاتالىقى ئۈچۈن كەچۈرۈم سورىغاندەك، قاندافتۇر بىر خىل خىجىللىق بىلەن قاسىمغا قاراپ تۇراتتى، بىراق قاسىم بۇ تاسادىپىيلىقتىن ئۆزىنى يوقاتقان بولۇپ، ئۇلارغا نېمە دېيىشىنىمۇ بىلمەيتتى. ئۇ، قېيىن ئاتىسى ئالىم ئاكىنىڭ:

— ھە قاسىم، ئۆيگە باشلىمامسەن، قاراپ تۇرسەنغۇ، — دېيىشى بىلەنلا بىر خىل ئىللىق سېزىم بەدەنلىرىگە تاراپ، پۇت - قوللىرى بوشاپ كەتكەندەك بولۇپ، كۆزىگە ھاياجانلىق ياشلىرى يامراشقا باشلىدى - دە، — ھە، ئۆيگە كىرىڭلار، — دېدى، خەلچەممۇ دەرھال كېلىپ قاسىمنىڭ قولىدىن بالىنى ئېلىپ باغرىغا باستى.

ئالىم ئاكا تولىمۇ ياخشى ئادەم بولۇپ، يۇرت ئىچىدە خېلىلا ئابرويلۇق ئىدى. قاسىممۇ مۇشۇنداق ئېسىل قېيىن ئاتىسىنىڭ بارلىقىدىن ئالاھىدە پەخىرلىنىپ، ئۇنىڭ نامىنى ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالاتتى. شۇڭلاشقا بۈگۈن ئايالى تەرىپىدىن تېرىلغان بۇ جېدەل تۈپەيلى بۇ ھۆرمەتلىك ئادەمگە نېمە دېيىشىنىمۇ بىلمەي قالدى - دە، ھاياجانلىقتىنمۇ ياكى بۈگۈنكى بۇ ئازابلاردىنمۇ ئىككى تامچە ياش ئۇنىڭ مەڭزىنى ئىللىق سىيپاپ يەرگە چۈشۈپ كەتتى.

— بولدى، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، ئوغلۇم، خەلچەم ھېرىپ - ئېچىپ كەلگەن چېغىڭدا كۆڭلۈڭگە ئازار بېرىپتۇ، قىزىم ئۈچۈن مەن ناماقۇل، سىلەرنى تۇرمۇشتا قىسىلىپ قالمىسۇن دەپ بۇ بەش يۈز يۈەن پۇلنى ئالغاچ كەلدىم. داداڭنىڭ ساقىيىپ قالغىنىنى غەنىمەت ئىش ئوغلۇم. پۇل دېگەن ئادەم بولسىلا تېپىلىدۇ، ئادەم تېپىلمايدۇ، چىرايلىق ئىناق ئۆتۈڭلار، جاپا - مۇشەققەتتە بىر - بىرىڭلارغا يار - يۆلەك بولۇپ، بىر - بىرىڭلارنى ھۆرمەت قىلىڭلار، بىز سىلەرنىڭ خاتىرجەم، كۆڭۈللۈك تۇرمۇشۇڭلاردىن سۆيۈنىمىز. مەن يولدا كەلگۈچە خەلچەم بىلەن كۆپ پاراڭلاشتىم، ئەمدى ئىككىنچى قېتىم مۇنداق ئىشلارنىڭ تۇرمۇشۇڭلاردا تەكرارلىنىپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن. مەن قايتاي، چىرايلىق ئۆتۈڭلار.

پەچەرلاشنىڭ سىرى

(ھېكايە)

سالىم مۇسۇل

رەڭگى روھى ئۆچكەن ھالدا ئېغىر قەدەملىرىنى تەستە يۆتكەپ كېلىۋاتقان فەررۇخ بىلەن ئىدارە دەرۋازىسى ئالدىدا ئۇچرىشىپ قالدىم.

— ئاداش، روھىڭ تۆۋەنغۇ؟ بىرەر كېلىشمەسلىككە يولۇققان ئوخشىمامسەن؟

— نېمە كېلىشمەسلىك بولاتتى. يەنىلا شۇ گاز ئوچاق ئىشى بولمامدۇ، — دېدى فەررۇخ مەيۈس ھالدا.

— نېمە، سېنىڭ خەۋىرىڭ يوقمۇ؟ — دېدىم ئۇنىڭغا، — ئىككى - ئۈچ كۈن ئىلگىرىلا ئىدارىگە بىرقانچە سان تەقسىم قىلىنىپتىغۇ. مەمۇرىي ئىشخانا باشلىقى ھازىر ئۆيىدە كامانىدىروپكىغا چىقىشىنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتىدۇ، دوكلاتىڭنى يېزىپ ئۆيىگىلا بارمامسەن.

— مانا، ھازىر شۇ يەردىن كېلىشىم.

— باشلىق نېمە دېدى؟ — دېدىم مەن قىزىقىپ.

— نېمە دەيتتى؟ — دېدى فەررۇخ موخۇركا ئورىغاچ، — يەنە بۇرۇنقىدەك جاۋاب بەردى: ئىدارىگە تەقسىم قىلىنغان سان بەك ئاز. بۇ سان بىلەن ئىدارىدىكى گاز ئوچاق قىسىنچىلىقى بارلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ كەتكىلى بولمايدۇ. سىزنىڭكىنى ھەل قىلىپ، باشقىلارنىڭكىنى ھەل قىلمىساق پىكىر چىقىدۇ. شۇڭا بىر يول مېڭىپ كۆپرەك ئامالىنى قىلىپ باقايلى، — دەيدۇ. يەنە تېخى: — ھازىر ھەممە نەرسىنىڭ باھاسى ئۆسۈپ، كىشىلەر پۇلغا، گالغا بېرىلىپ كەتتى، قۇرۇق گەپ بىلەن ئىش ھەل قىلماق پېتىر نانىدىن قىل ئالماقتىنمۇ تەس بولۇپ كەتتى، — دەيدۇ. قارىغاندا، گاز ئوچاق ھەل قىلىپ بولغۇچە چېچىمغا ئاق سانجىلىپ، بېلىم مۈكچىيىدىغان ئوخشايدۇ، — دېدى فەررۇخ موخۇركىسىنى قاتتىق شوراپ تۇرۇپ.

قوينىڭ قوزىسىدەك ياۋاش، باشقىلارغا ئوخشاش قۇۋلۇق - شۇملۇقنى بىلمەيدىغان، خىزمەت دېسە جېنىنى تىكىدىغان بۇ خىزمەتدىشىمغا ھېسداشلىقىم كەپقالدى. ئۇنىڭدىن خېلىلا كېيىن خىزمەتكە قاتناشقان ھەتتا تويى قىلمىغانلارمۇ ئىدارىنىڭ شىتاتىدا گاز ئوچاق ھەل قىلىپ بولدى. ئەجەبا، ئۇ ھازىرغىچە قۇشقاچتەك ئىككى بالىسى بىلەن موردىن ئىس چىقىرىپ تۇرسا...

× ×

شۇ كۈندىن ئىككى ھەپتە كېيىن ئىككى قوينى يېتىلەپ ئىدارە دەرۋازىسىدىن چىقىپ كېتىۋاتقان فەررۇخ بىلەن يەنە ئۇچرىشىپ قالدىم. بىز قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۇق:

— مۇنۇ ساغلىق قوينى مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىغا تەقسىم قىلىنغانىكەن، — دېدى فەررۇخ سېمىزغىنا ساغلىق قوينى كۆرسىتىپ تۇرۇپ، — بىزنىڭ بۆلۈم باشلىقىمىز بۈگۈن، مەمۇرىي بۆلۈم باش-

لىقى كاماندىروپكىدىن قايتىپ كەلگۈچە ئۆيىڭىزگە ئالغاچ كېتىپ بېقىپ تۇرسىڭىز دەپ يېتىلىتىپ قويدى، — دېدى.

ئۇ شۇ مىنۇتتىن خىيالىمغا بىر ئوي كەلدى — دە، بىر قەدەم ئالدىغا سىلجىپ پىچىرلاپ بىر پىلاننى كۆرسەتتىم. فەرروخ ئىككىلىنىپ قالدى. مەن ئۇنىڭغا ئۆتكەندە مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىنىڭ ساڭا قىلغان سۆزىنى ئوبدان ئويلىنىپ كۆردىڭمۇ؟ قېنى، سەن ئۇنىڭ رايىنى، شامالنىڭ چىقىشىغا قاراپ ئىش قىلمامسەن، دەپ مەسلىھەت بەردىم.

× ×

بىر نەچچە كۈندىن كېيىنكى بىر كەچقۇرۇنلۇقى ئەمدىلا تاماق يېيىشكە تەمشىلىپ تۇرغىنىمىزدا قولىدا سومكا كۆتۈرگەن فەرروخ ئۆيىگە كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايى يامغۇردىن كېيىنكى ھاۋادەك ئوچۇق، بايرام پەيزىنى سۈرگەن كىشىدەك خۇشال ئىدى. مەن ئۇنى تۇنجى قېتىم مۇشۇنداق ھالەتتە كۆرۈشۈم.

— ئەقلىڭگە بارىكاللا، خۇدا ئۆمرۈڭنى ئۇزۇن قىلسۇن، — دېدى ئۇ. مەن ھەيرانلىق بىلەن:

— ئالتۇن تېپىۋالغان ئوخشىمامسەن؟ — دەپ سورىدىم.

ئۇ ئۆزىنىڭ گاز ئوچاق ھەل قىلالىغانلىقىنى ۋە بۇ ئىشنىڭ تەپسىلاتىنى سۆزلەشكە باشلىدى:

— تۈنۈگۈن مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىنىڭ كاماندىروپكىدىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا تەقسىم قىلىنغان قويىنى يېتىلەپ ئۆيىگە بارسام ھويلىسىنىڭ دەرۋازىسى قۇلۇپلاقلىق ئىكەن. قويىنى دەرۋازىغا باغلاپ قويۇپ ئۇلارنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم. بىر چاغدا مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى تويۇپتەك چوقچىيىپ چىققان قورسىقىنى ئالدىغا چىقىرىپ ئايالى ۋە ئون نەچچە ياشلاردىكى ئوغلى بىلەن دەرۋازا ئالدىدا پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزى ئالدى بىلەن دەرۋازىغا باغلاقلىق قويغا ئاندىن ماڭا يۆتكەلگەندە يۈزىگە دەرھال كۈلكە يۈگۈرۈپ، يوغان كۆزلىرى يۇمۇلۇپ قالايلا دېگەنىدى. چۈنكى ئۇنىڭ كاماندىروپكىغا مېڭىشتىن ئاۋۋال ئۆز ئۆيىدە گاز ئوچاق ھەل قىلىش توغرۇلۇق قىلغان «سەگەتمە» سۆزلىرىنىڭ ناھايىتى جايىغا تەگكەنلىكىنى ئويلاپ يەتكەندۇ.

ئۇ، مەن بىلەن ئۇزۇن يىللىق قەدىناس دوستلاردەك قىزغىن سالاملىشىپ كەتتى. بۇ چاغدا مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقىنىڭ زېرەك ئوغلى قوينى يېتىلەپ ھويلىغا ئەكىرىپ بولغانىدى. مەن، كاماندىروپكىغا چىققاندا جاپا چەكمىگەنسىز، دەپ ئەھۋال سورىشىمغا، ۋاي ئۇكام، بىز جاپانى سىلەردەك ياش ۋاقتىمىزدا يەتكۈدەك تارتقان، ئەمدى راھەت كۆرىدىغان ۋاقتىمىز دېگەچ، مېنى يورۇق، ئازادە مېھمانخانىسىغا باشلىدى. ئالدىنقى قېتىم ھال - ئەھۋال ئېيتىپ كەلگىنىمدىكى سوغۇق - قوپال مۇئامىلە ئەمدى ئاللىقاياقلارغا يوقىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى ئىللىق، مۇلايىم مۇئامىلە ئىگىلىگەنىدى.

ھەش - پەش دېگۈچە شىرەگە ئېسىل تاماكا، خۇش پۇراقلىق چايلار، ھەتتا كاماندىروپكىدىن ئالغاچ كەلگەن يەل - يېمىشلەر تىزىلىشقا باشلىدى. مەمۇرىي بۆلۈم باشلىقى مېنى نازۇ - نېمەتلەرگە بېقىشقا تەكلىپ قىلغاچ، ئۆزىنىڭ كاماندىروپكىغا بارغاندا كۆرگەن - ئاڭلى-

غانلىرىنى ھەتتا قىزغىن كۈتۈۋېلىنغانلىقلىرىنى سۆزلەپ كەتتى. ئەپسۇسكى، قوي توغرۇلۇق بىرەر ئېغىزمۇ گەپ ئېچىپ قويمىدى.

ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ دېگەن شۇ دە. كەچلىكى ئۆزىنىڭ قۇربانلىق قويىنى سويۇپ مېنى تازا مېھمان قىلدى. بىز تۈرلۈك سەيلەر بىلەن ئەمەدلا ئىچىشىپ تۇرۇشىمىزغا، لېگەندە ئىغىرلاپ تۇرغان پىششىق گۆش كەلتۈرۈلدى. ئىچىشىمىز داۋاملاشماقتا، بىر چاغدا باشلىق ماڭا قاراپ ئىشىڭىزنى بېجىردۈيتەيلى دەپ، تارتمىسىدىن مەن قالدۇرۇپ كەتكەن دوكلاتنى ئېلىپ تەستىق سالدى ھەم ئۆتكەنكى ساندىن زاپاس بىرنى قالدۇرۇپ قويغان، ئەتىلا رەسمىيەت ئۆتىسىڭىز بولىدۇ، دەپ تىڭتىقۇزۇپ قويدى. تۇتقان ھاراقلىرىنى زورمۇ ـ زور ئىچەتتىم. خىيالىم بولسا ئۆيدە، ئايالىمنىڭ سولغان چىرايىنى خۇش قىلىشتا ئىدى. كېيىن تەكشىلىپمۇ قالغان ئوخشايمەن. ئۆيگە قانداق قايتىپ كەلگەنلىكىمنى بىلمەيمەن. بۈگۈن ئەتىگەن ئىدارىگە بېرىپ گاز ئوچاقنىڭ رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەپ ئۆيگە ئاپىرىپ قوراشتۇرۇپ بېرىپلا ئۇدۇل سىنىڭ يېنىڭغا كېلىشىم، ـ دەپ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇردى.

«تارىم» ژۇرنىلىغا ۋاقتىدا مۇشتىرى بولۇڭ!

ھۆرمەتلىك كىتابخان:

«تارىم» ژۇرنىلى سىزنىڭ ئەڭ يېقىن دوستىڭىز ۋە مەسلىھەتچىڭىز.

ژۇرنىلىمىزنىڭ سەھىپىلىرىدە ھېكايە، پوۋېست، شېئىر، داستان، باللادا، ساتىرا، ئەدەبىي ئاخبارات، ئوچېرك، نەسىر، مەسەل، ئەدەبىي ئوبزور ۋە مۇھاكىمە ماقالىلىرى ھەمدە نەشىرگە تەييارلانغان رومانلاردىن پارچىلارمۇ بېرىلىدۇ.

ژۇرنىلىمىزغا مۇشتىرى قوبۇل قىلىش ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالدى. مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى پوچتىخانىلار 11 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن 15 ـ كۈنىگىچە ژۇرنىلىمىزنىڭ كېلەر يىللىق سانلىرىغا مۇشتىرى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالماڭ!

ژۇرنىلىمىزنىڭ ئايلىق باھاسى 1.40 يۈەن.

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 66 — 58

«تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى

ئىككى ھېكايە

پاتەمە قۇربان

ئىشتىن چۈشكەندە

ئۇ بەكلا ھېرىپ كەتكەنىدى. ئۆزىنى قويۇۋېتىپ كوچا دوقمۇشىدا بىردەم - يېرىم دەم ئولتۇرۇۋېلىش ئۇنىڭغا ئاجايىپ ھوزۇر بېغىشلايتتى. ئۇ كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۆيى تەرەپكە قاراپ قويدى. ئۇنىڭ قورسىقى ئاچقاندەك قىلسا كېرەك، «ھە راست، ئايالىم تېخى يېڭىلا ئىشتىن كەلگەندىن كېيىن، تاماقنى تېخى تەييارلاپ بولمىدىمۇ - دەيمەن» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.

كوچا دوقمۇشىدىن كاۋاپنىڭ دېزىلىك پۇرىقى كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئىختىيارسىزلا ئۆزىنىڭ قايتا تەربىيە ئالغان ۋاقتىدىكى بىر ئىشنى ئەسلەپ قالدى:

بىر كۈنى ئۇ ساۋاقداشلىرى بىلەن ئىشتىن ھېرىپ قايتىۋاتقىنىدا يول ئۈستىدىن كونىراپ كەتكەن ئۇزۇن خالتىسىغا سېلىنغان يېرىم خالتا ئەبجەش ناننى تېپىۋېلىشتى. ئۇلار تەسۋىرلىگۈسىز دەرىجىدە ئىچىرقاپ كەتكەنىدى. ئۇلار ھېلىقى ناندىن ھاپىلا - شاپىلا بىردىن يەپ مەززە قىلىشقاندىن كېيىن، يول بويىدىكى ئېرىق سۈيىدىن راسا قانغۇچە ئىچىشتى. ئاندىن ئولتۇرۇپ ئاچچىق موخۇركىلىرىدىن بىر تالدىن ئوراپ چېكىشىپ مەھەللىگە قايتىپ كېلىشتى. ئۇلار ئاشقان ناننى ئاللىقاچان تەڭ بۆلۈشۈۋېلىشقانىدى. ئۇ ياتاققا كىرىپلا نېنىنى يوشۇرۇشقا جاي ئىزدەشكە كىرىشتى. ئۇ ئاخىرى نېنىنى تىقىدىغان يەرنىمۇ تاپتى. كۆڭلى ئارامىغا چۈشكەندىن كېيىن، قىز ساۋاقداشلىرىنىڭ ياتىقىغا كىرىپ كۈننى يېرىم كېچىگە قالغاندىن كېيىن ياتىقىغا قايتىپ چىقىپ ئۇخلاپ قالدى. يېرىم كېچىدىن ئاشقاندا بىر نېمىنىڭ تىرىقشىشى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى بۇزۇۋەتتى. ئۇ دىققەت بىلەن تىڭشاپ كۆزۈۋىدى، قاراڭغۇدا بىرسى كاراسلىتىپ نان يەۋاتقانىكەن. ئۇ ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ھېلىقى نان يوشۇرغان يەرگە قولىنى سالدى - دە، دەرغەزەپ بىلەن ساۋاقدىشىنىڭ گېلىغا ئېسىلىپ چوماقلىشىپ كەتتى...

ئۇنىڭ خىيالى شۇ يەرگە كەلگەندە مېيىقىدا كۈلۈپ قويدى - دە، كوچىدىن ئۆتكەنلەرگە قاراشقا باشلىدى. شۇ ئەسنادا ئايالىنىڭ ئۆيدە تاماق ئېتىپ قالغانلىقىنى ئەسلەپ ئاستا ئۆيى تەرەپكە قاراپ كەتتى.

بوۋاي

ياشانغان بىر بوۋاي ئىشىك ئالدىدا كىچىك ئورۇندۇقنى قويۇپ ئاپتاپقا قاقلىنىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئالدىدىن نەۋرىلىرى، قولۇم - قوشنىلىرىنىڭ بالا - چاقىلىرى چۇرقىرىشىپ ئۇيان - بۇيانغا يۈگۈرۈشۈپ ئوينىشىۋاتاتتى. بوۋاي بۇ بالىلارنىڭ خۇشال ئويۇنلىرىغا ياشنىرىغان كۆزلىرى بىلەن قاراپ مېيىقىدا كۈلۈپ

قويدى: «يىغلىماي كەتمىسىلا بولاتتىغۇ بۇلار» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۆزدى-يۇ، ئەمما ئۇلارغا بۇنى دېيىشتىن ئېرىندى.

بوۋاينىڭ كۆز ئالدىغا ئۆزىنىڭ يەتمىش نەچچە يىللىق ھايات سەپىرىدە ئۆتكۆزگەن بەزى ئىشلار غىل-ۋا كېلىشكە باشلىدى. ئۆز ۋاقتىدا ئۆزىمۇ شۇ بالىلارغا ئوخشاش بىغەم بالىلىق دەۋرلىرىنى بېشىدىن ئۆتكۆزگەن بولىمىدىمىكىن؟ بوۋاي ئۆزىنىڭ دەسلەپىدە مۇزدۇزلۇققا شاگىرتلىققا كىرگەن كۈنلىرىدىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى ئەسلەپ غىل-پال كۈلگەندەك قىلدى-يۇ، دەرھال «ئۇھ...» دەپ ئېغىر تىنىشقا باشلىدى. ئۇ مۇزدۇزلۇق ھۈنىرىنى ئەدىدىلا ئۆگىنىپ تۇرغىنىدا ئائىلىسى بىلەن بىرگە باشقا يۇرتلارغا مۇساپىر بولۇپ چىقىشقا توغرا كەلدى. ئۇ مال باقتى، تامچىلىق قىلدى، ھارۋىكەشلىكمۇ قىلدى. ئەيتاۋۇر ھەر خىل ئىشلارنى قىلدى. ئاخىرى ئايلىنىپ يۈرۈپ بۇ شەھەرگە كېلىپ تۇرۇپ قالغانىدى. بۇ جەرياندا بىر نەچچە قېتىم ئۆيلىنىشكىمۇ ئۈلگۈردى، بالىلىقمۇ بولدى. مانا ھازىر نەۋرىلىرىمۇ خېلى چوڭ بوپ قالدى. بوۋاي ئىختىيارسىز ئاتا-ئانىسىنىمۇ ئەسلەپ قالدى «ئىلاج قانچە؟ مەنمۇ مانا قېرىشقانلارغا كېتىۋاتىمەنغۇ» بوۋاي يەنە بىر قېتىم ئۇلۇق-كىچىك تىنىۋالدى. «ھەي... سەمەتئاخۇن شۇنچە كۆپ بالىلىق بولۇپ تۇرۇقلۇقمۇ، ھازىرغىچە ھاراقنى تاشلىمىغىنىنى قارىمامدىغان» ئۇ چوڭ ئوغلىنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۆزدى... ئەخمەق ئادەم-دە ئۇ». چاي ئىچكۈسى كېلىپ ئۆي تە-رەپكە تەستە يۆرۈلۈپ قاراردى، يەنە دەرھال ۋاز كېچىپ ئولتۇرۇۋەردى. «كۈنلىرىدىم بارغانچە ئاز قېلىۋاتىدۇ، بالىلىرىم»، ئۇ يەنە بىر قېتىم ئېغىر تىنىپ قويدى. ئۇ كىچىك ئوغلىدىن بەكلا مەمنۇن ئىدى. ئۇ يېقىندىلا قايسى بىر مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ شەھەرلىك ھۆكۈمەتتە كادىر بولۇپ ئىشقا ئورۇنلاشتى. «بۇ ئوغلۇم نېمىدېگەن ئىناۋەتلىق-ھە!» بوۋاينىڭ چىرايىغا ئاللىقانداق بىر تەبەسسۇم ئولاشتى. ئۇ كىچىك ئوغلىنىڭ تۇنجى مائاشىغا ئېلىپ بەرگەن مەسە-كالىچىنى ئاۋايلاپقىنا سىيلاپ قويدى. «خۇدا بۇيرۇسا بالىلىرىمنىڭ ھەممىسى خىزمەتلىك، ئۆي-ئوچاقلىق بولۇپ كەتتى... نائىنساپ سەمەتنى قارىمامدىغان، ئىككى قېتىم ئۆيلەندۈرۈپ قويسامۇ يەنىلا مەندىن رازى ئەمەس. ھەي ئىبلىس!» بوۋاينىڭ دەرھاللا قوشۇمىسى تۈرۈلۈپ، قولىدىكى شىشىلارنى يىراققا چۆرۈۋەتتى. بوۋاينىڭ خىيالى كەنجى ئوغلىنىڭ تويى ئىشىغا كەلگەندە ئۈشتۈمتۈتلا ئاغزىدىن «بەدبەخ!» دېگەن سۆز چىقىپ كەتتى. «ئۇنىڭ يېتىلىۋالغان قىزنى قارىمامدىغان، ھەي...»

كۈن ئولتۇرۇشۇپ قاش قارايغىشقا باشلىدى. ئاسماندا بىرەك جىق بۇلۇت بولمىسىمۇ، ئاسماننى ئاستا-ئاستا قاراڭغۇلۇق قاپلاشقا باشلىدى.

بوۋاي بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاجىز كۆزلىرى بىلەن قارا پەردە ئاستىغا ئىلىنىۋاتقان كۆككە تىكىلدى. ئۇ ھازىر نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىدىكىن؟

نەۋرىلىرى بىخارامان ئويۇننى داۋام قىلىشماقتا.

نەسىرلەر

تەنھا

تىلەك

1

ئاجايىپ باغلارنىڭ مېۋىسى قەلبىمدىكى گۈل! مەن ئۇنى سۆيىمەن.

ئىرادەمنىڭ كىشەنلىرى كەپسىزلىك پەرىشتىلىرىمنى بەنت قىلدى. ئۇ بىھوشلىنىپ يىقىلغىنىدا تىنىقلىرىنى ئالەمگە چاچىمەن.

ئۇ شۇنداق ئىلاھ ھەم گۈل!

ئېھ، گۈل! ئىزلىرىم سېنىڭ جەننىتىڭدە قالدى. پىنھانلىقنىڭ قاردىچۇقۇمدا تەمتىرەپ يۈرىدۇ.

2

سىز ئۈچۈن قەدىمىي باياۋانلارغا بۇلاقلار ئاچاي. چەكسىز باغ، ئورمانلار بەرپا قىلاي...

خالامسىز!؟

گەرچە مەندە كۈچلۈك قۇدرەت بولمىسىمۇ...

سىز ئۈمىد كۆزىدە قاراڭ:

ئارمىنىمنىڭ سۈرىتىدە قەترە-قەترە تېرىم بىلەن سىزىلغان بىر تال قارىغاي ئۇرۇقى بار.

مەن ئالىقاچان كۆكرىكىمنى يېرىپ يۈرىكىمنى ئۆزۈمگە كۆرسەتكەن.

يالغۇز قەبرە ناخشىسى

پەرىشان يەلپۈنمە ئۈستۈمدە ئەلەم،
كىشىلەر قەلبىدە باردۇر ئابىدەم.

سەرسانلىق

مەن قاچانغىچە جەننەتنى ئىزدەپ يۈرىمەن؟ بەربىر ماڭا ھېچكىم سەدىقە بەرمەيدۇ.

بىلەلمەسلىك

كائىنات سوئاللاردەك چەكسىز.

ھاياتلىق — كائىناتتىكى مۇقەددەس سوئال!

مەن كىمدىن سورايمەن؟

ئۆزۈمنىڭ مۇتلەق جاۋاب بولۇشۇمغا ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ.

ئىخ، ھېچنېمىلەر!...

ۋىسال

پاكلىق ئىلاھىسى چاچقان قەترىلەر توزان باسقان بەرگسەرگە رەڭ بېرىپ ئۆتكىنىدە ... سېرىق رەڭلەر ھەيرەتتە قالدى.

يېشىللىقنىڭ شادلىق كۈيلىرى قەترىلەر گىرۋىكىدە چاقنىدى. كۆز ئالدىمدا مەن كۈندە كۆرۈۋاتقان، لېكىن سېغىنغان يېپيېڭى دۇنيا.

ھېسلىرىمۇ مۇشۇ دۇنيادەك يېپيېڭى گۈزەل.

ياشىسۇن شۇنداق گۈزەل كۈن!

سەھرا قىزى

ئۇ ۋىناستەك گۈزەل بولمىسىمۇ، سەھرا قىزلىرىدا ئېچىلغان غۇنچىدەك گۈزەللىك بەخش ئېتەلەيدۇ.

ئۇ ھاياتلىقنىڭ شىرىنلىكى ئىچىدە ئەمەس.

سۆيگۈنىڭ ئىزتىراپلىرى ئىچىدە تەمەس.

ئىلتىجا

باھار ئىللىق شامالىرىنى يۇدۇپ ئىشىك ئالدىمغا كەلگىنىدە لەگلىكىمنى سوۋغا قىلىمەن. سەن ئۇنىڭ يىپىنى كۆزنىڭ غازاڭ - ياپرىقىغا باغلاپ قويما!

ئاھ، قىش! سەنمۇ قاتقان كۆز ياشلىرىڭ بىلەن باھارىمنى ۋاقىتسىز غازاڭ قىلما!

تۈنجى پىشقان ئۈجمىلىرىمنىڭ لەززىتىنى مەنمۇ سورەي.

خامان

ئاپئاق ئايدىڭ.

مۇڭلۇق لايلايلار ① ... قورشالغان سوقما تاملاردا ۋە تورغاي ئۇۋىلىرىدا تۈنەپ چىقىدۇ.

باشاق — يۇلتۇزلار، يۇلتۇز — ساپسېرىق چاقنىغان ئالتۇن دان.

لەيلەپ يۈرگەن توپانلار تاڭ شامىلىنىڭ ئۈچۈرتىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك چاڭگا ساقالغا يېپىشىدۇ.

تۇلۇقنىڭ غىچىرلىشى — سازسىز مۇزىكا، ئۇنىڭغا تەڭكەش بولۇۋاتقان مۇڭلۇق لاي - لاي. بۇ نوتىسىز، تېكىستسىز قەدىمىي سىمفونىيە.

دوستلۇق كۆيى

(«قىساس ئوتى» ناملىق كىنونىڭ ئاخىرقى كۆرۈنۈشىدىن)

ئۆمىدلىك ئىگراشقا قوشۇلۇپ كېتىۋاتقان مېھرلىك يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن چىقىۋاتقان ھىجران يىغىسى. ئېچىنىش، چىدىماسلىق ھېسسىياتى سىڭگەن زار - زار يىغا. ھاياجاندا سوقۇۋاتقان يۈرەككە، ئۇرۇنۇپ تۇرغان تومۇرلارغا گىرەلەشكەن ھالسىز تىنىق، جانسىز تومۇر، ئۈزۈپ - ئۈزۈپ سوققان يۈرەك.

بىرى دوستلۇق ئۈچۈن ھالسىزلانغان تەن، يەنە بىرى ئۇنىڭ ئىشقىدا قىزىغان بەدەن!

سارغايغان يۈزگە ئېقىپ چۈشكەن قەترىلەر گىرۋىكىدە چاقنايدۇ رەڭلىك نوتىلار.

قۇرۇغان لەۋلەر ئارىسىدا ياڭرايدۇ بىر كۆي!...

ھالسىز تەن — كېچىكىپ كېلىدىغان دوستلۇقنىڭ ھەقىقىي خۇشاللىقىغا بالدۇرلا بەخشەندە بولىدىغان دۈشمەنلىشىشنىڭ شادلىقىغا ئۆز ھاياتى ئارقىلىق جاۋاب بەردى...

تارام - تارام قەترىلەرمۇ ئېقىپ قۇرىدى، يەنىلا شۇ ھەسرەتلىك، ئەمما ياڭراق بىر كۆي!

× ×

كۆز يېشىم پۈتۈن ئالەمنى قاپلىغان ۋاقىتتا، داۋالغۇپ تۇرغان چەكسىز ياش دېڭىزنىڭ ئۇپۇقىدا قارىيىپ كۆرۈنگەن بىر چېكىت پەيدا بولدى. مەن ھاياتتىن

① خاماندا ئېيتىلىدىغان تېكىستسىز ئاھاڭ — خامان ناخشىسى.

ئۆمىد ئۈزگەنىدىم. يىراق كۆرۈنگەن
چېكىتىنى نۇھنىڭ كېمىسىمىكىن دەپ
ئۆزۈمنى بەزلىدىم.

تەنھالىقىمنى — مەغلۇب تەنھالىقىمنى
ئىرادەمگە خىلاپ گۆللىدىم.

قىل ئۈستىدىكى ھاياتلىقىمدا كۆردۈم-
كى، ئۇ نۇھنىڭ كېمىسى ئەمەس، بەل-
كى غايەت زور كۆپۈك ئۈستىدىكى سې-
نىڭ جەننىتىڭ ئىكەن.

× ×

ئىخ، دىلبىرىم! سەن مېنىڭ ئەركەم!
سېنىڭ ماڭا قالدۇرغىنىڭ ھىجران ئا-
زاب ئالىمى.

مەن سېنىڭ سوغ زىمىستانىڭنى قىزى-
تىپ پىرىمغا پەيغەمبەر قىلىمەن. چۈنكى
بىزدىكى بىردىنبىر ئورتاقلىق — ئېتىقا-
دىمىز ئېكىۋاتور ئىككىمىزنىڭ قەلبىدە
ئىلاھ!

ئاخىرقى ھېساپتا ئاشۇ ئىلاھ — تەڭ-
رى مەندىكى ئاتەشنى ساڭىمۇ سالىدى-
غانلىقىغا ئىشىنىمەن!

شۇ ۋاقىتتا تاش يۈرىكىڭنىڭ ئېرى-
مىگىنىنى كۆرەي!

× ×

ئامرىقىم، يىغلىما!

ھەر تامچە يېشىڭ مېنىڭ ھاياتلىق
يالقۇنۇمنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقىنىنى
ئويلا!

ھەر تامچە يېشىڭنىڭ ئەمدىلا چىققان
يۇمران تۆت قۇلاقلىرىمنى ئېقىتىپ كې-
تىۋاتقىنىنى ئويلا!

ئامرىقىم، يىغلىما!

ھەر تامچە يېشىڭنى مەڭگۈ سىڭىنىپ
ئۆتەي، غايىبانە تۇتىيا قىلاي!

ئامرىقىم، يىغلىما!!!

× ×

ئېتىز ناخشىسىدەك ھېس ئويغاتقۇچى
ھايات مېنى بەزلىمە!

چۈنكى سەن كۆك ئاسماننى قوينۇڭغا
ئالغىنىڭدا، سېنىڭ مېنى ئىنتىزار قال-
غان سايەڭنىمۇ تاپالماي قالىمەن.

زېمىن ساڭا جۆر بولغىنىدا مەنمۇ
ئۆزۈم تەسىرلىنەلمەيدىغان ناخشىغا ئاي-
لىنىپ قالىمەن...

گۈلگۈن ناخشاڭ ئۆچكەن ۋاقىتتا نازىر-
كومنىڭ قايناق پەللىگە چىققان جىمجى-
تىدىن باشقا ھېچنەرسە قالمايدۇ.

شۇندىلا ئۆزۈمنىڭ مۇقەددەس ئېتىز-
لىقىنى ئاردىلاپ يۈرگىنىمنى سېزىمەن.

پەلسەپىۋى نەسرلەر

سەنماۋ (تەيۋەن) — ئالىم خالىدىن تەرجىمىسى

ھەل قىلالمىغان مەسىلىگە ئۇچرىسىڭىز، بېرىپ بالىلاردىن سوراڭ. ئۇلارنىڭ پىكىرى كۆپ ھاللاردا ئەڭ توغرا ھەم ئەڭ ئەمەلىي جاۋاب بولۇپ چىقىدۇ.

مۇۋاپىق ھالدا بالىنى ئەيىبلەش. بالىنىڭ قەلبىدە تېخىمۇ بەك بىخەتەرلىك تۇيغۇسىنى قوزغىشى مۇمكىن.

بالا ئۆزىنى كىچىك دەپ قارىمايدۇ. چوڭلارنىڭ قايتا ـ قايتا چوڭ ـ كىچىك-لىكىنى تەكىتلىنگەنلىكى بالىنىڭ «پاكىتنى تونۇش» ىنى كەلتۈرۈپ چىقارغان.

ئۆسمۈرلۈك چاغ پەقەت ئەسلىمە ئىچىدە نامايان بولغاندىلا چەكسىز گۈزەللىككە ئايلىنالايدۇ.

پۈتۈنلەي كەمچىلىكى يوق ئادەمدە، يەنىمۇ كۆپ بەختنىڭ بولۇشى ناتايىن.

بىز ئوتتۇز ياش ۋاقتىمىزدا، يىگىرمە ياشلىق ۋاقتىمىز ئەمدى كەلمەيدۇ، دەپ ئەپسۇسلىنىمىز.

ئەللىك يېشىمىزدا، بەكمۇ گۈزەل ئۆتكەن ئوتتۇز ياشتا ئۆتكۈزۈلگەن تۇغۇلغان كۈنىمىزنى سېغىنىمىز.

توقسان توققۇز ياشقا كىرگەن ۋاقتىمىزدا، بۇ بىر ئۆمۈر تىنچ ئۆتۈپ كەتتى، بەخت بەلكىم تۇتۇلماي قالغان ئوغرىنىڭ كۈلكىسىگە ئوخشاش بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلايمىز.

تۇرمۇش ۋە ۋاقىتقا ئىشەنگىن.

ۋاقىت بارلىق كۈلپەتلەرنى يېنىكلەشتۈرۈۋېتەلەيدۇ. تۇرمۇش تېخىمۇ يېڭى خۇشاللىقنى ياراتالىشى ناتايىن.

كىچىك بالا چوڭ بولۇشنىلا ئويلايدۇ. ياشلار ساقىلىنىڭ تېز ئۆسمىگىنىگە ئاچچىقلىنىدۇ. ئوتتۇرا ياشلىقلار چېچىنى بويايدۇ. ياشانغانلار قانچە ياشقا كىرگەنلىكى ھەققىدە ئويلىنىشنى تازا خالىمايدۇ.

بەزى چاغدا ئۆزىمىزگە رەھىمسىزرەك بولۇشىمىز، ئۆزىمىزگە ئارتۇق ھېسداشلىق قىلىپ كەتمەسلىكىمىز لازىم.

يېڭىلىش ئادەمنى ئازابلايدۇ. ناھايىتى ئاز سانلىق كىشىلەر يېڭىلىشتىن كېلىپ چىققان تەجرىبىدىن پايدىلىنىپ ئۆز ھاياتىنى تولۇقلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئازابلىنىش يوقاپ كېتىدۇ.

مېنىڭ ھاياتىمدا، مەن ئاساسىي پېرسوناژ. باشقىلارنىڭ ھاياتىدا مەن بىر بەلگە، ئىلھام، ئۈلگە خالاس. ئەگەر بىز باشقىلارغا كۆيۈنسەك، بەلكىم ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى بېيىتىشىمىز مۇمكىن. لېكىن تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كىرىپ باشقىلارنىڭ ھاياتىغا ۋەكالەتچى بولغىلى بولمايدۇ.

بىزنىڭ تامامەن باشقا بىر ھايات ئۈچۈن ياشىشىمىزغا مۇمكىن بولمايدۇ — باشقىلار بۇ ھوقۇقنى بىزگە بەرگەن تەقدىردىمۇ.

ئۆزىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشىنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇش بىر خىل جاسارەت. ناچار ئىشلارنى زادىلا قىلماسلىق ئۇ يەنە بىر خىل جاسارەت.

باشقىلارغا رەددىيە بېرىشتىن قورقماڭ، ئەگەر ئۆزىڭىزنىڭ تۇتقان يولى توغرا بولسىلا.

بىرسى سىزگە تەلەپ قويغان ۋاقىتتا، ئۇ ئىچىدە ئىككى خىل جاۋابنى تەييارلاپ قويغان بولىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭغا قانداقلا جاۋاب بەرمەڭ، جاۋاب ئۇنىڭ تەسەۋۋۇردىكىدەك بولىدۇ.

باشقىلارنىڭ كەمچىلىكىنى كەچۈرۈشنىڭ ھەممىسى گۈزەل ئەخلاق بولۇشى ناتايىن. ئۆزىگە پەرۋاسىز قاراشمۇ ئوخشاشلا بىر خاتالىق ۋە مەسئۇلىيەتسىزلىك.

ھەر قانداق ئىشتا ھەر قانداق ئادەمگە ئۇزۇنغىچە ئاداۋەت ساقلاپ يۈرمەسلىكىمىز كېرەك. بىر — دوزاختا كۆيۈۋاتقاندەك ئازابلىق بولۇپ، ھەقىقىي ئازابقا ئۇچرايدىغان پەقەتلا ئۆزىمىز.

شۇنداق قارىساق، گۈل ئالدىدا، ئاي يورۇقىدا، يامغۇر ياغقاندا ئايلىنىپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغانلار ھامان ئاياللار. ئەمەلىيەتتە بۇ ئاجىز ھېسسىياتنىڭ ئارقىسىدا، ئاياللارنىڭ كۆڭلىدىكى پىلانى بۇنىڭلىق بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ.

ئايالىدىن قورقىدىغان ئەر نەدىمۇ ھەقىقىي قورقسۇن — ئايالى ئۇنىڭ سەۋەبىدۇر. ئاۋارىچىلىقنى ئازايتىش قالتىس ئىش. ئېرىنى بوزەك قىلىدىغان ئاياللار ھەقىقەتەن كۆيۈنگەننى بىلمەيدۇ، ئاۋارىچىلىقتىن قورقمايدۇ.

سەۋرچان ئايالنى ئەرلەر ناھايىتى ئاز نەزەردە تۇتىدۇ. تېخى پەرۋاسىز قارىشى مۇمكىن.

سەۋرچان ئەرنى ئاياللار ھەم كېرەككە كەلمەيدۇ دەپ ئوخشاشلا كۆزگە ئىلمايدۇ.

ئايال ئائىلىدە جابدۇلۇشۇپ كەتسە، ئەر بىئاراملىق ھېس قىلىدۇ. ئايال ئانىسىنىڭ ئۆيىگە كەتسە، ئەر ياردەمچىسىدىن ئايرىلىپ ئىش قىلالمايدىغانلىقىنى، ئۇخلىيالمايدىغانلىقىنى ئاندىن بىلىدۇ.

توي قىلمايدىغان ئاياللار كۈنسېرى ئاشماقتا، بۇ نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ.

ئاجرىشىپ قايتا توي قىلىدىغان ئەرلەر ئەزەلدىن كۆپ. بۇ يەنە نېمىنى چۈشەندۈرىدۇ.

ئەر - ئايالنىڭ كۈرىشى ئەلمىساقتىن تارتىپ مەۋجۇت. ئەر ۋە ئايال ئۇرۇشمىسا، ياشاشنىڭ يەنە نېمە ئەھمىيىتى بولسۇن.

ئەر ۋە ئايال بولماق ھەقىقەتەن تەس.

پۇل تەڭداشسىز نەرسە، ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى ھېكايە كۆپ ھاللاردا مۇھەببەت توغرىسىدا.

مۇھەببەت بىر زور كۈچ. دۇنيادا كىشىلەر بۇنداق زور مۇھەببەت كۈچى بىلەن پۇلنى قوغلىشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن پۇلنىڭ كۈچى ھەممىنى بېسىپ چۈشىدۇ.

جەمئىيەتتىكى ئەڭ كۆپ سۆز تېمىسى ھامان پۇل. پۇل، پۇل، پۇل يەنە پۇل.

پۇل قەھرىمانلارنى ئۆلتۈرەلەيدۇ پۇل گۈزەل قىزنى سېتىۋالالايدۇ.

دۇنيادىكى كومېدىيىلەر پۇلسىزمۇ يۈز بېرىدۇ. دۇنيادىكى تراگېدىيىلەرنىڭ كۆپ قىسمى پۇل بىلەن چىقىشالمىغان.

پۇل بىلەن سېتىۋالغان نەرسە قىممەت بىلەن باراۋەر بولمايدۇ. غەيرەت قىلىپ ئېرىشكەن پۇلمۇ قىممەت بىلەن تەڭ بولمايدۇ.

ئۆز پۇلىمىزنى ئېھتىيات بىلەن قان - تەر بەدىلىگە كەلگەن دەپ ئاتىۋالىمىز. باشقىلارنىڭ پۇلىنى قانداقلا قارىساق ئۆزلۈكىدىن كېلىپ قالغاندەك بىلىنىدۇ.

كاتىپنىڭ خاتىرىلىرى

(ئەدەبىي ئاخبارات)

ئەركىن روزى

مۇقەددىمە

سىز ئەگەر تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلـ-
مىسىڭىز پىكىر بايان قىلالمايسىز؛
بىپايان، مۇنبەت زېمىنلاردا تەر تۆكۈز-
ۋاتقان، تەبىئەت بىلەن چېلىشىۋاتقان
كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا بارمىسىڭىز،
ئۇلارنى ئويلىمىسىڭىز ئۇلارنى قەدىر-
لىگەن بولمايسىز؛ ئېمىل ماكان دېيىـ-
لىۋاتقان بۇ شىنجاڭنىڭ يېزىلىرىغا، چەت-
ياقا جايلىرىغا بارمىسىڭىز شىنجاڭلىق
بولغىنىڭىز بىلەن بۇ شىنجاڭ خەلقىنى چۈ-
شەنگەن بولمايسىز؛ سىز ئۆز خەلقىڭىزنىڭ
غېمىنى يەيدىكەنسىز، خەلقىڭىزنى
سۆيىدىكەنسىز، ئۇلارغا ئىلھام بېرى-
شىڭىز، ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بېرىشىڭىز،
ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار بولۇ-
شىڭىز كېرەك؛ ئەگەر ھېسسىيات جەھەتتە
مەن بىلەن ئورتاقلاشماقچى بولسىڭىز،
مەن سىزگە ئىقتىدارلىق، زېرەك بىر
كاتىپنىڭ خاتىرىسىنى تەقدىم قىلاي،
خاتىرىنىڭ مەزمۇنى سىزنى ۋە بۇ
سەھىپىلەرنى ئوقۇغان ئەل سۆيەر
كىشىلەرنى چوڭقۇر ئويغا سالىشىغا
ئىشەنچىم كامىل.

1. تۇنجى قېتىملىق سەپەردە...

بىز جەنۇبقا قاراپ يولغا چىقتۇق.
بۇ دەل 80 - يىللارنىڭ توققۇزىنچى
باھارى ئىدى. تارىم دەرياسىنى بويلاپ
تۇنجى قېتىم سەپەرگە چىققانلىقىم
ئۈچۈن ھەممە رەھبەرلەرگە ياردەمچى بو-
لۇپ تەيىنلەنگىنىم ئۈچۈن خۇشال
ئىدىم. بىز دەسلەپكى نىشانغا يېتىپ
كەلدۇق. تەكشۈرۈش ئۆمىكىمىز قىزغىن
قارشى ئېلىنىشقا ئېرىشتى. «قائىدە»
بويىچە كەچتە مېھمان بولدۇق. ئەتىسى
يېزىلارنى تەكشۈرۈشكە كىرىشىپ كەتتۇق.
بىزنىڭ ئاساسلىق تەكشۈرىدىغىنىمىز
دېھقانلارنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش
ئەھۋالى ئىدى. بىزگە ناھىيىدىن بىر
قانچە كادىر ھەمراھ بولدى. مانا، ئۇلار-
نىڭ يول باشلىشى بىلەن، بىز توپىـ-
لىق يوللار، سالا - سالا ئېتىزلار، پاكار،
كونا ئۆيلەر بىلەن قورشالغان مەھەل-
لىلەردىن ئۆتۈپ، بىر دېھقاننىڭ
ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە ماشىنىدىن
چۈشتۇق (ئارىمىزدىكى بەزىلەر ماشىـ-
نىدا ئۇخلاپ قالغانىكەن، مەن ئويغىـ-
تىپ قويدۇم). بىزنى ساقاللىرى ئا-
قارغان، ئىغىر دىم ئىسسىق بولۇۋاتـ-
سىمۇ چېپىرقۇتتىن ئىشتان ۋە يەكتەك
كىيىۋالغان ساھىبخان كۈتۈۋالدى.
مەن ئۇنىڭ ھويلىسىغا كىرىپلا تۆت
ئەتراپقا نەزەر تاشلىدىم. ھويلىنىڭ

ئوك تەرىپىدە «كەپتەر» ماركىلىق يېپيېڭى ۋېلسىپىتنىڭ ئىككىسى، چىرايلىق جابدۇلغان ئات هارۋىسى تۇرىدۇ. هويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۈۋرۈككە يۈز ۋات ئەتراپىدىكى خېلى يوغانلا بىر ئېلېكتىر لامپۇچكىسى ئېسىقلىق تۇرىدۇ. هويلىنىڭ سول تەرىپىدىكى كاڭدا ئون نەچچە تاغار ئاشلىق تۇرىدۇ. مەن ئۇنى بۇغداي بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلدىم. بىز ئۆيگە كىردۇق، ئۆي ئىچى خېلى ياسىداق بولۇپ، كىگىز ۋە گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن. بىر بۇلۇڭدا چىرايلىققىنا تومپۇچكىنىڭ ئۈستىدە «قارلەيلىسى» ماركىلىق رەڭلىك تېلېۋىزور تۇرىدۇ. هەيران قالدىم، بۇ دېهقان بىزنىڭ باشلىقىمىزدىن باي ئىكەن. گىلەم سېلىنغان كاردۋاتتا كېرىلىپ ئولتۇرۇپ، قوغۇن، تاۋۇز، ئالما، ئۈزۈم، نەشپۈتلەر يېگەن بىرهازا مېهمان بولدۇق، ئاندىن دېهقاننىڭ ئەهۋالىنى ئىگىلەشكە كىرىشتۇق:

— ئىسمىڭىز نېمە؟ قانچە ياشقا كىردىڭىز؟

— ئىسمىم جالالىددىن موللەك، ئاتمىش ياشقا كىردىم.

— هازىرقى ئەهۋالىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز.

— بولىدۇ، ئەلۋەتتە بولىدۇ. هازىرقى ئەهۋالىم ناهايىتى ياخشى. بۇ يىل ئاشلىق ۋە پاختىدىن مول هوسۇل ئالدىم. ئائىلىمىزدە ئالتە جان ئادەم بار. بىر يىللىق ئومۇمىي كىرىم هەر بىر ئادەم بېشىغا تۆت يۈز يۈەندىن توغرا كەلدى. بانكىدا ئۈچ مىڭ يۈەن ئامانەت پۇلىمىز بولغاندىن سىرت، يەنە ئائىلىمىزگە تەۋە يىگىرمە تۇياق قوي، ئىككى كالا، بىر ئات، بىر هارۋا، ئىككى ۋېلسىپىت، بىر تېلېۋىزور بار. ئائىلە بويىچە سەككىز مو يەرنى باشقۇرۇپ كېلىۋاتىمىز. كۈنىمىز ئوبدان ئۆتۈۋاتىدۇ. تەشكىلنىڭ غەمخورلۇقى ئاستىدا باشقىلارغا ئوخشاشلا بىزمۇ باي بولدۇق...

مەن ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى خاتىرىلەۋېتىپ خۇشال بولدۇم. دېهقانلىرىمىزمۇ شۇنچىلىك كۈنگە ئېرىشىۋالغان بولسا كارامەت ئۆزگىرىش بوپتۇ، زامانىغا لايىقلىشىش دېگەن شۇ.

ئۇلار ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇش بويىچە تاماققا تۇتۇش قىپتۇ. سۆزلىشىش، ئەهۋال ئىگىلەش ئاخىرلىشىپ، دېهقان، ناهىيە كادىرلىرى ۋە بىزنىڭ كادىرلار ئۆز پارىڭىغا چۈشۈپ كەتتى. مەن سەهرانىڭ ساپ هاۋاسىدىن نەپەس ئېلىۋېلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقتىم. يول بويىدىكى بىر جىگدە كۆتىكىدە ئولتۇرۇپ، بىز مېهمان بولۇۋاتقان ئائىلىگە قاراپ بىرنېمىلەرنى دېيىشىۋاتقان ئۈچ كىشىگە كۆزۈم چۈشتى. مەن بىرتال تاماكا چېقىرىپ، ئۇلاردىن سەرەڭگە سورىغانىنى باهانە قىلىپ يېنىغا باردىم ۋە هەر بىرىگە سالام قىلىپ، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتۈم. ئۇلار ئورنىدىن تۇرۇشۇپ مېنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— قانداق، بۇ دېهقاننىڭ ئەهۋالى ياخشىمىكەن؟ — سورىدى ئارىدىن بىرسى.

— ياخشىكەن، دېهقانلار هەقىقەتەن باي ئىكەن.

ئۇلار تەڭلا كۈلۈپ كەتتى.

— سەمەر، خاتالاشتىڭلار، يەنە ئىككى كۈندىن كېيىن كەلسەڭلار، بۇ ئائىلىنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى بىلىسىلەر. سەمەرنىڭ كېلىدىغانلىقىڭلارنى ئاڭلاپ، بەش كۈن بۇرۇن مۇشۇ ئائىلىگە يېزىلىق ھۆكۈمەتتىكى كىگىز-گىلەم، ۋېلىسىپىت، تېلېۋىزور، ئات... دېگەنلەرنى يۆتكەپ كېلىشتى. سەمەر سەل تۇرۇپ يەيدىغان پولونىڭ گۈرۈچى ۋە گۆشىمۇ يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن ئېلىپ كېلىنگەن. يۇقىرىدىن كادىرلار كەلسىلا مۇشۇنداق قىلىنىشىدۇ، سەمەرمۇ ئالداندىڭلار.

مەن چۆچۈپ كەتتىم. ئۇلارنىڭ «مۇشۇنداق قىلىنىشىدۇ» دېگىنى ماڭا ھار كەلدى، دېنى چوڭقۇر ئويغا سالدى. شۇ ئەسنادا، تۇيۇقسىز يول بويىدا يۈرگەن جۇل-جۇل كىيىملىك بالىلارغا، سوقما تام قىلىپ سېلىنغان پاكار ئۆيلەرگە كۆزۈم چۈشتى. مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم، خالىغان ئۆيگە كىرىشكە باشلىدىم. مانا ماۋۇ ئائىلىگە قاراڭ، ھويلىدا كونا ئوچاق، تام تۈۋىگە قوناق شاخلىرى دۆۋىلەنگەن. ئۆيدە لېۋى سىنىرىلىپ چۈشكەن كاڭغا ئۇ يەر-بۇ يېرى تېشىلىپ كەتكەن رەڭگى ئۆچكەن ئىككى پارچە كىگىز سېلىنغان. ئۆينىڭ تۆردىكى ساندۇق ئۈستىگە كونا يوتقان-كۆرپىلەر يىغىلغان، ئىچكىرىدىكى ئۆيدە قاغجىرىغان، بىر قولىقى يوق قازاندىن باشقا نەرسە كۆرۈنمەيدۇ. مانا ماۋۇ ئائىلىگە قاراڭ، بىر ئېغىزلىقلا ئۆي، ئۆينىڭ تاملىرى، تورۇسلىرى قارىداپ كەتكەن. ئۆينىڭ ئۆگزىسى بىر قانچە چوڭ بادىرا گىرەلەشتۈرۈلۈپ ئۈستىگە كەندىر شېخى، قومۇشلار يېيىلىپ ياندىن توپا بىلەن كۆمۈش ئارقىلىق يېپىلغان... مانا بۇ ئائىلىگە قاراڭ، ئوخشاشلا ناداۋات، پەرقلەنمەيدۇ. بۇلاردا ئەجەب ئۆزگىرىش بولماپتۇغۇ؟ ئائىلىلەرنىڭ يەپ-ئىچىدىغان نەرسىلىرى بار ئىكەن، ئەمما ئېشىنچا ئاشلىقى، ئالماشتۇرغىلى كىيىمى، بانكىدا ئامانەت قويىدىغان پۇلى يوق ئىكەن. مەن بۇلارنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. بەزى دېھقانلار ھەتتا بازاردىن ئاشلىق سېتىۋېلىپ يەپ كۈن ئۆتكۈزىدىكەن.

خىزمەت گۇرۇپپىلىرىنى ئالداش ئېغىر ئىكەن. بىزنىمۇ ئالداپ، ئۆزلىرى جابدۇغان بىر ئائىلىگە باشلاپ كىرگەن ھېلىقى يوغان قورساق يېزا باشلىقىغا، بىزگە ھەدەپ خۇشامەت قىلىۋاتقان كادىرلارغا ئاچچىقىم كەلدى. مەن دېھقان ئۆيلىرىدىن يېنىپ چىقىپ ئوڭايسىزلانغان ھالدا ھېلىقى كىشىلەرنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدىم.

— قانداق كۆرگەنسىز؟ باشقىلارنىڭ سەمەرنى كولدۇرلىتىشىنىڭ ئەھمىيىتى چوڭ، سەمەر ئالدىن تەييارلانغان ئائىلىگە كىرىپ قورساقتىڭلارنى باقسىلەر، شۇ ئائىلىنىڭ ئەھۋالىنى ئىگىلەيسىلەر؛ سەمەرگە تازا كۆپتۈرۈپ تونۇشتۇردى. سەمەر خۇشال بولۇپ، يېزىمىزنى، يېزا باشلىقىنى، ناھىيە كادىرلىرىنى بولدى دېگۈچە ماختايسىلەر، قايتىپ كېتىپ ئىككى كۈندىن كېيىن تەقدىرنامىدىن بىرنى ئەۋەتىسىلەر، بۇنداق ئىشنى بىز تولا كۆردۇق.

— سەمەر ئىنكاس قىلساڭلار بولمامدۇ؟

— بىزنىڭ گېپىمىزنى كىم ئاڭلايدۇ؟ يېزا دېگەندە يېزا باشلىقىنىڭ دېگىنى ھېساب، بىزدە ئاۋارە بولغىنىمىز قالىدۇ.

بۇلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ مەنمۇ گەپ

قىلالمىدىم. مەن بولسام ئاددىي بىر
كاتىپ، ئۇلارغا ئارتۇق سۆزلەشكە ۋە
يول كۆرسىتىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن.
لېكىن بۇنداق ئېغىر مەسىلىنى ئەس-
تايىدىل ئويلاش كېرەك. يېزىلارنى تەك-
شۈرۈش، تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى مۇنا-
سىۋەتلىك ئورگانلارغا يەتكۈزۈش ھەر-
گىزمۇ شەكىلۋازلىق قىلىدىغان ئىش
ئەمەس. تۆۋەننىڭ يۇقىرىنى ئالدىشى
توغرىراقىنى ئېيتقاندا، ئاساسىي قات-
لامدىكى بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ خىز-
مەت ئىستىلىنىڭ ياخشى بولماسلىقى
دېھقانلارغا نۇرغۇن زىيانلارنى كەلتۈ-
رىدۇ. دۆلىتىمىزنىڭ تۆۋەنتىكى يېزى-
لارغا قاراتقان سىياسىتى توغرا، بۇ-
لۇپمۇ شىنجاڭ يېزىلىرىغا قارىتىلغان
سىياسەتلەر ئەگەر ھەقىقىي ئەمەلىي-
لەشتۈرۈلگەن بولسا، دېھقانلارنىڭ تۇر-
مۇشى، ئىقتىسادىي ئەھۋالى ئۆزلۈك-
سىز ياخشىلىنىدۇ، ئېتىبار بېرىش
يار - يۆلەك بولۇش، يېزىلارنىڭ قىيىن-
چىلىقىنى ھەل قىلىش جەھەتتىكى
سىياسەتلەر دەل ئاشۇنداق تەكشۈرۈش
نەتىجىسىگە ئاساسەن بەلگىلىنىدۇ.
ئەگەر تۆۋەن يۇقىرىنى ئالداش، تۆ-
ۋەندىكى كادىرلار كۆز بوياماچىلىق قى-
لىپ خۇشامەت قىلىش، ياخشىچاق بو-
لۇش ئەھۋاللىرى داۋاملىشىۋەرىدىغان بول-
سا، تەدبىر قوللانمىسا، ئەمەلىي
ئەھۋال ئېنىقلانمىسا، يۇقىرى دەرىجى-
لىك ئورگانلارنىڭ يېزىلارنى چۈشىن-
شى، دېھقانلارنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋا-
لىنى چۈشىنىشى پەيتەرسىز بولىدۇ، ئا-
دەم كۈچى، ماددىي كۈچ، تېخنىكا جە-
ھەتتىكى ياردەم بېرىش ۋە تەگىشەش
مۇۋاپىق بولماي قالىدۇ ھەمدە پۈتكۈل
خەلق ئىگىلىكىنىڭ تەكشى تەرەققىي
قىلىشىغا تەسىر يېتىدۇ.

ئاساسىي قاتلاملارغا بېرىپ تەكشۈ-
رۈش ئېلىپ بارغاندا، ئالدامچى، خۇ-
شامەتچىلەرنىڭ دوكلاتلىرىغا قانائەت
قىلىپ، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن
ئىشەنچلىك بولمىغان تەكشۈرۈش دوك-
لاتلىرىنى يېزىش ۋە ئۇنى ئېلان قى-
لىشنىڭ تولىمۇ بىپەرۋالىق قىلغانلىق،
زىيانلىق بولىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس
قىلدىم.

يۇقىرىقى تەسىراتلىرىمنىڭ تۆتىنچى-
سى ئارقىسىدا، 80 - يىللارنىڭ ھارپى-
سىدا يولداش سەيپىدىن ئەزىزى چەر-
چەن ناھىيىسىگە خىزمەتلەرنى كۆزدىن
كەچۈرۈش ئۈچۈن بارغاندا سادىر بول-
غان بەزى كۈلكىلىك ئەھۋاللارنى ئەس-
كە ئالدىم. بۇنىمۇ بۈگۈنكى خاتىرەمگە
قوشۇپ قويۇشۇم كېرەك بولدى. ئۇ
چاغدا ناھىيە رەھبەرلىرى ئالدىن
تەييارلانغان بىر ئائىلىگە نۇرغۇن مال-
مۈلۈكلەرنى يۆتكەپ ئاپىرىپ، يولداش
سەيپىدىن ئەزىزىنى ئاشۇ دېھقان ئا-
ئىلىسىگە باشلاپ كىرگەن ھەمدە بۇ
ئائىلە ئارقىلىق چەرچەن ناھىيىسى-
دىكى دېھقان - چارۋىچىلارنىڭ تۇرمۇش
سەۋىيىسىنى نامايان قىلماقچى بول-
غان. ئەمما سەيپىدىن ئەزىزى ئۆزى
خالىغان ئائىلىلەرنى كۆزدىن كەچۈ-
رۈپ، ئەھۋالنىڭ تامامەن باشقىچە
ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن، مۇنا-
سىۋەتلىك خادىملارنى تەنقىد قىلغان.
شۇ قېتىمدا ناھىيە رەھبەرلىرى يەنە
چەرچەن ناھىيىسىدە ئەزەلدىن ھار-
ۋىكەشلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن
بىر كىشىگە: «ئەگەر سەيپىدىن ئەزىزي

سىزدىن ھارۋىنى نەگە ھەيدەيسىز؟ دەپ سوراپ قالسا، سىز يىراق كوممۇنىزمغا ھەيدەيمەن، دەپ جاۋاب بېرىڭ» دەپ گەپ ئۆگەتكەن ھەمدە سەيپىدىن ئەزىزىنى شۇ كىشىنىڭ ئۆيىگە باشلىغان، ئەمما ھېلىقى كىشى يولداش سەيپىدىننىڭ سوئالىغا: «ھارۋىنى ئوتۇن بار جاڭگاللىققا ھەيدەيمەن» دەپ جاۋاب بەرگەن. نەتىجىدە ناھىيەدىكى مۇناسىۋەتلىك خادىملار ئۇ ئادەمگە قاتتىق كايىپ كەتكەن.

ئارىدىن ئون يىل ئۆتكەن بۈگۈنكى كۈندە، دېھقانلارنى نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇشتەك مۇھىم ئىشتا يەنىلا يۇقىرىنى ئالداش ئەلۋەتتە تېخىمۇ كۈلكىلىك بىر ئىش.

ئۇنىڭدىن باشقا بۇ يىلنىڭ بېشىدا دەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى مىللەتلەر كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى يولداش لىگۇي شىنجاڭغا كېلىپ قەشقەر يېزىلىرىدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا، كۆپتۈرۈپ دوكلات قىلىشلار بىلەن رېئاللىق ئارىسىدا غايەت زور ئوخشىماسلىقلارنىڭ بارلىقىنى سەزگەن.

ئەمەلىيەتتە، ساقلانغان ھەر قانداق ئەھۋال ھامان يۇقىرى دەرىجىلىك ئورگانلارغا ئەينەن يەتكۈزۈلۈشى كېرەك. بۇنى ئەمەلگە ئاشۇرغاندىلا، توغرا سىياسەت - تەدبىرلەرنىڭ تۈزۈلۈشى ۋە ئىجرا قىلىنىشىغا، پارتىيە قۇرۇلۇشىنىڭ ساپلىقىغا، بيۇروكراتلىقنى يوقىتىشقا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ.

2. ئالدامچىلىق ئالدىدا

بىز بۇ ناھىيەدىكى تەكشۈرۈشلىرىمىزنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، «ب» ناھىيەسىگە قاراپ يولغا چىقتۇق. بۇ ناھىيە بىزنىڭ يەنە بىر تەكشۈرۈش نىشانىمىز ئىدى. بىزگە مەسئۇل يولداشنىڭ پىكرىگە ئاساسەن، بۇ ناھىيە تەۋەسىگە كىرگەندىن كېيىن، بىز يول بويىدا ئارىلاپ - ئارىلاپ توختاپ، دېھقانلارنىڭ ئۆيلىرىگە كىردۇق ۋە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردۇق. مەن خاتىرە يېزىشقا كىرىشتىم.

— ئائىلىڭىزنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالى قانداق؟

— خۇداغا شۈكرى، ھەر ھالدا ياخشى.

— قانچىلىك مال - مۈلكىڭىز بار؟

— بىر ئېشەك، ئىككى قوي بار، قىرىق مو تېرىلغۇ يەر باشقۇرىمەن.

— بانكىدا ئامانەت قويغان پۇلىڭىز باردۇ؟

— يوق، دېھقانچىلىقتىن تاپقان پۇللىرىمىزنى قەرز قايتۇرىمىز دەپ تۈگەتتۇق.

— سىز تۇرۇۋاتقان بۇ كەنتتە بۇ يىل كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يىللىق كىرىم قانچىلىك بولدى؟

— بىلمىدىم.

× ×

يەنە بىر دېھقاننىڭ ئۆيى.

— سىز دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنامسىز؟

— شۇنداق.

— كىرىمىڭلار قانداقراق؟

— بۇ يىل ئاشلىقتىن كۆپ نەرسە چىقمىدى. دۆلەتكە سېتىپ بېرىدىغان ئاشلىق ۋەزىپىمىزنى ئورۇندىيالماي، ئاشلىق ئۆتنە ئېلىپ سېتىپ بەردۇق.

— ئۆزۈڭلار يەيدىغان ئاشلىقچۇ؟

— ھازىرچە يوق، قەرز ئېلىپ يەپ تۇرارمىز.

× ×

مەن كاتىپلىق سالاھىيىتىم بىلەن بۇ دېھقانلارنىڭ سەممىي جاۋابلىرىنى ئەينەن خاتىرىلىۋالدىم. بەزى دېھقانلارنىڭ ئېيتىشىچە، يەنە قىسمەن ئائىلىلەر دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىدىغان خىممىيىۋى ئوغۇت، سىيالكا، كومبايىن ئۈچۈن كەتكەن چىقىملارنى تېخى تۆلىيەلمەپتۇ، يەنىلا قەرزدار ئىكەن. ئۇلار كېلەر يىللىق ئاشلىق سېتىپ بېرىشتە چىققان دارامەت ئارقىلىق قەرز قايتۇرماقچى ئىكەن.

بىز ناھىيىگە كىردۇق. ئورۇنلاشتۇرۇش بويىچە ناھىيە رەھبەرلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىنى قاتناشتۇرۇپ سۆھبەت يىغىنى ئاچتۇق. ناھىيە رەھبەرلىرىنىڭ ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرغان «تەكشۈرۈش نۇقتىلىرى»مۇ قايرىلىپ قالدى. ناھىيىنىڭ دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىققا مەسئۇل كادىرلىرى ئەھۋال تونۇشتۇردى، ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ ناھىيىدە مول ھوسۇل يىلدىن-يىلغا ئېشىپتۇ، خەلقنىڭ تۇرمۇشى ياخشىلىنىپتۇ. نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش خىزمىتى ئوڭۇشلۇق، ئونۇملۇك ئېلىپ بېرىلىپ، نامراتلار مەۋجۇت ئەمەسكەن. بۇ يىل بۇ ناھىيىدىكى دېھقانلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن يىللىق كىرىمى ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ئۈچ يۈز يۈەندىن توغرا كەپتۇ...

مەن گاڭگىراش، ئەجەبلىنىش، ئېچىنىش ھېسسىياتى بىلەن يۇقىرىقىلارنى خاتىرىلىۋالدىم. بىزگە مەسئۇل بولۇپ كەلگەن باشلىق دوكلاتنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، ھەممىمىزنىڭ ماشىنىغا چىقىشىمىزنى ئۇقتۇردى. بىز ناھىيە رەھبەرلىرى ۋە مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ مەسئۇللىرىنى ئېلىپ، بىز يول بويى تەكشۈرگەن ئائىلىلەرنى ھەممىدە باشقا كەنتتىكى دېھقانلارنىڭ ئەھۋاللىرىنى بىرمۇ بىر تەكشۈرۈپ چىقتۇق. بەزىلەر قىزاردى. بەزىلەر دۇدۇقلاپ قالدى. ئەمما ئاق كۆڭۈل دېھقانلار خۇددى بىزگە جاۋاب بەرگەندەكلا راستچىللىق بىلەن جاۋاب بەردى. يالغانچىلىق، كۆز بويامچىلىق ئاشكارىلاندى، مەن خۇشال بولدۇم، بىزنىڭ باشلىققا ئاپىرىن ئوقۇدۇم.

نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش كۈچلۈك قاراتمىلىققا ئىگە، ئۇ نۆۋەتتىكى مۇھىم خىزمەتلەرنىڭ بىرى. ئەھۋاللارنى تەكشۈرۈش، دوكلات قىلىشتىكى مەقسەت — تۈرلۈك ئاماللارنى قوللىنىپ نامرات دېھقان-چارۋىچىلارنى قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ قورسىقىنى توق، كىيىمىنى پۈتۈن قىلىپ سوتسىيالىزم تۈزۈمىمىزنىڭ ئەۋزەللىكىنى ئۇلارغا بىلدۈرۈش، ھەقىقىي يوسۇندا خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلىشتىن ئىبارەت.

مەن ماتېرىيال سومكامدىن ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىنىڭ تەكشۈرۈش دوكلاتىنى ئالدىم. «قىزىلسۇ قىرغىز ئاپتونوم ئوبلاستى ئاقتۇ ناھىيىسىنىڭ بارىن يېزىسىنى تەكشۈرۈشتىن دوكلات» تا مۇنۇلار يېزىلىپتۇ: «بىر قىسىم ئاساسىي قاتلام كادىرلىرى ساختىپەزلىك قىلغان. ئۇلار ئىستىل جەھەتتە مۇبالى-

...ىنچىلىك قىلغان. بۇ يېزا كۆپ يىللاردىن بۇيان مەركەز، ئاپتونوم رايون ۋە ئوبلاست، ناھىيىنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇپ بېيىش، نەپەقە بېرىدىگەنلەرگە يار-يۆلەك بولۇش قاتارلىق ئون بەش جەھەتتىكى يىگىرمە بىر لەۋھەسى ۋە تەقدىرنامىسىگە ئېرىشكەن. بۇ يېزا ئاشلىق دەھسۇلاتى، كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان كىرىم قاتارلىق جەھەتلەردە سانىنى قاتلامۇ-قاتلام ئاشۇرۇپ، مۇبالىغە قىلىپ يالغان مەلۇم قىلغان. بۇلتۇر كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن كىرىم ئەمەلىيەتتە ئاران ئۈچيۈز ئون ئىككى يۈەن بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئۈچ يۈز توقسان سەككىز يۈەن ئىككى مو بەش پۇڭ دەپ مەلۇم قىلغان. دۆڭباغ كەنتىدە 1989-يىلى كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن كىرىم ئەمەلىيەتتە ئاران بىر يۈز ئوتتۇز يۈەن بولسىمۇ، بىراق ئاھالىلەر كومىتېتى ئىككى يۈز قىرىق يۈەن دەپ، يېزىلىق ھۆكۈمەت ئۈچ يۈز قىرىق بىر يۈەن دەپ مەلۇم قىلغان. ئاڭلىشىمىزچە، ئۇلار كىرىمگە دەرەخ-ياپۇرماقنى، ئۈجمە ۋە سامانلارنىمۇ قوشۇپ ھېسابلىغان. مەلۇم بىر كەنت 1989-يىلى كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن كىرىمنى دەسلەپتە ئۈچ يۈز ئاتمىش يۈەن دەپ يەكۈنلىگەن ۋە يېزىلىق ھۆكۈمەتكە مەلۇم قىلغان. يېزا باشلىقى ئۇلارنى تەنقىدلەپ: «سىلەرنىڭ كەنتىڭلار باشقا كەنتلەردىن باي، باشقا كەنتلەرنىڭ ھەممىسى تۆت يۈز نەچچە يۈەن دەپ مەلۇم قىلدى. سىلەر نېمە ئۈچۈن ئۇلارغا يېتىشەلمەيسىلەر؟» دېگەن. راست گەپ قىلىپ تەنقىدكە ئۇچرىغانلىقتىن كەنت رەھبىرى بىزغا ئېيتىشىغا: «كىرىمنى ئون پىرسەنت ئاشۇرۇپ، چىقىمنى بەش پىرسەنت تۆۋەنلىتىپ، كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان كىرىمنى ئۈچ يۈز توقسان توققۇز يۈەن قىلىپ ھېسابلاڭ» دېگەن.

قاتلامۇ-قاتلام مۇبالىغە قىلىش يۇقىرىنى ئالداپ، يالغان مەلۇم قىلىش ئاخىرى دېھقانلارغا ئاز بولمىغان زىيانلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. بىزنىڭ ئاشۇ ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىمىز بۇلارنى ئويلىمامدىغاندۇ؟

نۆۋەتتە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ بەلگىلىمىسىدە يېزىلارنىڭ نامراتلىقتىن قۇتۇلۇش ئۆلچىمى — كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يىللىق كىرىم ئىككى يۈز يۈەنگە يەتكەن بولۇشى كېرەك. ئەگەر ئىككى يۈز يۈەنگە يەتمىسە نامراتلىقتىن قۇتۇلغان ھېسابلانمايدۇ. بەزى جايلاردا كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان يىللىق كىرىم يۇقىرىقى سانغا يېتەلمىگەن بولسىمۇ، شۇ جايدىكى بىر قىسىم ئاساسىي قاتلام كادىرلىرى ئۆز يېزىسىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالى بويىچە ھېسابلىماي، يالغان مەلۇمات بېرىپ، رەھبەرلىك ئالدىدا كۆز بوياپ ئالدامچىلىق قىلىۋېتىپتۇ. نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇشتا ئۆزىنى قابىلىيەتلىك كۆرسىتىش ئۈچۈن يۇقىرىنى ئالداپ، بەزى سىياسەتلەرنىڭ ئەمەلىيلىشىشىنى توسالغۇغا ئۇچرىتىۋېتىپتۇ. بۇ ئەمەلىيەتتە دېھقانلارنى ئۇزاققىچە نامرات قالدۇرۇشنىڭ شارائىتىنى ھازىرلىغانلىق. بۇ مەسىلە پۈتكۈل جەمئىيەتنىڭ ھەممىدە ئالاقىدار تارماقلارنىڭ دىققەت-ئېتىبارىنى قوزغىشى كېرەك.

خاتىمە

كاتىپنىڭ خاتىرىلىرى ئاخىرلاشتى. بىز ئۇنى ئوقۇپ تۈگەتتۇق. ئۇنىڭ خاتىرىسى كىشىنى ھەقىقەتەن ئويغا سالىدۇ. ھەممىمىز مۇشۇ جەمئىيەتنىڭ ئەزاسى، بىزدە ئۆز جەمئىيىتىمىزگە بولغان مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى بولۇشى كېرەك. يېزىلارغا قارىتىلغان بولۇپمۇ شىنجاڭ يېزىلىرىغا قارىتىلغان سىياسەتلەر ھەممىمىزگە ئېنىق. ئەمما ھەر قانداق سىياسەت، تەدبىر يەنىلا ئادەم ئارقىلىق ئەمەلىيلىشىدۇ. ئادەملەر سەممىي، ئىشەنچلىك بولۇشى، ئادەملەر بىر-بىرىگە مېھرىبان بولۇشى كېرەك. ئۆزلىرى ئانچە-مۇنچە ياخشى كۈنگە ئېرىشكەن كىشىلەر، مىسكىن كەپىلەردە غەم-ئەندىشە ئىچىدە كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقانلارنى ئېسىدىن چىقارماسلىقى كېرەك. ئاھالىنىڭ سەكسەن پىرسەنتىنى ئىگىلەيدىغان چاپاكەشلەرگە يار-يۆلەك بولۇش، ئۇلارنىڭ گۈزەل تۇرمۇشقا ئېرىشىشىگە ئىلھام بېرىش ھەممىمىزنىڭ مەجبۇرىيىتى. ئادەملەرنىڭ قەلبىدە ئادەملەرنى بەختلىك قىلىش غايىسى بولۇشى كېرەك.

غايە، ئۈمىد ھاياتلىقنىڭ چىرىغى.

ئەگەر كادىرلىرىمىز، كۆۋرۈكلۈك زۇل ئويناۋاتقان كىشىلىرىمىز سەممىي، ئەخلاقلىق بولمىسا، قېرىنداشلارنىڭ ھالىغا يەتمىسە، ئۇلارنىڭ يۈرەك سادىسىنى ھەقىقىي ئىنكاس قىلمىسا ئەلۋەتتە يامان ئاقىۋەتلەر كېلىپ چىقىدۇ. خەلقنىڭ خاتىرجەملىكى بۇزۇلىدۇ، زاماننىڭ تەلىپىگە يەتكىلى بولمايدۇ.

كۆز بويامچىلىق بىلەن ئېرىشكەن لەۋھەلەر، تەقدىرنامىلەر تۇشۇپ كەتسىمۇ، ساختىپەزلەرنىڭ نامى-شۆھرىتى ھەدەپ تەشۋىق قىلىنسىمۇ بەربىر قامالاشمايدۇ. تارىخنىڭ، رىقابەتنىڭ سىنىقىغا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ، بىزگە ئاش-نان بېرىۋاتقان قېرىنداشلىرىمىز زىيان تارتىدۇ.

سەمىمىيلىك ۋە راستچىللىق ئەزەلدىن ئىنسانىيەتكە پايدا يەتكۈزۈپ كەلدى، بۇ بىر ھەقىقەت. ئەلۋەتتە يۇقىرىدىكىلارنى ئومۇمىيلىق دېگىلى بولمايدۇ. لېكىن ئاشۇ قىسمەن ئەھۋاللارنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ۋە سالمىقىنى نەزەردىن ساقىت قىلىش، قارشى تۇرماسلىق ۋىجدانلىق كىشىلەر ئۈچۈن نومۇستۇر.

شېئىرلار

تۇرپان بوياقلىرى

خېۋىر تۆمۈر

بوياي دەيمەن گۈزەل تۇرپان دىيارنى،
نۇرماكانى هارارەتنى — باھارنى.
ئاڭا كېرەك كۆپ خىلدىكى رەڭ بوياق،
بۇ دىيارنىڭ قەدىملىكى بەك يىراق.
شۇنچە ئۇزۇن تارىخى بار دىيارنى،
مىڭلاپ يىللار داۋام قىلغان باھارنى.
مۇمكىن ئەمەس بىر خىل رەڭدە بويىماق،
خېلى مۇشكۈل يۈك قەلەمنى چىلىماق.
يالقۇنتاغنىڭ يالقۇنجىغان تۇپرىقى،
شۇ تۇپراقتا ئۆسكەن گۈلى ياپرىقى.
شەھىرى يارغول ھەم بېزەكلىك غارلىرى،
قەدىم دەريا كەسمە گوداڭ - يارلىرى.
قانچە مىڭ يىل باسقان يولى ئىزلىرى،
ئۇن ئەسىردىن ھالقىغان كارىزلىرى.
يەر ئۈستى سۇ يەر ئاستىغا قاچقاندا،
سۇ قوغلىشىپ كارىز - قۇدۇق چاپقاندا.
قانچىلىك يەر تىلما بولۇپ ئويۇلغان،
قانچىلىك كۈچ، ئەقلى تەرلەر قويۇلغان.
بىر زامانلار دەريا ئېقىن كۆپ بولغان،
دەريا بويلاپ ئاستانىلار قۇرۇلغان.
دەقىيانۇس، قۇجۇ — ئىدىقۇت ھەم يارغۇل،
بىر مۇنچىسى «غايىب شەھەر» دەپ ئاتالغان.
قېنى ئۇلار... شاۋقۇنلىغان دەريالار،
قېنى ھەيۋەت ئاستانىلار، شەھەرلەر،
قاراقۇجۇ قېنى ئىدىقۇت خانلىقى،
قېنى قۇتلۇق ئوردىسى دەۋرانلىقى.

شەھىرى يارغول ئاۋات بىنا بولغاندا،
دەريا سۈيى ئاققان شەھەر ئالدىدا.
ئەمما سۇلار تۇپراق شوراپ ئاققاچقا،
قىرغاق چىقىپ ئەسىرلەرنى چاتقاچقا.
شۇ قىسمەتتە تۇپراق كېسىپ بۇ غولنى —
دەريا سۈيى ئويۇپ چىققان يارغولنى.
غول سۇ ھازىر ئوتتۇز مېتىر تۆۋەندە،
شەھەر قالدى سۇسىز ئېگىز دۆڭلۈكتە.
بۇ قىسمەتتە ئۇزۇن تارىخ جەريان بار،
ئويلاپ كۆرسەك بىزنى ھەيران قالدۇرار.
بىز بۇ ھەقتە توختاپ ئۆتمەي بولامدۇ،
يازماي كەتسەك ئاڭا كۆڭۈل ئۇنامدۇ!
بېزەكلىكتە بۇتپەرەسلەر — بۇددىستلار،
ئويغۇر ئىدى قول ھۈنەردە چەبدەستلەر.
ئېتكاپقا تۇتقان ماكان بېزەكلىك،
غارلار قازدى ھېكمەتلىك ھەم سەنئەتلىك.
تائەت قىلدى كېچە شامى ئۆچكۈچە،
چىرىڭلايتتى قوڭغۇراقلار كەچكىچە.
ئىسلامچىلار كەلدى ئويغۇر قەشقەردىن،
تۇغلار تارتىپ ئوت چاچرىتىپ خەنجەردىن.
ئېتىقاتتىن ئاسان ئەمەس ۋاز كەچمەك،
ئىبادەتنى-بۇت چىراغنى ئۆچۈرمەك.
ئارىلىقتا جىھات بولدى ئاقتى قان،
يەر چىشلەشتى شۇنچە تاتلىق شېرىن جان.
بۇزغۇنچىلىق ۋەيرانچىلىق ئاز ئەمەس،
پاجىئەگە كىم ئۆكۈنمەس - ئېچىنماس.

بۇ تارىخنى بوياپ چىقماق ئاسانمۇ،
قەلەم تۇتماي جىمجىت يېتىش ئوڭسانمۇ!
بىر ھەقىقەت ئايان بىزگە ــ ھەممىگە
تارىخنى بىلمىگەنلەر ئىنسانمۇ!؟

2

بوياق بېرەي ئانا تۇپراق دىيارغا،
نۇرما كانى ھارارەتكە ــ باھارغا.
ئانا دىيار بەك گۈزەلدۇر بەك گۈزەل،
نۇر تويۇنغان سۇلىرى تاتلىق ھەسەل.
گۈل پۇرايدۇ باغرى، بۇيلۇق باغلىرى،
مېۋىزار تەكلىكلىرى جەننەت مەسەل.
پاختا گۈلزارىدا ئاپئاق پاختىلار،
سالا ـ سالا كەڭ ئېتىزلار تاختىلار.
تاۋلىنىپ جىلۋە قىلار كۈن نۇرىدا،
ياغرىغان قۇتلۇق ـ سائادەتلىك سادا.
خوپ چىرايلىق قامىتى ساز قىزلىرى،
پاختىزارلىقتا نازاكەت ئىزلىرى.
ئىشچان كېلۇر باتۇر بىلەك ئوغۇللىرى،
مول ھوسۇلدىن شادىيان مەرغۇللىرى.
باغدا بۇلبۇل تاغدا كاككۇك سايرىغان،
گۈل چېچەكتە مال ـ ۋارانلار يايرىغان.
بۇدېمەك بەختۇ ـ سائادەتتىن دېرەك،
رەڭ بېرىپ ھۆسنىنى تولدۇرماق كېرەك.
گەپ بۇ يەردە قانداق بوياپ چىققۇلۇق،
قانداق قىلىپ بۇ مەقسەتكە يەتكۈلۈك.
گۈل ھۆسنىنى گۈلدەك ئاچماي دىيارنىڭ،
ئاخىرەتكە قانداق دەپمۇ كەتكۈلۈك!

3

تۇرپان ئۆزى قىزىق يۇرت بۇ، نۇر بىلەن
ھەممە يېرى قاپلانغان يالقۇن بىلەن.
دولقۇنلىنار نۇر تالاسى مەشۇتتەك،
بوستانلىقلار شايە، مەخمەل، ئەتلەستەك.
گۈل بەرگىگە چېكىلگەن كۆپ ئالتۇن زەر،
ھەممە يەردە تاۋلىق ئالتۇن چېچەكلەر.

ئادەملىرى ئوددۇل سۆزلۈك ھەم جانلىق،
نۇرغا قانغان يۈرەكلىرى ۋىجدانلىق.
مەرد كېلىدۇ زۇلمەت بىلەن خۇشتى يوق،
تەۋرەپ كەتسە بوش ئىش قىلغان پۇشتى يوق.
تارىخلاردا ئوت يۈرەكلەر كۆپ چىققان،
سەھىپىلەر داستانلارغا لىق تولغان.
ئامۇرلارمۇ، لىگالارمۇ چىققانمۇ،
ئەھمەت تاماق كىشەن ـ زەنجىر چاققانمۇ!
يېغىلىقلار ئىز قوغلىشىپ قوزغىلىپ،
ئات ئويناتتىپ چاڭ ـ توزانلار توزغىتىپ.
ئەر يىگىتلەر قالتىس مەردلىك كۆرسەتكەن،
زۇلۇم ـ زىندان، زالىملارنى تىترەتكەن،
يېغى چىقسا، مۇستەبىتلەر بولدى پاش،
چۈنكى ئۇلار شۇ باھانىدا كەستى باش.
كەسكەن باشنى ئاچا يولغا ئاساتتى،
شۇ يول بىلەن ئەلنى باسماق بولاتتى.
كۆپ كىشىلەر بولدى شۇنداق قۇربانلىق،
ئوتتۇز ئۈچتە ① توقسۇن، تۇرپان، پىچانلىق،
ئابدۇخالىق ئۇيغۇرمۇ شۇ يىللاردا،
ئات ئويناتقان ئازادلىقنىڭ يولىدا.
ئومۇ كەتتى شۇ نۆۋەتتە قۇربان بوپ،
كۆك ئاسماندا مەڭگۇ ئۆچمەس چولپان بوپ.
بۇنى يازماي رەڭدار سىزماي بولامدۇ!
شۇنداق قىلماي ئارمانسىز قانامدۇ!
قانغا ـ قان رەڭ بوياق بېرىپ سىزمىساق،
ساپ ۋىجدانلار ماقۇل دەمدۇ ـ ئۇنامدۇ؟

4

بوياش كېرەك گۈزەللىكنى ــ دىيارنى،
سائادەتكە نۇرغا تولغان باھارنى.
كۆركەم باھار ئېپىلىكتە چۆمۈلگەن،
ئىللىق قۇياش نۇرلىرىغا كۆمۈلگەن.
ئۇندا راۋان تۆمۈر يوللار، تاشيوللار،
قاتناپ تۇرار ماشىنىلار ـ پويىزلار.
ئېشەك، سۆگەن ئىستېمالدىن قېپقالغان،

① 1933 ـ يىلىدىكى قۇمۇل ـ تۇرپان دېھقانلار قوزغىلىڭى نەزەردە تۇتۇلىدۇ.

پىسكاپ، مېيەنباۋ، تىراكتور ئورۇن ئالغان.
رول تۇتماقتا سائەت تاقىغان ئوغۇللار،
قىز بېشىدا يىلتىرلايدۇ زەر گۈللار.
كۈلكە چىراي شوخ تەبەسسۇم قامەتلىك،
بۈگۈن خەلق نېمىدېگەن ئامەتلىك.
ھەممە يەردە موتوتلارنىڭ ئاۋازى،
كۆي ئاسماندا لاچىن-قۇشلار پەرۋازى.
كوچا-كويلار تەك ئۈزۈملۈك باراڭلىق،
ماڭساق راھەت نېمىدېگەن ئاراملىق.
ساپاق-ساپاق مەرۋايىتلار ئېسىلغان،
بوستانلىقتا دوستلۇق گۈلى ئېچىلغان.
شەھەر-يېزا، ئۆي-ئۆيلەردە چىراغلار،
تويغا چۈشكەن يۇلتۇزلاردەك چاراقلار.
ئېتىز ئارام باغ ھويلىدا داپ-دۇتار،
مول ھوسۇلنىڭ شاد مەشرىپى جاراڭلار.
ھەممە يەردە يېڭى چىراي، يېڭى تۈس،
باغدەك ياغقان ياي بولۇشقا تەشەببۇس.
يول ئىنترەتتى ياسقان مەزمۇت قەدەملەر،
زاۋۇت-كانلار قۇرماقتا كۆپ ئادەملەر.
سانائەتتە جۇشقۇنلىغان زور ئېقىنىم،
راۋان ئاقتى ۋەزىيەت بولغاچ مۇقىم.
ھېچ كۆرۈنمەس تالاش-تارتىش ئارازلىق،
نامايان دۇر ھاياجانلىق-رازىلىق.
ھەممە ئىشلار چىگىت چاقماي يۈرۈشكەن،
پاكىتلارنى ئەل ھەممىسى كۆرۈشكەن.
مول ھوسۇلدىن ئەلدە بايرام شادلىقى،
يىلدىن-يىلغا كەلمەكتە يىل ئاتلىقى.
نۇر ئۈستىگە نۇرلار قونغان دىيارغا،
قۇت ئۈستىگە قۇتلۇق بولغان تۇرپانغا.
زىننەت بېرىپ بوياپ چىقماي بولارمۇ،
رەڭدار قىلىپ سىزماي كۆكۈل قويارمۇ!
نېسىپ بوپتۇ بۈگۈن ماڭا يېزىشقا،
يۈك قەلەمنى رەڭگە چىلاپ سىزىشقا.
قوبۇل قىلغىن ئۇلۇغ ئانا ئۆز دىيار،
يازغانلىرىم بولسۇن ساڭا يادىكار!
1990 - يىل ئۆكتەبىر.

ھايات ھامان دىلبەردەك گۈزەل

ئابلىكىم خېۋىر

ۋەتىنىم

ئانىلارنىڭ ئاق سۈتىدەك
ئاق چوققىلار قامىتىڭمۇ؟
كۆمۈش كەبى دەريا-كۆللەر
ئالتۇن كەمەر، ئامىتىڭمۇ؟

خەرىتەڭگە باقسام، ئۆزۈك
تاڭ خورازى چىللاۋاتقان.
نە خوراز سەن، ئالتۇن سۇمۇرۇغ
كۆك ئاسماندا قانات قاققان.

تاڭ خورازى چىللىغان ئەل،
تاڭدەك گۈزەل ھۆسنۈڭ سېنىڭ.
نۇرنى تاۋلاپ، بىزنى نۇردا
يېقىۋاتقان كۆكسۈڭ سېنىڭ.

ئاق چوققىلار پايانىدىڭ
ئاق يوللۇقتۇر ئۈزۈن سەپەر.
مەڭگۈ سېنى ئۇۋا تۇتۇپ
پەرۋاز قىلسۇن مىليون كەپتەر.

ياز شامىلى

باغلاردىن يېغىپ ئىپار
نازلىنىپ چىچىپ كەلسەڭ،
تولغىنىپ نازاكەتلىك،
دىللارنى ئېچىپ كەلسەڭ؛

گۈللەرگە، گۈزەللىككە
تەشنالىق قېنىپ تۇرسا؛
پاھ، ئالتۇن پىيالەڭدىن
شېرىن مەي تېمىپ تۇرسا؛

ياز دېدىك، گۆزەل دېدىك،
دىل ئاڭا كۆيەر دېدىك؛
يازنىلا كۆرۈپ، جانان،
ئۆتىسىدى ئۆمۈر دېدىك.

ئارمىنىڭ گۆزەل يازدەك
قەلبىڭنى ئۆتۈپ ئالسۇن.
مەن دېدىم: بىزنى قايتا،
گۆزەللىك تۇغۇپ ئالسۇن.

كۆلكە

مەن كۆلۈپ باقتىم ساڭا،
مەيلى هومايغىن سەن ماڭا.
سەن مېنى ساراڭ دېسەڭمۇ،
كۆلكە لېۋىمدە يانا.

بەنت قىلار بىر كۈن سېنى،
كۆلكىدىن پۈتكەن تانا.
سېنى قار ـ مۇزغا سۆرەيدۇ،
كۆلكىمگە سېزنىڭ چانا.

ئۈنجى كۆلكە بولدى مەندىن،
كۆلگىلى باهانە ساڭا.
باشتا كۆلگەن ئادەم ئاتا،
خوپ كەينىدىن هاۋا ئانا.

باشتا هومايغان چىرايلار
كۈلسىلا چوغدەك يانار.
كۆلكىدىن كۆلكىگە يول بار،
كۆلكىدىن پىشقاي ئانار.

شاهمات

ئۆلۈمگە هاڭغا ماڭغانلار
سولدات ئاتامان،
قاچانلا قارىسام ئىككى شاه ئامان.
هەيرانمەن ساڭا.

«شاهمات» دەپ
نام بەرگەن ئادەم
ئىچمىگەن بولغىدى بېشىغا قېتىق؟!
كۆرۈپ تۇرۇپمۇ
كىملەر قان كېچىپ،
كىملەر دۇم چۈشۈپ
ئىچىدۇ پېتىق؟!
يەر تەۋرەيدۇ قىقاس چۇقاندىن
ئۇر، يىقىت، ئالىدۇ مەيداننى كىيىپ.
ئىككى شاه ئامان قالىدۇ
مەيدىنى كېرىپ.

× ×

ئۆزۈڭگە ئامراقمەن،
نامىڭغا بەك ئۆچ.
شاهلار ئامان
شاهلارغا مات يوق،
ئۇلار هېچقاچان
بىر ـ بىرىگە كەلمەيدىكەن دۇچ.
شۇڭا، يوقالسۇن ئەمدى،
«شاهمات» دېگەن نام.
قارا، قانداق نەق چۈشتى ئەمدى
ساڭا «شاهئامان»؟!

× ×

ئېتىزلارغا ئوخشىساڭ مەيلى
شاهمات تاختىسى.
سېنىڭدىمۇ پىشسۇن دېهقاننىڭ
بۇغداي، پاختىسى.
بىراق،
بىز ياشاۋاتقان يەر شارىدىكى
پاراللېل، مېرىدىئان بۆلگەن يۈزلەرگە
ئوخشىما زادى.

× ×

شاهلار ـ
شاهمات تاختىسىدا
ئۆلمەيدۇ هېچ ۋاق،
چۈنكى ئۇلارنىڭ

يا سەللىسى
يا كۆڭلىكى ئاق.

بۇمۇ چاقچاقمۇ

ئىگىز توختى دەيدۇ كىشىلەر
مەھەللىمىزدىكى توختى پاكارنى.
ئۇغۇ چاقچاق،
بۇمۇ چاقچاقمۇ؟
خوجا دېيىش ئەلگە چاكارنى.

ئاپتوبۇس

بولسا مەندە ئىلاھى قۇدرەت،
چۈشۈرەتتىم بىر پەرمان ھازىر:
ئەرتە-كەچتە توشۇ خەلقىمنى
ئاپتوبۇسقا ئايلىنىپ، كادىر!
لېپ فىلىك بولغان ئاپتوبۇسلاردا
مەڭگۈلۈك دات باسماس بىر ۋىنتە.
ۋىنتە بولغۇچە ئاپتوبۇس بولۇپ،
قاتناش ئېخىمى شەرەپ، ئەلۋەتتە.

ھاراق باھالاش يىغىنى

ئىچمەيدۇ،
ناھايىتى
تىللىرىنى چىلاپ باقىدۇ؛
يېمەيدۇ،
شاھانە مەئىشەت-زاكوسكىلاردا
ھاراقلار تەمىنى سىناپ باقىدۇ.
ھەي، ئىپرداۋچاۋدا قىڭغايغان مەستلەر
ئۇڭۇڭلار
شۇ يىغىندا قايناپ باقىدۇ،
تىلىنى چايناپ
ئاسمان ئۇسۇلىنى ئويناپ
بىر چاغلاردا مۇنبەر قاقىدۇ.
مەستلەرگە نېمىشقا تەكلىپنامە يوق؟
بىز ھاراق باھالاش مۇتەخەسسىسى
بىزلەرگە مەنسۇپقۇ
تۆردىكى ئورۇندۇق؟!...
مەستلەر شۇنداق
ئۇكىددەمۇ جېدەل تېرىيدۇ،
سورۇن ئەھلىگە تېخى
ئەيىب ئارتىدۇ.

× ×

ئىچمەيمىز،
تېتىپ باقمىمىز.
يېمەيمىز
زاكوسكىلارغا
ھاراقلارنى قېتىپ باقمىمىز.

ۋەتەن

مۇھەممەتجان سادىق

ئانامنىڭ «قوزام!» دېگەن
مېھرىبان سۆزلىرىدە.
كۈن ۋە تۈن ئىچىم يېگەن
خىيالچان كۆزلىرىدە.
ۋەتىنىم —
ئانىجان يۇرتۇم بار!
يارىمنىڭ گۈل بولۇپ ئېچىلىپ
سۆيۈشلىرىدە،
لاۋۇلداپ،
زەر بولۇپ چېچىلىپ
كۆيۈشلىرىدە،
ۋەتىنىم —
جانىجان يۇرتۇم بار!
بالامنىڭ «دادا!» دەپ
ئەركىلەپ
كۈلۈشلىرىدە،

مۇنبەت تۇپراقتا
چىناردەك بىخ سۈرۈشىۋىدە.
ۋەتىنىم —
يۆلەنچىم يۇرتۇم بار!
باھار گۈزەل!

دېرىزەمدە گۈل-چېچەك ساماسى،
ئۆيۈمدە كېچە-كۈندۈز
شادلىق نەغمە-ناۋاسى
ۋەتىنىم —
يۆلەنچىم يۇرتۇم بار!

كۆكۆل بېغىدىن تەرمىلەر

مۇھەممەت ئىمىن

قايتىپ كەل ئامرىقىم، كۈتىمەن سېنى

بىلمىدىم، نېمىشقا قالدۇق ئەگىشىپ،
ئىپتىمال شەيتانغا ماڭدۇق ئەگىشىپ.
سەن كەتتىڭ يامانلاپ، ئارقاڭدا كۆزۈڭ،
مەن قالدىم زار قاقشاپ، كۆزۈم تېشىلىپ.

ئۆتتى كۈن، ئۆتتى ئاي، ئۆتتى ھەتتا يىل،
بوپىمىز قاتتىقكەن، يۇمشىمىدى دىل.
«بىز پۈكمەس قەھرىمان» بولدۇق بىز گويا،
ناماقۇل بولۇشقا بارمىدى ھېچ تىل.

ئۇنچىلا يىراقمۇ ئەمەس ئارىمىز،
دەريادىن ئۆتسەكلا يېتىپ بارىمىز.
بىزگۇ «باش ئەگمىدۇق» ساقلاپ «غۇرۇر»نى،
ئەمما قان يىغلىدى يۈرەك پارىمىز.

«ئانا!» دەپ ئويغىنار دەم-دەم ئېسەدەپ،
ئۇيقۇدىن بىدارمەن ياستۇق يەڭگۈشلەپ.
بىلمىدىم كۆز يېشى تەگسىز بۇلاقمۇ،
قەلەندەر بوپقالدىم تەسەللى ئىزدەپ.

توخۇنىڭ سۈتىدىن باشقىسى نەق-تەل
يېيىشى گۆشۈ-ياغ قايماق ۋە ھەسەل،
دەيدۇ ئۇ: «تېتىيدۇ ھەممىسى ئەمەن،
ئانىسىز ياشاشتىن ئۆلگىنىم ئەۋزەل!...»

ئېچىپ بەرسەم چىرايلىق كىيىمنى تاللاپ،
ئاتىدۇ بۇلۇڭغا يىرتىپ قاماللاپ.

ئېيتىدۇ: «كىيىمەن يامان چاپاننى،
ئانامنىڭ ھىدىنى پۇراپ ۋە ئاياپ...»

ھەيرانمەن، نېمىشقا تېپىشقاندىمىز؟!
ئىنتىلىپ قۇلۇندەك چېپىشقاندىمىز؟!
تويىنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ تەقەززا،
سۈركىلىپ يىلىمدەك يېپىشقاندىمىز؟!

تېپىشتۇق، چېپىشتۇق، يېپىشتۇق مەھكەم،
سىڭدى پەر ياستۇققا يالقۇنلۇق قەسەم.
كۆز ئاچتى دۇنياغا سۆيگۈ جەۋھىرى
بېشىمىز تاقاشتى ئاسمانغا شۇ دەم.

ئاڭلاندى «ئىڭگە»سى يېقىملىق سازدەك،
تۈيۈلدى ۋىلىقلاپ كۈلۈشى ئازدەك.
لەۋلىرىگە كەتتى ئوت سۆيسەك مەڭزىگە،
بىلىندى تەپتىدىن جۇت قىشمۇ يازدەك.

تاي-تاڭلاپ ماڭغاندا «دادا!»، «ئانا!» دەپ،
ئۇنتۇلدى جاپالار قالدۇق يەڭگىللەپ.
ئەپكەلدى ئۆيگە ئۇ بەختنى چىللاپ،
كەلدى زەپ ئەل-يۇرتنىڭ زوقى، ئۆتسەك ئەپ.

يامان كۆز تەگدىمۇ شۇم غەرەز بىلەن،
ۋە ياكى ئارىغا ئۈندىمۇ تىكەن؛
ئىشقىمىز يالقۇنى باردى پەسىيىپ،
نەگىدۇ مۆكۈندي يول قويۇش دېگەن.

غاۋ - غۇۋلار تىمسىقلاپ چېقتى پىنھانىدىن،
نەۋ باھار قوغلاندى گويا بوستانىدىن.
كەلگۈلۈك كەلدى زەپ سەبى گۈدەككە،
تەگلىكتە ئۆكسۈيدۇ كۆز يېشى قاندىن.

سەن كەتتىڭ، ئۆيىمىز ئايلاندى گۆرگە،
تىپىرلاپ قالدىم مەن چۈشكەندەك تورغا.
قوزىمىز چىرايى بولدى زەپىران،
تولغىنىپ ئازابتا ئىچكەندەك ئوغا.

«ئاھ، يېتىم قىلغۇچە تىرىك تۇرغۇزۇپ،
قويساڭلار بولماستى بۆشۈكتە بوغۇپ؟!...»
نەشتەردەك سانجىلدى سۆزى يۈرەككە،
ئاڭلىساڭ كېتەتتىڭ سەنمۇ پۈچۈلۈپ!

ھەيرانمەن، نېمىشقا تېپىشقاندىمىز؟!
ئىنتىلىپ، يىلىمدەك يېپىشقاندىمىز؟!
تېپىشىپ، يېپىشىپ، ياساپ مۆجىزە،
ھە، ئەمدى نېمە دەپ قېچىشقاندىمىز؟!

مۇھەببەت مەنىسى شۇمىدۇ پەقەت؟
شۇ بولسا، مۇھەببەت نېمىگە ھاجەت؟!
ئادەمنى تىرىكلا تىقسا ئۇ گۆرگە،
قۇرۇسۇن ئىلاھىم شۇنداق مۇھەببەت!

يەتكەندۇ ساڭىمۇ بەلكى پىغانىم،
نېمىلەر دېمىدىم قىينالسا جانىم.
كەچۈرگىن ئامرىقىم كەچۈردۈم مەنمۇ،
سىغمايدۇ تىلىنغان دىلغا پۇشمانىم.

سەن كەتتىڭ يامانلاپ، قالغاچ تەگىشىپ،
ئازدۇقچۇ، شەيتانغا ماڭدۇق ئەگىشىپ.
ئەندىكىپ چۆمۈلۈپ ھىجران كۆلىگە،
ئېھتىمال قالغاندۇق ئەمدى سەگىشىپ.

ھىجراندا قالغاندۇق بەلكىم سەگىشىپ،
قايتىپ كەل، يۈرمەيلى ئەمدى تەگىشىپ.
دىلىمدا يولۇڭغا سالدىم پاياندار،
كەلگەي بەخت، مۇھەببەت ساڭا ئەگىشىپ.

ھايمۇندەك ئويىنىتىپ يۈرمىسۇن خارلاپ،
كاچ تەلەي، شۇم تەقدىر-بىۋاپا كاززاپ.
قايتىپ كەل ئامرىقىم، كۈتىمەن سېنى،
مۇھەببەت جەۋھىرى چەكمىسۇن ئازاب!

چىگىش سوئال

قارىدىڭ، كۆزۈڭدىن چېقىلدى چاقماق،
مەن كۆيۈپ بولدۇم كۈل، كەتتىڭ سەن يىراق.
ھەيرانمەن، نېمىشقا يۈردۈڭ ئوت يېقىپ،
ئۆچۈرۈپ قويۇشنى بىلمىگەن ئۇماق؟!

بىر دوستۇمغا جاۋاب

تەخسىنى چاقما دەپ قىلدىڭ دالالەت،
دېدىڭ: كۆپ تەخسىدە نېمەت-تاپاۋەت.
تىك تۇرۇپ ئاچلىقتىن ئۆلسەممۇ ئۆلەي،
قىلمىسۇن نەزەردىن ساقىت جامائەت.

خېرىدارسىز قەبرە

«ئىگگە!» بىلەن ھاياتىمنى باشلىدىم يەردە،
يىغا، كۈلكە قىلدى جىلۋە ئۆمۈرلۈك تەردە.
قوغلاشۋەتتى يىغا ئاخىر كۈلكىنى يەنە
خېرىدارسىز قالدى قەبرەم پۈتىسمۇ زەردە.

كېلىشىم

سەن ماختىغىن مېنى «مەشھۇر يازغۇچى» دەپ،
مەنمۇ سېنى داڭلاي «گۆھەر قازغۇچى» دەپ.

قايىل بولماي كىمكى قۇسۇر تاپسا ئەگەر،
تويغۇزايلى: «پەس قىلىغۇر، ئازغۇچى!...» دەپ.

ئەيىب ۋە نومۇس

شەھەر توگۇل دۇنيانىمۇ غاچ ئالىمىز،
بىر نان تاپساق دارازىلىنىپ داپ چالىمىز.
قولىمىزدىن كەلمىسىمۇ كەپە ياسىش،
پودىن ھۇلسىز ھەشەمەتلىك ئۆي سالىمىز.

كوكىرايمىز «ئالەم مۇشۇ!» دەپ بەس-بەستە،
قۇدۇقتىكى پاقا قارار زوق-ھەۋەستە.
ئولتۇرساقمۇ قاشاڭ كالا هارۋىسىدا،
ئۇچتۇق دەيمىز بىز ئاسماندا، خەقلەر پەستە.

تارىخىمىز شان-شەۋكەتلىك، تۆھپە تەييار،
ئۇڭدا يېتىپ يېسەك مەڭگۈ بولمايمىز خار.
يەنە ئىشەرەپ قازىنىشقا نېمە ھاجەت؟
جان ئۆيرىنىش دۆتلىك، بىزگە زېرەكلىك يار!

كۆكرىكىمىز دوناي تاپقا پولات قالقان،
ئىندىن تايغان يانجىلىدۇ بولۇپ تالقان.
كىمكى يېڭى پەدىگە ساز چالسا، ئۇنى،
بوش قويمايدۇ كونا تاغار كۆنۈك ئالقان.

ئۆزۈن كۆسەي قورالىمىز، ئاتا مىراس،
كوچىلايمىز، چوخچىلايمىز تېپىپ ئاساس.
شۇ يولىسىمۇ كۆن ئالسۇن دەپ قويۇش گۇناھ،
غېرىچ ئۆسسە قايچىلايمىز تەڭ دەپ لىباس.

ئېگىزلەرنى غولىتىشتىن خۇشال ئىش يوق
بالدۇر ئۈزۈپ چىققانلارغا يوللايمىز ئوق.
چاقالمىسا چايانىمۇ چايان دېمەس،
پەخرىمىزدۇر نەشتەر سانجىش، كارقىلماس دوق.

مودا چىقسا قوغلىشىمىز كېچىپ جاندىن،
تېپىنىپ ھەتتا ئەجدادىمىز ئۇغۇزخاندىن.
سۆزىنى ئەتىر كۆرسەك باغقا ئوت قويىمىز،
«ئەپار گۈل!» دەپ بېغىشلىما يېزىپ قاندىن.

تەسۋى سېرىپ «سۇف!» دېگەننى خىزىر ساناپ،
كۆتۈرىمىز بېشىمىزدا، ئەيلەپ تاۋاپ.
مىڭ ئۇرغاق ئاي ئاسالايمىز بولۇتلارغا،
چۈۋۈپ مەكتەپ بىناسىنى، قۇببە ياساپ.

بەك كاتتا بىز، ئەمەس ھېچكىم بىزدەك ئۇلۇغ،
تەكلىماكان ئالتۇن ئاچقۇچ كۆمگەن تولۇق.
بوۋام بەرگەن ماموق ياستۇق يۇمشاق ئەجەب،
خورىكىمىز يەتسە ئايغا، ئەڭ زور ئۇتۇق!

شېرىن چۈشەپ، كۆز سالمايمىز دەۋرانغا بىز،
ئەگەشمەيمىز ئۇزاپ كەتكەن كارۋانغا بىز.
بىر ئىزدىلا پىرقىرىساق، چۆگىلىسەك،
يېتەلمەيمىز قېنى قانداق ئارمانغا بىز؟!...

تەكلىپ ۋە نەتىجە

1

تەكلىپ
ئۇچقۇندىغان قار ئۇچقۇنلىرىدەك
كەلمەكتە ئۇچۇپ.
كونا چۈشەكتە
چۈشەكەشكە ئۆگەنگەن كۆڭۈل
چۆچۈپ ئويغىنىپ
ئالدى ئەندىكىپ باغرىغا بېسىپ
توي تارتقاندەك خۇشاللىق قۇچۇپ.

2

كەتتى قەلىمىم
يېڭى پەدىگە
يورغىلاپ دەسسەپ
مەيلىدىنغۇ
كەتمىسە سۇنۇپ
ئەگرى - بۈگرى چىغىر يوللىنىگى
ئازگاللىغا سەكرەپ.

3

ھەي!...
تۇتامسىز ئىلھام
نېمە بۇ ئۆرە قىلغىنىڭ
يېرىمى ياخشى، يېرىمى يامان؟
قەھرىمان قەھرىماندەك بولۇشى كېرەك
سەجدە قىلسۇن ئۇنىڭ ئالدىدا
ئالۋاستى ئەمەس
ھەتتاكى شەيتان!

4

ئەقىدەمنى چۈشەپ چەمبەرچاس
سالا ئارقىدا
«خوپ» يايلىغا ئېسىلدىم شۇئان.
يارالدى
ھېچ ئىۋەنسىز
بىر زەربەردەست قەھرىمان.
كۆسەيلىك قوشۇن
نەرە تارتىپ بولدى پەيدا
كۆتۈردى غەۋغا
تۇشمۇ - تۇشتىن كېلىشتى قاپساپ.
نەدە بار بۇنداق مۇكەممەل ئىنسان؟
ئادەم دېگەندە بولمدۇ نۇقسان.
بۇتمۇ بۇ

ۋە ياكى ئۇلاھ؟
قالدىم تېڭىرقاپ.
تەپەككۇرۇم ئۆڭكۈردە
ھوۋۇلدايدۇ تولغىنىپ
ئېزىتقۇ بوران.

5

قەھرىمانىم
قازان كۆمتۈرۈلگەندەك زۇلمەت كېچىدە،
پۇچىلىپ كوپىلەش ئىچىدە
توي چۈشىكىدە
ياش يىگىتنى قانغا بوياپ
ئېلىپ قاچتى پەرىزات قىزنى
ئالداپ يەنە ئېبابەن.
قىلىندى تۇتقۇن
بىگۇناھ ھېكايە قۇرلىرىغىمۇ
سىپايىنىڭ كىشەن.
يىغلايمۇ ئاخىرقى چىكىتكە قاراپ
بۇقۇلداپ قاقشاپ؟

6

ئويغان!
دەۋەرمە ئەمدى
ئاتنى ئات، ئېشەكنى ئېشەك.
كەلدى ئۆزۈپ غەۋۋاسلار بويان
يېڭى ئېقىم دەرياسى بويلاپ.
قارىماقتا دۇربۇندا ساڭا
بولمىساڭ ئاگاھ
ئۇندۇرەر چېچەك
ئۆزگىچە يول تاپ.

7

بىلمىدىم
ئاق كۆڭۈل خىيال
بولغانىكەن ئەلچى — خائىنى زات.
قالدى تېپىلمەي
بولۇڭدا ئاخىر
ئېشەك بىلەن ئاتنى
تورەلدى خېچىر.
كۆلدى جامائەت
ياپىر
نېمە بۇ
ئوخشىمسا ئات يا ئېشەككە ھېچ
خېچىرمۇ ئۆكۈنۈپ - ئۆكسۈپ
كۆتۈردى پەرياد.

8

ھېسسيات، ئەخلاق، مىزان
خۇددى قىشنىڭ ئاپتىپى
ئۆزگىرىشچان.
تامغاڭنى تاڭلىنىڭغا بېسىپ قويماي
ياخشىنى ياخشى دەپ يامانني يامان.
تەنتەكلىك بۆشۈكىدە
ياتماي تەۋرىنىپ
كۆپ قىرلىق
سەزگۈ ئورنات پىرسوناژغا
چاپسۇن يۈگەنسىز
قېيىغىتىپ ھەريان.

9

كەلدى يانچۇقچى
ھالاللىقنى ۋۇدۇپ ھاسىراپ.
دىۋانىغا ياغدۇرۇپ ھىممەت
تاشلىدى بىر خورجۇن ئاقچىنى.
جان تىكىپ ئېلىشىپ لوكچەك
قۇتقۇزۇپ قالدى
باسقۇنچىلىقتا ئۇچرىغان مەسۇمە قىزنى.
ۋىجدان بېسىمىنى سېزىپ قاراقچى
ئېلىپ ماڭدى شىپاخانىغا
ئۆزى پىچاق تىققان ساقچىنى.

10

چۈشۈمدىكىدەك
پىچەتلەندى ئېغىزىم بىردىن

تىلىمغىمۇ سىپايىندى قۇلۇپ
قاڭقىغان ئەيىبلەش سادالىرىدىن.
كېلىپ قاپتىمۇ قوي يېمەس بۆرە
ئىنساپ، دىيانەت دالالىرىدىن؟
كىم موللا قىلغان قاۋاننى قاچان،
تەزدۇرۇپ نەپسى - تامالىرىدىن؟
ئالجىش!
جۆيلۈش!
ساراڭلىقىڭنى يۇقتۇرما، يوقال،
يېمەستە ئوڭلار پەشۋالىرىدىن!

11

«ئەرنىڭ يېرىمى ئايال①» دېگەن گەپ
باشقا كېيگەندە دەريا بويىنى
قالمىدىم مەڭدەپ.
قىزغا سىڭدۇرۇپ يىگىت خۇيىنى
يىگىتكە تاڭدىم قىزنىڭ خۇلقىنى
تۆرەلدى ئاپھاي
ئىزدىن ئەگىشىپ ماڭغان دوقمۇشتا
ئەركەك زەدەك ئىنسان ئىڭگەلەپ.

خالايىق تووا دەپ چىشلەشتى ياقا
قېقىلغاندەك پايپاققا تاقا
مەنمۇ ئىزا قەبرىسىگە قىلىندىم دەپنە
پۈشايماندا روھىم تۆكەر ياش
تۇپراقنى نەمدەپ...

12

ئەنە
ياتار سوزۇلۇپ
تەكلىپ ئۇپۇققا باش قويۇپ
ئۈچەيسىمان كۆرمىڭ - كۆرمىڭ يول.
ناۋادا سەنمۇ
كۆزۈڭنى يۇمۇپ
ماڭساڭ تاللىماي مودا قوغلىشىپ
بارار يېتىلەپ
غايىبتىن بىر قول.
مەن ياتقان قەبرىنىڭ ئېغىزى ئوچۇق،
كەلسەڭ ئىز بېسىپ
قىلىدۇ بەلكىم
سېنىمۇ قوبۇل...

شېئىرلار

روزى نىياز

دۇلقۇنىڭنى قۇچاقلايمەن ناخشامدا

تارام - تارام ئېقىنلاردىن ئۇلغىيىپ،
ئەزىز دەريا، شوخلۇق بىلەن ئاقىسەن.
ئالتۇن قىرغاق ساھىلىڭنىڭ لېۋىدىگە
لەۋلىرىڭنى سېھرى ھېستا ياقىسەن.

ساھىلىڭغا ئېتەك ياپسا گۈل، ئورمان...
كىرە سالغان قۇرام تاشۇ تىنىك قىيا.
توقايلىرىڭ ياخشى سورۇن بەزمىگە...
باغرىڭ چەكسىز گۈزەللىك جەم بىر دۇنيا.

كۆرەك بولار يەڭگۈچى روھ، سەلتەنەت،
ئىزلار باسقان دولقۇنلىرىڭ سىرىدىن.

يۈرەك قىيام خۇش ئاھاڭلار ئاڭلايمەن،
شامال سىرداش شاۋقۇنلىرىڭ كۈيىدىن.

قەترىلىرىڭ دۇغدىن خالىي — سۈپسۈزۈك،
ئويغاقلىقتا نۇر قۇچاقلاپ، نۇر سۆيەر.
تۈن يايغاندا قارا سۇمبۇل چېچىنى،
يۇيۇنغىلى كۆكتىن يۇلتۇز، ئاي چۈشەر.

بۇژغۇنلىرىڭ كىرپىك قېقىپ، خىيالچان،
ئۆتەر ماڭا كۆزلىرىنى تاشلىشىپ.
ۋۇجۇدۇمدا تۇرۇپ كېتەر ئاياغا،
پارلاق سەزگۈ مۇساپىلەر باشلىنىپ.

① جاڭ شيەنليانىڭ شۇ ناملىق رومانى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

چىقىشىنى ھاياتىغا ھامىي دەپ،
ئەركىن، تەمكىن شۇڭغۇپ، ئۆرلەر بېلىقلار.
غەمسىز، سەبىي چاغلىرىمنى ئەسلىتەر،
ئۇلار زوقمەن ئۈزگەندىكى قىلىقلار.

سەندە ۋىسال تېپىشىدۇ جۈپ-جۈپ قۇش،
پەيلىرىنى يۇيۇپ-تاراپ، سايرىشىپ.
مۇھەببەتنىڭ ماكان بىلىپ باغرىڭنى،
چۈشىدىمۇ سېنى چۈشەر يايرىشىپ.

قەترىلىرىڭ سۆيگۈ يۇدۇپ، ئوينىقلاپ،
ئانا زېمىن تومۇرىغا قوشارقان.
تۇتاش—تۇتاش يېشىلزارلىق كۆلكىسى
دولقۇنىڭغا بېرەر جىلۋە، ھاياجان.

* * * *

ساھىلىڭدا مەن بار سەھەر-ئاخشامدا،
دولقۇنىڭنى قۇچاقلايمەن ناخشامدا.

بىز توشغان سۇمۇ ياكى مېھىرمۇ

بويالغاندا ئۇپۇق لېۋى ھال رەڭدە
ئۇچرىشىمىز قۇدۇق بېشى ئۈستىدە.
چىن كۆڭۈلدىن ئۇچۇپ چىققار سالاملار...
سېغىنىشنىڭ قانات پۈتكەن تۇسىدە.

سورىشىمىز ھالىمىزنى يېقىملىق،
ئوتلار يانغان قاراقلاردىن نۇر چېچىپ.
كىرىپ كېلەر ستىرئولۇق تۇيغۇلار،
دىلخانىمىز ئىشىكىنى كەڭ ئېچىپ.

مېنىڭ قولۇم ھەپىلىشەر بول بىلەن،
سىز تۇتىسىز ئاغامچىيۇ چېلەكنى.
لىق تولدۇرۇپ سۇ تارتىمىز ھەر قېتىم،
سۇبھى پەيتى چايقاپ ئوتلۇق يۈرەكنى.

ئەپكەش يۇدۇپ، خۇشلىشىمىز قىيالماي،
قالار بىراق، بىرگە تۇرغان ئىككى ئىز.
بىز توشغان سۇمۇ ياكى مېھىرمۇ؟
قېنى دەڭا. سەھرا گۈلى—دىلدار قىز.

تۈن قوينىدا ئۇخلار سەھرا راھەتتە

تۈن قوينىدا ئۇخلار سەھرا راھەتتە،
نۇرلىرىدا پەپىلەر ئاي ھەممىنى.
خەيرلىك تۈن تىلەپ ئاڭا يۇلتۇزلار،
سېپەر ئالتۇن كۆزلىرىدىن زەررىنى.

ئادەملەرگە تىلەر ئامەت، تىلەر قۇت،
مەڭگۈ ئۇيقۇ بىلمەس شىلدىر بۇلاقلار.
مەنزىلىگە يورغىلايدۇ شەربەت سۇ،
لەرزانىغىنا ئېيتىپ غەزەل، قوشاقلار...

تۆشەك قىلىپ شاخلىرىنى دەرەخنىڭ،
مۈگدار قۇشلار بىخىرامان تۇيغۇدا.
يېنىك-يېنىك تەۋرەپ قويار ئورنىدىن،
پەرۋازىنى چۈشەپ شېرىن ئۇيقۇدا.

ئىللىق سابا كۆرگىنىنى يول كېزىپ،
سۆزلەپ يۈرەر گىياھلارغا... شىۋىرلاپ.
ئىلھاملارغا كەلگەن زۇمرەت ياپراقلار
ئوينار ئۇسسۇل كېپىنەكتەك پىلدىرلاپ.

دىلبەر تۈننىڭ ئارامىدا ھەر تىنىق
ئېلىنىدۇ يۈرەك سالماق ئۇرغانچە.
قۇلىقىغا كىردىمىكىن تىۋىشلار،
ئۈزۈك-ئۈزۈك قاۋار ئىتلار تۇرغانچە.

* * * *

يارقىن تۈندە ئۇخلار سەھرا ئازادە.
گۈل بويىنى سۇنۇپ ئۇ كەڭ-كۇشادە

سۆيۈملۈك ئەركەم

كۆزلەردىن كۆزلەرگە سىڭىشىپ سۆيگۈ،
يۈرەكنى يۈرەككە چېتىشتى مەھكەم.
باھارنىڭ نۇردەك ياشارتتى جانىنى،
شوخ كۈلكەڭ، نازلىرىڭ، سۆيۈملۈك ئەركەم:
ئۆتمەكتە كۈنىمىز تاتلىق، چىرايلىق،
سۆيۈش ۋە سۆيۈلۈش ئىلكىدە ھەر دەم.

1991 - يىلى 5 - فېۋرال، سانجى

شېئىرلار

ئەلغارجان سادىق

قوشاقلاردىن ئۇچراتقان كۆرۈنۈش

بىر قوشاق
بىرەر سادا ھەر كۈنى مۇڭداق،
تۇلپار تۇيىقى
بۇلۇتلاردىن يۆگەلگەن زىننەت.
ئاي قانىتىنى
قۇياش تاجىسى
يوللىرىنى يورۇتقان يورۇق.

بىر ئانا پەيدا بولۇپ تۇردى ئۇندا
ئاق روملى يەلپۈنەر
ئۇھلىرىدىن چىققاندا شامال.
كۆككۆم تالقان بولىدۇ بۇلۇت
ئاچچىق ئىڭرىشىدىن
ئىزلىشىنى تەڭرىنى قايتا.
يېتىم قىزىنى
يېتىم ئوغلىنى
يۈتتۈرگەن ئۇ جەڭلىك ئىشەپەرلەر ئارا
تەڭرى ئاتا قايتۇرماس سادا.
بىر ئانا
كۆزلىرىنى ياشلاپ
ئۇممەتلىرىنى باشلاپ
قۇياش تاغلارنى قىلغاندا قونداق
باشلىماق بولىدۇ ئۇنى
ئۇ، بىر چاغلار
باغاشلىغان ئوغۇزنى شۇنداق.
شۆھرىتىدىن ئۆرگىلەپ
نەۋرىسىگە سۆزلەيدۇ قوشاق؛

ئارىلىقتا تامچىغان ھېسلار

ساقىپ چۈشكەن بەرگىلەر ئارا
جىمىلغۇ قىلار كېچە ئۇيقۇسى
پەرىشتىلەر بېرىلغان گۈگۈم
كۆل بويىدىن ئىزلەپ ئۇيۇشۇلۇق
لالما ئىتقا قىلىشىپ نەخىرىنى
يوپۇرماقلار يۇتتۇرگەن ئايغا.
چاڭگال سىيلاپ، ئويغىنار ھالسىز.

كېچە تىلەنگەن سەھەر
مۇڭلۇق مۇقام تىڭشايدۇ بىھۇش.
يۆگۈمەچلەر يۆگەپ ئۇلارنى
مۇقاملارغا قىلىدۇ بېيەت.

زەر ئۇنچىلەر چېچىلىپ كۆكتىن
رەشمىك ئىزلەپ بولىدۇ خاراب
ئاسمان يەرگە
يەر ئاسمانغا تەڭكۆزگەندە لەۋ
خۇشاللىقىنى
ئويغىنار ھالسىز.

ئاھ، نېمىنىشقا
ساقىماس چۈشلەر بۇ دەم
كىرىستاللار
ئايلانغاندا مۇردىغا تامام
يېتىم بالىنىڭ تالادىكى چۈشىدەك
مۇزلىنىپ
چانىقىدىن ساقىغان ئوتقا.

91 - يىل 25 - يانۋار

ئىككى پارچە شېئىر

پەرھات جامال

نىقابىڭنى ئاچقىن تەبىئەت

كۆرۈۋالاي ھۆسنۈڭنى بىر رەت،
نىقابىڭنى ئاچقىن تەبىئەت.
دەردلىرىڭگە قوشمايمەن ھەم دەرد،
ۋە شۇندىلا ئەيلەيمەن شەپقەت.

نىقابلاندىڭ ئەسىرلەر بويان،
كۆك چۈمپەردە تارتتىڭ يۈزۈڭگە.
دىل خانەڭنى باسقاندا تۇمان،
يۇلتۇز نەشتەر ئۇردى كۆزۈڭگە.

نىقابىڭنىڭ قان ـ قېنىنى چەكسىز،
تاش ئۈستىگە يايدىڭ سەن لىباس.
ئورمانلىرىڭ ئۇخلايدۇ غەمسىز،
بىراق ئۇندا قۇترايدۇ يولۋاس.

قىزلىرىڭمۇ بەلكى سەن سىياق،
چۈمپەردىدە يوشۇرغان تىلەت.
كۈن نۇرىدىن ئايرىغان شۇنداق،
قىلمىشىڭدۇر سېنىڭ تەبىئەت.

ئۆتۈپ كەتتى ئۇ رەزىل كۈنلەر
نىقابىنى تاشلىدى قىزلار.
كۆڭۈللەردىن ئۈچۈپ تۈگۈنلەر،
ئۆز كۈيىنى باشلىرى قىزلار.

يېگىتلەردىن ئەيمەنمەس ئۇلار،
ۋە رومالدا يوشۇرماس كۈلكىنى.
خىلۋەتلەردە جۈپلەشسە لەۋلەر،
تاردىلىدۇ ئەتراپقا خۇش بۇي.

كەل تەبىئەت سىردىشايلى بىز،
غەۋغالاردىن پىنھان ماكاندا.
بىرلا سۆزنى ئېيتاي مېنىڭسىز،
ئاشىقىڭ يوق كەڭرى جاھاندا.

كۆرۈۋالاي ھۆسنىڭنى بىر رەت،
نىقابىڭنى ئاچقىن تەبىئەت.
دەردلىرىڭگە قوشمايمەن ھەم دەرد،
ۋە شۇندىلا ئەيلەيمەن شەپقەت.

قىيامەت

قىيامەت بولغاندەك
بىر ئاپقۇر قوناق،
تاراسلاپ ئېتىلار قازان ئىچىدە.
چاك ـ چاك بولۇپ يېرىلدى تېنى،
قوماچ بولدى ئۇ تېنىك تەپتىدە.
كۆرۈك دوستلار دۇنيا ئىشىنى؛
قوناق شىخى كۆيەر تېگىدە؟!

تېگىرقاش تۇيغۇلىرى

غالىپ قۇربان

زېرىكسە گەر كۆزلىرىمدىن چاقنىغان ئۈمىد،
تېپىپ ئالغىن مېنى ياران ئەجەل قېتىدىن.
ئىقبالىمنىڭ بەتلىرىگە قويغاندا چېكىت،
كۆتۈرۈلسۇن بارچە قىسمەت ھايات ئىپىدىن.

قېتىپ قويغىن غەزىلىڭگە مۇزلۇق روھىڭنى،
ھېسلىرىڭنىڭ چوڭقۇرىغا چۆككىنىدە كۈي.
يۈرىكىڭنى چۇلغىغاندا غەمكىن تۇمانلار،
قەلبىڭدىكى ئاشۇ سولغۇن كۆزلىرىمگە سۆي.

يېشىل ئورمان ناخشىسىنى تېپسۋالدى نىكەم،
ئۇيقۇسىنى ئېتىشۋەتتى چۆللەرگە دەريا.
قەلبىم سېنىڭ كۆزلىرىڭگە كۆچسۇن ئەزىزىم،
كۆز ئالدىڭدا ئايان بولسۇن يېپيېڭى دۇنيا.

قۇش يۈرىكى يوپۇرماق

ئادىلجان تۇرنىياز

مەن ئۆزۈمنى ئويلايمەن شۇنداق،
كىچىككىنە بىر خىلۋەت يېزا دەپ.
شۇ يېزىنىڭ جىمى ئادىمى،
پەقەت سەنلا سۆيۈملۈك قىزچاق.

ئۇ يەردە بار ئوماق جىگدىلىك،
قۇش يۈرىكى يوپۇرماق.
مۆكۈپ ياتار شاخلار ئاستىدا،
بىر چىرايلىق ئۇياتچان بۇلاق.
لەۋلىرىدە گۈل پورىكىدەك،
يۇپ - يۇمىلاق زىناقلار ياساپ.
ئېھ، قورقىمەن ئوت - چۆپ ئاستىدا،

خىيال سۈرۈپ ياتقان بۇلاقنىڭ،
كۆزلىرىگە قاراپ سېلىشتىن.
ئېھ، قورقىمەن يۇلتۇزلۇق كۆكتە،
سېنىڭ كۆزۈڭنى كۆرۈپ قېلىشتىن.
سەن بۇلاردىن پەقەتلا،
خەۋەرسىز ئەي شىنتىلە قىزچاق!

قۇش يۈرىكى يوپۇرماق،
بىلەلمەستىن سايراشنى قانداق،
تۇرۇپ قالدىم ھاڭۋېقىپ ئۇزاق...

مەن بولسەمەن خىلۋەت بىر يېزا،
سەن شۇ يەرنىڭ سۆيۈملۈك قىزچاق.

ئەيىب سىلەردە ئەمەس ھەي دوستلار

ئابدۇكېرەم ھوشۇر

ئەيىب سىلەردە ئەمەس ھەي دوستلار،
سەۋەنلىك ئەسلىدە ئۆزۈمدە پەقەت.
نەتىجە قازىنار ئىدىم كەسپىمدە
تىرىشسام ئاداققىچە قىلىپ كۆپ مېھنەت.

تونۇدۇم ئۆزۈمنى يىقىلىشلاردا
تۈگىدى بۇرۇنقى مەغرۇر قانائەت.

تىكىلدىم سىلەرگە، ئۆلگە ئالاي دەپ
بېرىڭلار ئايىماي ئەقىل نەسىھەت.

زورىياي، يېتىلەي چىناردەك مەزمۇت
سىلەردىن كۈچ ئېلىپ مەۋجۇتلۇقۇمغا.
دوستلار لەززەت ئالسۇن مېنىڭ سايەمدىن
پاك ۋىجدان يارىتار ئەڭ پاك شاد كۈلكە.

قىز قەلبىدە

دىلبەر روزى

بارچە قىزنىڭ چىن-ساداقەت سۆيگۈسى ئۆز قەلبىدە،
ئىپتىخارى-زىننىتى زىبالىقى ئۆز قەلبىدە،
خۇش تەبەسسۇم چېھرىدە رەنالىقى ئۆز قەلبىدە،
يارنى مەپتۇن ئەيلىگەن بەرنالىقى ئۆز قەلبىدە،
كۆزلىرىنىڭ ئەڭ تىرەن مەنالىقى ئۆز قەلبىدە.

ئويلىماڭ، قىز قەلبى بوش، ئوتى يوق، يالقۇنى يوق،
بولمىسا مەھبۇب ئەگەر قىز قەلبىنىڭ مەمنۇنى يوق،
سۆيگۈسىز ئۆتكەن ئۆمۈرنىڭ قىلچىلىك مەزمۇنى يوق،
چەككىنى ھىجران ئازابى شۇ ئۈچۈن كۆڭلى سۇنۇق،
نازلىرى باشقا ئۇنىڭ شەيدالىقى ئۆز قەلبىدە.

نازىنىن قىز ھۆسنىنى پاك سۆيگۈ بابىدىن كۆرۈڭ،
لەۋلىرىنىڭ تەمىنى تۇتقان شارابىدىن كۆرۈڭ،
لالىرەڭ مەڭزى قىزارسا ئىزتىراپىدىن كۆرۈڭ،
سۆيگۈگە ۋاپاسىنى چەككەن ئازابىدىن كۆرۈڭ،
ھەسرىتى ھېچكەپ ئەمەس، شىپالىقى ئۆز قەلبىدە.

يۇرتىمىز مىسلى گۈزەل ئىشقى-مۇھەببەت گۈلشىنى،
باغلىغان ھەر كىم ئاڭا ياشلىق باھارى رىشتىسىنى،
بىباھا ئالەم ئارا قىز قەلبىنىڭ ئەڭ روشىنى،
بارچىمىزنىڭ قەلبىدە ئۆچمەس مۇھەببەت گۈلخىنى،
پاك نىيەتلەر سۆيگۈسى دانالىقى ئۆز قەلبىدە.

خىلۋەتى خۇپسەن بولۇپ قىزلارنى قونچاق ئەيلىمەك،
سايدا گۆھەرنى قويۇپ، سىز باشقا گۆھەر ئىزلىمەك.
يار ئۈچۈن سەرسانى قىزلارنى مۇھەببەتسىز دېمەك،
ئەي يىگىت، قىز قەلبىنى ئەسلى خاتا دەپ كۆزلىمەك،
سىز ئۈچۈن كۆيگەن يۈرەك تەشنالىقى ئۆز قەلبىدە.

ئىككى شېئىر

ئالىم تۇرسۇن

مەغرۇرلۇق مۇنارى يىگىرمە يېشىم

كەينىمدىن ھاكاۋۇر دېمەڭلار مېنى،
سۇمبۇل چاچ، قۇندۇز قاش، كۈلگۈن گۈزەللەر؛
چوكچىيىش دەپ بىلىپ مەغرۇر تۇرقۇمنى،
كۈلمەڭلار ئارقامدىن قىلىپ ھەزىللەر.

ياشلىقىم مەغرۇرلۇق ئۆگەنگەن لەزىز،
غادىيىش ئەمەستۇر تەمكىن سالاپەت.
گۈزەللەر مەغرۇرلۇق مەن ئۈچۈن ئەزىز،
يوق لېكىن كىبىردىن قىلچە ئالامەت.

شادلانغان ياشلىقىم كۆلەر بەك مەغرۇر،
تەنتەنە گۈللىرى تۇتۇلسا ھەر رەت،
گۈللەردەك رەڭ تۈزۈپ بېرىندۇ ھۇزۇر،
كۆكسۈمدە نۇرلانغان ياشلىق مۇھەببەت.

قەلبىمدە بار ئۇلۇغ، بۈيۈك بىر ئىستەك،
كۆز يەتمەس كۆكلەرنى ئىزدەر بېشىنىم؛
گۈزەللەر، بۇ ھېسلار ئەمەستۇر تەنتەك،
مەغرۇرلۇق مۇنارى يىگىرمە يېشىم.

تۇمان تەزكىرىسى

ھالىرەڭ تور يېپىنىپ ئالدى كۆك سەتھى،
تۇمانلار كۆرسەتتى سېنى بەك كۆركەم.
شاش كۆڭلۈم سەن تامان يىراقلاپ كەتتى،
شېرىن بىر ۋىسالنى ئىزدەپ مەھبۇبەم.

تارالدى يېقىملىق شادىيانە كۈي،
ئالتۇن تار چېكىلىپ، تەگكەندە ناخول.
«ئامرىقىم، ئەبەدىي بىر مېنىلا سۆي!»
ئاڭلاندى ئاۋازىڭ، ئىزدىدىم ئوڭ - سول.

سۈس تۇمان، خىرە نۇر، يالغۇز ئاياغ يول،
كۆرۈندى كەڭلىكلەر، بوش قالغان دالا.
سەن ئۇندا كېلىسەن يۇلاڭلىتىپ قول،
بىر پەرى يۇچقاندەك گۈل چىشلەپ گويا.

سەھەرنىڭ سەلكىنى سالقىن شۇ قەدەر،
توزۇيدۇ خىياللار كۆككە شادمان.
سەن گۈل بوپ كۆرۈنگەن تۇمانلىق سەھەر،
بىر دەقىق مەستلىكنى قىسپ ئۆتتۈڭ ئېھسان.

شېئىرلار

تۇرسۇنئاي ھۈسەيىن

نۇر ۋە قارلىغۇ

ئۆتكۈر كۆزۈم كۆك ئاسماننى ئىزدىدۇ سەيلە،
مۇئەللەقتە ئۇيناپ يۈرەر ئالتۇن قەلەمقاش.
گاھى چاغدا تولىدۇ ئۇ ئالتۇن تاۋاقتەك،
گاھ ئورغاقتەك بولۇپ قالار قاشلىرى قىيغاچ.

يەرمۇ دائىم ئۆز ئوقىدا ئايلىنار تىنماي،
ئايمۇ يەرنىڭ ئەتراپىنى چۆرگىلەر ھامان.
زېمىن بىلەن بارچە شەيئى ئايلىنار بىللە،
شۇڭا ئۇنىڭ ھەرىكىتىنى سېزەلمەس ئىنسان.

ئاي گاھىدا تولۇن بولار گاھىدا يادەك،
گاھى ئاپئاق نۇرىدىن سەپسە يورار قاراڭغۇ.
گاھى ئاسمان سەتھىسىدە ئويىنار تاڭغىچە،
گاھى چاغدا يوقار تامام ئۇ ئالدىراڭغۇ.

ئاي گۈزەلدۇر، لېكىن ئۆزى بېرەلمەس يورۇق،
زەر قۇياشتىن نۇر يورۇقلۇق كېلىدۇ ئاڭا.
قۇياش يۈزى چۈشكەن تەرەپ ئاقىرار سۈتتەك،
نۇر ئالمىغان بىر تەرىپى كۆرۈنمەس ساڭا.

گاھى چاغدا جىمى جاھان بولار قاراڭغۇ،
گاھى چاغدا نۇر چاچىدۇ كۆكتە تولۇنئاي.
ئايمۇ، يەرمۇ ئۆز ئوقىدا ئايلىنار ھەر كۈن،
قاراڭغۇ ۋە نۇر يورۇقلۇق ئالمىشار تىنماي.

قۇياش قۇدرىتى

قۇياش يورۇق، قۇياش ئۇلۇغ، كۆپتۇر خىسلىتى،
يەر يۈزىلىگە بەركەتنى چاچىدۇ تىنماي.
ئاشۇ نۇردىن رەڭ تۈزىدۇ زېمىندا بارلىق،
ئادەم، گىيا، ئاشۇ نۇردىن كۆكلەيدۇ ھارماي،
ئىسسىقلىقى تۈگىمەس ھەم كېمەيمەس مەڭگۈ،
ھەر كۈن ئاتوم ئۆزگىرىشى بولىدۇ غايەت.
ھەر بىر كۈنى پارتلاش بولۇپ تۇرىدۇ ئۇندا،
شۇ پارتلاشتىن نۇر يورۇقلۇق كېلەر ھەر سائەت.

شۇ ئۆزگىرىش، ئاشۇ پارتلاش بېرىدۇ قۇدرەت،
شۇڭا ئۇنىڭ ھايات كۈچى بولىدۇ چەكسىز.
بار شەيئىگە ئورتاق بولغان ھەقىقەت شۇكى،
شۇنىڭ بىلەن ئالەم قۇدرەت تاپىدۇ شەكسىز.

بىر قۇياشنىڭ ئاستىدا بىر زېمىندا بارلىق

قۇياش يەردىن، يەر قۇياشتىن ئايرىلماس ھامان،
يەر قۇياشنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنار ھەر كۈن.
قۇياش نۇرى چۈشكەن زېمىن يورۇيدۇ ئاپئاق،
نۇردىن مەھرۇم بولغان يۈزى بولار ئېكەن تۈن.

قۇياش ھەيۋەت قۇياش چەكسىز، نۇرى ھېسابسىز،
كېچە ـ كۈندۈز مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ ھامان.

ئۈچ يۈز مىليون ئىلىق يولدۇر يەرگە ئارىسى،
بەك يىراقتۇر ئاڭا ھەرگىز بارالماس ئىنسان.

ئېگىز- پەسنى تەڭ يورۇتقاي، قويماغاي ئايرىپ،
ئۇلۇغ قۇياش نۇرلىرىنى چېچىپ بەك ئەلۋەك.
بىر قۇياشنىڭ ئاستىدا بىز زېمىندا بارلىق،
بولماس نېچۈن شەپقىتىگە ئۇنىڭ تەڭ يەتمەك.

ھىجران چۈشى

باتۇر روزى

يالقۇن بىلەن يېپىنچا قىلىنغان تېنىمنى—
لەرزان يەلپۈپ تۇرغان يەلپۈگۈچلىرىگە كېچىنىڭ.
كۆزلىرىمدىن تۆكۈلگەن ئاتەش بىسالىق شەمشەرلەر،
سىزىپ چىقتى ئۈستى-ئۈستىلەپ.
قانلار كەلكۈنىدە لەپپەڭشىپ تۇرغان،
يىلتىزىدىن قومۇرۇلغان دېڭىز گۈللىرىسىمان يۈرىكىمنى.
دەستىلەنگەن تەبەسسۇملاردىن،
تىكلەندى ئۇندا
ئاسمان بىلەن ئاھاڭداش زىناقلارنىڭ مۇنارى شۇ دەم!

كېچىلەر مەڭزىدىن بىر تامچە ياشتەك،
سىيرىلىپ چۈشكەندۇ نېمىشقا قۇياش؟

ياق، ياق!
ساماۋى مۇقاملار ياڭراتقان،
سازەندە پەردىلەر ھالقىسى ئىچرە.
ئۇسسۇلغا چۈشۈپتۇ پىرقىراپ،
تەنھالىق تەختىدىن يىقىلغان مەشرەپ...
قوينۇمدىن مەست پېتى ئېغناپ بېرىپ،
كېتىپ قاپتۇ ئوغرىلاپ
ئۈيەتۈم تاغىرىنىڭ يىرتىقلىرىدىن،
سىرغىپ چىققان بولاقلىرىنى چۈشۈمىنىڭ...
تەبەسسۇم مۇنارى چۈشمەكتە غولاپ،
پومزەكلىرى ئارا ئۈزۈپ قالغان قانلارنىڭ.
بۇ ھەدىمىنى كۆمۈپلا تاشلار،
ئەپىلدەپ ياققۇچى كۆلرەڭ قار—
توزانلىرى بەربادلىقىمىنىڭ!
ئەينىكىدە تىرىلمىشىمىنىڭ:

دۇم كۆمتۈرۈلگەن ئالەم،
شوخ، ئەسەبىي كۈلكە ئۈدارلىق،
قىيامەتلىك مەغرۇر مۇقاملار...
ئۇ قىيادىن چاچرىغان باشاقتەك،
شۇڭغۇپ ئاقار كۆككە بىر دەريا،
بىغىرلاپ قايتار قىزغۇچ يەلكىنىنى قۇياشنىڭ.
بۇۋغۇزلىنىپ شارابلىرىنى،
قۇيىنىنچە لىپمۇ-لىپ قىلىپ.
تەشنا قۇياش سۇنغان جاملارغا،
ۋە ئۇ شوراپ قۇرۇتۇپ قويغان
چۈشلىرىمنىڭ بۇلاقلىرىغا...

شىر كەيىپ قۇياش بىر تېپىك بىلەن،
ۋەيران قىلدى شەلپەر گۈمبىزىنى ئىزانىڭ.
پەرىشتىدەك — يالقۇن قاناتلىق،
كېزىپ ئالەمنى.
يىغىپ چىقتى سۆڭەكلەردىن ياسالغان،
قانلار بىلەن ھەل بېرىلگەن ھەيكەللىرىنى.
ئېزىپ ئۇنى ھاۋانچىسىدا چاقماقلىرىنىڭ،
چىلىمىلىرىغا قاچىلاپ.
تۆۋەلەرنى ناخشا دېگەن تۈنەلەرنىڭ،
چېكىپ بولۇپ، كۈللىرى بىلەن —
كوجە ياساپ پۈراتتى
يېڭى تەختىلەنگەن ئوردىسىدا گۈناھىنىڭ،
قىلدى دەرۋىشلىك
شەيتان ئۆي كۆچكەندەك داۋالغۇپ تۇرغان
ئازغۇنلۇقنىڭ باغرىمىدىن باشلانغان چۆللىرىدە...
مۇشتلىشىپ
ھاياجانىنىڭ دىۋىسى بىلەن
ھالسىزلىنىپ دۇم چۈشتى، ئاخىر —
پەرىشتىنىڭ لەۋلىرىسىمان،
ياق
كالپۇكسىمان بىر جۈپ خەنجەردەك
ئازگىلىغا ئىپلاسلىقىنىڭ...
لۆمشۈپ چىقتى ئازگال لېۋىگە
نۇرلار پاتقىقى!!!

پىتىنقلاندى پەنجىمدە نۇرلار...
خەمەكلىدى قۇياش قىرغۇزنى...

مەرەز

(ھېكايە)

ياسىن مۇخپۇل

يازدا بىرەر - ئىككى قېتىم كاماندىروپكىغا چىقىش ھۆكۈمەت خادىملىرى ئۈچۈن نورمال ئىش. كاماندىروپكا جەريانىدا نۇرغۇن يېڭىلىقلارنى كۆرىسىز، ئۆزگىچە مۇھىتتا ئۆزگىچە تەسىراتلارغا ئىگە بولىسىز. ئەگەر كۆڭلىڭىزدىكى بىرەر - ئىككى كىشى بىلەن چىقىپ قالسىڭىز ئىشلار سىز ئويلىغاندىنمۇ كۆڭۈللۈكرەك بولۇپ كېتىدۇ، ئەمما تاسادىپىيلىق دائىم بولۇپ تۇرىدۇ، گايىدا كۆڭلىڭىزنى غەش قىلىدىغان ئىشلارغىمۇ يولۇقۇپ قالىسىز.

مەن S ناھىيىسىگە بىرنەچچە كۈنلۈك خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن كەلدىم. مەن ئورۇنلاشقان ياتاقتا تۆت كارىۋات بولۇپ، تۆر تامدىكى ئىككى كارىۋاتنىڭ ئوتتۇرىسىدا دېرىزىگە يۆلەپلا بىر ئۈستەل؛ ئوڭ تەرەپتىكى ئۇزۇنسىغا قويۇلغان ئىككى كارىۋاتنىڭ ئارىسىدا كىيىم ئاسقۇچ؛ سول تەرەپتىكى ئىككى كارىۋاتنىڭ ئارىسىدا بىر شامالدۇرغۇچ بار ئىدى. ياتاققا كىرىپلا تۆر تامنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى كارىۋاتتا سۇنايلىنىپ ياتقان، بېشىنى غىردىتىۋەتكەن بىرەيلەنگە كۆزۈم چۈشتى. مەن ئۇنىڭ قارشىسىدىكى كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇردۇم-دە، يىغىپ قويغان يوتقاننىڭ قېتىدىن چىقىپ تۇرغان كۆڭلەكنىڭ ياقىسىغا كۆزۈم چۈشتى. «ئادەم بار ئىكەن-دە» دېدىم ئىچىمدە ۋە «تاقىر باش» نىڭ ئايىغىدىكى كارىۋاتقا كېلىپ ئورۇنلاشتىم. نەرسە-كېرەكلىرىمنى جايلاشتۇرۇپ قويۇپ، يۈز يۇيۇش ئۆيىگە كىردىم-دە، باش - كۆزۈمنى يۇيۇپ، ياتاققا قايتىپ كىردىم. «تاقىر باش» نىڭ قارشىسىدىكى كارىۋاتتا بوغداي ئۆڭلۈك بىر يىگىت ئاسما مايكا بىلەنلا ئولتۇراتتى.

— بانان يەپ باقامسىز؟ — دېدى يىگىت ماڭا قاراپ خۇشخۇيلۇق بىلەن.

ئاڭغۇچە دەررۇلا ئۈستەلدىكى باناندىن ئىككىنى ئېلىپ، بىرىسىنى «تاقىر باش» نىڭ كارىۋىتىغا ئېتىپ بېرىپ، بىرىسىنى ماڭا ئۇزاتتى. مەن ئۇنىڭ قولىدىكى باناننى ئالغاچ، قەيەردىن كەلگەنلىكى، نېمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى سورىدىم.

— K ۋىلايىتىدىن كەلدىم، كاسىرلىق قىلىمەن، — دېدى ئۇ ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ.

«تاقىر باش» مۇ ئورنىدىن تۇردى، ئۇ گەجگىسىنى تاتىلاپ مېنىڭدىن ئەھۋال سورىدى. ئۈچىمىز بىردەمدىلا تونۇشۇۋالدۇق. ئۈچىلىمىز قۇرداش چىقتۇق، تەبىئىي ھالدىلا قىزغىن سۆھبەتكە چۈشۈپ كەتتۇق، ھەتتا كەچتە بىللىكتە كىنوغا بارماقچىمۇ بولدۇق. «تاقىر باش» ئۆزىنى T ناھىيىلىك نەسلىلەندۇرۇش پونكىتىنىڭ ياردەمچى تېخنىكىسى، دەپ تونۇشتۇردى. ئۇ سومكىسىدىن بىرنەچچە تال قورۇتنى چىقىرىپ بىزنى تېتىپ بېقىشقا تەكلىپ قىلدى. مەنمۇ ئۆيدىن ئالغاچ كەلگەن مايلىق تۇقاچلىرىمنى ئۈستەلگە قويدۇم.

«دوك» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئۈچە-

ئىمىز تېخىچە چۆچۈپ ئىشىككە قارىدۇق. ياتاقتىكى 45 ياشلاردىن ھالقىغان خام سېمىز بىر ئايالنى كىرىپ كەلدى. ئىشىك تېپىك بىلەن ئېچىلغان بولسا كېرەك. قاتتىق زەربىدىن كەينىگە يانغان ئىشىك يەنە «دۇك» قىلىپ «خام سېمىز»نىڭ پېشانىسىگە تەگدى.

— ھۇي، ئاناڭنى... — دېدى «خام سېمىز» پېشانىسىنى سىلىغىلى ئاغزىنى بۇزۇپ. ئۇ بېشىغا ئۆڭۈپ كەتكەن كۆك لاتا قالپاق كىيىۋالغان بولۇپ، ھاۋا شۇنچە ئىسسىق بولۇشىغا قارىماي بوينىغا بىر پارچە لاتىنى ئېلىۋالغانىدى. (بوينىدىكىسى رەڭگى ئۆزگىرىپ كەتكەن ئاق لۆڭگە ئىكەن) ئۇنىڭ ئوڭ قولىدا بىر يوغان قارا سومكا، سول قولىدىكى تورسومكىدا ئۆزىنىڭ بېشىدىكىدەك كىيىمدىغان بىر چەپار تاۋۇز، بىر قانچە قەغەز كورۇپكا بار ئىدى. بىز نېمە دېيىشىمىزنى بىلەمەي ھاڭۋېقىپ قالدۇق. ياتاق ئىچىنى تاسلىقىقا چۆكتى. ئۇ گازىرا كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ئەتراپقا بىر ئۇقۇر سەپ سالغاندىن كېيىن، مېنىڭ ئۇدۇلۇمدىكى كارىۋاتقا نەرسە-كېرەكلىرىنى تاشلىدى. «بوغداي ئۆڭ»، يەنە «ئاپلا». دەپلا قالدى. «خام سېمىز» پېسەنتمۇ قىلماستىن نەرسە-كېرەكلىرىنى كارىۋاتنىڭ بېشىغا ئىتتىرىپ ئولتۇردى. بېشى يۆگەپ قويغان ماتراس، بىر دەمدىلا بۇلغاندى. (ئۇ ئەسلىدە كۆرپە ئۈچۈن مەخسۇس ئىشلەتكەن نېپىز، ھاۋارەك، گۈللۈك ئەدىيال ئىدى).

«بوغداي ئۆڭ» بىر دەم بىزگە، بىر دەم ئۇنىڭغا قاراپ، ئۆزىنى باسالماي قالدى.

— يەرگە قويسىڭىزمۇ بولاتتى، ھېچ بولمىسا ماۋۇ ئۈستەلگە قويۇڭ، — دېدى ئۇ ناقەت قىلالماي.

— خوپ! مېنىڭ ھۆرمەتلىك باشلىقىم، — دېدى «خام سېمىز» ئىزھەرخەندىلىك بىلەن، — كالاما ندىرو پكىغا چىقىسامۇ بار ئىكەن — دە، بۇ خەق. [illegible]

«بوغداي ئۆڭ» ئەمدى ئاغزىنى ئۆمەللىشىگە «تاقىر باش» ئۇنىڭ يېنىدا كىلىسىگە قولىنى ئېلىپ، ئۇنى سۆزلەتمەسلىككە ئىشارەت قىلدى. «خام سېمىز» ئاغزىنى قىلىپ سايتىقىنىچە نەرسە-كېرەكلىرىنى دەس كۆتۈرۈپ ئۈستەل ئالدىغا كەلدى-دە، ئاچچىقى بىلەن ئۈستەلگە دوككىدە قويۇپ ئارقىغا بۇرۇلدى. ئۇ ئەمدىلا كارىۋاتنىڭ ئېۋىگە كالىسىنى قويۇشىغا «پاق» قىلدە قىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى. تور سومكىدىكى تاۋۇز دومىلاپ يەرگە چۈشكەنىدى.

— ھەي، ئىسىت! — دەپ ۋارقىرىۋەتتى «خام سېمىز» ئېچىنىشلىق بىر ئاھاڭدا. ئۇ ئورنىدىن قانداقلارچە چاچراپ تۇرۇپ كەتكىنىنى بىلمەيلا قالدى. تور ئىچىدە پارچە-پارچە بولۇپ كەتكەن قىپقىزىل تاۋۇز ئۇنى مەسخىرە قىلغاندەك سۈيىنى ئېقىتىپ يەردە ياتاتتى.

— ئەمدىغۇ خۇمارىڭدىن چىققانسىلەر، — دېدى ئۇ بىزگە تەنە قىلىپ، — ھەججە يەمۇ غەمخورلۇق قىلىپ كېتىشىپسىلەر مېھرىبانلىرىم... بۇلىنى تۆلەپ بېرەمسىلەر قانداق؟ —

— ھوي، قانداق گەپ بۇ؟ تاۋۇزنى بىز چاقمىساق، ئەپلىكرەك يەرگە قويسىڭىز بولمامدۇ؟ — «بوغداي ئۆڭ» يەنە ئېتىراز بىلدۈردى.

— نېمە؟ — «خام سېمىز» گاس ئادەمدەك بوينىنى سوزۇپ قىلىپ، كۆزلىرىنى چىمچىقلاتتى، چىرايىنى غەلىتە پۈرۈشتۈرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا دېۋەيلىدى، — ئاتىكاچىلىقنى نەدىن ئۆگەنگەنسەن، ئولتۇرە، جايىڭدا ئولتۇرۇپ سۆزلە. ھەممىسى سەن

گەدەنگە شىنىڭ كاساپەتىدىن بولدى.

— سالاپەتىڭىزغا لايىقراق گەپ قىلىسىڭىز چۇ، — دېدى «بۇغداي ئۆك» يىگىت سەل تېرىكىپ قىياپەتتە.

— سىلەر بىر ئادەمنىڭ سالاھىيىتىگە قاراپ مۇئامىلە قىلىشنى بىلەمسىلەر؟ ئەگەر سەن كىچىككىنە تەربىيە كۆرگەن بولساڭ ئىشىكتىن كىرگەندىلا قولۇمدىكى نەرسىلەرنى دەررۇ ئېلىشىڭ كېرەك، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئەمما بىرسىڭ قىمىرلاپ قويۇشتىڭمۇ؟

— تەربىيە كۆرگەن ئادەم ئىشىكنى شۇنداق ئاچامدۇ؟ نېمە ئاندىق داڭقان پۇتى گەپلەرنى قىلىسىز؟ — «بۇغداي ئۆك» يىگىتنىڭ ئىچى تىتىلداپ كەتتى، لېكىن ئارتۇق گەپ قىلمىدى. مەنمۇ بىر ئاز ئوڭايسىزلىنىپ قالدىم.

— قانداق داڭقان پۇتى گەپ قىلىپتىمەن، پاكىتىڭ بارمۇ؟

— بولدى، قويۇڭلار، بۇنىڭغا پاكىت سۆزلەش قونچاقا قېتىق ئىچكۈزگەندەكلا ئىش، — دېدى «تاقىر باش» قولىنى سىلكىپ. ئۇنىڭ سەپرايى ئۆرلىدى، ئەمما تالاشقىلى ھەپسىلىسى قالمىدى.

— سەنمۇ بارمىدىڭ كىچىك راھىب، — دېدى «خام سېمىز» «تاقىر باش» قا قاراپ ھومىيىپ، — «قارا ئۈچ بۆرجەك» مۇ نېمە بولار.

— توۋە، مانا ماۋۇنى ئېلىپ، بۇ بىر نېمەڭنى دەررۇ يوقات! «تاقىر باش» يانچۇقىدىن ئىككى سومىلۇقتىن بىرنى چىقىرىپ «خام سېمىز» نىڭ ئالدىغا ئاتتىدە، تۈزۈت قىلماي تور سومكىنى كۆرسىتىپ قولىنى شىلتىدى، — بول، تېز بول!

«خام سېمىز» ئالمان-تالمان كارىۋاتنىڭ لېۋىدىكى چۈشكەن پۇلنى ئېلىپ يانچۇقىغا سالدى-دە، ئۆزىگە ياراشمىغان بىر خىل چەبدەسلىك بىلەن لىككىدە ئورنىدىن تۇردى.

— مانا، ھازىرلا... قانچىلىك ئىشتى دەيسىلەر ئۇ، — ئۇ يەردىن تور سومكىنى ئېلىپ، قەغەز كوروپكىلارنى كارىۋىتىغا قويدى-دە، سەل ئىككىلىنىپ دۇدۇقلىغىنىچە تۇرۇپ قالدى، — بۇ، ... بۇ تېخى... بۇنىڭ ھىچنەرسىلا بولغانىمايتىغۇ، مېنىڭچە بۇنى يېگىلى بولغۇدەك.

— تولا ئەزمەڭنى ئەزمە، بولە تېزراق.

— ھەي، نېمە ئانچىلا كۆكەمىلىك قىلىسەن، مەن سىلەرگە پايدىلىق گەپنى قىلىۋاتىمەن... مانا قارا بۇنىڭ يېرىلىپ كەتكىنىنى دېمىسە ساپ-ساقلا تاۋۇز تۇرامدۇ، ھېلىلا تېخى پۈتۈن ئىدى... يېمەكچى بولساڭمۇ بەرىبىر پارچىلايسەنغۇ؟ — ئۇ تور سومكىنىڭ تۆشۈكىدىن بارمىقىنى تىقىپ مالتىلاپ، تاۋۇزنىڭ ئېتىدىن بىر پارچىنى ئۈزۈۋېلىپ «پوككىدە» ئاغزىغا ئاتتى-دە، تىلىنى تامشىپ، تامىقىنى چاكىلدىتىشقا باشلىدى، — ھەي نېمىدېگەن تاتلىق تاۋۇز بۇ، قېنى سىلەرمۇ تېتىپ بېقىڭلار چۇ.

ئۇ تور سومكىنى يەنە ئۆستەلنىڭ ئۈستىگە قويدى، تاۋۇزنىڭ سۈيى توقاچ، بانان، قۇرتلارنىڭ ئاستىغا ئېقىشقا باشلىدى.

— ھەي، ھەي... بۇ قانداق قىلىق؟ ئەقلىڭىز جايىدىمۇ سىزنىڭ، نېمە قىلىۋاتىسىز؟ — «بۇغداي ئۆك» يىگىت غوتۇلدىغىنىچە دەرھال ئۈستەلدىكى كونا گېزىتنى كارىۋىتىغا يېيىپ، نەرسە-كېرەكلەرنى ئوراپ بىر چەتكە ئىتتىرىپ قويدىدە، دەس ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. بۇ چاغدا «تاقىر باش» بۇزادىرىمىز غولدۇسلىغىنىچە ئىشىكتىن چىقىپ كەتكەنىدى.

بىز سىرتقا چىقىپ تاماكا چېكىشكەچ قانغۇچە پاراڭلىشىپ، كۈلۈشتۇق. ئەمما سىرت ناھايىتى ئىسسىق ئىدى، يەنە چىدالماي ياتاققا كىرىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدۇق. بىز ياتاقنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپلا بىر-بىرىمىزگە قاراپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق. ياتاقتا خۇددى ماتور گۈرۈلدىگەندەك بىر خىل يېقىمسىز ئاۋاز ئاڭلانماقتا ئىدى. «خام سېمىز» لاتا كېيىمىنىمۇ سالماستىن، كارىۋىتىدا خورەكنى دۈك قىلىپ، بەھۇزۇر ئۇخلاۋاتاتتى. ئاقىرىپ كەتكەن تاۋۇز شاپاقلىرى ۋە شالتاق ئۈستەلنى بىر ئالغانىدى. كېيىنم ئاسقۇچقا ئېسىپ قويۇلغان تور سومكىدىن تاۋۇز شالتىقى تېخىچە تەپچىرەۋاتاتتى.

— كېچىچە پاشىغا يەم بولىدىغان بولدۇق، — دېدى «بوغداي ئۆك» يىگىت شاپاقلارنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ.

— ئالۋاستىغا يولۇقتۇقمۇ نېمە؟ — دېدى «تاقىر باش» مۇ ماڭا قاراپ زورىغا ھىجىيىپ.

— بۈگۈن كېچە تراكتور پونكىتىدا ئۇخلايدىغان بولدۇق، — دېدىم مەنمۇ ئۇنىڭغا جاۋابەن.

بىز ياتاقنى تازىلاشقا كىرىشتۇق. «بوغداي ئۆك» يىگىت تىنماي غوتۇلدىدى، ئۇ جاۋۇرغا سۇ ئەكىرىپ ئۈستەلدىكى شالتاقلارنى سۈرتتى. بىر دەمدىلا ياتاقنى پاك-پاكىز قىلىۋەتتۇق. بىر چاغدا «بوغداي ئۆك» يىگىتنىڭ قولىدىكى قۇرۇق جاۋۇر تۇيۇقسىز يەرگە چۈشۈپ داراڭلاپ كەتتى. «خام سېمىز» چۆچۈپ ئويغاندى. ئۇ يۇمۇق كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ بىزگە قاراپ ھومىيىپ قويۇپ ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن بېشىنى كۆتۈردى، ئەمما قايتىدىن كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى-دە، غودىراشقا باشلىدى:

— يا بىردەم ئارام خۇدا ئۇخلىغىلى قويمىغان بۇ خەق. ھەي، ... ھەجەپمۇ تويىدۇما، — «خام سېمىز» ئاخىرى ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇردى، ئۇ خۇددى بىر نەرسىسىنى يوقىتىپ قويغان ئادەمدەك ھەممە يەرنى ئالاقويماي مالتىلىغىلى تۇردى.

— ھېلىقى تور سومكىنى ئىزدەۋاتىدۇ، — دېدى «بوغداي ئۆك» يىگىت ماڭا پىچىرلاپ.

— مەن ئەخلەتكە تاشلىۋەتكەن، — دېدى «تاقىر باش» مۇ پىخىلداپ كۈلۈپ.

بىر ھازادىن كېيىن «خام سېمىز» ئىزدەشتىن ۋاز كېچىپ نەرسە-كېرەكلىرىنى سومكىسىغا سېلىشقا باشلىدى: ئۈچ دانە قەغەز كوروپكا سومكىغا سىغمىدى. ئۇ ئىككىلەنمەيلا بىر تىزتام ئاچقۇچقا چېتىلغان تىرناق ئالغۇچنى چىقىرىپ، كۆرپىنىڭ كىرلىكىنى قايرىدى-دە، كىرلىكنىڭ بىر چېتىنى كەستى.

— ھەي، ... يولداش! — دېيەلىدى ئارانلا «بوغداي ئۆك» يىگىت. «خام سېمىز» «جارت» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ كىرلىكنىڭ پەۋىزىدىن ئۇزۇن بىر تال شوينا يىرتىۋالدى.

— بۇ نېمە قىلغىنىڭىز! — دەۋەتتىم مەنمۇ ئۆزۈمنى تۇتالماي.

— نېمە بوپتۇ؟ — دېدى «خام سېمىز» ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئەجەبلىنىپ، — باشقا مېھمانخانىغا يۆتكىلىپ كەتسەم بولغۇدەك، بىر كېچىمۇ قونمىدىم، پۇلنى بىكارغا ئالامدۇ بۇلار، — ئۇ غوتۇلدىغىنىچە قەغەز كوروپكىلارنى ھېلىقى شوينا بىلەن باغلاپ پۇپۇچەك چىقاردى-دە، بېگىز قولىغا ئۆتكۈزۈپ، يەنە بىر قولىغا سومكىنى ئېسىپ ماڭغىلى تەمشەلدى.

— كىرلىكنىڭ پۇلىنى تۆلىمەيتتىمسەن قانداق؟ — دېدى «تاقىر باش» «خام سېمىز»نىڭ تەلەپپۇزىنى دوراپ. ئۇ بېلىنى تۇتۇپ ئىشىكتە توغرىسىغا تۇرۇۋالدى.

«خام سېمىز» يۇمشۇق ۋە سىنچى كۆزلىرى بىلەن ھەممىمىزنىڭ چىرايىغا سەپ‑سېلىپ چىقتى - دە، دەررۇ تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتتى.

— ئوكىلار، بىزنىڭ ھېچقانداق زىدىيىتىمىز يوقتۇ. نېمىشقا ھەممە ئىشقا چېپىلىپلا يۈزىدىغانسىلەر، سىلەرگە نېمە پايدىسى؟ بۇ يىل سىلەرنىڭ مېھمانخانىڭلار بولمىسا...

— ساراڭمۇسەن، قاراپ تۇرۇپ يېپ‑يېڭى كىرلىكنى ئېرىتىۋەتتىڭغۇ... ساقىلىنىڭ بولغىنى بىلەن دۆت نېمىكەنسەن. پۇلىنى تۆلىمەيتتىمسەن! — «تاقىر باش» يېڭىدىن ئىشىكنىڭ ئالدىدا تېخىمۇ مەزمۇت تۇرۇۋالدى.

— ۋاي - ۋۇي، ئوكا! شۇنچىلىك ئىشقىمۇ چېچىلامسەن بارمۇ؟ مەرتلىك دېگەن ئېسىل پەزىلەت، ئوكا، كىچىككىنە ئىشلارغىمۇ چوپچۇك بىز ئادەمنىڭ ئالدىنى تۇسۇپ تۇرساڭ، مۇشۇ بەستىڭگە ياراشماي قالارمىكىن.

— بولدى - بولدى، تالاشمايلى، راستىنىلا قانچىلىك ئىشتى ئۇ، كەتسە - كەتمەمدۇ، — دېدى «بوغداي ئۆك» يېڭىدىن ئاردىغا چۈشۈپ. ئۇ «تاقىر باش»نىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ چەتكە تارتتى. «خام سېمىز» پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئىشىكنىڭ يوچۇقىدىن غىپپىدە تېيىۋالتى. ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن «بوغداي ئۆك» يېڭىدىن بىزگە قاراپ:

— قوتۇلغىنىمىزغا شۈكرى دەيلى. بولمىسا بۈگۈن كېچە ھەرقايسىمىزغا ئۇيقۇ يوق. ئۇ ھېچ يەرگە كېتەلمەيدۇ. دېجۇرنىخانىدىكى دەپتەرگە ئىسىم - فامىلىسى، خىزمەت ئورنى، ئېنىق ئادرېسى، تولۇق يېزىلغان تۇرسا، — دېدى سىرلىق كۈلۈپ. ھەممىمىز كۈلۈشتۇق. ھەم بۈگۈن بولغان ئىشلارنى قايتا تىلغا ئېلىپ قىزغىن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتۇق.

كەچلىك تاماق ۋاقتى بولۇپ قالدى، مېھمانخانا ئاشخانىسىغا چىقتۇق.

— ئۇ راستىنىلا كەتمەپتۇ، — دېدى «تاقىر باش» ھەيران بولۇپ. بىزمۇ داڭ قېتىپلا قالدۇق. «خام سېمىز» بىزدىن بۇرۇن ئاشخانىغا كىرىپ بوپتۇ. ئۇ ئۆزى يالغۇز بىر جوزىنى ئېلىپ، بىخارامان ھالدا بىگىز قولى بىلەن بۇرنىنى كوچىلاپ ئولتۇراتتى.

ئۇ بىزنى كۆرۈپ «قىزغىن» دەپ تامىقىنى شۇنداق بىر قاتتىق قىردىكى، مەن ئۇنىڭ ئۆپكىسى چىقىپ كېتىپ چىقمىغىدى، دەپ قالدىم. ئاشخانىدىكى ھەممە كىشى بۇ ئاجايىپ دەھشەتلىك ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراشتى. ئۇ «مىت» قىلىپمۇ قويماستىن جايىدا ئولتۇرۇپلا ئىشەك تۆۋىدىكى گارشۇلكىغا تۈكۈردى.

— نەدىن كەلگەن تومپاي بۇ؟ قىلىقىنىڭ سەتلىكىنى، — دېدى تاماق تۇشۇۋاتقان بىر كۈتكۈچى قىز غودۇراپ. ئەمما «خام سېمىز»، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىدى. ئەكسىچە ھېچ ئىش بولمىغاندەك بىزگە بىر ئاھۇمىيىپ قاراپ قويدى - دە، پۈتىنى ئالماپ ئورۇندۇققا قىيپاش ئولتۇرۇۋالدى.

بۇ ئۇنىڭ بىزدىن «ئۆچ» ئالغانلىقى ئىدى. ئاشخانىدا تاماق يەۋاتقانلار خۇددى ئېكراندا تۇختىتىپ قويۇلغان كۆرۈنۈشكە ئوخشاش ھەر قايسىسى ھەر خىل قىياپەتتە، كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە

قېتىپ قېلىشقانىدى. تاماق يەۋاتقان بىر ياش ئايال چوكىسىنى تاشلىدى - دە، قولياغلىقىنى ئاغزىغا تۇتقىنىچە «هوۋ» دەپ سىرتقا ئېتىلدى. ئاشخانىدىكىلەرنىڭ هەممىسى «خام سېمىز»غا ئالىيىپ، غودۇراشقىلى تۇردى. ئەمما ئۇ ئالىيىش، غودۇراشلارغا قىلچە پىسەنت قىلماستىن، چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ، نېرىدىكى شىرەگە يۆتكەلمەكچى بولدى. شىرە ئەتراپىغا قويۇلغان سەككىز ئورۇندۇقنىڭ بىرسى تېخى بوش ئىدى. ئۇ ئالمان - تالمان هېلىقى بوش ئورۇندۇققا ئۆزىنى ئاتتى.

— هەي، يولداش، ئۇنىڭدا ئولتۇرماڭ، — دېدى قولىنى سۆرتكەچ شىرە تەرەپكە كېلىۋاتقان بۇدۇر چاچ، ئوماق قىز، — ئورۇندۇقتا پومىدۇر ... — ئەمما «خام سېمىز» نىڭ كېلەڭسىز گەۋدىسى ئورۇندۇققا چۆكۈپ قالدى. ئۇ ئولتۇردى - دە، شۇ ئان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىشتىنى پومىدۇر شالتاقلىرى بىلەن بۇلغىنىپ كەتكەنىدى. ئاشخانىدىكىلەرنىڭ هەممىسى ئۆزىنى تۇتالماي كۈلكىدىن تېلىقىپ قېلىشتى.

— نېمىگە كۈلۈشىسەن! — دېدى «خام سېمىز» ئەتراپتىكىلەرگە غەزەپ بىلەن، ئارقىدىنلا بۇدۇر چاچلىق قىزغا قاراپ هۆمايدى، — كىم سېنى ئورۇندۇققا پومىدۇر قويسۇن دېدى، ئۇستەلگە قويساڭ بىرەرسى كەملەپ قالامتى؟

— كەچۈرۈڭ تاغا، مەن ئالدىراپ كېتىپ... — بۇدۇر چاچلىق قىز ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئەپۇ سورىدى.

— تاغىسىمىشەن ... — دېدى ئۇ ئاچچىقىنى باسالماستىن، — ئەندى ماڭا غىلجىڭلىغىنى تۇردىغۇ بۇ «دەييۇ خېنىم».

«ئوماق قىز» يا كۈلۈشنى، يا يىغلىشىنى بىلەلمەي مەجهۇل بىر روهتا قېتىپ قالغانىدى.

— بولدى قىلىڭ! — دېدى ئەللىكتىن هالقىغان ئوتتۇرا بوي كىشى «خام سېمىز»غا تەئەددى بىلەن، — بۇ دۇشقاقتەك هەممە ئادەمگە تەڭ چاڭگال سالىدىكەنسىزغۇ، هېچگەپتىن - هېچگەپ يوقلا كىچىككىنە بىر قىزغا لەقەم قويۇپ بولدىڭىز.

«خام سېمىز» ئەمدىلا ئاغزىنى قويۇۋېتىشكە تەمشىلىپ تۇراتتى ئاڭغۇچە پومىدۇر قويۇلغان ئورۇندۇقنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان كۆزەينەكلىك كىشى ئاستا ئۇنىڭ پېشىدىن تارتتى ۋە ئۇنىڭغا پىچىرلاپ دېگۈدەك: — ئىشتىنىڭىزنىڭ پەتلىسىنى ئېتىۋېلىڭ، سەت بولىدۇ، — دېدى.

— خوپ! هۆرمەتلىك باشلىقىم، سىزگە سەت كۆرۈنىۋاتامدىمەن؟ ماۋۇ غىلجىڭ شوينا بەل بىلەن كۆز قىسىشىپ ئولتۇرماقچىمىدىڭىز، بايىلا شۇنداق دېسىڭىز بولماقتى.

— نېماندا تەتۈر ئادەمسىز، باشقىلارغا هاقارەت قىلىدىغانغا نېمە ئاساسىڭىز بار؟

— يەنە قانداق ئاساس كېرەكتى؟ ئۇ غىلجىڭ قولىنى يۇيۇپ كەلگۈچە ئۇنىڭ پومىدۇرىغا ساقچى بولۇپ ئولتۇرغىنىڭىز يەتمەمدۇ، — ئۇ ئاپئاق كىرلىك قاپلانغان ئورۇندۇقتىكى مىجىلىپ كەتكەن پومىدۇرلارغا كۆزىنىڭ قىرىدا قاراپ قويدى.

— قانداق ئادەم بۇ، سىز ... سىز، — كۆزەينەكلىك كىشى بىر نېمە دېيىشكە تەمشىلىۋىدى، ئەتراپتىكىلەر ئۇنى بېسىپ قويۇشتى، شۇنداقتىمۇ: — «مەزەر»، — دېدى ئۇ ئاچچىقى بىلەن پىچىرلاپ، ئۇنىڭ گېپىنى «خام سېمىز» ئاڭلىمىدى، ئەمما كۆزەينەكلىك كىشىگە قاراپ بىر نەچچە قېتىم ئالايدى. ئىشتىنىنىڭ پەتلىسىنىمۇ

ئەتمىدى.

«بۇغداي ئۆك» يىگىت ئاخىرى ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ، — ئىشتىنىڭىزنى سۈرتىۋېتىپ، بۇ شىرەدە ئولتۇرۇڭ، — دېدى ئاق كۆڭۈللۈك بىلەن.

— نېمە بىلەن سۈرتىمەن، ئاشپەزنىڭ داسمىلى بىلەنمۇ؟ — دېدى ئۇ ئۆچىنى «بۇغداي ئۆك»دىن ئالماقچى بولغاندەك. ئاڭغۇچە «ئوماق قىز» دەررۇ قولياغلىقىنى چىقىرىپ «بۇغداي ئۆك» يىگىتكە بەردى.

— قېنى بۇ ياققا ئۆرۈلۈڭ، — دېدى يىگىت ياغلىقىنى ئېلىپ.

— بولدى، مېھرىبانلىرىم، ئۆزۈم سۈرتەي، — دېدى «خام سېمىز» ئۇنىڭ قولىدىن قولياغلىقىنى سىلكىپ ئېلىپ. نېرىدىقى شىرەدىكىلەر: «هەي...» دەپ تامىقىنى چىكىلدىتىپ قويۇشتى ۋە بېشىنى چايقىشىپ تاماق يېيىشكە تۇتۇندى.

ئۇ «بۇغداي ئۆك» يىگىتنىڭ يېنىدا ئولتۇرماقچى بولدى. باياتىن بېرى ئۇنىڭ هەرىكىتىگە سەپ سېلىپ قاراپ تۇرغان كۈتكۈچى قىز: — هەي، هەي... توختاڭ، ئولتۇرماڭ دەپ ئۇنى توختىتىۋالدى.

— نېمە، هەي، هەي... سىزمۇ باشلىدىما، — دېدى «خام سېمىز» ئاغزىنى قىسايتىپ، — بۇ يەردىكىلەرنىڭ هەممىسىلا باشلىقمۇ-نېمە؟

— سىزنى ئازراق باشقۇرۇپ قويمىسىمۇ بولمىغۇدەك، — دېدى كۈتكۈچى قىز چاقچاق ئارىلاش — كۆرمىدىڭىزمۇ، ئاپئاق كىرلىكنى بۇلغىۋەتتىڭىز، ئۇنى كىم يۇيىدۇ؟ ئاۋۇ بىر سىنىڭغۇ بۇلغاپ بولدىڭىز، بۇمۇ يېتىدۇ.

— كىم يۇيىدۇ، دەمسىز، پۇلنى بىكارغا ئالغىڭىز بارمۇ، سىز يۇماي كىم يۇياتتى. يا مەن كىر يۇيىدىغانغا خوتۇنۇمنى ئالغاچ كەتسەم بولامتى؟

— نېمانداق تېتىقسىز ئادەم ماۋۇ، قېرىغىنىنى تويماي دىغان. بۇنداق گەپلىرىڭىزنى دوقمۇشقا چىقىپ كوچىدىن ئاشقانلارغا دەپ بېرىڭ! بۇ هۆكۈمەتنىڭ مېهمانخانىسى ئۇقتىڭىزمۇ؟ تىلىڭىزنى سەل يېغىۋالسىڭىز بولارمىكىن.

ئەتراپتىكىلەرمۇ تەڭلا غودۇراشقا باشلىدى. «خام سېمىز» ئەپسىز ۋە زدىيادە كۆپ گەپ قىلىش ئۆزىگە پايدىسىز ئىكەنلىكىنى دەررۇ هېس قىلدى-دە، ئەلىمىنى ئىچىگە يۇتۇپ پومىدۇر شالتىقىنى سۈرتكەن قول ياغلىقنى چىڭ پۇرلاپ غەزەپ بىلەن ئىشىك تۈۋىدىكى گارشۇكقا قارىتىپ ئاتتى. هەي، ئادەمنى نەس باسسا تۈز يولدىمۇ پۇتلىشىپ يىقىلىدۇ، دېگەن راست گەپ ئىكەن. ئۇنىڭ «تۈكۈرۈك ماهارىتى» يۇقىرى بولغان بىلەن «ياغلىق ئېتىش» هەرىكىتى ئۇتۇقلۇق بولمىدى. دەل شۇ چاغدا قول ياغلىق تېز قەدەم بىلەن تاماق توشۇۋاتقان كۈتكۈچى قىزنىڭ مۈرىسىگە تېگىپ قاڭقىپ چىقتى-دە، ئىشىك تۈۋىدىكى شىرە ئۈستىگە قويۇلغان شورپىغا «پوككىدە» چۈشتى. كۈتكۈچىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، ئاغزى ئېچىپلا قالدى. بىر دەمدىلا ئاشخانا قىيا-چىياغا تولدى. بىر توپ ئادەم «خام سېمىز»نى ئوتتۇرىغا ئېلىپ «خام تالاش» قىلغىلى تۇردى. ئارىدىن ئىككى-ئۈچەيلەن ئۇنى سىلكىپ، تارتىشتۇرۇپ سىرتقا ئېلىپ چىقىپ كېتىشتى.

— ئوخشىغان پومىدۇر شورپىسى بولدى-دە، — دېدى كۆزەينەكلىك كىشى شىرەدىكىلەرگە قاراپ كۈلگىنىچە.

— هەي، نەدىكىنى، — دېدى ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان بەستلىك يىگىت، — رەسمىي شالتاق شورپىسى دەڭلار.

ئاشخانىدا ئۇزۇنغىچە ۋاراڭ - چۇرۇڭ بېسىلمىدى. ئامىقىمىزمۇ كېچىكىپ چىقتى. بىز ئۇچەيلەن ئاماق يەپ بولۇپ، يەنە شۇ قىزىقارلىق كۆڭۈلسىزلىكلەر ئۈستىدە پاراڭلاشقاچ بىر دەم كوچا ئايلىنىپ ياتاققا قايتتۇق. كىنو كۆرۈشكىمۇ ھەپسىلىمىز قالمىدى. بىز ياتاققا كىرىپلا بىر - بىرىمىزگە قاراپ يەنە كۈلۈشۈپ كەتتۇق. «خام سېمىز» يەنە ھېلىقى ئورنىدا ئاياغ تەرىپىنى ئوچۇق قويۇپ، باش تەرىپىنى يوتقانغا چىڭ پۈركەپ، مەززە قىلىپ خورەك تارتىۋاتاتتى. ئەجەبلىنەرلىكى، «تاقىر باش» نىڭ كارىۋىتىدا ناتونۇش سومكا، كىتاب ۋە بىرمۇنچە لاقالۇقىلار تۇراتتى. ئىككى پارچە كىتاب يەردە، ماتېرىيال سومكىسى، خاتىرە، قەلەم، كۆزەينەك دېگەندەك نەرسىلەر ئۈستەلدە قالايمىقان چېچىلىپ ياتاتتى. ئاڭغۇچە ئىشىكتىن يېشى 60 لارغا تاقاشقان، ئاقارغان چاچلىرىنى رەتلىك تارىغان بىر مويسىپىت ئادەم، مۇرىسىگە بىر لۆڭگىنى ئارتىپ، بىر قولىدا سوپۇن، ساقال ئالغۇچ؛ يەنە بىر قولىدا چىش چوتكىسى ۋە چىش پاستىسى سېلىنغان كۇرۇشكىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

— سىلەرمۇ مۇشۇ ياتاقتا ياتامسىلەر، — دېدى ھېلىقى كىشى ئىللىق چىراي بىلەن. ئۇ گېپىنى تۈگەتمەيلا خورۇلدىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ كارىۋاتقا قارىدى ۋە دەرھال يەردىكى كىتابلارغا، «تاقىر باش» نىڭ كارىۋىتىدىكى، ئۈستەلدىكى نەرسە-كېرەكلەرگە بىر قۇر قاراپ ھەيران بولدى.

— نېمە ئىشتۇ بۇ، بۇ ئادەم قاچانلاردا كىرىپ يېتىۋالغاندۇ، — دېدى ئۇ ئەجەبلىنىپ.

— ئادەم ئەمەس، ئالۋاستى ئۇ، — دېدي «تاقىر باش» نىڭ سەپرايى ئۆرلەپ.

— چاقچاقلىقىمۇ ئۇستا ئىكەنسىز... قىزىق ئىش، مەن بايىلا بىلەت كەستۈرگەن، يېرىم سائەتمۇ بولمىدى تېخى، كۆتكۈچىلەردىن ئۇقۇشۇپ باقساق بولغۇدەك، بىر دەمدىلا خورەكگە چۈشۈپ كەتكىنىنى قاراڭلارچۇ بۇنىڭ، — ئاق چاچلىق كىشى نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرغاچ بېشىنى چايقاپ كۈلۈپ قويدى.

— ئالۋاستى دېسەممۇ بولمىدۇ، بۇ دۇشقاق ئالۋاستى بۇ، — دېدى «بۇغداي ئۆڭ» يەگىدىمۇ «تاقىرباش» نىڭ گېپىنى قۇۋۋەتلەپ، — بىر كۈن خورەك تارتىپ چىقتى، تۈۋا، نەدىن كېلىدىغاندۇ بۇنىڭغا ئۇيقۇ دېگەن.

— ئۇنداقتا بۇ ئادەم ئەسلى مۇشۇ ياتاقتىمىدى؟

— ھە ئە، — دېدىم مەن جاۋابەن، — بەراق بۇ ياتىنى باشقا مېھمانخانىدىن يۆتكەلىنىپ كېتىمەن، دەپ چىقىپ كەتكەن. يەنە بۇ يەرگە كېلىپ يېتىۋاپتىغۇ - تاڭ.

— ھە، مۇنداق ئىش ئىكەن-دە. ئەگەر مېھمانخانىدىن كېتىپ قالسا، كارىۋات نومۇرىنى ئۆچۈرۈۋېتىدۇ. ئەگەر يېنىپ كەلگۈدەك بولسا باشقىدىن تىزىملىتىشى كېرەك - تە.

— مەن بۇنى ئويلىماپتىمەن، كەشىنى توغرىلاي، — «تاقىرباش» دۇشكەلەپ، سىلاكىشتۇرۇپ يۈرۈپ «خام سېمىز» نى ئويغاتتى. ئۇ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ، ئەتراپىغا نەزەر سالدى - دە، بىردىنلا قاڭقىغان توپتەك ئورنىدىن چاچراپ دەس تۇرۇپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ نېرۋىسى بۇزۇلغان ئوخشايدۇ، دەپ قالدىم.

— ۋوي، ماجۇيىجاڭغۇ بۇ، قاچان كېلىپ قالدىڭىز؟ سالامەتلىكىڭىز قانداقراق؟

ئوكۇممۇ، چۇشۇممۇ بۇ؟ ئەتە كەلىمەكچى ئەمەسمىدىڭىز؟...مەن سىزگىمۇ مۇنىچىسى بار، ئايرىم ياتاق ئىزدىمىلىتىپ قويغان، ھەتتا تاماقنىمۇ ئايرىم قىلىشنى بۇيرۇغان. يولدا قىينالمىغانسىز، ھەي ...مەن، مەن...

— سىز ئىكەنسىزغۇ، كىمكىن دەپ كېتىپتىمەن تېخى، ئايرىم ياتاق، ئايرىم تاماقنىڭ نېمە ھاجىتى. مەن سىزگە ئۇنداق دېمىگەنغۇ...ھە، بۇرۇن كېلىۋاپسىزغۇ، دەمسىز؟ يىغىننى بىر كۈن بۇرۇن ئاچىدىغان بولۇپ قالدۇق. شۇڭا بۈگۈن كېلىشىم. ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولدىڭىزمۇ؟

«بوغداي ئۆڭ» يىگىت دېرىزىگە قاراپ غودۇراپ قويدى:

— ئۇرمىسىمۇ داراڭلاپ تۇرىدىغان دومباقكەنغۇ بۇ!

— ئىش ... ئىشلارنى دەمسىز؟ — دېدى «خام سېمىز» كېكەچلەپ، — ئىشلار جايىدا يۈرۈشۋاتىدۇ، ھەممىسى جايىدا شۇ. .شۇ. .ناھىيە دېگەندە ئادەم تاپماق ناھايىتى تەسكەن. بۇ خەقنىڭ قاشاڭلىقىنى گەپ قىلماي يىلا قويۇڭ. ھەممىلا يەرگە سىزدەك بىر باشلىق دورىكەن، دەپ قالدىم...سىز غەم قىلماڭ، ھەممە ئىش ئەتە بىر دەمدىلا ھەل بولىدۇ، قانچىلىك ئىشتى دەيسىز ئۇ ... ئەكىلىڭ ماجۇيجاڭ، ئەكېلىڭ مەن يىغىشتۇراي. ھەي، مېنىڭ مۇشۇ گالۋاڭلىقىم ... ھەي، ھەر قايسىڭ چىڭخۇاگمىياۋنىڭ بۇتىمۇ؟ نېمىگە قاراپ تۇرۇشىسەن، تاڭگازا چىشلىۋالغاندەك تاماشا كۆرۈپ تۇرۇپ كېتىشكىنىنى ماۋۇلارنىڭ. ماجۇيجاڭ قانداق ئادەم بىلەمسىلەر؟ — ئۇ ئەمدى ئاغزىغا كەلگىنىنى سۆزلەپ بىزنى ئىشقا بۇيرۇغىلى تۇردى. «بوغداي ئۆڭ» كۈلۈۋېتىشتىن ئۆزىنى ئارانلا تۇتۇۋېلىپ، تەتۈر قاراپ ئاغزىنى قولى بىلەن چىڭ ئېتىۋالدى. مەن يا كۈلۈشۈمنى، يا غەزەپلىنىشىمنى بىلمەي گاڭگىراپ قالدىم. «تاقىر باش» نىڭ ئەرۋاھى ئۇچتى.

— ھەي، خاپانباش، سەن ئادەممۇ، ئالۋاستىمۇ؟

— چاقچاق قىلما، بۇ ئادەمگە، — دېدى «بوغداي ئۆڭ» «تاقىر باش» نىڭ مۈرىسىگە قولىنى ئېلىپ، — مەڭدەپ قالغاندەك تۇرىدۇ، تېخى ئۇيقۇسى ئېچىلمىدى ئەمەسمۇ، بىر ئاز ئېچىلىۋالسۇن،

«خام سېمىز» بىزگە ئالىيىپ قويۇپ، مايمۇندەك چەبدەسلىك بىلەن ماجۇيجاڭنىڭ نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا كىرىشتى. «تاقىر باش» يەردىكى كىتابنى شۇنداق قولغا ئېلىشىغا، ئۇنىڭ قولىدىن كىتابنى يۇلۇپ تارتىۋالدى.

— چوڭ سومكىنىڭ ئىچىدىكى نەرسىلەرنى چىقىرىۋېتىڭلا — دېدى ماجۇيجاڭ «خام سېمىز»غا.

— مانا، ھازىر! — دېدى «خام سېمىز» پەرمانبەردارلىق بىلەن، — ئۇ سومكىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى-دە، قولىنى قىزىق ياغقا تىقىۋالغاندەك دەررۇ تارتىۋېلىپ، سومكىنىڭ سىرتىمىسىنى ئېچىپ بىر چەتكە قويۇپ، كىتاب-خاتىرىلەرنى رەتلەشكە باشلىدى.

— ھەي، ماجۇيجاڭ، سىز ئۇقمايسىز، — دېدى «خام سېمىز» مولايىم قىياپەتتە، — بۇ يەردە ئاجايىپ ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ، — ئۇ يەنە بىزگە لاپ-لاپ قىلىپ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا بىر نەچچە قېتىم قاراپ قويۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ھېلىقى كۆتكۈچى دېگەن نەرسىلەرمۇ شۇنداق قوپال نەرسىلەر ئىكەن. كېشىنىڭ

نەرسە ـ كېرەكلىرىنى ئۆزىدىن سورىمايلا ئۆيلاق، بۇيلاق قىلىۋەتكەن. ھۆكۈمەت شۇقىداق نىمىلەرنىمۇ پۇل بېرىپ باقىدىكەن. گايىدا «توۋا» دەپلا قالىمەن، تېخى ھېچنېمىدىن ـ ھېچنېمە يوقلا «جەرىمانە» دەپ تۇرۇۋېلىشچۇ ئۇلارنىڭ. شۇنداق مۇتتەھەم دەگا، بەكرەك يۈتىلىپ قويسىڭىزمۇ «جەرىمانە» ئالىدۇ ئۇلار، سىز ئۇقمايسىز ماجۇيجاڭ، ھېلىلا مېنىڭدىن ئون كويىنى «جەرىمانە» دەپ، پەلكۇچتىن قىل سۇغۇرغاندەك سۇغۇرىۋالدى دەگا، كىم بىلىدۇ ئۆزىنىڭ چۆنتىكىگە سالامدۇ تېخى ئۇ پۇلنى.

ئەمدى «تاقىر باش» نىڭ تاقىتى تاشتى.

ـــ نېمانداق كاززاپ نېمە سەن، گەپ قىلماي تۇرسا، باشقىلارنى «ساراڭ» دەپ ئويلايدىغان ئوخشىمامسەن. سەندىن باشقا كىم چۈرۈۋېتىدۇ بۇ نەرسىلەرنى. كۆتكۈچىلەر ئەتىگەنلىك ناشتىدىن كېيىن تازىلىق قىلىدىغان تۇرسا.

ـــ ھىم، قارا، بۇنىڭ مەككارلىقىنى. ھەر قايسىڭمۇ بۇنىڭ سىرتىدا ئەمەس. بەلكى باياتىن مەندىن ئۈچ ئالىمەن دەپ، ماجۇيجاڭنىڭ نەرسىلىرىنى...

«بۇغداي ئۆك» يىگىت ئۇنىڭ گېپىنى چورتلا كەستى:

ـــ بولدى قىل! چۈۋۈتقاق چۈۋۈلۈپلا كەتمىسۇن يەنە.

ـــ كىشىگە تۆھمەت قىلىشقا نېمە ئاساسىڭلار بار؟ ـــ «خام سېمىز» بويىنىنى تولغاپ غودۇراپ قويدى.

ـــ ساڭا يەنە قانداق ئاساس لازىمتى؟ ـــ «تاقىر باش» «خام سېمىز» نىڭ تەلەپپۇزىنى دورىدى، ـــ بىزغۇ ئۇچىمىز بىللە بولدۇق. سەن ھېلىقى كىر يۇيىدىغان

خوتۇنۇڭنى ئىسپاتقا چاقىرىپ كېلەمسەن ـ يا؟

ـــ قاراڭا، ماجۇيجاڭ، بۇ مۇتتەھەملەرنىڭ بىشەملىكىنى. ئەمدى مېنىڭ خوتۇنۇمنى چىشلەپ تارتقىلى تۇرۇدىغۇ بۇلار. ئەگەر يەنە بىر دەم سۈكۈت قىلسىڭىز تېخى سىزگىمۇ ھۇرپىيىشتىن يانمايدىغاندەك قىلىدۇ. ئەلپازىنىڭ بۇزۇقلۇقىنى قارىمامسىز بۇلارنىڭ.

ـــ ھەي، تالاشقۇدەك نېمە ئىش بار. خاتالىق بولسا تۈزىتىش كېرەك. بۇنىدىن كېيىن دىققەت قىلسىڭىزلا بولىدىغۇ، ھە! قانداق دېدىم؟

ـــ توغرا دېدىڭىز ماجۇيجاڭ، توغرا دېدىڭىز! ئەمما ماۋۇ نېمىلەر نېمىشقا مېنىڭ كۆزۈمگە كىرىپلىۋالىدۇ دەيمىنا، يا مەن بۇلارنىڭ قوغۇنلۇقىغا ئوغرىلىققا كىرمىسەم، ـــ «خام سېمىز» بىر دەمدىلا سۇغا چۈشكەن ئىتتەك شۈمشىيىپلا كەتتى. ماجۇيجاڭ ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. ھەممىمىز قاتتىق كۈلكىدىن ئۆزىمىزنى تۇتالماي قالدۇق. قورساقلىرىمىزنى چىڭ مۇجۇپ، كارىۋاتلارغا دومىلاپ كەتتۇق. ماجۇيجاڭنىڭ «ۋايجان» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. ماجۇيجاڭ باياتىن «خام سېمىز» چەتكە قويۇپ قويغان چوڭ سومكىدىن قولىنى تارتىۋالدى. ئۇنىڭ ھەسەل يۇقى قولىدىكى قان بىر دەمدىلا يەرگە تامچىدى. «خام سېمىز» نىڭ «خاسىيەتلىك ھۈنىرى» بىلەن سومكىدىكى ھەسەل قۇتىسى چېقىلىپ، سومكا ئىچىدىكى ھەممە نەرسە بۇلغانغان ئىدى.

ـــ ۋاي، ماجۇيجاڭ، سىزنىڭ قولىڭىز، ـــ دېدى «خام سېمىز» ئالاقزادىلىك بىلەن. ئۇنىڭ يۇمۇق كۆزلىرى يوغىناپ كەتتى،

ھەتتا چانقىمدىن ئېتىلىپ چىقىپ كېتەيلا دەپ قالدى، — تېز بولۇڭلار، لاتا تېپىڭلار.. لاتا! ھەي لاتىلار، بولساڭلارچۇ، نان قېپىلار!...ماجۇيجاك، مېنى كەچۈرۈڭ ماجۇيجاك. مەن خاتالىق ئۆتكۈزدۈم، جېنىم ماجۇيجاك...سىزنىڭ قولىڭىزغا سانجىلغان نەرسە مېنىڭ كۆزۈمگە سانجىلسىچۇ، ھەي، ئىست! نېمە پېشكەللىكتۇ بۇ؟ نېمىشقىمۇ مۇشۇنداق بىنەتەلەي تۇغۇلۇپ قالغان بەندە بولغىدىم، جېنىم ماجۇيجاك!

— مەرەز! — دېدى «تاقىر باش» گۈلدۈرمامىدەك ھەيۋەتلىك ئاۋاز بىلەن. «خام سېمىز» قاتتىق چۆچۈپ كەتتى. ئۆيىنىڭ ئىچى تېمتاسلىقتا چۆكتى. ئۇنىڭ پۇت - قولىدا جان قالمىدى. ئۇ لەسسىدە تېزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇنىڭ ماجۇيجاڭغا ياكى «تاقىر باش» قا تىزلىنىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

1991 - يىل، يانۋار. ئۈرۈمچى

مۇشتىرىلار دىققىتىگە:

«ئەدەبىي تەرجىمىلەر» ژۇرنىلى مەملىكىتىمىزدە چىقىۋاتقان خەنزۇچە گېزىت - ژۇرناللاردىكى پوۋېست، ھېكايە، شېئىر، نەسر، ئەدەبىي ئاخبارات، ئەدەبىي خاتىرە، ئەدەبىي ئوبزور، نەزەرىيىۋى ماقالە، كلاسسىك ئەدەبىيات ۋە چەت ئەل ئەدەبىياتىنىڭ جەۋھەرلىرى بىلەن تەمىنلەيدىغان ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال.

ژۇرنىلىمىزنىڭ ۋاكالەت نومۇرى: 58 — 51

باھاسى: 1.10 يۈەن.

كەڭ كىتابخانلارنىڭ ئۆزى تۇرۇشلۇق جايدىكى پوچتىخانىلارغا بېرىپ مۇشتىرى بولۇشنى قىزغىن قارشى ئالىمىز.

ھۆرمەت بىلەن:

«ئەدەبىي تەرجىمىلەر» تەھرىر بۆلۈمى

ئۇيغۇر قىزى رىزۋانگۈل

(بىر پەردىلىك ئوپېرا)

فىردەۋس ئەزىزى

ۋاقتى: 1947 - يىل.

روللاردا:

رىزۋانگۈل: 18 ياشلاردا، مىللىي ئارمىيە ھەمشىرىسى. بىر ئوفىتسېر ۋە بەش - ئالتە مىللىي ئارمىيە جەڭچىلىرى. قىش، تاڭ سەھەر.

سەھنىنىڭ سول تەرىپىدىكى بىر قانچە دەرەخ يېنىغا يېقىلغان گۈلخاننى چۆرىدىشىپ بەش - ئالتە نەپەر مىللىي ئارمىيە جەڭچىلىرى ئولتۇرۇشقان بولۇپ، بىر ئوفىتسېر ئاكاردىئوندا، يەنە بىر جەڭچى راۋابتا مۇڭلۇق «جەڭچىلەر مارشى»نى چالماقتا. ئەتراپىدىكى جەڭچىلەر دەسلەپتە دىمىقتا، ئاندىن ئومۇمىي خور ئېيتىدۇ:

ۋەتەننىڭ ئوغلىمىز، جەڭگىۋار جەڭچىمىز،
فرونتلاردا دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىمىز.
ئازادلىق، ھۆرلۈك ئۈچۈن قانلار تۆكۈپ،
دۈشمەنلەرگە ئەجەللىك زەربە بېرىمىز.

«+» بەلگىلىك ھەمشىرە سومكىسىنى ئاسقان رىزۋانگۈل دەل - دەرەخلەرنىڭ كەينىدىن ئوتۇن كۆتۈرۈپ چىقىپ كېلىدۇ ۋە گۈلخانغا ئوتۇن تاشلايدۇ. گۈلخان تېخىمۇ ئۇلغىيىپ يېنىشقا باشلايدۇ. ئوت يالقۇنى سەھنىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بۇرجىكى چىقىپ تۇرغان تۈگمەننى ۋە ئۆگزىلەردىن ساڭگىلاپ تۇرغان قار - مۇزلارنى يورۇتىدۇ.

ئالغا! ئالغا! چاپقىن دۈشمەننى!
ھۆررا! ھۆررا! قىرغىن مەلئۇننى.
قانلار كېچىپ تاغ - داۋان ئېشىپ،
ۋەتەن قوينىدىن قوغلا دۈشمەننى!

ناخشىدىن كېيىن لەرزان ۋە شوخ ئۇسسۇل مۇزىكىسى چېلىنىدۇ. بىر ياش ئەسكەر ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ ئۇسسۇل ئوينايدۇ. يەنە بىر جەڭچى يەردىن ئىككى تال تاشنى ئېلىپ مۇزىكىغا تەڭكەش قىلىپ چاقىلدىتىپ چالىدۇ.

يىگىت تۇرلۇك قىزىق ھەرىكەتلەرنى قىلىپ رىزۋانگۇلنى ئۇسسۇلغا تارتىدۇ. رىزۋانگۇل سەل تارتىنىپراق + بەلگىلىك سومكىسىنى يېشىۋېتىپ، نازكەرەشمە ھەرىكەتلەر بىلەن ئۇسسۇلغا چۈشىدۇ. بۇ ئىككىسى بىر - بىرىگە بېقىشىپ ئاشىق - مەشۇقلاردەك ئۇسسۇل ئوينىشىدۇ. يىگىت چاققان ھەرىكەتلەر بىلەن رىزۋانگۇلنىڭ ئالدى تەرىپىگە ئۆتۈۋالىدۇ. رىز- ۋانگۇل قولىدىكى ياغلىق بىلەن يىگىتنى يەڭگىل ئۇرماقچى بولىدۇ. يىگىت ئۇنىڭ ياغلىقىنىڭ ئۇچىنى تۇتۇۋالىدۇ. قىز ناز بىلەن ياغلىقىنى تارتىپ ئۇسسۇل ئويناشنى داۋاملاشتۇرىدۇ. ئىككىسىنىڭ ئوتلۇق مۇھەببەتلىك كۆزلىرى بىر - بىرىگە تىكىلىدۇ. قىز ئىختىيارسىز ياغلىقىنى قويۇۋېتىدۇ. يىگىت قىزنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىپ تۇرۇپ ياغلىقنى ئاستاغىنە لېۋىگە تەگكۈزىدۇ، ئۇسسۇل داۋاملىشىدۇ. ئۇيۇق ئاستا - ئاستا ئاقىرىشقا باشلايدۇ.

ئېگىز - ئېگىز دۆڭلەر، دەرەخلەر كۆرۈنۈشكە باشلايدۇ.

دۆڭ تەرەپتىن بىر خەۋەرچى ئەسكەر ئالدىراش كىرىدۇ.

— دوكلات. دۈشمەن ھۇجۇم قىلىپ كېلىۋاتىدۇ، يېقىنلا كېلىپ قالدى.

دۈشمەننىڭ پىلىموتىدىن ئوق ئېتىلىشقا باشلايدۇ.

چەۋەندازلار جەڭ ھالىتىگە ئۆتىدۇ. (مۇزىكا چەۋەندازلار مارشى) ھېلىقى ئۇسسۇلچى يىگىت رىزۋانگۇلگە ياغلىقنى بېرىشكە ئۈلگۈرەلمەي قويىدىغان بولىدۇ - دە، دەرەخنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ سەپداشلىرى قاتارى دۈشمەنگە پىلىموتتىن ئوق ياغدۇرىدۇ. بىر چەۋەندازچى تۈگمەن تەرەپكە ئۆمىلەيدۇ - دە، ئاز قالغاندا ئوق تېگىپ يىقىلىدۇ. رىزۋانگۇل ئوق ياغمۇرىغا قارىماستىن، ھەر تۇرلۇك ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرىنى قىلىپ يارىدار چەۋەندازنىڭ يېنىغا بارىدۇ - دە، ئۇنى يۆلەپ ئېلىپ چىقىدۇ.

ھېلىقى ئۇسسۇلچى يىگىت بىردەم ئۆمىلەپ، بىردەم سەكرەپ تۇرۇپ، بىردەم يەردە دومىلاپ، دۈشمەنگە پىلىموتىدىن ئوق ياغدۇرۇپ يۈرۈپ تۈگمەننىڭ يېنىغا بېرىۋالىدۇ ۋە تۈگمەننى دالدا قىلىپ تۇرۇپ دۈشمەن پوتەيىگە گراناتا ئاتىدۇ. پوتەي پارتلايدۇ، يىگىت ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ چەۋەندازلارغا «ئالغا!» دېگەن ئىشارەتنى قىلىشىغا پوتەيدىن ئوق ئېتىلىدۇ. يىگىتكە ئوق تېگىپ تولغىنىپ يىقىلىدۇ. چەۋەندازلار ۋەھىمىگە چۈشىدۇ. رىزۋانگۇل قەيسەرلىك بىلەن يېتىپ، ئۆمىلەپ - چۆگىلەپ يۈرۈپ يىگىتنىڭ يېنىغا بارىدۇ ۋە ئۇنىڭ يارىلانغان بېشىنى تاڭىدۇ. ئۇنى يۆلەپ مېڭىشىغا ئوق تېگىپ دەلدەڭشىپ يىقىلىدۇ، چېچىنى چېشلەپ يارىدار يىگىتنى سۆرەپ يەر بېغىرلاپ ئۆمىلەپ ئىلگىرىلەيدۇ ۋە ھالسىراپ، بىردەم توختى- ۋېلىپ ئۆمىلىشىگە يەنە ئوق تېگىدۇ. رىزۋانگۇل سەل كۆتۈرۈلۈپ يىقىلىدۇ.

ئوفىتسېر يىگىت يۈگۈرۈپ، دومىلاپ دۈشمەن پوتەيىنى ئوققا تۇتۇپ يۈرۈپ تۈگمەنگە بېرىۋالىدۇ ۋە پوتەيگە گراناتا ئاتىدۇ. پوتەي شىددەتلىك پارتلايدۇ. سىرتىدىن «ھۇررا!» ئاۋازلىرى ھۇجۇمغا ئۆتكەن ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. «جەڭ مارشى» كۈچىيىدۇ. پارتلاش ۋە ئوق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. پوتەي تەرەپتىن دۈشمەن ئاق بايراق چىقىرىدۇ.

ئوفىتسېر يىگىت ۋە باشقا جەڭچىلەر رىزۋانگۇل بىلەن ياردار يىگىتنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كېلىشىدۇ ۋە ئىككىسىنى يۆلەيدۇ. ئەتراپ ئاستا-ئاستا تىنچىيدۇ. (مۇڭلۇق مۇزىكا چېلىنىدۇ) رىزۋانگۇل ئاستا كۆزىنى ئېچىپ خاۋاتىرلىنىپ ئەتراپقا قارايدۇ ۋە يېنىدىكى ياردار يىگىتنى كۆرۈپ خاتىرجەم بولىدۇ.

رىزۋانگۇل ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاسماندىكى قۇياشقا، ۋەتەن دىيارىغا ۋە سەپداشلىرىغا تويماي تەلمۈرۈپ قارايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ قولىنى بىردىن-بىردىن تۇتۇپ «ۋىدالىشىش» ئۇسسۇلىنى ۋە «دۈشمەنگە نەپرەت» ئۇسسۇلىنى ئويناپ سەپداشلىرىنى «دۈشمەننى تولۇق يوقىتىپ ۋەتەننى ئازاد قىلىش» قا رىغبەتلەندۈرىدۇ.

ياردار يىگىت قويىنىدىن رىزۋانگۇلنىڭ قىزىل ياغلىقىنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇنۇشىغا رىزۋانگۇل يۈرىكىنى تۇتۇپ دەلدەڭشىپ يىقىلىدۇ، ئوفىتسېر يىگىت يۆلىۋالىدۇ. ھەممە خاۋاتىرلىنىپ قىزغا تەلپۈنىدۇ. رىزۋانگۇل سەپداشلىرىغا، ئۆزىگە ياغلىقىنى تەڭلەپ تەلمۈرۈپ تۇرغان يىگىتكە قاراپ بىرلا كۆتۈرۈلۈپ جان ئۈزىدۇ.

يۈرەكنى ئەزگۈزەك مۇڭلۇق ۋە قايغۇلۇق ئەسكەرىيكىدا ئورۇنلانغان مۇزىكا چېلىنىدۇ. ھەممە باشلىرىدىكى شەپكىلىرىنى ئېلىپ ماتەم تۇتىدۇ. خۇددى كۈننىڭ يۈزىنى قارا بۇلۇت قاپلىغاندەك سەھنە ئاستا قاراڭغۇلىشىدۇ. پىرژېكتور نۇرىدەك يورۇقلۇق يىگىتنى يورۇتىدۇ. ئۇ رىزۋانگۇلنىڭ قىزىل ياغلىقىنى باغرىغا بېسىپ «رىزۋانگۇلنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى، لېكىن ئۇنىڭ ۋاقىتسىز لېكىن ۋەتەن ۋە خەلق ئۈچۈن، ئۆزى ئۈچۈن ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئىپادىلەيدىغان ئۇسسۇلنى يىغلاپ تۇرۇپ ئوينايدۇ (سەھنە يورۇپ بۇرۇنقى ھالىتىگە كېلىدۇ) يىگىت يەردە سوزۇلۇپ ياتقان رىزۋانگۇلنىڭ يۈزىنى ئېھتىيات بىلەن يىغلاپ تۇرۇپ ياپىدۇ ۋە ئورنىدىن دەس تۇرۇپ «دۈشمەندىن چوقۇم قىساس ئالىمەن» دەپ ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ قەسەم قىلىدۇ. جەڭچىلەر قوراللىرىنى ئاسمانغا قارىتىپ ۋىدالىشىش ئوقىنى ئاتىدۇ (ئۈچ ۋىلايەت مارشى ئېيتىلىدۇ). يىگىت مىللىي ئارمىيە بايرىقىنى كۆتۈرۈپ ئالغا ئىلگىرىلىگەن ھەرىكەتنى قىلىدۇ. ئوفىتسېر قىزنى كۆتۈرۈپ ياندايدۇ. باشقا جەڭچىلەر قوراللىرىنى بەتلەپ ھۇجۇمغا ئۆتكەن ھەرىكەتنى قىلىدۇ.

سىرتتىن «ھۇررا!» ئاۋازلىرى، مىنا ۋە بومبىلارنىڭ ئۇچقان، پارتلىغان ئاۋازلىرى، پىلىموتنىڭ شىددەت بىلەن ئېتىلغان ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. «جەڭچىلەر مارشى» داۋاملىق ئېيتىلىپ تۇرىدۇ، پەردە ئاستا-ئاستا يېپىلىدۇ.

«سونېت» ھەققىدە ئىككى ئېغىز سۆز

ئابدۇللا تالىپ

سونېت — ئىتالىيانچە «سوننېتو» دېگەن سۆزدىن كېلىپ چىققان بولۇپ، «تەسەۋۋۇر يەكۈنى» دېگەن ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ. سونېت ئاتالغۇسى ئەڭ دەسلەپ ئىتالىيىدە — ئەدەبىيات - سەنئەت ئويغىنىش مەزگىلى (1200—1600 - يىللار) دە مەيدانغا كەلگەن. شېئىرىيەتنىڭ بۇ شەكلىنى تۇنجى قېتىم ئىتالىيان شائىرى فرانسېسكو پېتراك (1304—1374) ئىجاد قىلغان ۋە ئۆزىنىڭ ھېسابسىز نۇرغۇن لېرىك ھېسسىياتلىق سونېتلىرى بىلەن داڭ چىقارغان. ئەدەبىيات - سەنئەت ئويغىنىش ھەرىكىتىنىڭ پۈتۈن ياۋروپا ئەللىرىگە كېڭىيىشىگە ئەگىشىپ سونېتنىڭ تەسىرىمۇ ئىتالىيە چېگرىسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، ئەنگلىيە، فرانسىيە، گېرمانىيە ۋە روسىيە شائىرلىرىنىڭ قەلبىنى ھاياجانغا سالدى. كېيىن، ئەنگلىيىدە سونېتقا كۆرۈنەرلىك ئىسلاھات كىرگۈزۈلدى. نەتىجىدە ياۋروپا ئەدەبىيات سەھنىسىدە سونېتشۇناسلىق يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە سونېت پېتراك شەكلى ۋە شېكسپىر (1564—1616) شەكلى دەپ ئىككى چوڭ شەكىلگە ئايرىلدى. ياۋروپا سونېتشۇناسلىرىنىڭ بەزىلىرى پېتراك شەكلىگە مايىل بولسا، يەنە بەزىلىرى شېكسپىر شەكلىگە مايىل بولدى. كېيىنچە، شېكسپىر شەكلى مۇتلەق ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتى. «4 - ماي ھەرىكىتى» دىن كېيىن ئېلىمىزگە تونۇشتۇرۇلغان سونېت شەكلى — دەل شېكسپىر شەكلى بولۇپ، (ئون تۆت مىسرالىق شېئىرلار» («十四行诗») دېگەن ئاتالغۇ بىلەن جۇڭگو ئەدەبىيات لۇغىتىگە كىردى. دېمەك دۇنيانىڭ كۆپ جايلىرىدا شېكسپىر شەكلى قوبۇل قىلىنىپمۇ، رۇس شائىرلىرى پېتراك شەكلىنى ئىستېمال قىلدى. ئا. سىرداشنىڭ «تەڭرىتاغ»دا ئېلان قىلغان سونېتلىرى ئەنە شۇ پېتراك شەكلىگە مەنسۇپ.

بىز تۆۋەندە سونېتنىڭ ئاشۇ ئىككى خىل شەكلىنى سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلى:

I پېتراك شەكلى: بۇ شەكىلدىكى سونېتنىڭ ھەر بىر كۇپلېتى ئون تۆت مىسرادىن تەركىب تاپىدۇ ۋە تۆت گۇرۇپپىغا ئايرىلىدۇ. ئالدىنقى ئىككى گۇرۇپپىسى تۆت مىسرالىقتىن، كېيىنكى ئىككى گۇرۇپپىسى ئۈچ مىسرادىن تۈزۈلىدۇ. قاپىيە سىخېمىسى: ئا. ب. ب. ئا + ئا. ب. ب. ئا + ئا. ئا. ب + ئا. ئا. ب بولۇپ كېلىدۇ.

II شېكسپىر شەكلى: ئون تۆت مىسرانىڭ ئالدىنقى ئۈچ گۇرۇپپىسى تۆت مىسرادىن، كېيىنكى گۇرۇپپىسى ئىككى مىسرا بولۇپ قۇرۇلىدۇ. قاپىيە تۈزۈلۈشى: ئا. ب ئا. ب + ئا. ب. ئا. ب ± ئا. ب. ئا. ب + ب. ب بولۇپ كېلىدۇ.

ئوكتاۋيوپاز جۇڭگو ئەدەبىياتى توغرىسىدا

سوئال: سىز ئەزەلدىنلا جۇڭگو شېئىرلىرىغا قىزىقىسىز. شۇنداقلا بۇرۇن جۇڭگو شېئىرلىرىنى تەرجىمە قىلغان ئىدىڭىز. مۇشۇ ھەقتە سۆزلەپ بەرسىڭىز قانداق؟

جاۋاب: مەن خەنزۇ تىلىنى بىلمەيمەن. لېكىن جۇڭگو شېئىرلىرىنى ياخشى كۆرىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنگلىز تىلى ۋە فرانسۇز تىلىدىكى تەرجىمىسىدىن قايتا تەرجىمە قىلىمەن. مېنىڭ تەرجىمەم پەقەت شېئىرى مۇھىت، شېئىرى كەيپىيات، مەزمۇن ۋە ئاھاڭدىن ئىبارەت. مېنىڭ قىزىقىدىغىنىم ئاساسلىقى تاڭ دەۋرىدىكى شېئىرلار، مەن ئىنگلىز ۋە فرانسۇز تىلىدىكى نۇرغۇن ئوخشاش بولمىغان تەرجىمىلەرنى سېلىشتۇرۇپ تەتقىق قىلىپ ئاندىن ئىسپان تىلىدا يېزىپ چىقىمەن. بۇ خىل ئۇسۇل بىلەن لى بەي، دۇپۇ، ۋاڭۋېي، سۇڭ سۇلالىسى شائىرى سۇشى، ئۇندىن باشقا خەنيۇنىڭ نەسىرلىرىدىنمۇ ئازراق تەرجىمە قىلدىم.

سوئال: بۇ تەرجىمىلەر ئىسپان تىلىدا نەشىر قىلىنغاندىن كېيىن قانداق ئىنكاسلار بولدى؟

جاۋاب: ئىنكاسلار ناھايىتى ياخشى ھەم قىزغىن بولدى. ھەتتا 70-يىللارنىڭ ئاخىرى ۋە 80-يىللارنىڭ باشلىرىدىكى ياش بىر ئەۋلاد مېكسىكا شائىرلىرىنىڭ كۆپچىلىكى بۇ شېئىرلارغا ناھايىتى قىزىقىپ قالدى. ھەتتا شەرق كەيپىياتىغا تەقلىد قىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنىدىغانلارمۇ بولدى.

سوئال: بەزى تەنقىدچىلەرنىڭ قارىشىچە شەرق پەلسەپىسى سىزگە خېلى زور تەسىر كۆرسەتكەنىكەن. مۇنداقچە ئېيتقاندا شەرق پەلسەپىسىنى تىلغا ئالغان ئامېرىكا تەنقىدچىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ سۆزى يېرىم-ياتا. بۇ ھەقتە سىز ئازراق چۈشەنچە بېرىپ ئۆتسىڭىز قانداق؟

جاۋاب: شۇنداق. ئۆز ۋاقتىدا مەن ھىندىستانغا ئەلچى بولۇپ بېرىپ ئالتە يىل تۇرۇپ قالدىم. شۇڭلاشقا مەندە بۇددىزم پەلسەپىسىگە نىسبەتەن قىزىقىش پەيدا بولدى. ئەمەلىيەتتە مەن جۇڭگو پەلسەپىسىگە ئەزەلدىنلا ناھايىتى قىزىقىمەن. بۇ جۇڭگو ئەدەبىياتىغا بولغان قىزىقىشتىن كېلىپ چىققان. ئەلۋەتتە مەن ئالىم ئەمەس. چوڭقۇر تەتقىق قىلىشتىن سۆز ئاچالمايمەن. لېكىن مەن جۇڭگو بۇددىزم تەلىماتى ۋە تەرىقەتچىلەر ئىدىيىسىگە دائىر تەرجىمە ئەسەر ۋە تونۇشتۇرۇشلارنى خېلىلا كۆپ ئوقۇدۇم. بولۇپمۇ تەرىقەتچىلەر ئىدىيىسى، لاۋزى ۋە جۇڭزى ئەسەرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇدۇم. مەندە تەرىقەتچىلەرگە ئالاھىدە بىر قىزىقىش بار. مېنىڭ ھېس قىلىشىمچە تەرىقەتچىلەر پەلسەپىسىنىڭ شېئىرىيەتكە بولۇپمۇ تىلشۇناسلىققا نىسبەتەن ناھايىتى زور قوزغىلىش رولىنى ئوينايدىغانلىقى ئېنىق. مەن ئەدەبىي ئوبزورلىرىمدا، شېئىرىيەتنىڭ سىرىنى مۇھاكىمە قىلغان چاغلىرىمدا كۆپ قېتىم تەرىقەتچىلىك ئىدىيىسىدىن پايدىلاندىم. بولۇپمۇ «يوقلۇق» ۋە «بارلىق» تەرەپلەردە.

سوئال: ئۇزۇندىن بېرى سىز لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىياتى مۇنبىرىدىكى ئاتاقلىق يازغۇچىلار ئىچىدە شەرققە نىسبەتەن باشتىن-ئاخىر قىزىقىپ كېلىۋاتىسىز.

هازىرقى ئوتتۇرا ياش ۋە ياشلارنىڭ بۇ مەسىلە ھەققىدىكى ئەھۋالى قانداق؟

جاۋاب: بەزىلەردە ياپون ۋە جۇڭگو شېئىرىيىتىگە بەزىبىر قىزىقىشلار بار. ئەمما بۇلار كۆپ ئەمەس. قىزىقىشمۇ ئانچە چوڭقۇر ئەمەس. بەلكىم مېنىڭ ئۇچراتقانلىرىم ئازدۇر.

سوئال: سىز شەرق پروزىسىنى پەقەتلا تىلغا ئېلىپ باقمىدىڭىز. سىزدە پروزىغا نىسبەتەن زادىلا قىزىقىش يوقمۇ ـ قانداق؟

جاۋاب: ياق ئۇنداق ئەمەس. ئەمەلىيەتتە مېنىڭ ئوقۇغانلىرىم ئاز ئەمەس. جۇڭگونىڭ كىلاسسىك رومانى «قىزىل راۋاقتىكى چۈش» نىڭ ئىنگلىزچە ۋە فرانسۇزچە تەرجىمىسىنى، ئۇنىڭدىن باشقا بىر قىسىم ھېكايىلەرنىڭ ئىنگلىزچە تەرجىمىسىنى ئوقۇغانمەن. ئەمما ھازىر ئىسمىنى ئەسلىيەلمەيمەن. مەن يەنە «تارىخنامە» نىڭ ئالدى بىلەن فرانسۇز تىلىدىكى تەرجىمىسىنى، كېيىن ئىنگلىز تىلىدىكى تەرجىمىسىنى ئوقۇدۇم. ئەمما مەن يەنىلا فرانسۇز تىلىدىكى تەرجىمىسىنى ياخشى كۆرىمەن. چۈنكى ئۇ بىر قەدەر تولۇق. ئىنگلىز تىلىدىكى تەرجىمىسىنىڭ سالمىقى ۋە تەبىئىيلىكى سەل ئاجىز.

سوئال: جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى بىلەن تونۇشلۇقىڭىز بارمۇ ـ يوق؟ سىزنىڭ قىزىقىشىڭىز كىلاسسىك ئەدەبىياتتەكلا قىلىدۇ؟

جاۋاب: مېنىڭ جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى بىلەن بىرىنچى قېتىملىق تونۇشۇشۇم يەنىلا شېئىر تەرەپتىن بولدى. ئېھتىمال 40 يىللار بولغاندۇ. ئۇ ۋاقىتتا مېنىڭ ئوقۇغىنىم بىر نەپەر ئەنگلىيە يازغۇچىسى بىلەن بىر نەپەر جۇڭگولۇق ئالىم بىرلىكتە تەرجىمە قىلغان «جۇڭگو ھازىرقى زامان شېئىرلىرىدىن تاللانمىلار» ئىدى.

سوئال: ئارىدىن ئۇزۇن يىللار ئۆتتى. ھازىر سىزدە ئەنە شۇ شېئىرلار توغرىسىدا قانداق تەسىراتلار بار؟

جاۋاب: كونكرېت، ئىنچىكە تەركىبلەر يادىمدا يوق. پەقەت ئېسىمدە قېلىشىچە ئۆز ۋاقتىدىكى جۇڭگو شېئىرىيىتىنىڭ ئۈزۈلۈپ قالماي ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلغانلىقى، جۇڭگودىكى ھەر خىل ئۆزگىرىشلەر تۈپەيلىدىن بىر ئىزدا توختاپ قالمىغانلىقى ئادەمنى خېلىلا خاتىرجەم قىلىدۇ. سىلەر ئەسلىدىنلا شېئىر مىللىتى.

سوئال: قارىغاندا سىزنىڭ جۇڭگو ئەدەبىياتىغا بولغان قىزىقىشىڭىز بىزنىڭ پەرىزىمىزدىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغاندەك تۇرىدۇ. شۇنداق ئىكەن مەن يەنە بىر نەچچە سوئال سورىسام بولغۇدەك. خاتالاشمىسام سىز يەنە ھازىرقى زامان ھېكايىلىرىنىمۇ ئوقۇغانسىز؟

جاۋاب: ئوقۇغىنىم يەنىلا شۇ ھەممە كىشىلەر ئوقۇغان لۇشۇن بىلەن باجىننىڭ تەرجىمە ئەسەرلىرىدىن ئىبارەت.

سوئال: ماۋدۇننىڭچۇ؟

جاۋاب: ماۋدۇننىڭ «تۇن» دېگەن رومانىنىڭ ھەجمى ناھايىتى چوڭ. ئۇزۇندىن بېرى كىتاب ئىشكابىمغا تىزىقلىق تۇرىدۇ. ئوقۇشقا پەقەتلا پۇرسەت چىقمىدى.

سوئال: يېڭى زامان جۇڭگو ئەدەبىياتىدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ ـ يوق؟

جاۋاب: كۆرگەنلىرىم ئانچە كۆپ ئەمەس. تەرجىمە قىلىنغانلىرىمۇ ناھايىتى ئاز. مېنىڭ قىزىقىدىغىنىم يەنىلا شېئىر. شۇڭلاشقا بىر قىسىم تەيۋەن يېڭى زامان

(داۋامى 104 ـ بەتتە)

ئىككى ھېكايە

جەزىرە بۇرھانوۋا

تەھرىردىن:

سوۋېت ئۇيغۇر يازغۇچىسى جەزىرە بۇرھانوۋا 1932 - يىلى ئالمۇتا شەھىرىدە تۇغۇلغان، بالىلىق ۋە ياشلىق دەۋرى غۇلجا شەھىرى بىلەن توققۇزتارا ناھىيىسىدە ئۆتكەن، 1961 - يىلى سوۋېت ئىتتىپاقىغا چىقىپ ئولتۇراقلىشىپ، «كوممۇنىزم تۇغى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدە تەھرىر ۋە مۇخبىر بولۇپ ئىشلىگەن. تۆۋەندە ئۇنىڭ ئىككى ھېكايىسىنى دىققىتىڭلارغا سۇنىمىز.

ئاقلانمىغان ئانا سۆتى

بۈگۈن قۇياش نۇرىنى بۆلەكچىلا سېخىيلىق بىلەن چاچماقتا. كىشى قەلبىنى ئاجايىپ ھېس-تۇيغۇلار چىرمىۋالغاندەك ھەممە نەرسە شۇنچىلىك گۈزەل ۋە كۆڭۈللۈك كۆرۈنىدۇ. كاككۇك ئاۋازىچۇ تېخى...

ئېھ ماي! قانچىلىك گۈزەل، قانچىلىك ھېكمەتلىكسەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سېنى «ماي-ھېكمەتكە باي» دېيىدىكەن-دە...

يولدىشىمغىمۇ مۇشۇ گۈزەللىك تەسىر قىلدىمۇ، بىلمەيمەن ئۇ «ھەممە ئىشلىرىڭنى تاشلىغىنا، بەرىبىر ئىش دېگەننىڭ تۈگىمەيدۇ-غۇ، ياخشىسى ئىستىراھەت بېغىغا بېرىپ ئايلىنىپ، دەم ئېلىپ كېلەيلى» — دېدى. بۇ تەكلىپكە مەنمۇ دەرھال قوشۇلدۇم.

باغقىمۇ كەلدۇق. دەرۋازىدىن كىرىپ-چىقىۋاتقان ئادەم سان-ساناقسىز، ھەممە گۈزەل مەنزىرىنى تاماشا قىلماقتا. بىزمۇ ئۇزاق ئايلىنىپ يۈرگەندىن كېيىن، گۈللەر ئارىسىدىكى بوش ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىدە تۆرلۈك مودىلاردا كىيىنگەن قىز-يىگىتلەرگە ۋە باشقىلارغا قاراپ دەم ئېلىپ ئولتۇردۇق. مانا، چىرايلىق كىيىنگەن ياش ئەر-ئايال بەش-ئالتە ياشلاردىكى بىر كىچىك قىزنى يېتىلەپ توپتوغرا بىز ئولتۇرغان يەرگە قاراپ كېلىۋاتىدۇ. يېقىن كەلگەندىن كېيىن ئايال يېقىملىق تەبەسسۇم بىلەن «ئادىلەم ھەدە، ئاكا، قانداق ئەھۋالىڭلار، سىلەرنىمۇ كۆرىدىغان كۈن بولىدىكەن-غۇ!» دەپ قۇچاقلاپ كۆرۈشتى. مەن تونۇيالمىغانلىقىمنى بىلدۈرمەي قۇچاقلاپ كۆرۈشتۈم. ھال-ئەھۋال سوراشتۇق...

— ھەدە، ئاكا، سىلەر مېنى تونۇمايۋاتسىلەرغۇ دەيمەن — دېدى ئايال ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، — مەن بىر چاغلاردىكى قوشنىڭلار سارىخان موماينىڭ نەۋرىسى روزاغۇ. بۇ يولدۇشۇم، بۇ بولسا مېنىڭ قىزىم زۇمرەت.

ئايال شۇنداق دەپ قىزىغا ئېگىلىپ قاراپ قويدى.

— ھە، ھە، ۋاي تۇۋا، مۇنۇ قىزنىڭ چوڭ بولۇپ كەتكىنىنى قاراڭلار، — دەپ

قايتىدىن تىنچ-ئامانلىق سورىشىپ، سارىخان چوڭ ئانامنى سوردۇق. روزا بولسا ئۇنىڭ ساق-سالامەت ئىكەنلىكىنى ئېيتتى: «مومام يېقىندا سەكسەن ياشقا تولدى. ئۆزى تېخى تىمەن، بىراق كۆزى بىرئاز ناچارلىشىپ قالدى...» بىز مۇشۇ خىلدا خېلى پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن روزا ئۆيىنىڭ ئادرېسىنى بەردى. ئۇلار خوشلىشىپ، ئىلگىرى مېڭىپ كەتتى. بىز ئولتۇرۇپ قالدۇق.

شۇ ئۇچرىشىشتىن كېيىن خېلى ئۆتۈپ، روزا ھېيت كۈنى بولدى. سارىخان چوڭ ئانامنى ھېيت مۇناسىۋىتى بىلەن يوقلاپ كېلەيلى دەپ، روزا بەرگەن ئادرېس بويىچە ئۇلارنىڭ ئۆيىنى تېپىپ كەلدۇق. دەرۋازىدىن كىرىشىمىزگە بىزنى روزانىڭ ئاپىسى رىزۋانگۈل ئىنتايىن خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالدى.

— ۋىيەي، تۇۋا! كۈن قاياقتىن چىقتى... — دېگەندەك يېقىملىق سۆزلىرى بىلەن ئۆيگە باشلىدى.

سارىخان چوڭ ئانام پاكىز كىيىنىپ، تۆت قەۋەت كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپتۇ.

— ئاپا مېھمانلار كەلدى، ئادىلەم بىلەن ئەنۋەر سىزنى يوقلاپ كەپتۇ، — دېدى رىزۋانگۈل. ئانا ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇۋىدى، بىز:

— ئولتۇرسىلا چوڭ ئاپا، — دەپ ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇق، ئۇ ھاياجان ئىلكىدە لەۋلىرى تىترەپ، كۆڭلى بۇزۇلۇپ، كۆزىنى يېڭىنىڭ ئۇچى بىلەن ئېرتىپ تۇرۇپ دېدى:

— تۇۋا، سىلەرنىڭ يېنىڭلاردىن كۆچۈپ كەتكىنىمىزگە ئۇزۇن يىللار بولدى-غۇ، بىر شەھەردە تۇرۇپمۇ شۇنچە يىل كۆرۈشەلمەيدىكەنمىز-ھە.

— يىگىرمە بەش يىل دېگىنا ئاپا، — دەپ تولۇقلىدى رىزۋانگۈل ئانىسىنىڭ سۆزىنى.

— ۋاقىت دېگەن نەرسە ئۇچقۇر بولىدىكەنغۇ، ئۆتۈپ كەتكىنىنى بىلمەي قالىدىكەن، — دېيىشىپ ۋاقىتتىن شىكايەت قىلىشتۇق. ئۇزۇن ئولتۇرۇشۇپ، چاي ئىچكەندىن كېيىن، قايتايلى دېۋىدۇق، ئۇلار قويۇپ بەرمىدى.

— بۈگۈن سىلەرنى قوندۇرۇۋالىمىز. يىگىرمە بەش يىلدا بىر قېتىم قونساڭلار نېمە بوپتۇ، — دەپ ئۇنىماي بىزنى قوندۇرۇپ قالدى. كەچتە ھەممە ئائىلە ئەزالىرى يىغىلىشىپ ئاندىن كېيىنكى بىز كۆرمىگەن باللارنى تونۇشتۇرۇپ چىقتى. لېكىن رىزۋانگۈلنىڭ چوڭ قىزى راھىلەمنىڭ گېپى بولمىدى.

— راھىلەم نەدە، كىمگە تۇرمۇشقا چىقتى، باللىرى بارمۇ، — دەپ سورىدىم مەن.

— ئۇنى قويۇڭ، بىز ئۇنى باللىرىمىزنىڭ قاتارىدىن ئالمىغاچقا ئۆچۈرۈۋەتكەنمىز. ئۇ بىز ئۈچۈن دوزاخ-كۆيدۈرگە بولدى-غۇ، ئانىسىنىڭ ئاق سۈتىنى ئاقلىمىدى... — دېدى ماھمۇت بىر تۈرلۈك ئېچىنىشلىق، غەزەپلىك تولغىنىپ.

«نېمە ئۈچۈن؟» — دەپ ئويلىدۇم ئىچىمدە، ئاندىن بۇ ھەقتىكى گەپ ئۈزۈلۈپ قالدى-دە، باشقا گەپلەر بىلەن بولۇپ كېتىپ، ۋاقىت خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغانلىقتىن، ئورۇن سېلىنىپ ھەممە يېتىشتى. رىزۋانگۈل ئىككىمىز بىر ئۆيدە ياتتۇق. كۆزدىن ئۇيقا قېچىپ، بىز ئىككىمىز قايتىدىن مۇڭدىشىشقا باشلىدۇق.

— راھىلەمدىن نېمانچىلا رەنجىدىڭلار، پاكىي قېچىپ ئەرگە تېگىۋالدىمۇ؟ —

دەپ ئىچىمدىكى ئويۇمنى ئېيتىپ سالدىم.

— قېچىپ تېگىشىمىز ياخشى ئىش ئەمەسىكەن، ئاتا-ئانىغا ئەلەم قىلىدۇ. لېكىن بۇ پۈتۈنلەي باشقا مەسىلە. — رىزۋانگۈلنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، ئاۋازى تىترىدى، — «كىشىنىڭ يېنىدىكە ئىشىنەپ، قالدىم لېۋىمنى چىشلەپ» دېگەنىدەك، مەنمۇ لېۋىمنى چىشلەپ قالدىم. نېمىشىنى ئېيتاي، ئۇنىڭ شۇنچە جاپاسىنى تارتىپ، چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشۇپ نەۋرە كۆرگىنىمدە، ئۆز تۇغقان ئانىسىنى تېپىۋالدى، — رىزۋانگۈل ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى.

رىزۋانگۈلنىڭ بۇ ئېيتىۋاتقان سۆزلىرىگە ھەيران بولۇپ، «تۇغقان ئانىسى» دېگىنىڭىز نېمىسى، راھىلەم سىزدىن تۇغۇلغان ئەمەسمۇ، مانا قىزىڭ، سىز ئۇنى ئۆز كۆكرەك سۈتىڭىزنى ئېمىتىپ چوڭ قىلىۋىدىڭىز-غۇ، — دېدىم. بىر چاغلاردا رىزۋانگۈل ئېمىتىپ، كۆتۈرۈپ يۈرگەن بۇدۇرۇق بوۋاق كۆز ئالدىمغا كەلدى.

— ھە، گەپ شۇ ئۆزۈمنىڭ ئاق سۈتىنى ئېمىتىپ، مېھرىم چۈشۈپ قالغانلىقىدا بولۇۋاتىدۇ، جېنىم قېرىندىشىم، — دەپ ئاندىن رىزۋانگۈل كۆز ياشلىرىنى سۈرتىۋېتىپ، راھىلەمنىڭ دۇنياغا كېلىشى ھەققىدە ھېكايە قىلىپ بەردى.

× ×

بۇ ئۆيگە كېلىن بولۇپ چۈشكىنىمدە، ماھىرىتىنىڭ بىر سىڭلىسى، بىر ئىنىسى بار ئىدى. بىزنىڭ تويىمىز بولۇپ ئالتە ئايلاردىن كېيىن ئىنىسى مەسىرىتنىمۇ سۆيگەن قىزى زورە بوۋىدىكە ئۆيلەندۈردۇق. بىز ئىككى كېلىن، ئىككى ئوغۇل، ئاتا-ئانا ھەممىمىز شۇنچىلىك ئىناق تۇرۇپ، كۆڭلەر كۆڭۈللۈك ئۆتۈۋەردى. ئۇلارنىڭ

تويىدىن ئالتە-يەتتە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، خاتىرجەم ھاياتىمىز غەمگە ئايلاندى: زورە بوۋىنىڭ ئاپىسى تۇيۇقسىزلا تۈگەپ قالدى. ئەلۋەتتە، بۇ تۇيۇقسىز ئۆلۈم ھەممىمىز ئۈچۈن ناھايىتى ئېغىر قايغۇ بولدى. مۇسىبەتلىك كۈنلەر ئۆتۈپ ئانىنىڭ قىرقى نەزىرى تۈگىگەندىن كېيىن زورە بوۋىنى قائىدە بويىچە ئۆيىگە كۆچۈرۈپ ئېلىپ كەلدۇق. ئۇ قايتىپ كېلىپ ئۈچ-تۆت كۈن ئۆتكەندىن كېيىن كەچقۇرۇنلۇقى گۈگۈم چۈشۈپ قالغان مەزگىل ئىدى. مەسىرىت كىرىپ كەلدى-دە، بىر تۈرلۈك مەيۈس ئاھاڭدا: «زورە بوۋىنى كۆرمىدىڭىزمۇ ھەدە، ئۆيىگە كىرسەم، ئۆي ئىچى بىسەرەمجان، ئۆزى يوقمۇ» — دېدى.

— ياق، بايىلا يۈرەتتىغۇ، — دېدىم پەرۋا قىلماي. مەسىرىتنىڭ پەرۋانە بولۇپ يۈرگىنىگە كۈلگۈم كەلدى. چۈنكى ئۇلار بىر-بىرىنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى.

زورە بوۋى شۇ كەتكىنىچە ئاردىن بىر ھەپتىمۇ ئۆتۈپ كەتتى. مەسىرىت بىئۇرۇقتۇم بولۇپ، ئىچىدىن قىيىنىلىپ يۈردى. ئاندىن ئاپام بىلەن دادام رەھمەتتى: قۇدىلارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلەيلى، نېمە ئىش بولدى ئۇلارغا، دېيىشىپ كېتىشىۋىدى. كەچتە ناھايىتى خاپا ھالدا قايتىپ كېلىشتى.

ھەي — ھەي، نېمە دەيسىز ئۇتتۇرىدىكى دوست-دۈشمەننىڭ ئوت-تۈتۈرى غەيۋەت گەپ-سۆزلىرىگە. «قۇدىلار قاردىلىقنى ياخشى قىلمىدى. بىز چامغۇر كۆمگىنىمىز يوق، ئۇنداق قىلىپ قاردىلىق قىلغۇچە قىلمايلا قويسۇن. راسا تاشپۇچاق ئىكەن-دە!» — دېگەنگە ئوخشاش ھەق-ناھەق گەپلەرگە قايناپ كەتكەن زورە بوۋىنىڭ دادىسى توپتوغرا قىزىنىڭ ھۇج-

رىسىغا كېلىپتۇ - دە، زورە بۆۋدىنى ئېلىپ كېتىپتۇ. تـوۋا، ئۇمۇ ھەتتا ئېرىدىغىنى بىر ئېغىز گەپ قىلىپ قويماستىنلا، دادىسىغا ئەگىشىپ ئۆيدىن چىقىپ كې-تىپتۇ. ئۇلارغا بىر نەچچە كىشىلەرنى ئەۋەتتۇق. مەسۇتنىڭ ئۆزىمۇ بىر نەچچە قېتىم باردى. بىراق ئۇلار زادىلا ئېرى-مىدى. «كۆرگىنىڭگە كۆنىسەن» دېگەندەك مەسۇتمۇ، باشقىلىرىمىزمۇ بۇ ئورۇنسىز ئىشقا كۆندۇق، ئامال يوق. كېيىن ئۇلار سوت ئارقىلىق رەسمىي ئايرىلىپ كېتىشتى.

ھەممە دەرد - ئەلەمنى ئانىنىڭ تارتى-دىغانلىقى تەبىئىي بىر ھال ئەمەسمۇ، تـوۋا، دەيتتى ئاپام بۇ ئورۇنسىز ئىش-لارغا ئىچى پۇشۇپ «ئادەمنى سۆز بۇزىدۇ، دۇن-يانى بوران» دېگىنى راستكەن - دە، شۇنچى-ۋالا ئۆي بۇزغۇدەك ھېچ ئىش بولمىدىغۇ! — دەپ يىغلايتتى. چۈنكى بىز ھەر ئىككى كېلىننىڭ ئاي - كۈنى توشۇپ كېلىۋاتاتتى.

شۇنداق قىلىپ، دەسلەپ مېنىڭ كۆ-زۈم يورىدى — قىز بوشاندىم. ئاغرىقخانى-دىن ساق - سالامەت ئۆيگە چىقىپ، قىزى-مىزنىڭ ئېتىنى راھىلەم قويدۇق. لېكىن بۇ خۇشاللىقىمىز ئاز كۈندىلا بەربات بولدى: بالا چاچراپ كەتتى...

قولۇمدىكى بوۋاق ئۆلسە شۇنچىلىك يامان بولىدىكەن، بۇنى خۇدايىم ھېچ بەندىسىگە كۆرسەتمىسۇن. ئۆزۈمنى قويى-دىغان يەر تاپالماي قالدىم. يىغلاپ - قاق-شاپ، كۆكرەك سۈتۈمنى پاتقۇزالماي سىغىشۇرتىمەن. مەھكەم تېڭىشۇرتىمەن. مېنىڭ مۇشۇنداق ئازابلىنىپ يۈرگەن كۈنلىرىمدە زورە بۆۋدىمۇ قىز بوشىنىپتۇ. ئۇياق دوخ-تۇرخانىدىمۇ بارماي، تونۇش ئاكوشېركىنى ئۆيىگە چاقىرىپلا بوشىنىپتۇ - دە، بالىنى كۆرمەستىن كىندىكىنى كېسىپلا، ھەتتا يۇرماي يۈگەككە ئوراپلا «خەقنىڭ بالىسىنى باققۇچىلىكىم يوق، نەگە ئاپارسا ئاپار-سۇن» دەپ بىزگە ئەۋەتىشۇپتۇ.

ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بۇ تاش يۈ-رەكلىككە غەزەپلىنىپ، زورە بۆۋى بىلەن ئۇنىڭ دادىسىغا لەنەت ئوقۇشتى. ئاندىن دادام رەھىمتى: «بوپتۇ، بوپتۇ رىزۋانگۈل، قىزىڭىز ئۆلمەپتۇ» دەپ، بالىغا دەرھال راھىلەم دەپ ئات قويدى. بوۋاقنى ئېمى-تىشكە باشلىدىم. كۈنلەر ئۆتۈپ بالىغا مېھرىم چۈشۈپ، ئۆلۈپ كەتكەن راھىلەم خىيالىمغىمۇ كەلمەيدىغان بولدى. مانا شۇ چاغلاردا بىزنىڭ ئۆيىمىز چېقىلىپ، يېڭى بىنادا سىلەر بىلەن قوشنا بولۇپ قالدۇق. راھىلەم ئىككى ياشقا كەلگەندە روزا تۇغۇلدى. ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز، ئۇ ئۆيلەر بىزگە تارلىق قىلغاندىن كېيىن مۇشۇ ئۆيگە تېگىشىپ، مۇنۇ ئۆيلەرنى سالدۇق.

راھىلەم سەككىزىنچى سىنىپنى تۈگەت-كەندىن كېيىن مېدىتسىنا تېخنىكۇمىغا كىردى. ئۇنى تاماملىغاندىن كېيىن ھەم-شىرە بولۇپ ئىشلەپ يۈرۈپ، ئۆزى ياخشى كۆرگەن يىگىتى بىلەن توي قىلىپ، تۇرمۇشقا چىقاردۇق. نەۋرىمىزنى كۆردۇق.

«يىغا ياندىن، بالا - قازا قېرىنداشتىن» دېگەندەك، كىچىك ئانىسىنىڭ پەيزى-راخمان دېگەن ئوغلى بار، ئۆزى مۇئەل-لىم، تارىخ پەنىدىن دەرس بېرىدۇ. خېلىلا سىپايە يىگىت. بۇ بالا بىزنىڭ ئۆيگە قويۇق كېلىدىغان بولۇپ، راھىلەم بىلەن ئوكچە يەردە مۇڭدىشىدىغان بولۇپ قالدى. راھىلەم بولسا بوۋاقنى ماما قال-دۇرۇپ قويۇپ پات - پاتلا يوقاپ كېتى-دىغان ئادەتنى چىقىرىپ قالدى. بوۋاقنى

بېقىپ ئولتۇرۇۋېرىمەن. ھېچ نەرسە كۆزۈمگە كۆرۈنمەيدۇ، تۇۋا!...

× ×

دەم ئېلىش كۈنى ئىدى، ھەممىمىز ئۆيدە، چۈش مەزگىلى، تاماق يېيىش ئۈچۈن ئۈستەلگە يىغىلىپ ئولتۇراتتۇق. بىر چاغدا ئاسماندىن چۈشكەندەكلا زورە بۇۋى كىرىپ كەلدى. ھەممىمىز ھەيران قالدۇق. مەسۇتقا قارىۋىدىم رەڭگى ئۆزگىرىپ تاتىرىپ كەتتى-دە، دەرھال ئاياغلىنى باشلاپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى. سانىيەم بولسا بۇ ئايالنىڭ كىملىكىدىن خەۋەرسىز ئىدى، ئۇنىڭ كىملىكىنىمۇ بىلمەيتتى. ئۇنىڭ كىرىپ كېلىشى بىلەن يۈرىكىم جىغىلدە قىلىپ قالدى. چۈنكى باققان بالىنىڭ ئوتىنى باققان كىشىنىڭ ئۆزىلا بىلىدۇ. كۆڭلۈم بىر يامانلىقنى سەزگەندەك، ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي، تىلىم باغلىنىپلا قالدى. بىر ئاز جىمىلىقتىن كېيىن زورە بۇۋى ھېچكىمنىڭ تەكلىپىسىزلا سۇپىنىڭ قىرغىقىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئاندىن خۇددى ۋەدىلىشىپ قويغاندەك راھىلەمۇ بالىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. نەۋرەمنى ئۇنىڭ قولىدىن ئېلىشىمغا زورە بۇۋى خۇددى بىگىزگە ئولتۇرۇپ ئالغاندەك ئورنىدىن ئىرغىپ تۇرۇپ، بالىنى تالىشىپ ئېلىۋالدى-دە، تىل-ھاقارەت دېگەننى يامغۇردەك ياغدۇرۇۋەتتى. قاش بىلەن كىرپىكنىڭ ئارىلىقىدا بولۇۋاتقان بۇ ۋەقەگە ھەيران بولۇپ، خۇددى بېشىمغا قاتتىق بىر نەرسە بىلەن ئۇرۇۋەتكەندەك گاڭگىراپ قالدىم.

بىر ھازادىن كېيىن ئۆزۈمنى بىر ئاز تۇتۇپ ئېلىپ، زورە بۇۋىدگە: يوقال، سېنىڭ بۇ قارا يۈزۈڭنى خۇدايىم بىزگە ئىككى ئالەمدە كۆرسەتمىسۇن، سېنى ھېچكىم تونۇمايدۇ، ھېچكىم سېنى چاقىرىپ كەلمىدى. نېمە دەپ كەلدىڭ ئۇياتسىز، ئۆز ۋاقتىدىمۇ سېنى ھېچكىم قوغلىمىغان ئىدى-غۇ، ئەقىلسىز. ئالدى-كەينىڭنى ئويلىماي، داداڭغا ئەگىشىپ كېتىپ قالدىڭ، ھايۋانمۇ بالىسىنى تاشلىمايدۇ. سەندە ھايۋانچىلىكمۇ مېھىر بولمىغاچقا، تۇغۇپلا تاشلىۋېتىپ، بالا چوڭ بولغاندا ئەمدى قايسى يۈزۈڭ بىلەن كەلدىڭ، ۋىجدانسىز! — دېدىم. شۇنىسى ئەلەم قىلدىكى، «ھايۋان بالىسىنى باقساڭ ئاغزى-بۇرنۇڭنى ماي ئېتەر، ئادەم بالىسىنى باقساڭ ئاغزى-بۇرنۇڭنى قان ئېتەر» دېگەندەك، ئاق سۈتۈمنى ئېمىتىپ چوڭ قىلغان قىزىم، ئاشۇ ھازازۇل تەرەپدارى بولۇپ، مېنى ئۇنىڭ بىلەن تەڭلا ھاقارەتلىدى: «مېنىڭ ئاتام بىلەن ئاپامنىڭ ئايرىلىپ كېتىشىگە سەن سەۋەبچى بولغان ئىكەنسەن، مېنىڭ ئانام سېنىڭ ئەلىمىڭگە چىدىماي، ئېرى بىلەن بالىسىنى ساڭا تاشلاپ بەرگەن. ئەگەر سەن مېنىڭ دادامنى ياخشى كۆرمىگەن بولساڭ، بالىسىنى باقاتتىڭمۇ!...» — دەپ بىلجىرلىدى. ئۇنىڭ بۇ ھاقارەتلىرىگە چىدىمىغان ماھمۇت بىلەن ئاپام ئۇلارغا «ئۆيدىن يوقىلىڭلار ئالۋاستىلار!» — دەپ ۋارقىراپ دۈمبىلىرىدىن ئىتتىرىپ، ئۆيدىن سۈرۈپ چىقىرىۋەتتى. مانا شۇ كۈندىن باشلاپ بىز ئۇنى بالىلىرىمىز قاتارىدىن ئۆچۈردۇق. بىر ئىنداقمۇ ئەلەملەر بولىدىكەن قېرىندىشىم بۇ جاھاندا...

مۇشۇ كۆڭۈلسىز ۋەقەدىن كېيىن، ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. ئاڭلىغۇدەك بولسام، بۇ خوتۇن باشقا رېسپۇبلىكىلارغا بېرىپ، بىر نەچچە ئەرگە تەگكەن بولسىمۇ،

چىقىشىپ ئۆتەلمىگەنلىكتىن ئۇلاردىن ئاجرىشىپ، مۇشۇ ئەتراپقا كۆچۈپ كېلىپ، مېنىڭ قىزىمنى ئۆزىگە قارىتىپ ئېلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن پەيزىراخمانغا يولۇقۇپ، ئۇنى ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىپ بىر ئامال قىلىپ قولغا چۈشۈرۈپتۇ. ئۇ بولسا زورە بىلەن راھىلەنى ئۇچراشتۇرۇپ، تونۇشتۇرۇپ يۈرۈپتۇ. زورەنىڭ «قىزىمنى ئۆزۈمنىڭ قىلىپ ئالسام، مەسۇتنىڭ قولۇمغا چۈشۈشى ئاسان»، دېگەن گەپلىرىنى ئاڭلاپ، بىزنىڭ ئائىلىمىزدىكىلەرنىڭ ئۇنىڭغا بولغان نەپرىتى تېخىمۇ ئاشتى.

كېيىنكى ۋاقىتلاردا مەسۇت ئايالى بىلەن سەۋەبسىزلا، پات-پات جېدەل چىقىرىدىغان بولۇپ قالدى. بىر كۈنى سانىيەمنىڭ يېزىدىكى قوشنىسىنىڭ شەھەردە ئوقۇيدىغان قىزى يوقلاپ كەپتۇ. سانىيەم مېھماننى ئۇچۇق چىراي قارشى ئېلىپ، چاي تەييارلاپ جوزىغا سېرىق ماي قويۇۋىدى، مەسۇت مېھماننىڭ ئالدىدىلا قاپاقلىرىنى تۈرۈپ تالاغا چىقىپ كەتتى. سانىيەم ھېچنەرسە سەزدۈرمەستىن قىزنى مېھمان قىلىپ، ئۇزىتىپ قويدى. ئۇ قىزنى سەزمىدى دەمسىز، ئىككىنچى قېتىم بۇ ئۆيگە ئاياق باسمىدى.

مېھمان ئۆيدىن چىقىشى بىلەنلا، مەسۇت خۇددى قاتتىق چىققان بوراندەك، ئىشىكنى جالاقىدە ئېچىپ كىرىپ: «كەلگەن ھەممە سەھرالىققا ماي قويۇۋېرەمتىڭمۇ!» دېدى-دە، جوزىدىكى ئاپقۇرنى ئۇنىڭ بېشىغا ئاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ شۇنداق بىر جېدەل چىقاردىكى، ۋۇجۇدۇم تىترەپ، ئەقلىم ھەيران بولدى. ئۇ ئائىلىمىزدىكى ھېچقايسىمىزغا قاپىقىنى ئاچمايتتى. ئاپام مەسۇتقا كۆپ نەسىھەتلەرنى قىلىپ: «سەن سانىيەمنى ئۇنداق ئورۇنسىز ئازابلاۋەرمە، ئۇ ئاق كۆڭۈل، ئەپۇچان ئۇ سېنىڭ بىر ئېغىز ئىللىق گېپىڭنىڭ غېرىبى. سانىيەم ئەقىللىق، ئىرادىلىك بولغىنى ئۈچۈن، سېنىڭ مىجەزىڭگە كۆنۈپ، ھېچكىمگە ھېچنەرسە بىلدۈرمەي، ھەقىقىي ئايالنىڭ ئانىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىۋاتىدۇ. سەن بۇلارنى چۈشىنەمسەن؟!»— دېگەنىدەك گەپلەرنى قىلدى. لېكىن مەسۇت: «ياخشى بولسا ئۆزىگە مېنىڭ ئۇنىڭغا يالۋۇرغۇم يوق، قېچىپ كەلگەن ئۆزى، مەن ئەمدى ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايۋاتىمەن» دېدى. ئاپام: «مەن سېنىڭدىن كەچسەم كېچەمەنكى، لېكىن سانىيەمدىن كەچمەيمەن!»، دەپ ئۇنى سىلكىپ يىغلىدى...

— ئەمدى راھىلەمنىڭ قىلىپ يۈرگەنلىرىنى ئاڭلاڭ، — دېدى ئۇ ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ، — ئۇ ئاپىسى بىلەن ئالدىنئالا كېلىشىۋېلىپ، مەسۇتنى پات-پاتلا تاماق ئېتىپ ئۆيىگە چاقىرىدىكەن. ئاندىن زورە بۇۋى خۇددى تەساددىپىي كېلىپ قالغاندەك كىرىپ كېلىدىكەن. بىز مانا، راھىلەمنىڭ مۇشۇ خىلدىكى «ساۋابلىق» ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەنلىكىنىمۇ ئاڭلىدۇق.

× ×

بىچارە سانىيەمگە ئائىلىمىزدىكى ھەممىمىزنىڭلا ئىچى ئاغرىيدۇ، ئامال يوق. «قىز بالا دېگەن سالغا تېشى» دېگەننى راست ئىكەن-دە، دەپ قالىمەن. مەسۇت بىر يېزىغا كاماندىروپكىغا بارغىنىدا شۇ يەردىكى ئايالنىلار ئۇنى تونۇشتۇرۇپتۇ، سانىيەم ياش قىز بولغىنى ئۈچۈن بىرىنچى سېزىمىغا بېرىلىپ كېتىپ، ئالدى-كەينىنى ئويلىماي، ئۇ يىگىتنىڭ كىملىكىنى سورۈشتۇرمەيلا، ئاتا-ئانىسىنىڭ رازىلىقىسىز، مەسۇت بىلەن بىللە كەپتۇ. مەسۇت ئىلگىرى ئىككى قېتىم ئۆيلەنگەنلىكى

توغرىلىق ئۇ قىزغا گەپمۇ قىلماپتۇ. بىزمۇ بۇ ھەقتە ھېچ گەپ قىلمىدۇق. ئېمە دەيمىز ئۇنىڭ بىرئون ئۆيلەنگەنلىكىنى بىلمىگەن كىشى بولۇپ يۈرىۋەردۇق...

سانىيەم كېلىپ بىر ئاز ۋاقىت ئۆتە-كەندىن كېيىن، ئاپام بىز ئىككى كېلىننى ئېلىپ بىر چايغا باردۇق. سانىيەم چى-رايلىق، يېقىملىق بولغىنى ئۈچۈنمىكىن، ھەممىنىڭ نەزىرى ئۇنىڭغا چۈشتى. تۆردە ئولتۇرغان موماي-لاردىن بىرى: «خويما تاتلىق قىز ئىكەنغۇ، كىمنىڭ قىزىسىز بالام، يولدىشىڭىز كىم؟» دەپ سورىشى-غىلا، خۇددى مۇشۇنداق سۆزنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، ئىشىك تەرەپتە ئولتۇرغان بىر ياش ئايال: «كىمنىڭ ئايالى بولاتتى، پەردەمنىڭ ئېرىغا تېگىۋالغان بۇزۇق»، دەپ تومشۇقىنى تۈردى. بىچارە سانىيەم بۇ كۈتۈلمىگەن ھۇجۇمدىن ھاڭ-تاڭ بولۇپ، قىزىرىپ كەتتى. ئەمما لام دېمەس-تىن چاندۇرماي ئولتۇردى. ئاپام ئۇ ئايالغا قاراپ: «ئۇنداق بولمىغۇر گەپلەرنى قىلماڭ. بۇ قىزىمدا سىز دېگەن ئەيىب يوق. ئۇ ھېچكىمنىڭ ئېرىغا تەگكەن ئەمەس. ئۆزىنىڭ خۇدا قوشقان يولدىشى»، دېۋىدى ئۇ ئايال ئۆينى بېشىغا كىيىپ بىر زەھەرلىك كۈلۈۋېلىپ، «خۇدا قوشقانمىش تېخى، بىرىنچى نىكاھنى خۇدا قوشىدۇ، ئىككىنچىسىنى ئادەم قوشىدۇ، ئۈچىنچىسىنى بولسا شەيتان قوشىدۇ. بىل-مەمدىلا بۇ چىرايلىقچۇ، مەسۇتنىڭ سۆيۈپ ئالغىنى ئەمەس. ئۇلارنى يول ئۇستىدە شەيتان قوشقان» دېدى. ئۇ ئايال ئۆز-نىڭ گېپىگە ئۆزى كۈلۈپ، تېخىمۇ چاق-ۋاقاشقا باشلىدى. بىرىنچى قېتىم بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، بۇ ئايالنىڭ نەلەردىن مۇنداق گەپلەرنى ئۆگىنىۋالغانلىقىغا ھەيران بولۇپ ئولتۇردۇم.

ئۆيگە قايتقاندىن كېيىن بىچارە قىز ئاپامغا نالە قىلىپ: «ئاپا بۇ ئېمىدېگەن ھاقارەت! ئېمىشقا مەسۇت ماڭا باشتا ئۆيلەنگەنلىكىنى ئېيتمىغان-ھە، ئېمە بولسا باشتا ئېيتسا ياخشى ئەمەسمۇ؟ بۇ ناھەق گەپلەرگە قانداق چىدايمەن. مېنىڭ ۋىجدانىم ئۆمۈر بويى ئازابلىنىدىغۇ، ئەمدى!»، دەپ كۆز ياشلىرىنى تۆكتى: ھەي ئانا، دېسىڭىزچۇ بىچارە ئاپام خىج-الەت بولغاندەك «بوپتۇ قىزىم، ئۇ سىزنى ياخشى كۆرگەنلىكىدىن تاشلىۋەتكەن خو-تۇنىنى ئېغىزغا ئالمىغاندۇ» دەپ كۆڭ-لىنى ياسىدى. شۇندىن بېرى ئۇزۇن يىللار ئۆتتى. لېكىن سانىيەم شۇ ھاقا-رەتتىن كېيىن ئۆزىنى ئەيىبلىكتەك سېزىپ، روھسىزلىنىپ، گەپ-سۆزسىز، بېشىنى سېلىپ يۈرىدىغان بولۇپ قالدى.

مانا ئەمدى زورە بۇۋى بىلەن راھى-لەمنىڭ قىلغانلىرى ئۇنىڭ قولىقىغا يېتىپ، مەسۇتقا ئىچىدىكى دەرد-ئەلەملىرىنى ئېيتسا، ئۇ ئىزا تارتماستىن «سەن ماڭا چاپلىشىۋالغان بالا-قازا بولدۇڭ، مەن سېنى زورلاپ ئالغىنىم يوق، ھەممىنى قېچىپ تەگكەن ئۆزۈڭدىن كۆر. سېنىڭ قىممىتىڭ ماڭا بىر تىيىن، بار، مېنى سوتقا بەر!...»، دەپ بىچارىنى ھاقارەت-لەپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى...

زورە بۇۋى بولسا مەيدىسىنى كېرىپ، «بەرىبىر مەسۇت مېنى ياخشى كۆرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۆزۈمگە قايتىپ كەلدى: بىرىنچى مۇھەببەت دېگەن قاچان بولمى-سۇن ئۆز ئىگىسىنى تاپىدۇ...»، دەپ جاھانغا پاتماي يۈرگۈدەك.

سانىيەم ئۆزىمىز بىلەن بىللە ياشاۋات-تىدۇ. ئىككى ئوغلى چوڭ بولدى. ئۇلار

ئاپىسىغا قەۋەتلا مېھرىبان بالىلار بولۇپ ئۆستى. ئاپىسىنى بەكمۇ ئايايدۇ. ئاپىسىنىڭ ئېيتقان ھەر قانداق سۆزىنى ئۆزلىرى ئۈچۈن قانۇن، دەپ بىلىشىدۇ. چۈنكى سانىيەم ھاياتىنى بالىلىرى ئۈچۈن بېغىشلىغان ئالىيجاناب ئانا.

تالاشتا قالغان جەسەت

بۈگۈن ئەتىگەندىن كەچكىچە يېرىم تاغارچە كېلىدىغان شىمىشكىنى تازىلاپ، سوۋۇپ، پۇچەكلىرىنى ئايرىپ، قورۇپ سېتىشقا تەييارلاپ قويغان تالىپ بوۋاي، ئەتىسى ئەتىگەندە چاي-پېيىنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن بىر دانە ئىستاكان بىلەن تاغىرىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەتتى. بوۋايغا «شىمىشلىرى خېرىدارلىق بولسۇن ئىلاھىم!»، دەپ ئۇنى دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ چىققان جۆھەر موماي، قايتىپ كىرىپ جوزىنى يىغىشتۇرۇپ، چىنە-قاچىلارنى يۇيۇپ، ئۆينى تازىلاش بىلەن بەنت بولۇۋاتاتتى، ئاردىن بىرەر سائەتچە ۋاقىت ئۆتمەيلا، دەرۋازىنىڭ كىچىك ئىشىكى غىچ قىلىپ ئېچىلدى. «بۇ كىرگەن كىمدۇ» دەپ ئويلىغان موماي دېرىزىدىن تاشقىرىغا قاردۇدى، بوۋايىنىڭ قايتىپ كىرىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، «نېمە بولدىكىنە، شۇنداق تېز سېتىپ بولغان ئوخشىمامدۇ؟»، دەپ كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇزۇن ئۆتمەي بوۋاي بىر تۈرلۈك پەرىشان، قاپاقلىرى چۈشۈپ، ئىنتايىن رەنجىگەن مەيۈس ھالدا كىرىپ كېلىپ، ئېغىر تىنىپ، ئۇسۇلۇق سوردى. بىر چىنە سوغۇق چاينى سۈمۈرۈپ ئالغاندىن كېيىن، ھەيران بولۇپ ئۆزىگە قاراپ تۇرغان مومايغا ئەھۋالنى ئېيتىشقا باشلىدى:

— خۇدايا توۋا، ماگىزىنىنىڭ ئالدىغا بېرىپ مىشكاپنى يەرگە قويۇپ ئەمدىلا بىر-ئىككى ئىستاكان سېتىشىمغا خۇددي ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ھېلىقى ساقچى بالا يېتىپ كەلدى. ئۇ بەكمۇ قوپاللىق بىلەن: «تېزرەك، ھايانكەشلىك بىلەن شۇغۇللىنىشقا بولمايدۇ، ئاقسال. يەنە كېلىپ ساتىدىغان بولسىڭىز جەرىمانە قويىمىز، ئۇ چاغدا ياخشى بولمايدۇ»، دەپ قوغلىدى قارا. مەن ئۇنىڭغا «بۇ نەنىڭ ھايانكەشلىكى بولسۇن، مەن بۇ شىمىشكىلارغا قانچىلىك ئەمگەك قىلدىم. ئۇنداق قوغلىما، ئالىدىغان پېنسىيەم ئاران قىرىق سوم. ئۇ نېمىگە يېتىدۇ بالام!»، دەپ يالۋۇردۇم. لېكىن ئۇ «مەن سېنىڭ بالاڭ ئەمەس، ماڭ بۇ يەردىن، يوقال»، دەپ ئىنتايىن ھۆرمەتسىزلىك بىلەن خۇددى گۇناھكارلارنى ھەيدىغاندەك مۆرەمدىن ئىتتىرىپ قوغلىۋەتتى. بوۋاي يىغلامسىراپ سۆزلەپ، كالىچىنى يېشىپ، سۇپىغا چىقىپ سېلىقلىق تۇرغان كۆرپىگە بېشىغا تەكيىنى قويۇپ سۇنايلىدى. بىر ھازاغىچە ئۈنچىقماي، ھېلىقى ساقچى بالىغا غەزەپلىنىپ يېتىپ، خىيالى بىردىن ئۆتمۈشنى چارلاپ كەتتى.

...ئۇزاق يىللار مابەينىدە كولخوزدا ئېغىر ئىشلارنى ئىشلەپ يۈردى. بىر كۈنى تويۇقسىزلا قاتتىق ئاغرىپ قېلىپ ئىشقا چىقالمىدى. ئۇنىڭ ئىشقا چىقمىغانلىقىنى كۆرگەن بىرىگادىر ئاتلىق تالىپنىڭ قورۇسىغا باستۇرۇپ كېلىپ:

— تالىپ، ھاي تالىپ! — دەپ ۋارقىرىدى. بىرىگادىرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ،

ئۇرنىدىن ئاران تۇرۇپ چىققان تالىپنى كۆرۈشى بىلەنلا، ئۇچىسىدىكى قارا خۇرۇم چاپىنىنىڭ بېلىگە قامچىسىنى قىستۇرۇپ ئالغان بىرىگادىر ئىنتايىن تەكەببۇرلۇق بىلەن ئۇنىڭدىن: «سەن نېمىشقا ئىشقا چىقمىدىڭ؟»، دەپ ۋارقىراپ سورىدى. تالىپ ئىشقا چىقمىسلىقنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرگىچە زەھەرخەندىلىك بىلەن بېلىدىكى قامچىسىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ ئۇنى بىرنەچچىنى ئۇرۇۋەتتى...

«يىقىلغانىنىڭ ئۈستىگە تەپمەك» دېگەنىدەك، ئۆزى قاتتىق ئاغرىق ئىكەنلىكىنىڭ ئۈستىگە يەنە بىرىگادىرنىڭ قامچىسىنى يېگىنى تالىپقا ئېغىر كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خورلۇققا چىدىماي دوختۇرخانىدا يېتىپ قالدى...

تالىپ بىر ئاز ياخشى بولۇپ، دوختۇرخانىدىن چىققىنىدىن كېيىن، ئەمدى بۇ كولخوزدا ئىشلەپ قېلىشقا كۆزى يەتمەي، كۆپ ئويلىنىپ تولغاندى. بىر كۈنى شەھەردىن سىڭلىسى تالىپنى يوقلاپ چىققاندى، ئۇ ئاكىسىنىڭ ھالىغا ئېچىنىپ، يىغلاپ تۇرۇپ «قانداق قىلىمىز، بولدى، قولۇڭدىكى ھەممە تەئەللۇقاتىڭنى سېتىپ بىزنىڭ قورۇغا كۆچۈپ كەل، بارنى تەڭ كۆرىمىز، كېيىنچە ئالدىرىماي بىرەر قورۇمۇ سېتىپ ئالارسەن. ئىش قىلىپ «جان بولسا جاھان، ئاش بولسا قازان.»، دېدى. ئۇلار بىرمۇنچە مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن، تالىپ دوختۇرنىڭ ئېغىر ئىشقا يارىمايدۇ، دەپ بەرگەن ئىسپىراپكىسىنى كۆرسىتىپ ۋە قايتا - قايتا ئەرز يېزىپ، مىڭ بىر مۇشەققەتلەر بىلەن كولخوزدىن بوشاندى. مانا ئەمدى ئۇ قاسىم بىرىگادىردىنمۇ قۇتۇلدى.

كولخوزدىكى بەزى جان كۆيەرلىرى بولسا ئۇنىڭغا «ئۆگەنگەن يېرىڭدىن كەتمىگىن. بىرىگادىر قاسىمنى سوتقا بېرەيلى، ھەقىقەت دېگەن نەرسە باردۇ...» دېيىشتى. لېكىن تالىپ «بولدى، ئۇنى سوتقا بېرىپ نەلەردە سۆرىلىپ يۈرەي، ئويناشمىغىن ئەرباب بىلەن، ئەرباب ئۇرار ھەر باب بىلەن» دېگەنىدەك، بەردىبىر سوتمۇ شۇلار تەرەپتە بولىدۇ. كولخوز رەئىسىمۇ ئەلۋەتتە قاسىمنى ياقىلايدۇ. ھەقىقەت دېگەن تېپىلمايدىغان نەرسە. ئۇنىڭدىن كۆرە بۇ يەردىن ئۆزۈملا يوقىلاي»، دەپ، قەتئىي قارارغا كېلىپ كۆچۈپ كەتكەنىدى.

شەھەرگە كۆچۈپ كېلىپ، سىڭلىسىنىڭ ئۆيىدە بىر - ئىككى يىلدەك تۇرغاندىن كېيىن، يېرى خېلىلا چوڭ، كىچىككىنە ئىككى ئېغىزلىق ئۆيى بار بىر قورۇنى سېتىۋالدى. ئۆزى كۆزەتچىلىككە ئورۇنلاشتى. جۆھەر بولسا ئائىلە ئىشلىرى بىلەن بولۇپ، بالىلىرىنى خاتىرجەم ئوقۇتۇشقا باشلىدى. كېيىنرەك جۆھەرمۇ بىر ئاشخانىغا قاچا يۇغۇچى بولۇپ ئورۇنلاشقاندىن كېيىن تۇرمۇشلىرى خېلىلا خاتىرجەم بولۇپ قالدى. ئەمدى تالىپ ئۆي سېلىش مەقسىتىدە ئاستا - ئاستا قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنى توپلاشقا باشلىدى. «يۇرت ئىچىدە ھەممىگە يول تېپىلىدۇ» دېگەنىدەك، يۇرت ئەمەسمۇ، ھاشار قىلىپ، توپلىشىپ ئىشلەپ ئۆيمۇ سېلىۋالدى... ۋاقىت دېگەن قۇشتەكلا ئۇچۇپ ئۆتىدىكەنغۇ، دەپ ئويلىدى بوۋاي. ئەمدى ئۇنىڭ پېنسىيىگە چىقىدىغان ۋاقتىمۇ يېتىپ كەلدى. ھەي، ھەقىقەتسىزلىك دېسىڭىزچۇ، لېكىن ئۇنىڭ شۇنچە يىللار كولخوزدا ئىشلىگەن ئېغىر ئىشلىرى ھېسابقا ئېلىنماي سىتاژغا كىرگۈزۈلمىدى. ئاشۇ كۆزەتچىلىك ئىشى

بىلەن قىرىق سومغا پېنسىيەگە چىقتى. ئايالىمۇ خۇددى شۇنداق يېشى يەتكىنى بىلەن ستاژى يەتمىگەنلىكتىن، نۇرغۇن قېتىم مېڭىپ يۈرۈپ، ئارانلا ئۇن سوم قېرىلىق پۇلى ئالىدىغان بولدى...

بوۋاينىڭ خىيالىنى جوھەر موماينىڭ: «بولىدىلا قانداق قىلىمىز، نېمانچە خاپا بولىدىلا، تەن ساق بولسا بىرگەپ بولار»، دەپ مېھرىبانلىق بىلەن ئېيتقان سۆزى بۆلۈۋەتتى. ئاندىن ئىككىسى بىر-بىرىگە تەسەللىي بېرىشىپ چۈشلۈك چايغا ئولتۇرۇشتى.

بوۋاي قاتتىق خاپا بولۇپ، ۋىجدانى ئازابلانغانلىقتىنمۇ، باشتا ئىلىك-سىلىك ئاغرىپ يۈرۈپ، ئاندىن يېتىپ قالدى. شۇ ياتقىنىچە ئۆرە بولالماي، ئاخىرى يورۇق دۇنيا بىلەن خوشلاشتى. موماي بولسا بىر قورۇدا يالغۇز ئۆزىلا قالدى. بالىلىرى ئايرىم ئۆي-ئوچاقلىق بولۇپ كەتكەنىدى.

...ئەمدى نۇردۇننىڭ خىيالى باشلاندى. بۇ ئۆي ئۇنىڭغا زادىلا ئارام بەرمەيتتى. ئاخىرى كۆپ ئويلىنىپ، تولغىنىپ، بۇ ھەقتە ئايالى بىلەن مەسلىھەتلەشتى:

— گۈلنىيا، — دېدى ئۇ (ئۇنىڭ ئەسلى ئىسمى گۈلسۈم ئاغچا ئىدى) ئايالىنىڭ دۈمبىسىنى سىلاپ تۇرۇپ، — ئاپامنى ئەكېلىۋالساق ئۆيىنى سېتىپ ماشىنا ئالىمىز. ئاپام بولسا بالىلارغا قارايدۇ، — دېدى. «ماشىنا ئالىمىز» دېگەن سۆز گۈلنىياغا شۇنچىلىك يېقىپ كەتتىكى، دەل ھازىر ئۆزىنى يېپيېڭى ماشىنىدا ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ، دەرھال ئېرىنىڭ مەسلىھىتىگە قوشۇلدى.

× ×

دەم ئېلىش كۈنى ئەتىگەندە نۇردۇن بالىلىرى بىلەن ئاپىسىنىڭ يېنىغا كەلدى.

ئانا ئۇلارنى ئادەتتىكىدەك سەمىمىي قارشى ئېلىپ، نەۋرىلىرىنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ پايپېتەك بولۇپ كەتتى. ھە ئانا ئۈچۈن بالىلىرىنىڭ پات-پات كېلىپ مۇشۇنداق يوقلاپ تۇرۇشى بىلەن ئىللىق سۆزىدىن باشقا نېمە كېرەك، دەيسىز؟!

ئانا بىلەن كېلىن بىرلىكتە چاي تەييارلاپ، تاماق ئېتىشتى. ئاندىن ھەممە جوزا ئەتراپىدا ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن، گەپتىن گەپ چىقىپ گۈلنىيا: — ئاپا سىز قانداق يالغۇز تۇرالايسىز، بىز سىزنى ئۆز ئۆيىمىزگە ئېلىپ كېتىمىز. مانا بۇ نەۋرىلىرىڭىزمۇ «مومامنى ئەكېلىۋالايلى، مومام بىلەن بىللە ياتىمىز»، دەپ زادىلا ئارام بەرمەيۋاتىدۇ، — دېدى. سۆزنىڭ ئاخىرىنى نۇردۇن تارتىۋالدى، ئۇ ئاپىسىغا كۈلۈمسىرەپ قاراپ تۇرۇپ دېدى:

— راست ئاپا، ھەممىمىز بىللە تۇرايلى، كېلىنىڭىزمۇ «ئاپامنى ئەكېلىۋالمىساق بولمايدۇ»، دەپ سىزنى زادىلا ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ.

موماي ئويلىنىپ قالدى: «بالىلار راست ئېيتىدۇ. ھازىر كۈچ-قۇۋۋىتىم بولغىنى بىلەن، ئەتە-ئۆگۈن ئۇنىڭدىن ئايرىلىشىم تۇرغان گەپ. ئۇنىڭدىن كۆرە بالىلىرىم مۇشۇنداق چىرايلىق تەكلىپ قىلىپ تۇرغاندا ئۆز قەدرىم بىلەن بارساممۇ-باراي، بۇلارنىڭ شۇنچىلىك قىلغانلىقىغىمۇ رەھمەت.» موماي شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى-دە، «بوپتۇ بالىلىرىم، سىلەر دېگەندەك بولسۇن، ھەممىمىز بىللە تۇرايلى» دېدي مۆگلىنىپ. ئازدىن كېيىن موماي تىترەك ئاۋاز بىلەن سورىدى:

— ئەمما داداڭ سالغان بۇ ئۆيلەرنى قانداق تاشلاپ كېتىمىز؟

— قىزىقسىز-دە، ئاپا. تاشلاپ كەت-

مەيمىز، سىتىۋېتىمىز، — دېدى گۇلنىيا ئىتتىككىلا. كېلىنىنىڭ «سىتىۋېتىمىز» دېگەن گېپى كۆڭلىنى بىر تۈرلۈك غەش قىلىۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن بىلىندۇرمىگەن ئانا ئىچىدە ئېغىر تىنىپ قويدى...

«بۇ ئۆي سېتىلىدۇ». دېگەن ئېلان دەرۋازىنىڭ بىر چېتىدىكى تامغا چاپلاپ قويۇلغان كۈندىن باشلاپ خېرىدارلار كۆپلەپ كېلىشكە باشلىدى. ۋاقىت - سائەتتى يېتىپ، ئاخىرى ئۆيمۇ سېتىلدى. سېتىپ رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەپ بولغان نۇردۇن، ئۆينىڭ پۇلىنى يانچۇقىغا سالدى - دە، ئانىسىنى ئۆز ئۆيىگە يۆتكەپ ئېلىپ كەتتى. ئەمدى ئانا يېڭى هاياتنى— بالىلىرى بىلەن بىللە ياشاشنى باشلىدى. ئۇ نەۋرىلىرىنى مەكتەپتىن كۈتۈپ ئېلىپ، ئوغلى بىلەن كېلىنىنى ئەتىگەندە ئىشقا ئۇزىتىپ، كەچتە ئۇلارغا ئاتاپ تاماق ئېتىپ قوياتتى. ۋاي - ۋۇي، مۇنداق ئۆينىڭ ئىشى تۈگىمەيدۇ دەمسىز، هەر كۈنى ئاشۇ ئىشلار بىر تەرتىپتە تەكرارلىنىۋېرىدۇ. گۇلنىيا ئۆي ئىشىدىن ئازاد بولۇپ تۈزۈككىلا ياسىنىپ يۈرىدىغان بولدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە چىرايى ئېچىلىپ، تولۇپ چىرايلىق بولۇپ كەتتى. نۇردۇنمۇ باشقىدىنلا جانلىنىپ كەتتى. پۇل نېمە قىلغۇزمايدۇ، دەيسىز. ئۇ ئەڭ يېڭى ماركىلىق «ژىگۇلىي» دېگەن بىرنى ئالغاندىن كېيىن تاكسا شوپۇرلۇقىنى تاشلاپ پىۋا سېتىشقا ئۆتتى. شۇنىڭ بىلەن خېلى ئادەملەر بىلەن ئارىلىشىدىغان، ئاغىنىلىرى ئارىسىدا «بىزنىڭ نۇردۇن» دەپ تىلغا ئېلىنىدىغان بولدى. ئۆزى مەغرۇر ۋە تېتىك. «چىراي كۆرۈپ هال سورا» دېگەندەك، ئۇنىڭ چىرايىغا قارىغان هەر قانداق ئادەم، ئۇنىڭ پاراۋان هايات ئىگىسى ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىشى مۇمكىن ئىدى. ئۇنىڭ ئىشلىرىنىڭ بۇنداق يۈرۈشۈپ كەتكىنىنى كۆرگەن بەزىلەر «هەممىسى ئانىسىنىڭ شاراپىتى، ئانا بۇ ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن، ئامەت دېگەن ئۇلارنىڭ ئىشىكىدىنمۇ، دېرىزىسىدىنمۇ كىرىپ كەلدى.» دېيىشەتتى.

× ×

ۋاقىت هەر نەرسىنى بىلگىنىدەك، مانا ئەمدى ئانا قېرىپ، پات - پاتلا ئاغرىپ قالىدىغان، ئۆي ئىشلىرىنىمۇ بۇرۇنقىدەك قىلالمايدىغان بولۇپ قالدى. بەزىدە ئۇ هاسىراپ، نەپىسى قىسىلغاندەك بولاتتى. هەي، بۇ قېرىلىق دېگەننىڭ داۋاسى يوق ئىكەن - دە، بىر كۈن ساق بولسا بىر كۈن ئاغرىق...

بىر كۈنى گۇلنىيا ئىشتىن قايتسا ئۆيمۇ بىسەرەمجان، تاماقمۇ ئېتىلمىگەنىدى. ئانا بولسا ئۆز كارىۋىتىدا ئۇڭ بېقىنىغا گىرېلكا قويۇپ يېتىپتۇ. بۇ هالنى كۆرۈپ گۇلنىيانىڭ ئاچچىقى كېلىپ، چىشى قىرىشتى. كېيىن ئانىغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ «توۋا، ساپ - ساق تۇرۇپ يېتىۋالغىنىنى، هېچ بولمىغاندا بىر پارچە گۆش بىلەن شورپا سېلىپ قويسا تەييار گازدا پىشىپ قالاتتىغۇ»، دەپ غوتۇلدىدى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىمىغانغا سالغان ئانا رەنجىپ تولغاندى. «توۋا، — دېدى ئۇ ئىچىدە، — مىنىتىمغۇ ئەمەس، بۇ ئۆيدە شۇنچە ئىشلەپ ئەمدى ئاغرىپ قالسام، بۇنىڭ دەۋاتقىنىنى قارا خۇدايىم!» ئانىنىڭ كۆڭلى غەش بولدى. ئۇ: «ئەسلىدە بۇلارنىڭ گېپىگە كىرىپ، ئۆيۈمنى ساتماي، ئۆزۈم بىلەن ئۆزۈم تۇرۇۋەرسەم بولاتتىكەن. نېمىشقىمۇ يېڭىلىشقاندىمەن» دەپ ئويلاپ بۇۋاينى ياد ئالدى. رەھمەتلىك،

ئاغرىپ يۈرگەن كۈنلىرىدە، خۇددى بىرەر نەرسىنى سەزگەندەك «بالىلارنىڭ ئالدىغا بارما، ئۆزىمىزنىڭ مۇشۇ ماكانىمىزدىن ئايرىلماي ئولتۇرۇۋەر، ئۇلار سېنىڭ ھالىڭدىن سىرتتىن خەۋەر ئالسۇن، بىزنىڭ كۆزىمىز يۇمۇلغاندىن كېيىن نېمە بولسا بولسۇن» دەپ تاپىلايتتى. مانا ئەمدى شۇ رەھمەتلىكنىڭ سۆزلىرى بىردىنبىر توغرا كېلىۋاتىدۇ. موماي ئازاب ۋە ئېچىنىشتىن تولغىنىپ كۆزىدە پەيدا بولغان ياش ئۇنچىلىرىنى يەڭگى بىلەن سۈرتتى...

نۇردۇن ئىشتىن قايتقاندا گۈلنىيا ناھايىتى سۈس، قاپىقى چۈشكەن، چىرايى ئومىسىلا ئىدى. تاماق يەپ ئولتۇرۇپ، ئايالىنىڭ چىرايىغا قاراپ، «نېمە بولدى، بىرىيېرىڭ ئاغرىۋاتامدۇ، قاپىقىڭدىن قار يېغىپ كېتىپتۇ-غۇ» دەپ سورىدى. گۈلنىيا بىر ئۇھ تارتىپ، ئىشتىن قايتىپ تاماق ئېتىپ، ئۆيلەرنى يىغىشتۇرغانلىقى ھەققىدە ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى. نۇردۇن ئۈنچىقماي تىڭشاپ ئولتۇردى.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى، لېكىن ئانا ياخشى بولالماي، خېلىلا ماغدۇرسىزلىنىپ قالدى. مومايىنىڭ ھالىنى بايقىغان كېلىن نۇردۇنغا: «ئاپامنى نۇرئەلاخانلارنىڭكىگە ئاپىرىپ قويايلى، ئۇمۇ بالىسىغۇ، ئۇلارنىڭ ئىمكانىيىتى ياخشى، قىزىمۇ چوڭ بولۇپ قالدى. چوڭلار ئىشقا كەتسىمۇ ئۇ مومىسىغا قارىيالايدۇ» دېدى. بۇ گەپنى ئاڭلىغان مومايىنىڭ ۋۇجۇدى ئەلەمدىن تىترەپ كەتتى. «ھە، ئەمدى مەن بۇ ئۆيگە ئوشۇقچە بولۇپ قاپتىمەن-دە، خەپ!» ئويلىدى موماي.

ئەتىگەندە نۇردۇن ئاپىسىنىڭ ھالىنى سورىدى. ئانا «ياخشى، بالام، تېنىم ئېغىرلىشىپلا كېتىۋاتىدۇ-غۇ، تاڭ» دېدى چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ. ئۇ يېنىدىن ئۆزىنى ئاران توختىتىۋالدى.

— يە نۇرئەلاخانلارنىڭكىگە بېرىپ، بىر ئاز تۇرۇپ كېلەمسىز، ئاپىرىپ قويايمۇ، ئۇ يەردە بەلكى ياخشى بولۇپ قالارسىز،— دېدى نۇردۇن ئاپىسىنىڭ كۆزىگە قارالماي.

ئانا كۆپ ئويلىنىپ تۇرماستىنلا «مەيلى، بارسام باراي، ئاپىرىپ قوي» دېدى-دە، نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى...

ئىشىك ئالدىغا ماشىنا كېلىپ توختىدى. نۇردۇن بىر كىچىك چامادانني سۆرەپ دېگۈدەك ئۆيدىن چىقىۋاتقان ئاپىسىنىڭ قولىدىن ئىزنى ئالدى-دە، ئاپىسىنى يۆلەپ ماشىنىغا ئولتۇرغۇزدى. ماشىنا ھەش-پەش دېگۈچە نۇرئەلاخانلارنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلدى.

نۇرئەلاخان ۋە ئۇنىڭ بالىلىرى ئانىنى خۇشال قارشى ئالدى. نۇردۇن ئانىسىنى ئۆيگە كىرگۈزۈپ قويغاندىن كېيىن چايغىمۇ قارىماي، ئىشقا ئالدىرايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، دەرھال قايتىپ كەتتى.

موماي تەكسىگە يۆلىنىپ بىر ئاز دەم ئالغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ ساقلىقىنىڭ يامانلىقىنى، ئىشتىيىنىڭ يوقلۇقىنى، ئوڭ بېقىنىنىڭ كۆيۈپ ئاغرىيدىغانلىقىنى، بۇنىڭغا ئىسسىق ئۆتكۈزۈپ بەرسە ئارام بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بەردى.

— بوپتۇ، ئاپا، تىرىك ئادەم ئاغرىيدۇ. دوختۇرغا كۆرسىتىمىز، ياخشى بولۇپ قالىسىز،— دېدى قىزى ئانىغا تەسەللى بېرىپ.

ئانا ئاشۇ كەلگىنىچە ئېلىك-سېلىك ھالدا بىر مەزگىل يۈرۈپ بارغانچە ئورۇقلاپ تېخىمۇ ھالسىراپ كەتتى. ئاخىرى

ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. جىگەر كې-
سەللى بىلەن ئاغرىغان ئانىسىنىڭ ساقىيىشى
گۇمانلىق ئىدى...

ھەي، تەقدىرنى نېمە دېگۈلۈك، ئانا-
شۇنچە ئۇزۇن ئاغرىپ ياتسىمۇ، ئۇنىڭ
ئوغلى بىلەن كېلىنى ئاندا-ساندا تېلې-
فون ئارقىلىق ئەھۋال سوراپ قويغىنىنى
ھېسابقا ئالمىغاندا بىرەر قېتىممۇ كېلىپ
يوقلىمىدى. ھەرقايسىسى ئۆزىنىڭ ئىشى
بىلەن بەنت، «ۋاقىت يوق». ئانىنىڭ
كۆزى بولسا ئىشىكتە. بالىلىرىنىڭ يوق-
لاپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتىدۇ.
ئۇلارنىڭ مېھرىگە چۆمۈلگىسى كېلىدۇ.
لېكىن ئامال قانچە، ئۇلار كۆرۈنمەيدۇ.
تەلمۈرۈپ يېتىشتىن باشقا ئىلاج يوق.
كېسەلنىڭ خېلىلا ئېغىرلىقىنى بىلىپ
يەتكەن ئانا بىر كۈنى قىزى بىلەن
كۈيئوغلىغا: «بالىلىرىم، ياخشى كۈننىڭ
يامىنى بولۇپ، بىرەر نەرسە بولۇپ قال-
سام، مېنىڭ ئاخىرەتلىك نەرسىلىرىمنىڭ
ھەممىسى تەييار. داداڭلار رەھمەتتى ئۆز
قولى بىلەن ئىككىڭىزگە ئاتاپ كېرەك-
لىك نەرسىلەرنى ئېلىپ قويغان» دېدى.
ئۇندىن كېيىن ئۆزىنى كىملەرنىڭ يۇيۇشى
كېرەكلىكىنى ئالاھىدە تاپىلاپ، مېيىت
ئۇزىتىشتا قانداق ئىش ۋە قانداق رەس-
مىيەتلەرنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىر-بىرلەپ
چۈشەندۈردى.

كۈيئوغلى رەھىمجان كۆڭلى بۇزۇلۇپ،
بىر قىسما بولۇپ قالدى، شۇنداق بول-
سىمۇ ئۇ:

— قويسىلا ئاپا، مۇنداق گەپلەرنى
قىلمىسىلا، خۇدايىم بۇيرۇسا ساقىيىپ
كېتىدىلا، دەپ ئانىغا تەسەللى بەردى.

ئاردىن ئون كۈنلەر ئۆتكەندىن كېيىن
موماي مەڭگۈگە كۆز يۇمدى.

ئاپىسىنىڭ ۋاپاتىنى ئاڭلىغان نۇردۇن
بىلەن گۈلبىيا خۇددى مۇشۇ خەۋەرنى
كۈتۈپ تۇرغاندەك، ئۆيلىرىنى رەتلەپ
بوشىتىپ قويۇپ، ئاندىن نۇرئەلاخانلار-
نىڭكىگە كەلدى. بۇلار كىرىپ كەلگەندە
ئۆيدە چوڭلاردىن بەش-ئالتىسى بار ئىدى.
ئوغۇل بىلەن كېلىن ئازراق كۆز يېشى
قىلىۋالغاندىن كېيىن، نۇرئەلاخانغا قاراپ:

— ئاتا-ئانىنىڭ ئۆلۈك-تىرىكلىكىگە
ئوغۇل ئىگە بولىدۇ. شۇڭا ئاپامنىڭ جە-
سىتىنى بىزنىڭ ئۆيگە يۆتكىمەكچىمەن، —
دېدى كۆزىگە قول ياغلىقىنى بېسىپ تۇرۇپ.

بۇ سۆزلەردىن نومۇس ۋە خورلۇقى
كەلگەن نۇرئەلاخان ئۆكسۈپ يىغلاپ
تۇرۇپ ئاكىسىغا دېدى:

— ئاپامنى ئۆزۈممۇ ئۇزىتالايمەن.
ئاپام بىچارە ھايات چېغىدا سىلەرنى بىر
كۆرۈشكە زار بولۇپ، تا كۆز يۇمغۇچە
ئىشىككە تەلمۈرۈپ ياتتى. ئەمدى ئۇنىڭ
جەسىتىنىڭ ساڭا نېمە كېرىكى بار؟!

— سەن قىزدىكەنسەن نۇرئەلاخان، مەن
بەشىنىڭ كەينى بولسام، بەشىنىڭ ئالدى.
ئانىسى كۈيئوغلىنىڭ ئۆيىدە ئۇزىتىپتۇ
دېسە ماڭا سەت بولمامدۇ؟ بۇ ئوغۇل بالا
ئۈچۈن نومۇس! سەن بۇنى چۈشەنمەسەن؟

نۇردۇن ئەدىيالنى ئېلىپ جەسەتكە
يېقىنلاشىۋىدى، نۇرئەلاخان ئۇنىڭغا قەھرى
بىلەن تىكىلىپ: «سەن ئوغلى بولساڭ،
مەن قىزى. تولا ۋالاقلىماي يوقال نېرى!»
دېدى-دە، غەزەپ بىلەن ئۇنى ئىتت-
تىرىۋەتتى. شۇ ئاردا چوڭلاردىن بىرى
ئارىغا چۈشۈپ نۇرئەلاخانغا نەسىھەت
ئاھاڭىدا دېدى:

— نۇرئەلاخان قىزىم، ئاپىڭىزنى خويما
ئوبدان باقتىڭىز، جۇھەرخانىمۇ سىلەردىن
ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيا رازى. ئۇنى ھەممىمىز

ياخشى بىلىمىز. بوپتۇ، نۇردۈن ئاپىسىنى ھاياتلىقىدا قەدىرلىمىگەنىدىكىن ئۆلۈمىنى ئۇزىتىپ بولسىمۇ بىر ئابروي تېپىۋالسۇن، بېرىڭ قىزىم.

نۇرئەلاخان ئانىسىنىڭ جەسىتىنى قۇچاقلاپ بۇقۇلداپ يىغلىدى.

نۇردۈن ئۆزىنىڭ باشلاپ كەلگەن ئادەملىرى بىلەن نۇرئەلاخاننىڭ قارشىلىقىغا قارىماي، مەخسۇس ماشىنىغا جەسەتنى سېلىپ، ئاندىن ھېلىقى چامادىننى قولىغا ئالدى.

نۇردۈن جەسەتنى بىر ئۆيگە ياتقۇزۇپ، ئۈستىنى ئاق بىلەن يېپىپ، كېرەكلىك تەييارلىقلارنى تولۇق تۈگەتكەندىن كېيىنلا، ئاندىن تەرەپ-تەرەپكە خەۋەر قىلىپ باغاق تارقاتتى...

«نۇردۈننىڭ ئاپىسى تۈگەپ قاپتۇ» دېگەن خەۋەرنى ئاڭلىغانلارنىڭ ھەممىسى كېلىشتى. يىراق-يېقىن ئاياللارنىڭ ھەممىسىگە دېگۈدەك ئاق سېلىنىپ، ئەرلەرگە ئاق باغلاندى. گۈلنىسا بېلىنى مەھكەم باغلاپ، ياغلىقنى ئېچىپ سېلىپ، چېكىسىنى مەھكەم تاڭدى. ئۇ قېلىن كۆرپىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېلىپ ھەر بىر كەلگەن ئاياللار توپىغا قوشۇلۇپ «ئانامدىن ئايرىلدۇق، ۋاي ئانام! ئۆيىمىزنىڭ گۈلى ئانام! ئانام! ئانام!» دەپ يىغلاپ، ئۆزىنىڭ يۈرەكىنى ئېزىدىغان قوشاقلىرى بىلەن ھەممىنى، پۈتۈن مۇمايلارنى يىغلىتىۋەتتى. تېخىمۇ ھەيران قالارلىقى شۇكى، ھەتتا ئۇ كۆپچىلىك تاۋۇتنى ئېلىپ ماڭغاندا «ئېشىكنى يوقتىپ» قويدى. ئۇنى ئاياللار ئىككى قولتۇقىدىن يۆلىشىپ، ئاران دېگەندە ئېلىپ چىقىشتى...

نۇرئەلاخان بولسا بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، مۇڭلۇق بولۇۋاتقان ياسالمىلىقلاردىن يۈرىكى ئېچىشىپ، ئانىسىنىڭ ھەر بىر سۆزىنى ئەسلەپ ئۈنسىز يىغلايتتى.

«ئۆلۈمدىمۇ، تويدىمۇ ئۈچ كۈنگىچە سۆز-چۆچەك بولىدۇ» دېيىشىدۇ ئەمەسمۇ، باشقىلار نەدىن بىلسۇن، ھازىرغا قاتناشقان ئەر-ئاياللارنىڭ ھەممىسى گۈلنىسادىن مىننەتدار بولۇپ، خېلىغىچە «تۇۋۋا، نۇرئەلاخان ئۆز قىزى تۇرۇپ كۆزىدىن مىت قىلىپ ياش چىقمىدى-ھە، كېلىنىنى قاراڭلار، قېيىن ئانىغا نېمە دېگەن كۆيۈمچان، كېلىننىڭ بولساشۇنداق بولسا» دەپ يۈرۈشتى.

نۇردۈن بولسا «ئوغۇل بالا» بولغانلىقى ئۈچۈن ئانىسىنىڭ جەسىتىگە «ئىگە بولۇپ» ئەل-يۇرت ئالدىدا ئابروي تېپىش مەقسىتىگە يەتتى.

شېئىرلىرىنىڭ ئىنگلىزچە تەرجىمىسىنى ئوقۇدۇم. خېلى يىللار بۇرۇن ئامېرىكا بىر قىسىم تەرجىمە ئەسەرلەرنى نەشىر قىلغانىدى. مېنىڭ بىلىدىغىنىم مۇشۇ ئىنگلىزچە تەرجىمىلەردىنلا ئىبارەت.

سوئال: سىزنىڭ جۇڭگوغا بولغان قىزىقىشىڭىز شۇ قەدەر چوڭقۇر ئىكەن. ئۇنداقتا سىز ھىندىستاندا ئەلچى بولۇپ تۇرۇۋاتقان ۋاقتىڭىزدا چوڭ قۇرۇقلۇققا بېرىپ كۆرۈپ بېقىشنى ئويلىمىغانمىدىڭىز؟

جاۋاب: مەن ھىندىستاندا تۇرغان يىللاردا شەرقنىڭ ھەممە يەرلىرىگە دېگۈدەك بېرىپ كەلدىم. پەقەت جۇڭگو قۇرۇقلۇقىغىلا بېرىپ باقماپتىمەن. ئەسلىدە دوستلار ئارقىلىق بارارمەن دەپ ئويلىغانىدىم. بىراق ئۇزۇنغا قالماي «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» بولدى. شۇنىڭ بىلەن بارالمىدىم. ھازىر مەن خېلىلا ياشىنىپ قالدىم. لېكىن يەنىلا جۇڭگو قۇرۇقلۇقىغا بىر بېرىپ كۆرۈپ كېلىشنى ئارزۇ قىلىمەن. بىراق قاچان پۇرسەت ۋە بوش ۋاقىت چىقىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن.

ھەجەرگۈل قاسىم تەرجىمىسى

شېئىرلار

مىرزا كەنجىبېك [سوۋېت ئىتتىپاقى]

مىرزا كەنجىبېك ھازىرقى زامان سوۋېت ئۆزبېك شېئىرىيىتىدە ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنگەن تالانتلىق ياش شائىرلارنىڭ بىرى.

ئۇ 1956 - يىلى سۇرخاندەريا ۋىلايىتىنىڭ سەرئاسىيا ناھىيەسىدە تۇغۇلغان. تاشكەنت دارىلفۇنۇنىنى پۈتتۈرگەن. ھازىرغىچە «مەكتۇبلىرىم»، «قۇياشقا قارىغان ئۆي»، «مۇناجات»، «شەرق تىلى» قاتارلىق شېئىر توپلاملىرى نەشىر قىلىنغان. بىر قاتار ئىلمىي، نەزەرىيىۋى، تەنقىدىي ۋە تارىخىي ماقالىلىرى ئېلان قىلىنغان.

ئۇ يەنە ماھىر تەرجىمان سۈپىتىدە پۇشكىننىڭ مەشھۇر «ئېۋگېنىي ئونېگىن» شېئىرىي رومانىنى ئۆزبېك تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

يەرگە چۈشكەن ئادەم

ئۇچتۇم ئاسمىنىڭدا، كۆپ ئۇچتۇم يۇرتۇم!
مەن بىر تاڭ ئويغىنىپ، ئاستا قوزغىلىپ.
ئۆتمۈشنىڭ تۇمانلىق شۇ كۆزلىرىدىن،
كۆردۈم كېلەچەكنىڭ تىنىق كۆزلىرىن.

ئاھ، دوستلار روھىمنى بۇنداق يەنچىمەڭ:
قېنى ئۇ شېئىرىي روھ،
قېنى قادىرلىق؟!
مەن ئەمدى ئادەممەن، يەردە جەڭچىمەن،
شائىرلىق تۈگىدى،
پۈتتى شائىرلىق...

غىلاپ بەندىسى

يۈرىكىدە ئاسمان گۈلدۈرلەر،
بولمىش بۈيۈك دۇنياسى نېسىپ.
ئۇ بالىسىنى سۆيۈپ ئۆلتۈرەر،
ئۆلتۈرىدۇ باغرىغا بېسىپ.

كوھۇش بىبىنىڭ سۈرىتى

سەن يېرىم قايرىلىپ تۇرۇپسەن گۈزەل،
بىر زۇلفىڭ چېھرىڭدە يەلپۈنمەكتىدۇر.
بەلكى ئۇ يۈزۈڭدە تەبەسسۇم باردۇر،
ماڭا قايغۇلۇقى كۆرۈنمەكتىدۇر.

بەلكى، ھايات ئۈچۈن يارالغانسەن ئۇ،
يوقلۇقنى يوقلابان سىلجىماقتىسەن.
بەلكى، كەلمەك ئۈچۈن بۇرۇلغانسەن ئۇ،
ئەمما كەتمەكچىدەك كۆرۈنمەكتىسەن.

نىگاھ

ھېلى يىللار كېلەر، كۆپ ئۇزاق يىللار،
بىر مەجھۇل خىياللار ئىچرە تالغايسەن.
نېچۈن ئەستى دەپ ئەستىلىك شامال،
ئۆمرۈم كىتابىنى قولغا ئالغايسەن.

ماڭا نەھاجەت سۈلھى ۋە ھىجرەت،
بىسەرسەن، قالمىغاي شۇبھە يۇ - خىردۇك.
بالام، مەن مەككارلار دۇنياسى ئىچرە،
رەزىل كۆلكىلەرگە باقالىدىم تىك.

تىرىكلىك ھەققىدە

بۇ شۇنداق بىنادۇر - مۇكەممەل، يۈكسەك،
يارالغان تەپەككۇر، ھېكمەت كۈچىدە.
ئېيىنغا ھېچقاچان چىقالماس، دېمەك،
ياشىسا خەلق ياشار پەقەت ئىچىدە.

بۇ شۇنداق سېپىلدۇر - ھېچكىم سۆيۈنمەس،
بويى سوزۇپ كۆرەلمەس ئۆزگىلەر مۈلكىن.
بۇ دېمەك دۆلەتتۇر، گەر خەلق تۇرسا،
پەقەت سايىسىدا تۇرۇشى مۇمكىن.

بۇ بىر كۆۋرۈكتۇر ـ پىششىق، مۇستەھكەم،
دولقۇنلار ھۆركىرەپ ياشار قەستىدە.
كۆۋرۈككى، خەلق قانچە شاۋقۇنلىسا ھەم،
ئېقىپ يېتىۋېرەر ئۇنىڭ ئاستىدا.

غاپىل زاتلار توغرىسىدا

ھەيھات چۈشەنمىدىم، ھەيھات ئۇلارنى،
نە پەرياد ئويغىتار، نە داد ئۇلارنى.
پەلەك، غاپىللارنىڭ جېنىمغا تەگدى،
ماڭا غەپلەت بەرۇ، ئويغات ئۇلارنى!

دەپسەنكى

دەپسەنكى، شېئىرىدىن باغرىم ئېزىلگەن،
بۇنچىلار ئاھ چېكىپ نېتەرگىن تەنھا؟
ئاخىر، نادامەتۇ ـ زارلىرى بىلەن،
قايتىدىن يارىلىپ قالارمۇ دۇنيا!
جېنىم، مېنى شۇنداق ياراتمىش ئالەم،
جاھانغا بىھۇدە سالماسمەن غەۋغا.
ئەمدى ئۇگۇتلىرىڭ بىلەن مەن ئۇچۇن،
قايتىدىن يارىلىپ قالارمۇ دۇنيا!

يەتتە يىل ئۆتۈپ...

باققىن ئەلچى تۇرنىلارغا سەن،
سەپىرىمنى ئەيلىگەي قەيت.
باغلارغا ئېيت، تۆكۈلمەي تۇرسۇن،
چۆكمەي تۇرسۇن تاغلىرىڭغا ئەيت.

سېنى كۆرۈپ روھىم سولماسۇن،
دەل ئۆزۈڭگە ئوخشىغىن ئېنىق.
كونا قەھرىڭ مېھىر بولماسۇن،
تەبەسسۇمىڭ چىقمىسۇن سىنىق.

سېنى كۆرۈپ بولمايسەن خىجىل،
ساچلىرىڭنى كۆرمەيسەن قارلىق.
باغلىرىڭنى كۆرەيسەن يېشىل،
تاغلىرىڭنى ـ يوكسەك ۋىقارلىق.

ناۋايى بېكىتى

يەر ئاستىدا ـ گۈمبەزلىك دىيار،
ياغدۇلىرى قىسىنغاي مېنى:
ناۋايىنىڭ سۈرەتلىرى بار،
ناۋايىنىڭ شامىلىرى قېنى؟

ئەسىرلەرنىڭ كۆيلەر شامىلى،
بىناۋادىل چۇلغان ناۋاغا.
ھەر كىشىنىڭ خىيالى بىر پەس،
باغلىنىدۇ ئەرشى ئالاغا.

يەر ئاستىدا ـ گۈمبەزلىك دىيار،
يوكسەكلەرگە كۆتۈرگەي مېنى.
ناۋايىنىڭ يۇلتۇزلىرى بار،
ناۋايىنىڭ شامىلىرى قېنى؟

يەر ئاستىدا ـ گۈمبەزلىك دىيار،
يەرنىڭ يورۇق غەملىرى قېنى.
ناۋايىنىڭ دەردداشلىرى بار،
ناۋايىنىڭ شامىلىرى قېنى؟

ھەرقانداق زات بۇندا ئۆتكۈنچى،
ھەممە كىشى پەقەت ئالدىرار.
پۇرسەت تېپىپ، تېشىپ، ئوكۈنچى،
ھەيرەتلىنەر ياخشى كىشىلەر.

يەر ئاستىدا ـ گۈمبەزلىك دىيار،
تۈننى ئۆرتىگەن يالقۇنى قېنى.
ھەزرىتىمنىڭ كېچىلىرى بار،
ھەزرىتىمنىڭ شامىلىرى قېنى؟...

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئەزىزى**

تاتار خەلق لەتىپىلىرى

ئوغلى ھەم دادىسى

دادىسى قوشنا ئاۋۇلغا كېتىش ئالدىدا ئوغلىغا ئون تۈرلۈك ئىش تاپشۇرۇپ:

— مەن قايتىپ كەلگۈچە ئىشلەپ قوي، — دەپتۇ.

دادىسى كەتكەندىن كېيىن ئوغلى بىر دەم ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ يۈرۈپ ئۆيگە كىرىپتۇ-دە، تاماقىنى يەپ يېتىپ ئۇخلاپتۇ.

دادىسى قوشنا ئاۋۇلدىن قايتىپ كېلىپ ئوغلىغا:

— نېمىشقا تاپشۇرغان ئىشلارنىڭ بىرسىنىمۇ ئىشلىمىدىڭ؟ — دەپتۇ. ئوغلى:

— قايسىسىنىڭ كەينىدىن قايسىسىنى ئىشلەشنى بىلەلمەي، كىرىپ ئۇخلاپ قاپتىمەن، — دەپتۇ.

ھورۇن كېلىن

بىر كېلىن بىر دوستىغا:

— بەزىلەر چېچىنى ھەر كۈنى تارايدىكەن، ئاغرىقىغا قانداق چىدايدىغاندۇ. مەن چېچىمنى ئون بەش كۈندە بىر قېتىم تارىسامۇ، ئاغرىقىغا ئاران چىدايمەن، — دەپ زارلىنىدىكەن.

چاچ-ساقال نېمىشقا ئاقىرىدۇ

بىر كىشى دوستىدىن سوراپتۇ:

— مېنىڭ چېچىم ئاق، ساقىلىم قارا، سېنىڭكى ئەكسىچە چېچىڭ قارا، ساقىلىڭ ئاق، نېمىشقا ئۇنداق؟ — دەپتۇ.

دوستى ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ:

— چاچ ۋە ساقالنىڭ ئاقىرىشى قاتتىق ئىشلەتكەنلىكىنىڭ بەلگىسى.

— سەن بېشىڭنى كۆپرەك ئىشلەتكەنسەن، مەن ئاغزىمنى كۆپرەك ئىشلەتكەنمەن، — دەپتۇ.

يالغانچىنىڭ يالغىنى

يالغانچىلىقتا ئەلگە تونۇلغان بىر كىشى مۇنداق دەپتۇ:

— ماڭا مىڭ سوم بەرسىمۇ يالغان گەپ قىلماس ئىدىم.

يېنىدا تۇرغان بىر كىشى ئۇنىڭغا:

— مانا بۇ يالغان گېپىڭنى بىر تىيىنسىزلا ئېيتتىڭغۇ؟ — دەپتۇ.

غارىپۇللا تەييارلىغان

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

▲ ھەرقايسى جايلاردىكى كىتابخانىلار ئاۋاز بېرىپ باھالاپ چىققان ئون يەتتە پارچە مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەر يېقىندا «ھېكايىلەر ئايلىق گېزىتى» نىڭ بارچە گۈللەر مۇكاپاتىغا ئېرىشتى. جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇلى مۇكاپاتلاش مۇراسىمىدا سۆز قىلىپ: — مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئەسەرلەر يېڭى دەۋر ئالاھىدىلىكىنى ئەكس ئەتتۇرۇپلا قالماي، يەنە سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئاساسىي يۆزلىنىشىنى ئىپادىلىگەن نادىر ئەسەرلەردۇر، — دېدى.

ھەربىي قىسىم يازغۇچىسى چۇەنيەنجىنىڭ ئەسلىمە خاراكتېرلىك ئەسىرى «ئىلاھلىقتىن چۈشكەن ماۋزېدۇڭ» ئەڭ كۆپ ئاۋاز بىلەن ئالاھىدە مۇكاپاتقا ئېرىشتى. مۇكاپاتلانغان ئەسەرلەر جەمئىيەتتە زور تەسىر قوزغىدى، بەزىلىرى قايتا - قايتا ئېلان قىلىندى، بەزىلىرى كىنو، تېلېۋىزىيە تىياتىرى قىلىپ ئىشلەندى، يەنە بەزىلىرى چەت ئەل تىلىغا تەرجىمە قىلىندى. مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئەسەرلەرنىڭ ئاپتورلىرى ئارىسىدا پېشقەدەم يازغۇچى بىڭشىن، يېڭى دەۋردە يېتىشىپ چىققان يازغۇچى ۋاڭ مېڭ، فىڭجىسەيلەر بولۇپ، بۇلارنىڭ كۆپ ساندىكىلىرى ياش، تالانتلىق يازغۇچىلاردۇر.

(ئىسمايىل ئىبراھىم)

▲ بۇ يىل 5 - ئاينىڭ 23 - كۈنىدىن 26 - كۈنىگىچە بېيجىڭدا مەملىكەتلىك ياش يازغۇچىلار يىغىنى ئېچىلدى. يىغىنغا دۆلەت رەھبەرلىرىدىن ۋاڭ جېن، ماۋدىنرۇي، خې جىڭجى قاتارلىق يولداشلار قاتناشتى، مۇئاۋىن رەئىس ۋاڭ جېن يىغىندا مۇھىم سۆز قىلدى. ئۇ ياشلارنى ماركسىزم - لېنىنىزمنى قېتىرقىنىپ ئۆگىنىشكە چاقىردى. يىغىندا يەنە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ مەسئۇللىرى مافېڭ، مالچىنفۇ قاتارلىق يولداشلار ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ نۆۋەتتىكى ۋەزىيىتى ھەققىدە مۇھىم دوكلات بەردى. بۇ يىغىنغا ئاپتونوم رايونىمىزدىن ياسىن زىلال، خالىدە ئىسرايىل، زۇنۇن تاھىر، مۇھەممەت خېۋىر قاتارلىق ئۇيغۇر ياش يازغۇچىلىرىمۇ قاتناشتى.

▲ يېقىندىن بۇيان ياش شائىر ۋاڭ گوجېننىڭ شېئىر توپلاملىرى بازىرى ئىتتىك كىتابلاردىن بولۇپ قالدى. «ئەدەبىيات گېزىتى»، «جۇڭگو ياشلىرى» قاتارلىق نۇرغۇن نوپۇزلۇق گېزىت - ژۇرناللار ۋاڭ گوجېن شېئىرلىرى ھەققىدىكى ماقالىلەرنى باسماقتا. خۇددى ئاپتور ئۆزى: «سەممىيلىك بولمىسا مېنىڭ شېئىرلىرىممۇ يېزىلمايتتى ھەم كىتابخانلىرىمنىڭ شېئىرلىرىمغا بولغان قىزىقىشىمۇ بولمايتتى» دەپ ئېيتقاندەك، ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى سەممىيلىك، ئاددىي-ساددىلىق، ئۆزىگە خاس، ئۆزگىچە تونۇش تېما — مەزمۇن ۋە ئۇسلۇبتىن يىراقلىماسلىقتەك مەسئۇلىيەتچانلىق ۋە بۇلاردىن نەتىجىلەنگەن ئاممىبابلىق كىتابخانلارنىڭ تاللىشى بىلەن ئۈستىمۇ - ئۈست چۈشكەن. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا ئاساسەن چوڭقۇر ۋە بىھۇدە ئىنچىكە روھىي تەسۋىرلەردىن كۆرە، ھەر خىل جانلىق ھېسسىيات تەسۋىرى بىلەن ئەقىللىقلىق مۇھىم

ئورۇندا تۇرىدۇ. ۋاڭگوچېڭنىڭ شېئىرلىرىدىكى ئاممىباپلىقنى تەتقىق قىلىش ۋە ئۆرنەك ئېلىش ئۈچۈن ئۇيغۇر كىتابخانلىرىغا تونۇشتۇرۇشقا ئەرزىيدۇ.

▲ 1990 - يىلى 9 - ئايدا ئامېرىكىدا ئېچىلغان 22 - نۆۋەتلىك خەلقئارا بالىلار كىتابلىرى كومىتېتى يىغىنى بۇ نۆۋەتلىك ئاندېرسون مۇكاپاتىنى تارقاتتى. بۇ مۇكاپات «يازغۇچى مۇكاپاتى» ۋە «رەسسام مۇكاپاتى» دىن ئىبارەت ئىككى مۇكاپاتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، مۇكاپاتلانغان ئاپتورنىڭ بارلىق ئەسەرلىرىنى كۆزدە تۇتقان. بۇ قېتىملىق يازغۇچى مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچى بالىلار يازغۇچىسى تورمود خاۋگېن ئۇنىڭ «تۈن قۇشى» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار. رەسسام مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچى ئاۋستىرالىيە ئايال رەسسامى لىزبېت زۋېگدۇر.

يازغۇچىنىڭ ھېسسىياتىنى قەدىرلەشى

يېقىندا، شۋېتسىيە فرانسۇز تىللىق رادىئو ئىستانسىسى ئەدەبىيات بۆلۈمىنىڭ مۇدىرى فاربى مەزكۇر رادىئو ئىستانسىسىنىڭ مۇخبىرى سادۇر تەرىپىدىن يېزىلغان مەشھۇر يازغۇچى سېلىنا ھەققىدىكى زىيارەت خاتىرىسىنى تېپىۋالغان ۋە فرانسىيىنىڭ «ئەدەبىيات ژۇرنىلى» 1990 - يىللىق 9 - سانىدا ئېلان قىلغان. بۇ خاتىرە ھازىرغىچە ئېلان قىلىنمىغانىدى.

بۇ زىيارەت خاتىرىسىدە فرانسىيىنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى سېلىنا (1894 — 1961) نىڭ ئەدەبىيات بولۇپمۇ يېزىقچىلىق ھەققىدىكى ئۆزگىچە قاراشلىرى يورۇتۇلغان. سېلىنانىڭ قارىشىچە، ئورماندا بىر - بىرىگە ئوپمۇ - ئوخشاش بولغان يوپۇرماقلار بولمىغىنىدەك، ھەر بىر ئادەمنىڭ دۇنياغا نىسبەتەن باشقىلار بىلەن ئوخشىمىغان ھېس قىلىش ئۇسۇلى بولىدۇ. «ھەممە ئادەمنىڭ ئۆز ئاۋازى بار. ھەرقانداق ئادەم ناخشا ئېيتسا بولۇۋېرىدۇ» مەدرىس شەكلىدىكى مائارىپنىڭ تەسىرىدە كىشىلەر ئاسانلا باشقىلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىماقتا، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئالدىنقىلارنى، كىلاسسىكلارنى دورىماقتا، بۇنىڭ بىلەن ئۆز ئالاھىدىلىكىنى يوقاتماقتا. سېلىنا ئەينى چاغدىكى يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ جانسىز، كونا، قاتمال ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغان.

سېلىنانىڭ قارىشىچە، ئىنسان ئەڭ ئالدى بىلەن ھازىرلايدىغان شەرت تىل ئەمەس، بەلكى ھېسسىيات. شۇڭا يازغۇچى ئۆز ھېسسىياتىنى تولۇق، چوڭقۇر ئىپادىلەيدىغان تىل رىتىمىنى تاپالايدىكەن، ئۇ ئۆز ئۇسلۇبىنى تاپقان بولىدۇ.

▲ ياۋروپادا چىقىدىغان «تايمىس»، «خەۋەرلەر» قاتارلىق بەش خىل گېزىت پۇقرالارنىڭ ئاۋاز بېرىشى ۋە سېلىشتۇرۇشى ئارقىلىق تاللاپ چىققان ياۋروپادىكى ئون چوڭ يازغۇچى مۇنۇلار:

شېكسپىر (ئەنگلىيە)، گيوتې (گېرمانىيە)، سېرۋانتېس (ئىسپانىيە)، دانتې (ئىتالىيە)، كافكا (گېرمانىيە)، فىرۇست (فرانسىيە)، توماس. مان (گېرمانىيە)،

موللېر (فرانسىيە)، جامېس چاۋىس (ئەنگلىيە)، دىككېنس (ئەنگلىيە).

(پولات ھېۋزۇللا)

▲ «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، ئۆزبېكىستاندىكى «ياش گۋاردىيە» نەشرىياتى «ماۋىي تاغلار ئارقىسىدا» دېگەن بىر كىتابىنى نەشر قىلغان بولۇپ، بۇ كىتابقا يازغۇچى زوردۇن سابىرنىڭ «ئەپسۇس»، «كۆكۈل» پوۋېستلىرى، يازغۇچى مۇھەممەتئىمىن ھوشۇرنىڭ «ساۋاقداشلار» ناملىق پوۋېستى كىرگۈزۈلگەن.

بۇ ئەسەرلەرنى ئىمىن ئوسمان، يەھيا تاھىروۋ، مۇئەتتەر ۋە خۇرشىد دوستمۇھەممەدوۋلار ئۆزبېكچىلاشتۇرغان.

▲ سوۋېت ئۆزبېكىستانىدا چىقىدىغان «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ 1990 - يىل 28 - دېكابىر سانىغا «تەڭرىتاغ قوشاقلىرى» سەرلەۋھىسى ئاستىدا ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ رەئىسى، شائىر تۆمۈر داۋامەتنىڭ «سالام ۋە ئۈمىد»، «يايلاق»، «قارىغاينىڭ خىسلىتى» قاتارلىق ئۈچ پارچە شېئىرى بېسىلغان. شېئىرلارنى سوۋېت ئۇيغۇر شائىرى روزى قادىرى ئۆزبېكچىلەشتۈرگەن.

▲ «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ 1991 - يىل 1 - مارت سانىغا قارىغاندا ئاتاقلىق ئۆزبېك يازغۇچىسى سەئىد ئەھمەد سوۋېت ئىتتىپاقى زۇڭتۇڭى گورباچېۋنىڭ پەرمانىغا ئاساسەن «سوۋېت ئەدەبىياتىنى راۋاجلاندۇرۇشتىكى زور خىزمەتلىرى ئۈچۈن» لېنىن ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلانغان. يەنە شۇ سان گېزىتنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، ئۆزبېكىستان يازغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ 1989 - يىللىق مۇكاپاتى سۇلتان جاپپار، تىلەك جۆرە، ۋاھاپ روزىمەتوۋ، ئامان مۇختار، مەشرەب بابايېۋ، ئىبراھىم ھەققۇلوۋلارغا، 1990 - يىللىق مۇكاپاتى ئەركىن مالىكوۋ، ئابدۇۋەلى قۇتبىدىنوۋ، پاراغەت كامالوۋا، ھەبىبۇللا قادىري، رەمىز باباجان ۋە نەئىم كەرىموۋلارغا بېرىلگەن.

▲ «ئۆزبېكىستان ئەدەبىياتى ۋە سەنئىتى» گېزىتىنىڭ خەۋەر قىلىشىغا قارىغاندا، تۇنجى ئۆزبېك رومان يازغۇچىسى، «ئۆتكەن كۈنلەر»، «مېھراپتىن چايان» رومانلىرىنىڭ ئاپتورى ئابدۇللا قادىرىنىڭ نامىدا جۇمھۇرىيەت دەرىجىلىك مۇكاپات تەسىس قىلىنغان. بۇ مۇكاپات ھەر ئۈچ يىلدا بىر قېتىم ئەدەبىيات - سەنئەت ۋە ئارخىتېكتۇرا ساھەلىرى بويىچە تارقىتىلىدىكەن.

▲ خەۋەرلەرگە قارىغاندا، يېقىندا ئۆزبېكىستاندا زۇڭتۇڭ كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى سايلاپ چىقىلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە يازغۇچى، شائىرلاردىن سەرۋەر ئەزىموۋ، شۈكرۇللا، ھەلىمە خۇدايبەردىيېۋا قاتارلىقلار بار ئىكەن.

(ئەزىزى)

《天尔塔格》文学双月刊

1991年第5期

«تەڭرىتاغ» قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنىلى

(1991 - يىل 5 - سان)

主办单位：乌鲁木齐市文学艺术界联合会
编辑出版：《天尔塔格》编辑部
地　　址：乌鲁木齐市新华南路16号
电　　话：218897邮政编码：830002
封　　面：新疆新华印刷厂制版印刷
印　　刷：新疆科技卫生出版社印刷厂
国内统一刊号CN65－1012／I
邮局代号58－83

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى
تەرىپىدىن چىقىرىلدى
«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى
ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر
تېلېفون: 218897 پوچتا نومۇرى: 830002
مۇقاۋىسىنى ئىشلىگۈچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
شىنجاڭ پەن - تېخنىكا سەھىيە نەشرىياتى
باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى CN 65 - 1012 / I
پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 83 - 58

零售价：1.20元

پارچە سېتىلىشى: 1.20 يۈەن